

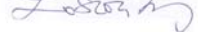

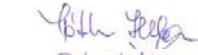
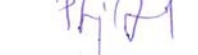
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE TFK

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

HELYZETELEMZÉS

MEGBÍZÓ:	Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat 2800 Tatabánya, Fő tér 4.
KÉPVISELŐJE:	Popovics György, közgyűlés elnöke Petrikné Molnár Erika, Területfejlesztési Osztály vezetője
GENERÁLTERVEZŐ:	Város-Teampannon Kft. 1053 Budapest, Veres Pálné u. 7.
KÉPVISELŐJE:	Koszorú Lajos, ügyvezető

TERVEZŐK

KOSZORÚ LAJOS TR 01-1346		területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
Szántó Katalin TR 01-2054		területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
Tábori Attila TR 01-0402		területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
Tóth Helga		környezetgazdálkodási mérnök	Város-Teampannon Kft.
Polgár Judit		szociológus	Üzenet Kft.
Zöldi Péter		tervező	Város-Teampannon Kft.
Skorka Lajos		tervező	Város-Teampannon Kft.
Gyabronka Péter		tervező	Város-Teampannon Kft.
Dr. Mészáros Tamás		intézetigazgató, egyetemi tanár	Corvinus Egyetem, Vállalkozásfejlesztési Intézet, Stratégia és Projektvezetés Tanszék
Pitti Zoltán		kutató professzor	Corvinus Egyetem, Gazdaságpolitika Tanszék
Dr. Zilahy Gyula		egyetemi docens	Corvinus Egyetem, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék
Dr. Bálint András		egyetemi adjunktus	Corvinus Egyetem, Vállalkozásfejlesztési Intézet, Stratégia és Projektvezetés Tanszék
Tóth Tamás		Ph.D hallgató	Corvinus Egyetem, Vállalkozásfejlesztési Intézet, Stratégia és Projektvezetés Tanszék
Blaskovics Bálint		Ph.D hallgató	Corvinus Egyetem, Vállalkozásfejlesztési Intézet, Stratégia és Projektvezetés Tanszék
Széchy Anna		Ph.D hallgató	Corvinus Egyetem, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék
Szilágyi Eszter		gyakornok	Város-Teampannon Kft.
Schön Orsolya		gyakornok	Város-Teampannon Kft.
Fintha Mátyás		gyakornok	Város-Teampannon Kft.
Tornai Mátyás		tervező	Város-Teampannon Kft.
Szécsi Ákos		tervező	Város-Teampannon Kft.
Koszorú Bálint		tervező	Város-Teampannon Kft.

A Corvinus Egyetem munkatársai a következő fejezeteket dolgozták ki: 2.1.6 Energiaforrások; 2.3.3 Energiaellátás; 3.1 Gazdasági környezet; 3.2.2 Kulturális adottságok, értékek; 3.2.3 Területi identitás, civil aktivitás; 5.5 20 ezer feletti városok településfejlesztési és gazdaságfejlesztési programjai, koncepciói

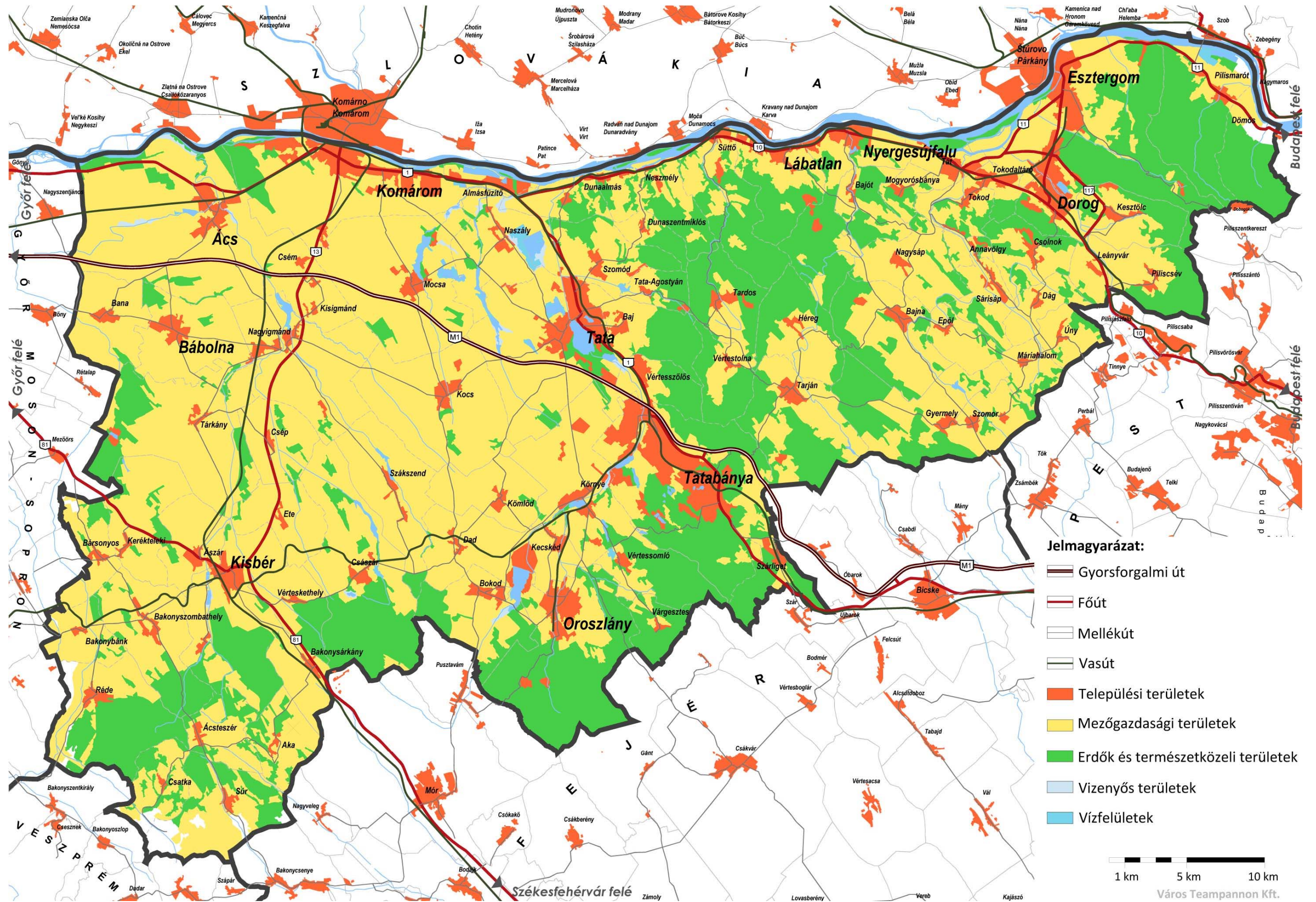
A Területfejlesztés eszköz- és intézményrendszere, valamint hatékonysága című fejezetet a KDRFÜ Közhasznú Nonprofit Kft. munkatársai készítették.

TARTALOMJEGYZÉK

HELYZETFELTÁRÁS

1. NAGYTÉRSEGI POZÍCIÓ.....	5
1.1. Adottságok, erőforrások, nemzetközi és hazai összehasonlításban	5
1.2. Nagytérsegi összefüggések	9
2. TERMÉSZETI-TÁJI ERŐFORRÁSOK, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT ÉS INFRASTRUKTÚRA	12
2.1. Természeti-táji adottságok, természeti erőforrások	12
2.2. Környezeti tényezők állapota, környezetterhelés.....	20
2.3. Kommunális infrastruktúra	25
2.4. települések jellemző lakásviszonyai	31
2.5. Épített környezet és a kulturális örökség védelme	33
3. GAZDASÁG, TÁRSADALOM, HUMÁN INFRASTRUKTÚRA	36
3.1. Gazdasági környezet	36
3.2. Társadalom	48
3.3. Települések intézményi felszereltsége.....	55
4. TÉRSZERKEZET, TÉRSZERVEZŐDÉS, TÁJHASZNÁLAT	60
4.1. Településhálózati adottságok: hierarchia, kapcsolatok, munkamegosztás	60
4.2. Közlekedési infrastruktúra.....	64
4.3. A térszerkezet időbeli alakulása, területfelhasználás változásai	68
4.4. Táj terhelése és terhelhetősége.....	72
5. TERVEZÉSI-FEJLESZTÉSI KÖRNYEZET	75
5.1. Európai unió tervei, stratégiái	75
5.2. Országos tervek és stratégiák	77
5.3. Szomszédos térség, kiemelt térség koncepciói, programjai	78
5.4. Területrendezési tervek térséget érintő vonatkozásai	79
5.5. 20 ezer feletti városok településfejlesztési és gazdaságfejlesztési programjai, koncepciói	80
5.6. Hatályban lévő megyei ágazati tervek, programok	82
5.7. A tervezést érintő egyéb jogszabályok.....	83
6. A TERVEZÉSI FOLYAMAT PARTNERSÉGI TERVE	84

7.	A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE	86
8.	SZINTÉZIS	87
8.1.	<i>Helyzetértékelés – SWOT elemzés .....</i>	<i>87</i>
8.2.	<i>Lehetséges fejlesztési irányok, cselekvési területek.....</i>	<i>91</i>

1. NAGYTÉRSÉGI POZÍCIÓ

1.1. ADOTTSÁGOK, ERŐFORRÁSOK, NEMZETKÖZI ÉS HAZAI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

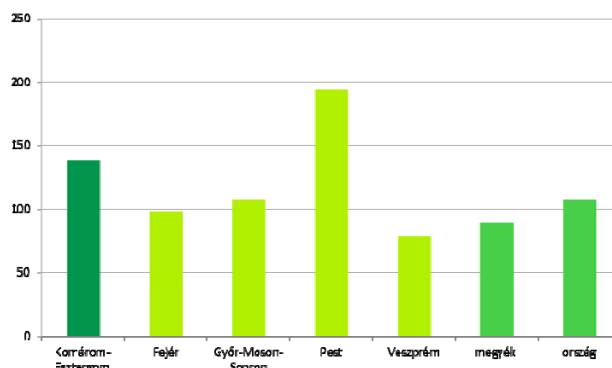
1.1.1. TÁRSADALOM, GAZDASÁG

Komárom-Esztergom a maga 2264 km²-es területével az *ország második legkisebb területű megyéje* (első Nógrád), viszont 138 fő/km² (2010) népsűrűségével *Pest megye után a legintenzívebben lakott megye*. Sűrűsége alapján már európai összehasonlításban is urbanizálódó (közepesen sűrűn lakott) térségnek minősül. A népsűrűség mindazonáltal 2001-2011 között jelentősen csökkent, az országos arányt (-2 fő/km²) messze meghaladó mértékben (-5 fő/km²), miközben Pest megyében 22 fő/km²-rel, Győr-Moson-Sopron megyében pedig 3 fő/km²-rel nőtt. A fogyás mértéke első sorban a természetes fogyással függött össze. A vándorlási különbözete a megyének, ha kismértékben is, de pozitív volt. Az elvándorlás és a természetes fogyás is a városokban jelentkezett nagyobb mértékben. 311 ezer lakosával öt hazai megyét előz meg.

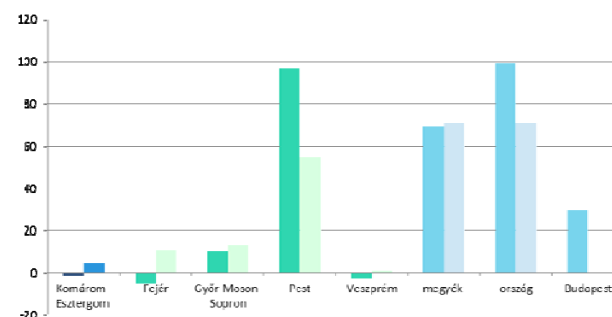
Kis területe ellenére Komárom-Esztergom megye – táji adottságai, gazdasági lehetőségei, természeti erőforrásai, településstruktúrája tekintetében – egyaránt igen változatos, az egyik legváltozatosabb megyénk, ahol *a kifejezetten hegyvidékhez kapcsolódó táji-gazdasági-településhálózati arculattól a kifejezetten alföldiig, valamint a kettő közötti átmenetig minden típus megtalálható*. A változatos arculathoz erőteljes megosztottság kapcsolódik. *A két történelmi vármegye különállása mind a mai napig tükröződik a közlekedési struktúrában, a vonzáskörzeti kapcsolatokban*. Míg Esztergom térsége funkcionálisan gyakorlatilag Pest megye – a Budapesti agglomeráció része, addig Komárom térsége már inkább Győr irányába vonzódik. Sajátos összekötő-megosztó képződmény a megyét északnyugat-délkeleti irányban átszelő Tata-Tatabánya-Oroszlány urbanizációs csomóponti térség, mely egyfelől egyre inkább integrálódik a Budapest nagyváros-térségbe, másfelől terjeszkedik Komárom irányába, ahol így kialakulóban van egy kb. 160 ezer lakosú agglomeráció.

A megye legfontosabb erőforrása a fekvése: a *megyét átszelő európai közlekedési folyosó és a Bécs-Budapest-Pozsony-Győr négyszögben való fekvés* igen kedvező makrotérségi feltételeket biztosít a gazdaság számára. Noha jelenleg kihasználatlan, a megye jövője szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, hogy a *kb. 400 kilométeres magyarországi Duna-szakaszból 70 km a megyére esik*. Hogy ebből miképpen tud a megye profitálni, az nagymértékben függ a Duna Régió Stratégiában rejlő lehetőségek kihasználásától. A határ menti fekvésben rejlő lehetőségekre a rendszerváltást követő években Esztergom reagált dinamikusabban, ma viszont egyre inkább Komárom tudja kihasználni, ahol a kapcsolatok erősítését a szomszédos Szlovákia is határozottabban ösztönzi.

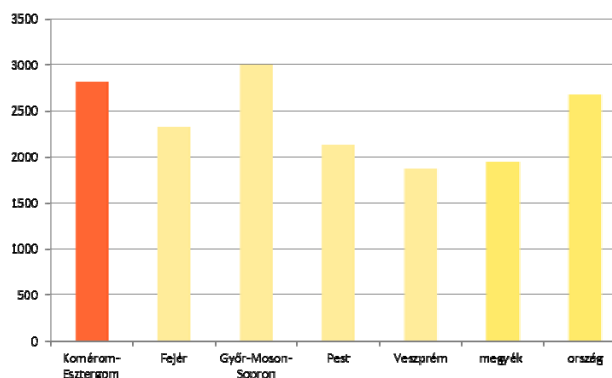
Komárom-Esztergom megye az ország jelentős nyersanyagtermelőinek egyike, mind ásványi nyersanyagok

1.1.1.1. ábra Komárom-Esztergom megye népsűrűsége 2010 (fő/km², forrás: Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal)

1.1.1.2. ábra Belföldi és nemzetközi vándorlási különbözet 2001-2011 (1000 fő), balra: városok, jobbra: községek (forrás: KSH előzetes népszámlálási adatok)

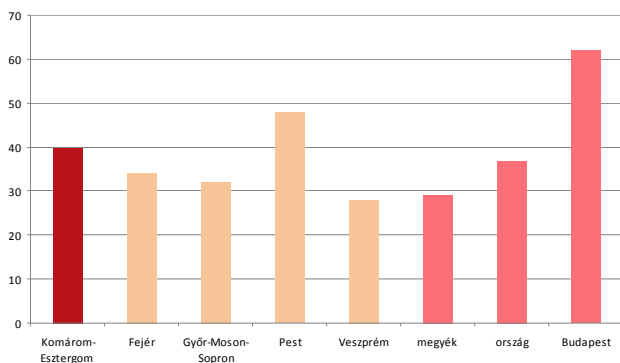

1.1.1.3. ábra Egy főre jutó GDP 2010 (1000 Ft, forrás: Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal)

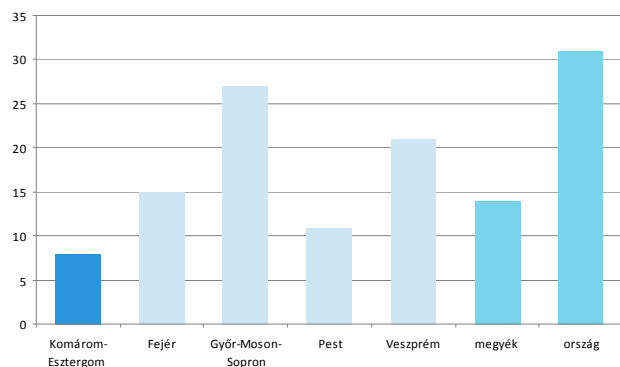
(korábban energiaforrások, ma elsősorban építőipari nyersanyagok), mind mezőgazdasági termékek, illetve ivóvíz tekintetében is. Kiemelkedő az energiatermelő potenciál – a hagyományos (fosszilis alapú) és a megújuló erőforrás alapú (szél) energiatermelés tekintetében egyaránt. A rendszerváltás óta megtelepedett korszerű, nemzetgazdasági jelentőségű ágazatok ma az ország GDP előállításában meghatározó szerepet játszanak: a megyék által előállított bruttó hazai termék 5,5%-át Komárom-Esztergom megye termelte meg, miközben a megyék népességének 3,8%-a él itt. 2010-ben az egy főre vetített GDP tekintetében Győr-Moson-Sopron megye után a 2. helyen állt, és **2000 és 2010 között az egy főre jutó GDP változása előbbi megyét többszörösen felülmúlta és 83%-os változással Budapest GDP növekedését (71 %) is megelőzte.** Komárom-Esztergom megye tehát **az ország legdinamikusabban fejlődő megyéi közé tartozik.**

1.1.1.a táblázat Országos összehasonlító adatok (NTH, KSH előzetes népszámlálási adatok, 2011)

MEGYÉK	NÉPSÚRÚSÉG	EGY FŐRE JUTÓ GDP	REGISZTRÁLT TÁRSAS VÁLLALKOZÁSOK ARÁNYA AZ ÖSSZES REGISZTRÁLT VÁLLALKOZÁSÓBÓL	1 LAKOSRA JUTÓ K+F RÁFORDÍTÁS	FOGLALKOZTATOTTÁGI ARÁNY A 15-74 ÉVES KOROSZTÁLYBAN	1000 LAKOSRA JUTÓ KERESKEDELMI SZÁLLÁSHELYEKEN TÖLTÖTT VENDÉGSZAKÁK SZÁMA	BELFÖLDI ÉS NEMZETKÖZI VÁNDORLÁS	
		2010 (fő/km ²)	2010 (1000 Ft)	2010 (%)	2010 (1000 Ft)	2010 (%)	2010	2001-2011 (1000 fő)
								városok
KOMÁRÓM-ESZTERGOM	138	2819	40	8	53	937	-2	4
FEJÉR	98	2330	34	15	50	779	-5	11
GYŐR-MOSON-SOPRON	107	3001	32	27	54	2295	10	13
PEST	194	2133	48	11	52	538	97	55
VESZPRÉM	79	1870	28	21	50	4294	-3	1
BUDAPEST	3301	6155	62	109	55	3507	30	-
MEGYÉK	89	1948	29	14	48	1631	69	71
ORSZÁG	107	2675	37	31	49	1955	99	71

1.1.1.4. ábra Működő vállalkozások aránya az összes regisztrált vállalkozásból 2010 (%) (forrás: NTH)

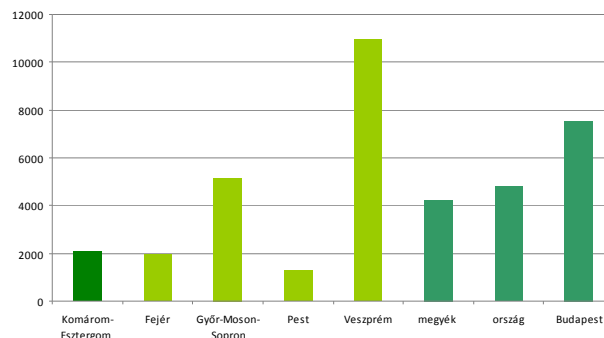
1.1.1.5. ábra Egy lakosra jutó K+F ráfordítás 2010 (1000 Ft, forrás: NTH)

Az **egy főre jutó GDP tekintetében** a megye Győr-Moson-Sopron után a **2. helyen áll a megyék között**, ám ez **kevesebb, mint fele a budapestinek**, ami azt sejteti, hogy európai összehasonlításban még sokat kell fejlődni ezen a téren. A megye relatív **kedvező vállalkozástervezetét** mutatja, hogy a regisztrált társas vállalkozások tekintetében 2010-ben Pest megye (az összes vállalkozás 48%-a) után a második az országban (az összes vállalkozás 40%-a), míg a következő Fejér megyében ez a szám 35 %. Igen markáns a külföldi tőke szerepe: a külföldi tőke aránya a vállalkozások jegyzett tőkéjéből 2010-ben 77 % volt, amivel Komárom-Esztergom Pest és Vas megyék után 3. volt a megyék között. Budapesten ez a szám csak 56 %, ami azt sejteti, hogy a magas arány nem feltétlenül kedvező, noha a nemzetközi tőkevonzó-képesség a versenyképesség szempontjából mindenképpen jelentős tényező.

Komárom-Esztergom megye – társadalmi adottságok, életminőség és a humán erőforrás minősége, illetve infrastruktúrája szempontjából vegyesebb képet mutat. Országos összehasonlításban kiemelkedő a foglalkoztatottsági arány: 2010-ben a 15-74 éves korosztályban **53%-os foglalkoztatottságot ért el, ami a megyék között a 2., országosan a 3. legjobb mutató.** Európai összehasonlításban mindazonáltal ez a szám még mindig alacsonynak számít, a 2020-ra Magyarország által vállalt 75%-tól pedig még ez is igen messze van.

Jövedelmi viszonyok tekintetében – a 189 ezer forintos átlagkeresettel¹ – a megyék között a 4., míg országos szinten az 5. helyen áll. Ez részben összefügg a gazdaság struktúrájával: a szolgáltatószelet hozzájárulása a GDP-hez kevesebb, mint 37 %. A K+F ráfordítás tekintetében 13., a szabadalmak száma tekintetében 8. a megyék között (!). Ha azt nézzük, hogy a megyében nincs egyetem, akkor az utóbbi két szám akár jó aránynak is tekinthető, ugyanakkor van olyan megye, ahol az innovációs ráfordítás egyetem hiánya ellenére is nagyobb (Heves, Vas, Jász-Nagykun-Szolnok megyék). A képzettségi viszonyokról értékelhető képet majd csak a népszámlálási adatok közzététele után kaphatunk. Szignifikánsnak mondható ugyanakkor, hogy

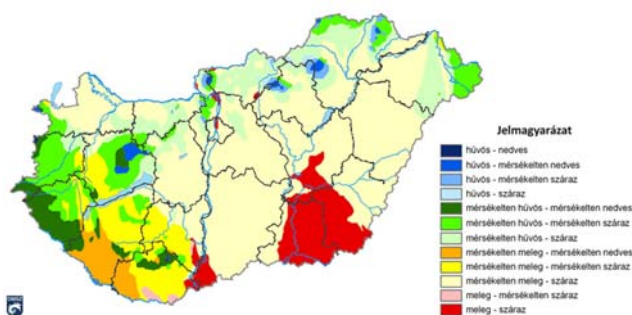
2010-ben kevesebb, mint 300 fő szerzett a megyében felsőfokú végzettséget, amivel a megyék között a 17. helyen áll. Ez a szám persze csak a megyei **felsőfokú képző intézmények igen alacsony kibocsátó-kapacitását** jellemzi és nem pedig a megyében élők képzettségét, ami jó eséllyel ennél sokkal kedvezőbb képet mutatna. A települési környezet tekintetében két kiugró adat jellemzi a megyét: egyrészt a csatornával való ellátottság magas szintje, másrészt viszont a **kislakások igen magas aránya**: a 2011. évi népszámlálás előzetes adatai szerint a **40-59 m²-es lakások aránya 35 %, ami országosan a legmagasabb**, de még a 40 m²-nél kisebb lakások aránya is az 5. legmagasabb az országban. A lakásállománynak ez a struktúrája csak látszólag van ellentmondásban a magas jövedelemszinttel, sokkal inkább a magas urbanizáltsági szinttel hozható összefüggésbe (e mutatók Budapesten 38 illetve 19 %). **Éles ellentmondás mutatkozik viszont a megye turisztikai attrakciói és a kereskedelmi vendégéjszakák száma között**. A megye kiemelkedő kulturális örökségállománya, természeti értékei, a Duna, a borvidék, egy napos programot nyújtanak: vendégéjszakák tekintetében Komárom-Esztergom megye csak 13. a megyék között.

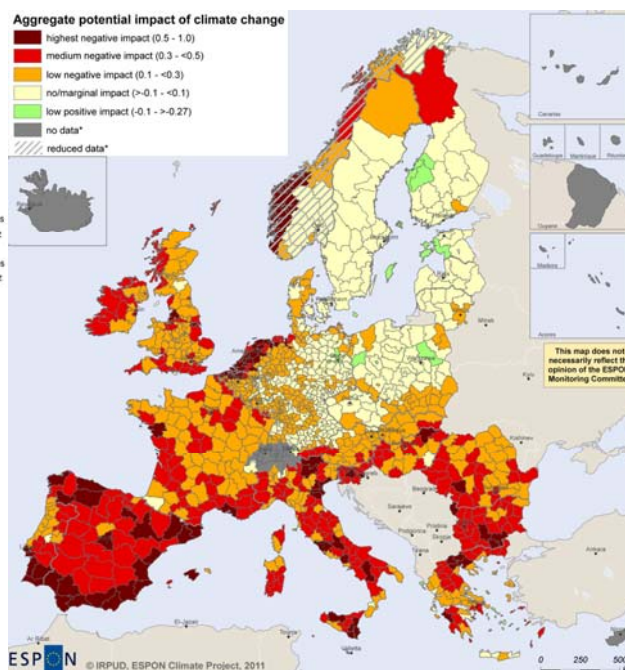
1.1.1.6 ábra 1000 lakosra jutó kereskedelmi vendégéjszakák száma, 2010 (%), forrás: NTH)

1.1.2 KÖRNYEZETI HELYZETKÉP

A megye éghajlata nagyrészt mérsékelten meleg-száraz éghajlat típusba sorolható, mint hazánk – benne a Kisalföld és az Alföld - területének jelentős része. **Éghajlatunk változik, a globális felmelegedés Európa egészére kihat**, a régiók változással szembeni ellenálló képessége, sérülékenysége országoként, térségként más és más. Az ESPON 2013

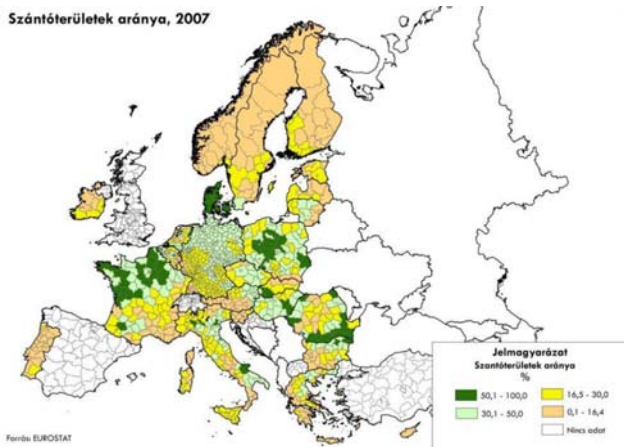
1.1.2.1 ábra: Magyarország éghajlata (Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat)

1.1.2.2 ábra: Európa térségeinek globális éghajlatváltozással szembeni ellenálló képessége (Forrás: ESPON)

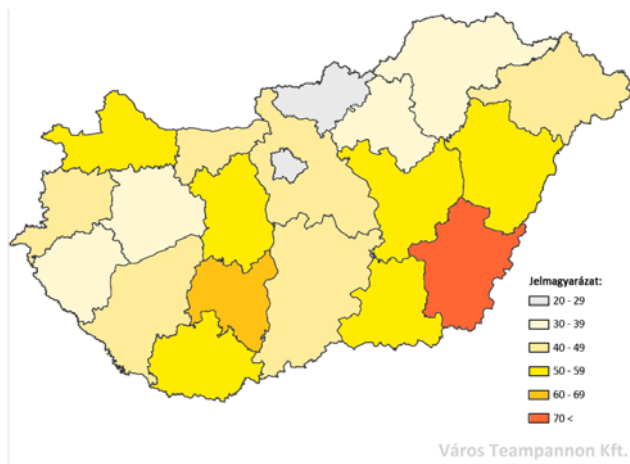
¹ Teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete a 4 fő feletti vállalkozások, költségvetési szervek és a kijelölt nonprofit szervezetek adatai alapján számított érték

Program² adatai szerint a felmelegedéssel leginkább érintett térségek³ a mediterrán országok és Dél-kelet Európa régiói, valamint Észak-kelet Magyarország megyéi és Győr-Moson-Sopron megye, a legalacsonyabb (vagy nem kimutatható) negatív hatás Észak-Európa régióiban várható. **Komárom-Esztergom megye területén** – hasonlóan az ország nagyobb részéhez -, a jelenlegi kutatási eredmények alapján **alacsony mértékű negatív hatás** várható.

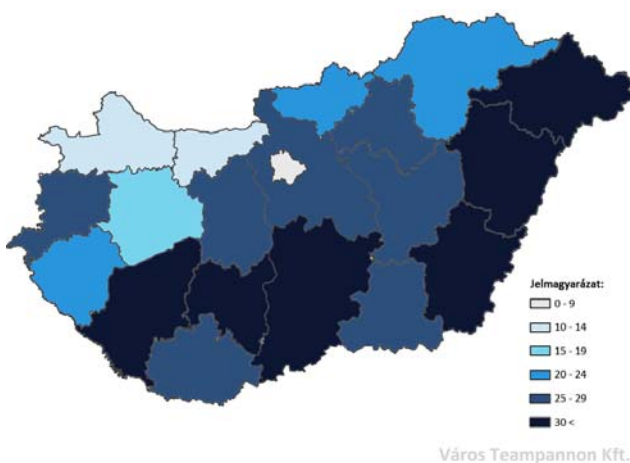
1.1.2.3 ábra: Szántóterületek aránya Európában, 2007-ben (Forrás: EUROSTAT)

2010-ben Komárom-Esztergom megye 44%-a áll szántóföldi művelés alatt, ez az arány hasonló az alapvetően sík területekkel, az alacsony termékenységű szántókkal rendelkező Bács-Kiskun és Pest megyékével. A **szántóterületek arányát** tekintve az EUROSTAT 2007. évi adatai szerint a megye az európai régiók közép mezőnyében helyezkedik el. Ugyanakkor a jó talajadottságokkal rendelkező szomszédos Fejér és Győr-Moson-Sopron megye területének több, mint a fele áll szántóföldi művelés alatt. Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy fejlesztésekkel, települési területek növekedésével, közúthálózat építésével **folyamatosan kerülnek ki termőföldek a művelés alól**. Az ESPON adatai szerint 2006-ban Komárom-Esztergom megyében több mint 300 m²/fő volt a termőterületek csökkenésének a mértéke, mely hasonlóan jelentős volt az egykori NDK területén, vagy Franciaországban. Érdekes, hogy a Dunántúl jelentős részén hasonlóan intenzív a termőföldek kivonása, de az egész országban nagyobbak tekinthető, mint Kelet-Szlovákiában, Lengyelország vagy Románia nagyobb részén (200 m²/fő alatt). A megyében **jelentős az erdőterületek aránya** is, a KSH adatok szerint a művelés ág aránya 26% feletti, hasonlóan pl. Pest megyéhez.

1.1.2.4 ábra: A szántó művelési ág aránya hazánk megyéiben 2010-ben (Forrás: KSH)

Az 1990-es évektől kezdve a **természetvédelmi szempontok** egyre nagyobb mértékben érvényesülnek, különösen a közös európai kezdeményezésként lehatárolásra került páneurópai ökológiai hálózat és ennek részeként a magyarországi nemzeti ökológiai hálózat lehatárolása következtében. Az országosan védett természeti területek aránya 9,3%, amivel Komárom-Esztergom megye 9. a megyék között. Hasonló nagyságú területek állnak oltalom alatt pl. a kiterjedt erdőségekkel rendelkező Veszprém megyében, de a szomszédos Fejér megyében csak 5,7%, Győr-Moson-Sopronban viszont 10,7% ez az érték.

1.1.2.5 ábra: Közműolló nagysága megyénként, 2010-ben, százalékpontban (Forrás: KSH)

A környezeti infrastruktúra fejlettségét mutatja a közcatornára rákötött lakások 80,3%-os aránya, ami magasabb az országos átlagnál, de még nem éri el az Országos Vízügytő-gazdálkodási Tervben rögzített 92%-os arányt. A közműolló mértéke 14,3 százalékpont, ennél jobb arány Budapest mellett csak Győr-Moson-Sopronban található. **A szelektíven gyűjtött hulladékok aránya viszont kiugróan alacsony** volt 2010-ben (1,4%), miközben Győr-Moson-Sopronban 12,6%, Pest megyében 6% volt. A szomszédos Fejér és Veszprém megyékben is magasabb a szelektív hulladékgyűjtés aránya, meghaladja a 2%-ot.

² A területfejlesztést és kohéziót segítő európai figyelőhálózat (www.espon.eu)

³Több mutató (figyelembe véve pl. környezet, kultúra, gazdaság éghajlattal szembeni érzékenységét) alapján készült index

1.2. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK

1.2.1. TRENDEK, FOLYAMATOK

A megyét érintő főbb globális, európai, közép-európai folyamatok a településhálózat nagytérségi összefüggésrendszerét nagymértékben befolyásolták. Az elmúlt évek legfontosabb fejleménye Magyarország Európai Unióhoz csatlakozása volt (2004), majd a Schengeni határ átkerülése a dél, délkeleti, keleti országhatárra (2008). Ezzel Magyarország és Szlovákia között megszűntek a tényleges határok, lehetővé vált az I. Világháború előtti természetes vonzaskörzetek helyreállása, ami, különösen Esztergom és Komárom vonatkozásában bír kiemelt jelentőséggel. Vizsgálatok szerint ma Esztergom vonzaskörzete kb. 50 településre terjed ki, melynek kb. kétharmada szlovákiai területre esik⁴. A politikai változások nagyban hozzájárultak a két határváros (Esztergom és Komárom) gazdaságának fellendüléséhez, másrészt a határ két oldala közötti kiegyenlítődés elindulásához, ami a szlovákiai határtérségben a munkanélküliség radikális csökkenését, a vállalászási kedv növekedését eredményezte.

Az esztergomi és komáromi határátlépő helyek kapacitásai azonban a kapcsolatokhoz szükséges jelenlegi forgalmi áramlási igényekhez képest igen szűkek (elérték maximális terhelhetőségüket), tágabb térségek összekapcsolására egyre kevésbé alkalmasak. Némileg enyhítheti a túlterheltséget a tervezett új Ipoly-híd megvalósulása, mely Nyitra kerület térsége és Vác illetve Gödöllő munkaerőpiaca között teremt kapcsolatot.

A Duna mentén, illetve a folyót kísérő Budapest-Pozsony-Bécs tengely mentén a szűk kapacitások ellenére jól érzékelhető a gazdasági koncentráció fokozódása. E koncentrációt egyrészt a „nagyközépvárosok” alkotta háromszög városai – Győr, Nyitra, Tatabánya (Tata) Székesfehérvár – generálják, ugyanakkor jól látható a Duna-híddal és Szlovákiai várossal rendelkező „kisközépvárosok” – Esztergom-Párkány, Komárom-Révkomárom – növekvő súlya, lehetőségei, térségi munkaerőpiaci központoszerepe is e rendszerben. E két várossal súlyát növeli, hogy a magyar-szlovák teljes határszakaszon nincs még egy ilyen adottságú határátkelőhely, mint a megye két hídvárosa (Balassagyarmat és Sátoraljaújhely jóval kisebb súlyú városok, még a határon túli településpárjukkal együtt is).

1.2.1. ábra A közlekedési hálózat térszerkezete
(forrás: OTK munkaanyaga, NTH)

Komárom-Esztergom megye határon átnyúló együttműködéseinek stratégiai programja (2010) kiváló alaposágú vizsgálati munkarésze szerint Esztergom jobban ki tudta használni a határnyitásból adódó új lehetőségeket. A vizsgálat ezt elsősorban a stratégiai tervezés eredményeinek tudja be, amiben az esztergomi térség jelentős eredményeket mutatott fel (lásd Ister-Granum Eurorégió). Nem lehet ugyanakkor figyelmen kívül hagyni, hogy Komárom-Komárno várossal egy észak-déli urbanizációs tengely része, melyre a két megyeszékhely – Nyitra (85 ezer lakos), és Tatabánya (70 ezer lakos) – mellett a kb. 40 ezer lakossal bíró Érsekújvár is ráfűződik Komárom-Komárno várossal (együtt kb. 55 ezer lakos) tehát három viszonylag jelentős munkaerőpiaci központ között kell pozicionálni magát, amit úgy tűnik az utóbbi időben sikerült előnyére fordítania. Komárom és Esztergom között most mintha inkább Komárom felé billenne ki a mérleg. Esztergomban rejlő további térségi pozícióerősítési lehetőségek kimerülni látszanak, a Budapesti agglomeráción belüli fekvésében és turisztikai potenciáljában rejlő lehetőségek további kibontása kerülhet előtérbe.

A határtérség belső fejlődését ma korlátozza a városok közötti belső közlekedési kapcsolatok relatív gyengesége. A két megyeszékhely: Tatabánya és Nyitra közötti kapcsolatok teljességgel hiányoznak, miközben a határvárosok észak-déli irányú kapcsolódásai is rosszak (erre a hatályos területrendezési terv vizsgálati munkarésze is rámutat). A térség további megerősödése és a tágabb térségbe való bekapcsolódása szempontjából tehát az észak-déli kapcsolatok erősíté-

⁴ Jaschitz Máttyás: Elzárt múlt, határtalan jövő? – Esztergom vonzaskörzete a huszadik században és az ezredfordulón, Tér és Társadalom, 2010/3 pp 93-135

se létfontosságú. Ebből a szempontból a módosított OTrT egyszerre hozta kedvezőbb és kedvezőtlenebb helyzetbe a megyét: Esztergom esetében a módosítás átvette a hatályos megyei terv javaslatát (a tervezett észak-déli kapcsolat transzkontinentális szerepe tervezett), ami egyértelműen kedvezőbb, míg Komárom esetében a korábbi OTrT-ben szereplő gyorsforgalmi kapcsolat Székesfehérvár irányába a módosított OTrT-ben már nem szerepel.

Ellentmondásosnak tűnik, de nem kizárt, hogy Esztergom erőssége relatív elzártságának is köszönhető: Esztergom egyfajta hídfőállás észak és nyugat felől, ahonnan viszonylag nehéz eljutni a fővárosba (a nagytérségi közlekedési folyosók egy térséget nem csak bekapcsolnak, hanem le is szívhatnak). A város hídfőpozíciójának megtartására, továbbfejlesztésére tehát az észak-déli transzkontinentális folyosók kiépülése után (is) kiemelt figyelmet kell fordítani. Ebben Párkány logisztikai központ szerepe újbóli megerősítésének kiemelkedően fontos szerepe lehet.

A 2008-ban kirobbant és máig ható globális gazdasági válság a megyére is jelentős hatással volt, ennek azonban komolyabb nagytérségi következményei csak akkor lesznek, ha Magyarország nem tud megfelelő ütemben kilábalni a válságból. Jelenleg Szlovákia európai integrálódása dinamikusabbnak tűnik Magyarországnál, de, mint az elmúlt évtizedben ez kiderült, e tendenciák akár évről évre is változhatnak.

A megye nagytérségi szerepét erősítheti az Új Széchenyi tervnek a Kárpát-medence, mint makro-régió belső kohéziójának erősítésére irányuló elhatározása. E szándék érvényesülése a fejlesztési források elosztása során azt eredményezheti, hogy egyes, a megyét érintő országos infrastruktúrafejlesztések időben korábban valósulhatnak meg: pl. a Budapestet tehermentesítő, az M6-os gyorsforgalmi út és az Esztergomi híd-Szlovákia közötti kapcsolatot biztosító M11-es autópályát, a komáromi intermodális kikötő fejlesztés. Meg kell azonban jegyezni, hogy az V/C Helsinki folyosó és a VI. Helsinki folyosó közötti összekötő szakasz nyomvonalát a jelenleg hatályos tervek nem a megyén keresztül, hanem az M2-es autópályát nyomvonalának meghosszabbításában tervezik (lásd hatályos OTrT, jelenleg társadalmi egyeztetés alatt lévő hosszú távú közlekedésihálózat-fejlesztési koncepció). Pedig a közlekedési-szállítási igények (magyar és szlovák oldalon egyaránt: lásd pl. a vízi úttal és vasúttal egyaránt kiválóan feltárt, de közúton rosszul elérhető és ezért mélyen a kapacitása alatt hasznosított párkányi logisztikai központ) és természetföldrajzi viszonyok is (Dunától keletre hektikus domborzati viszonyok miatt drágább megépíthetőség) a dunántúli vezetését indokolnák.

A nagytérségi kapcsolatrendszerben kiemelendők az új tervezett transzkontinentális gázvezetékek, melyek a jelenlegi tervek szerint érintik a megyét (lásd ábra). A Nabucco földgázvezeték megvalósításáról várhatóan már 2011. első negyedévében döntés születik.

Kiemelendő továbbá a megye területét érintő világörökség várományos területek jelentősége, melyek mindegyike túlnyúlik a megye határán, részben pedig országhatáron is. A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága listáján a megye területét számos helyszín érinti: „Dunakanyar kultúrtáj” (munkacím), Komárom/Komarnoi erőrendszer, római limes magyarországi szakasza (Dömös, Pilismarót, Esztergom, Tokod, Nyergesújfalu, Neszmély, Naszály, Mocsa, Almásfüzitő, Komárom, Ács, (forrás: http://danube-limes.eu/letoltheto_dokumentumok/eredmenyek), tájház hálózat Magyarországon. A korábbi tervekben nem szereplő, elsősorban idegenforgalmi-turisztikai vonatkozású nagytérségi összefüggésként értelmezhető a ma reneszánszát élő, országhatárokon átívelő zárandokturizmus. A „Mária út”, mely vallási kegyhelyeket, központokat érintő gyalogos útvonal, a megyében is számos települést érint: Csatka, Súr, Oroszlány (Majki remeteség), Vértessomló, Tatabánya (Csákányos-pusztá). A Mariazellt Mátraverebélyvel összekötő „Gyöngyök útja” a megyében Pilisszentlélek (Esztergom), Esztergom, Esztergom-Kertváros, Dorog, Tokod, Mogyorósbánya, Péli-földszentkereszt (Bajót), Pusztamarót (Nyergesújfalu), Tardos, Agostyán(Ágoston-liget), Baj, Tata, Szentgyörgypusztá (Környe), Nagytagyospusztá (Környe), Vértessomló, Majk-pusztá (Oroszlány), (Mór).

1.2.2. TÉRSZERKEZETI ÖSSZEFÜGGÉSEK

A megye térszerkezetét, nagytérségi összefüggéseit alapvetően határozza meg a megye **Budapesthez való közelsége, a IV. Helsinki folyosó és a határ menti fekvése**. A megyehatár, ahogy Fejér megye esetében is, szinte „Budapest kapujában” húzódik, a főváros funkcionális agglomerációjának néhány települése (elsősorban a 10-es út mentén) már a megye területén található. Bár a határátkelők európai léptékben nem érintenek jelentős közlekedési folyosókat, **mindkét dunai átkelési pont fontos kapcsolatot jelent Szlovákia felé**. A határ mindkét oldalán városok vannak, amelyek az európai uniós csatlakozással és a Schengeni Egyezményvel lehetővé vált egységesülésben jelentős húzóerőnek számítanak. **Nagytérségi összefüggésrendszerben ma Komárom szerepe látszik erősödni**. Az a tény, hogy az V/C Helsinki folyosó Budapest-Zsolna-Katowice-Gdansk irányban tervezett továbbvezetése a Duna bal partjára került, vissza-

vetette Esztergom makrotérségi reményeit. Egyidejűleg a komáromi híd megépülése belátható közelségbe került, mindkét ország támogatását élvezzi. Esztergom regionális pozíciójának erősítése – Dorogéval együtt – ma szorosan összefügg a **Duna menti folyosó újrapozicionálásának sikerességével, a térség bezártságának oldásával**, ezzel összefüggésben a három város – Esztergom, Dorog, Párkány – valamint a kapcsolódó Duna menti agglomeráción belüli együttműködési képességgel.

A **Duna, mint különlegesen fontos kapcsolati tőke**, hatékony kiaknázásához nem csupán a kapcsolódó közút-vasúti infrastruktúra- és kikötői kapacitások hiányoznak, de a dunai belvízi közlekedéssel kapcsolatos hazai politikai szándék is, noha az a Duna Régió Stratégia legelső prioritásai közé tartozik. A megyei Duna-szakaszon egyetlen nagy kapacitású teherforgalomra alkalmas kikötő sincsen, de a révkormáromi létesítmény, noha a határ túloldalán található, a közös uniós tagságnak köszönhetően a megye közvetlen víziút-kapcsolatának is tekinthető. E kikötő továbbfejlesztésében való közreműködés jó példa lehet(ne) a határokon átívelő együttműködésre, valamint arra, hogy **az uniós tagsággal megszűnt a párhuzamos kapacitások kiépítésének szükségessége**. A megyének elemi érdeke, hogy Magyarország felülvizsgálja a belvízi hajózás fejlesztésével kapcsolatos tartózkodó álláspontját és – Szlovákiával szorosan együttműködve – kihasználja a Duna Stratégiában rejlő ezirányú lehetőségeket.

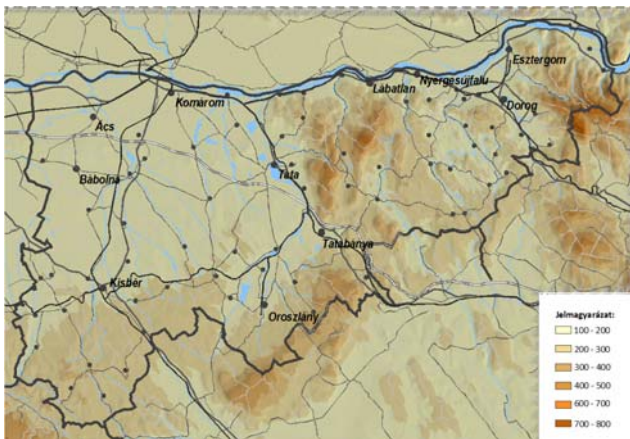
A nagytérségi „nyitást” hátrányosan érinti, hogy a megyét keleti irányban elhagyó kapcsolati sávok rendre csak Budapesten keresztül biztosítanak összeköttetést kelet felé (1-es, 10-es, 11-es út és a párhuzamos vasutak), ez a kényszerhelyzet a megye kapcsolatait aláveti az aktuális budapesti közlekedési helyzetnek, nehézségeknek. A helyzetet több, frissen megépült, illetve terv, vagy csak koncepció formájában létező elképzelés oldhatja, **ezek egy része a Pest-megyei Duna-átkelésekkel kapcsolatos: a megépült M0 északi Duna-hídtól a váci hídon át a Szob és Esztergom közötti vasútvonal Duna-hídjáig** (MÁVTI-koncepció, 1990-es évek közepe). Utóbbi a meglévő Vác-Aszód vasútvonallal együtt egy új kelet-nyugati vasúti tengelyt alkotna, **mely az Esztergom – Komárom vasútvonalat és a rászerveződő ipari létesítményeket is a jelenlegitől teljesen eltérő szerepbe helyezhetné, Esztergom bezártságát oldaná**. Ez a koncepció az OTK-ban felvázolt nagytávú térszerkezeti elképzelésekkel összhangban van. A térség zártságát már a 10-es út megerősítése (M10) és az V/C Budapest –Eszék-Szarajevo-Ploče (M6) folyosóval történő összekötése is oldaná.

2. TERMÉSZETI-TÁJI ERŐFORRÁSOK, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT ÉS INFRASTRUKTÚRA

2.1. TERMÉSZETI-TÁJI ADOTTSÁGOK, TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK

2.1.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

Komárom-Esztergom **domborzata** két nagyobb részre tagolódik: a megye nyugati területének felszíne enyhén tagolt síkság (110-180 m tfm), dél és kelet felé haladva viszont a Dunántúli-középhegység kiemelkedései (Bakonyalja, Vértes, Gerecse, Pilis, Visegrádi-hegység) teszik változatosabbá a megye felszínét, egyes helyeken akár 600-700 méter fölé is magasodó területeivel.

2.1.1.1 ábra: A megye domborzata (Forrás: Nasa)

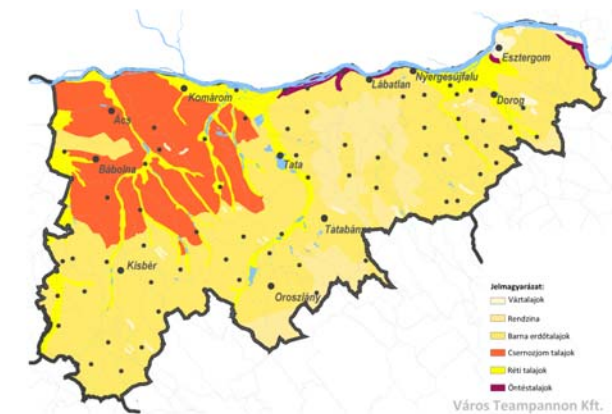
és 2009 között. Megnövekedett a száraz periódusok hossza, de ezzel párhuzamosan növekedett a csapadék napi intenzitása is. Az extrém időjárási helyzetek növekedő tendenciát mutatnak, az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás tehát egyre sürgetőbbé válik.

A legjobb minőségű, **magas termékenységű talajok a megye síkvidéki részén találhatóak**, ahol elsősorban csernozjomok találhatóak. A megye jelentős részén közepes termékenységű erdőtalajok helyezkednek el, a magasabb, mészköves felszíneken pedig alacsony termékenységű rendzina talajok képződtek. Réti talajok elsősorban a kisvízfolyások völgyében illetve a Duna mentén alakultak ki, melyeknek közepes a termékenysége.

A megyét északról határoló Dunán kívül a megye vízrajzát a déli magasabb térszínekről többségükben a Duna felé igyekvő vízfolyások határozzák meg. **A vízhálózat gyérnek tekinthető.** A megye Kisalföldre eső területe gazdag állóvizekben.

Az éghajlati viszonyokat a domborzati jellemzők teszik változatosabbá. A nyugati sík területeken és a Keleti-Gerecse alacsony térszínein a mérsékelt meleg-száraz, a magasabban fekvő területeken a mérsékelt hűvös-száraz éghajlat a jellemző. Az átlagos hőmérséklet az alacsony fekvésű területeken 9,8-10,2 °C közötti, a magasabban fekvő területeken 9,5 °C-nál alacsonyabb (Dobogókő térségében 8,0 °C-nál is alacsonyabb). Az alacsonyabb térszíneken 550-600 mm közötti a csapadékmennyiség (nyáron 330-360 mm), illetve 1,2 körüli az ariditási index, a magasabban fekvő területeken 600 mm feletti és 1,15 feletti ez az érték. Az elmúlt 30 évben az **extrém meleg időjárási helyzetek gyakoribbá váltak**, az évi középhőmérséklet közel 1,5 °C-kal növekedett a térségben 1980

és 2009 között. Megnövekedett a száraz periódusok hossza, de ezzel párhuzamosan növekedett a csapadék napi intenzitása is. Az extrém időjárási helyzetek növekedő tendenciát mutatnak, az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás tehát egyre sürgetőbbé válik.

2.1.1.2 ábra: Talajtípusok Komárom-Esztergom megyében (Forrás: Agrotopográfiai térkép)

Az állóvizek közül a legjelentősebb a Tatai (Öreg)tó (219 ha), valamint a Bokodi-hűtőtó (173 ha), a talajvíz mélysége tájegységtől függően változik. A domborzati, talajtani, klimatikus adottságok és a területet érő egyéb környezeti hatások sok esetben egyedi élőhelyi sajátosságok kialakulását eredményezték.

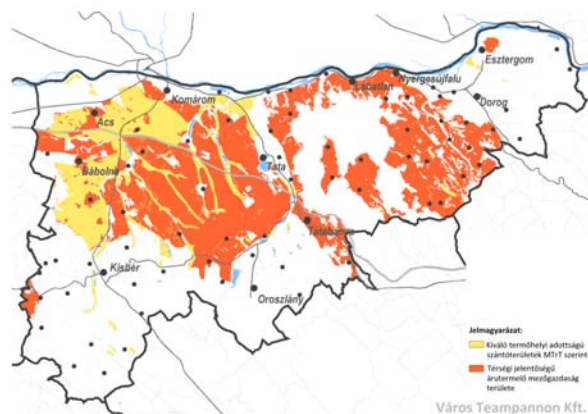
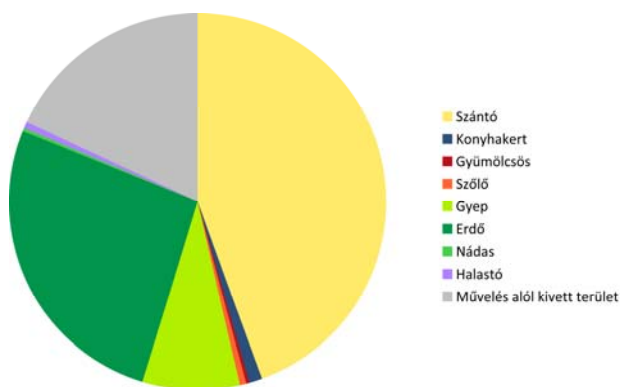
A megye területe gazdag építési nyersanyagokban, valamint energiahordozókban, melyet a térség geológiai viszonyai magyaráznak. A legnagyobb területen **építőanyag-ipari ásványi nyersanyagok** találhatóak. A Duna jóvoltából több helyütt is kavics és homok halmozódott fel (pl. Komárom, Tatabánya, Tokod, Pilismarót stb. térsége), viszont agyag csak zárványként fordul elő (pl. Baj, vagy Kisbér térsége). A cementgyártásra használt márgát Nyergesújfalu térségében termelik ki. Jelentős mennyiségű

mészke található a Gerecsében, mely építőanyagként, vagy építési kötőanyagként való felhasználása mellett alkalmas savanyú talajok javítására is. Az **energiahordozók** közül a megye területén nem történik kőolaj és földgázkitermelés, de kutatási területek lehatárolásra kerültek. A Dorogi-, Tatabánya-Mányi-, Oroszlányi medencék jó minőségű és megfelelő mennyiségű barnaszénrel rendelkeznek, mára azonban már csak az oroszlányi Márkushegyi bánya termel.

2.1.2. TERMŐFÖLDEK NAGYSÁGA, MENNYISÉGE

A megye területének közel 82%-a termőterületként hasznosul. A változatos adottságok, és hegyvidéki környezet következtében a **KSH adatok szerint a megye területének negyede erdő- és valamivel több, mint fele áll mezőgazdasági művelés alatt.** Ennek 4/5-e szántó, 15%-a gyepterület, viszont a gyümölcs- és szőlőterületek aránya kicsi, 1 % körüli. A területhasználat változását a vonatkozó fejezet részletesen, több szempontból is tárgyalja.

A termőföldek legfontosabb tulajdonsága, a termékenysége a talajértékszámmal (azaz a legjobb termékenyséű talajhoz viszonyított számmal) mérhető. Az agrotopográfiai térképek szerint **a legjobb termékenyséű talajok Komárom és Ács térségében** helyezkednek el. Ott a talajértékszám a 80-90-et is eléri. E területeken intenzív szántóföldi művelést folytatnak. **Ugyancsak jó minőségű szántóterületek helyezkednek el a Keleti-Gerecse medencéiben.** A Gerecse, Vértes, Visegrádi-hg. és térségükben alacsonyabb termékenyséű talajok helyezkednek el, melyek talajértékszámuk 20-40% közötti. Ezeket a területeket általában összefüggő erdőterületek borítják. A termőföldek nagyságával, használatával szorosan összefügg a tájhasználat és annak változása (lásd még a 4.3 fejezetben).

2.1.2.1 ábra: Komárom-Esztergom megye termőföldhasználat (Forrás: KSH)

2.1.2.2 ábra: Kiváló adottságokkal rendelkező termőterületek (Forrás: KEM TrT)

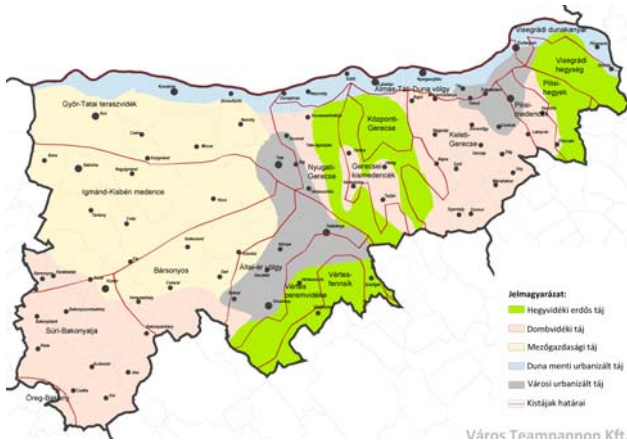
2.1.2.a táblázat: Komárom-Esztergom megye földterülete művelési ágak szerint, 2010-ben (Forrás: KSH)

MŰVELÉSI ÁG	TERÜLETE (HA)	MŰVELÉSI ÁG	TERÜLETE (HA)
Szántó	103 542	Erdő	61 330
Konyhakert	2 430	Nádas	628
Gyümölcsös	851	Halastó	1 164
Szőlő	1 477	TERMŐTERÜLET ÖSSZESEN	190 645
Gyep	19 223	Művelés alól kivett terület	42 323
MG. TERÜLET ÖSSZESEN	127 523	KEM ÖSSZESEN	232 968

2.1.3. A TÁJ JELLEMZŐI

A megye területe, az eltérő természeti adottságok, az ökológiai, természetvédelmi érzékenység és a hagyományos tájhasználat alapján a következő tájszerkezeti egységekre osztható: **hegyvidéki erdős táj, dombvidéki táj, mezőgazdasági táj és urbanizált táj.**

A megye **összefüggő hegyvidéki erdős térségei** a Pilis, a Gerecse és a Vértes hegységben található. Ezen térségek a Duna-Ipoly Nemzeti Park, a Gerecsei Tájvédelmi Körzet, a Vértesi Tájvédelmi Körzet, továbbá az Észak-Vértes helyi jelentőségű természetvédelmi terület részei.

2.1.3.1 ábra: A megye tájszerkezete és kistájai (Forrás: Kistájkataszter, KEM TrT - módosítás, Előkészítő fázis, Lázár Tibor, Környezetterv Kft. 2011)

sorolható. Ezen tájszerkezeti egység történeti tájszerkezetére a mezőgazdasági területek és az erdőterületek **mozai-kosság**ából adódó változatosság jellemző. Ezen változatos, tájképi értékekben gazdag táji környezetbe szervesen és harmonikusan illeszkednek a hagyományosan falusias karakterű települések. A Bakonyalján – megyén belüli perifériális helyzete és gazdasági központoktól való távolsága miatt – a meghatározó gazdaságfejlesztési potenciált a táj jelenti. A Gerecse-Pilis térségi dombvidék természeti adottságai és tájképi változatossága hasonló a Bakonyaljához. A szuburbanizáció folyamata a városok környékén és az agglomerációhoz közeli települések esetében, a táj és a települések harmonikus egységét, szerves fejlődését veszélyeztetheti.

A **mezőgazdasági tájszerkezeti egység**be tartozó Komárom-Tata-Környe-Kisbér-Ács által határolt összefüggő mezőgazdasági térség területén a szántóföldi növénytermesztés mellett az állattenyésztés is meghatározó. Az erdőterületek, gyepterületek aránya a térségben a megyei átlagnál jóval kisebb. A gyümölcsstermesztés növekvő tendenciát mutat. A térség településeinek jelentős része a Neszmélyi borvidékhez tartozik ugyan, de a szőlőterületek aránya ennek ellenére nem jelentős. A térség a szélörnművek telepítésére még bőven kínál lehetőséget.

A **Duna menti urbanizált táj** tájszerkezeti egységet a Duna menti települési térségek és az azokkal tájképi, tájszerkezeti egységet alkotó táji környezet alkotja. A táj a vízminőség-védelme és az országos ökológiai hálózatban betöltött kiemelt jelentősége, a Natura 2000 terület rendkívül érzékenysége ellenére, ipari és települési környezetterhelés szempontjából erősen túlterheltnek tekinthető. A környezetszennyező ipar nagyrészt megszűnt, de a barnamezős iparterületek új környezetterhelő ipart vonzhatnak. A környezetszennyező ipar örökségei a térségben a felhagyott vörösiszap tározók Almásfüzitő-Dunaalmás, illetve Neszmély térségében. A nagy részben még rekultiválatlan zagytározók a Duna vízminőségének potenciális veszélyforrásai a lúgosság és kiporzás veszélye miatt. A természeti értékek közül kiemelendők a dunai szigetek, amelyek egységes védelme a mai napig nem biztosított. Neszmély térségében található a megye borvidékének jelentős szőlőterületei, ahol a művelt szőlőterületek és a borturizmus jó példája a történeti hagyományokon alapuló tájhasználatnak, tájgazdálkodásnak.

Tata-Tatabánya-Oroszlány, illetve Dorog-Esztergom térsége **urbanizált tájak** és egyben a legfontosabb iparosított térségek a megyében. Ezen tájegységekre a szénbányászat és az arra települt nehézipar, energetika volt jellemző. Ennek következményeként meddőhányók, salakhányók, pernyehányók maradtak a tájban, amelyek tájrehabilitációja nagyrészt még várat magára. Tata-Tatabánya-Oroszlány térségében a **karsztforrások hidrogeológiai védőterületei** nagy kiterjedésűek. Az Által-ér és a Tatai (Öreg)-tó vízminőségének megőrzése fontos feladat a tájegységben. A dombvidéki településekre jellemző a **földterületek felaprózódása, az egyre fokozódó hobbitelkek és szuburbanus lakóterületek kialakulása a mezőgazdasági termőterületek rovására**, az idegenforgalmi igénybevétel, illetve beruházások. Esztergomban környezet- és természetvédelmi szempontból is konfliktusokat eredményez a lakóterületek fokozatos terjeszkedése a dombvidék felé, az üdülőterületek lakóterületté válása (pl. Búbánat-völgyben).

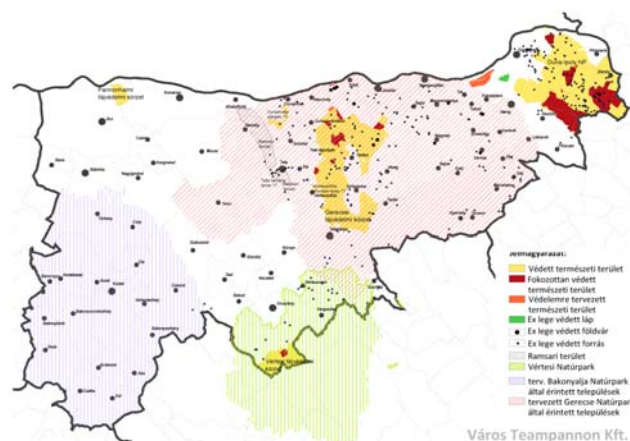
E tájegységen belül fontos **tájrehabilitációs célterületek** az Oroszlány és Tatabánya térségében, a Vértes erdőterületén, a hajdani szénbányászat következtében fennmaradó tájsebek, felhagyott bányászati létesítmények, zagyterek. A Gerecse hegység területén a kőbányászat okozta tájsebek kedvezőtlen tájképi hatása emelendő ki. A hegyvidéki erdős tájak a tágabb térség lakossága számára turisztikai, rekreációs célterületek, Várgesztes, Vértessomló, Szárliiget, Esztergom-Pilisszentlélek, Tata-Agostyán. Utóbbi településen található a környezetkímélő gazdálkodást és a térség tanösvényeit bemutató humánökológiai és természetvédelmi oktatóközpont. A tatai Öreg-tavi Ökoturisztikai Központ kialakítása pedig folyamatban van.

A megye **dombvidéki térségé**be a Pilis és a Gerecse közötti dombvidék, a Gerecse térségi dombvidéki táj Tata térségében, továbbá a Bakonyalja, Bársonyos dombos térsége

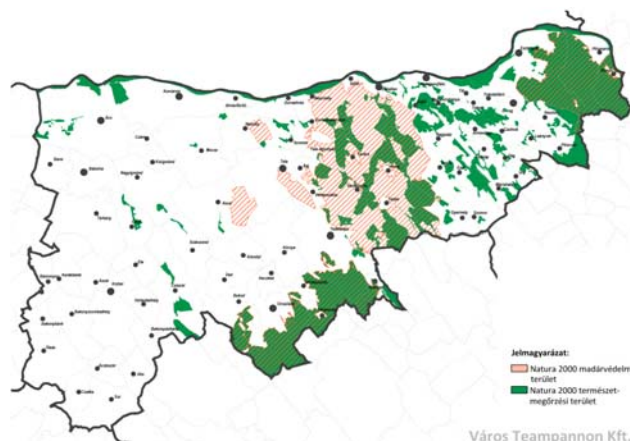
2.1.4. TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM

A megye területét 56%-ban lefedő mezőgazdasági (szántó) területen kívül meghatározó a hegyvidék, dombvidék jelenléte, ahol összefüggő erdőségek, élőhelyek, rezervátumok maradtak fenn. A megye területe gazdag védett természeti területekben NATURA 2000 természetmegőrzési és NATURA 2000 madárvédelmi területekben. A Gerecsében és a Pilisben a védett területeken belül több fokozottan védett terület és azokon erdőrezervátum is található. A **Pilisi bioszféra-rezervátum UNESCO egyezmény hatálya alá tartozik**. A 252 ezer hektáros rezervátum 9800 hektár magterületet is tartalmaz. A **Tatai-tavak** környezetében, melynek része a 219 hektár nagyságú Tatai (Öreg)-tó is, több mint 210 madárfajt figyeltek meg. Nemzetközi jelentőségű vizes élőhely, **Ramsari egyezmény** hatálya alá tartozik (2.1.4.a melléklet). A megye legjelentősebb védett területei a nemzeti parki területeken kívül a **Vértes és Gerecse Tájvédelmi Körzetek**. A megyében számos földvár és forrás, valamint barlang található, melyeket a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. Tv. ex lege védetté nyilvánított. (2.1.4.b melléklet). Az **érzékeny természeti területeket** (ÉTT) a 2/2002. (I.23.) KÖM-FVM együttes rendelet jelölte ki az Által ér mentén és a Gerecse Pilis közötti dombvidéken. A rendelet módosítása nélkül az ÉTT által érintett települések területére kijelölésre kerültek a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT). A megye területén Magas Természeti Értékű Terület nincs kijelölve, így **sajnos ma a megye egyik területe sem része a vizes élőhelyek, rét, legelő környezetileg érzékeny területein természetkímélő gazdálkodás programnak**.

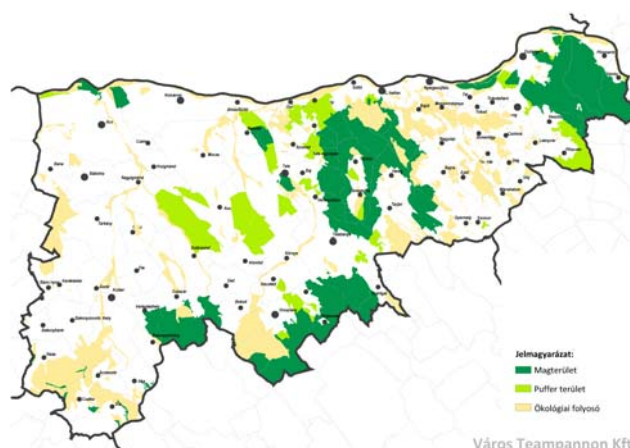
Kiemelendő megyei sajátosságok a **natúrpark kezdeményezések**, első hivatalos képviselőjük 2005-től a **Vértesi Natúrpark** (17 településből 6 megyei település alkotja), 2007-ben készült el a fejlesztési terve. A natúrpark alulról induló kezdeményezés, mely a természeti és kultúrtörténeti értékek megőrzésének negyedik szervezeti formája a természetvédelmi törvény 2004-es módosítása óta. A natúrparkok a települési önkormányzatok és magánszemélyek összefogásán alapuló, közalapítvány vagy egyesület által fenntartott, kezelt terület és egyben komplex tájvédelmi és vidékfejlesztési területek is. A natúrparkokra jellemző együttműködés, az egységes kultúrtáj, az egységes arculat, valamint az összhang megteremtése a természetvédelem és a gazdasági tevékenység között a 2014-2020 közötti uniós ciklusban várhatóan kiemelten támogatott célkitűzések lesznek, noha a NATURA 2000 területekhez kapcsolódó támogatási rendszerében – a rezervátumszerű védelem helyett – már ma is a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megóvás került előtérbe (lásd: 128/2007. (X. 31.) FVM és a 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet rendeletek). Folyamatban van a **Bakonyalja és Gerecse Natúrparkok** kialakítása is. (2.1.4.c melléklet)

2.1.4.1 ábra: Védett természeti területek (forrás: KvVM)

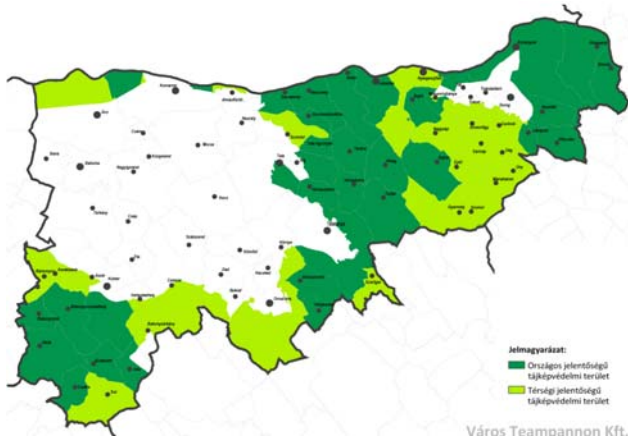

2.1.4.2 ábra: Natura 2000 területek (forrás: KvVM)

2.1.4.3 ábra: Országos ökológiai hálózat (forrás: KEM TrT- módosítás, Lázár Tibor, Környezetterv Kft., KvVM)

A **helyi jelentőségű védett természeti területek** országos nyilvántartását a természetvédelemért felelős tárca vezeti, ennek a megyére vonatkozó részlete látható a mellékelt táblázatban (2.1.4.e melléklet). A minisztérium 72 db helyi védett természeti területet tart nyilván a megyében (2012.09.28-i állapot szerint), melynek közel háromnegyede természetvédelmi terület (5133,8 hektár). Országos viszonylatban Komárom-Esztergom megyében a legnagyobb a helyi védett területek aránya a megye területéhez viszonyítva, több mint 2,2 %.

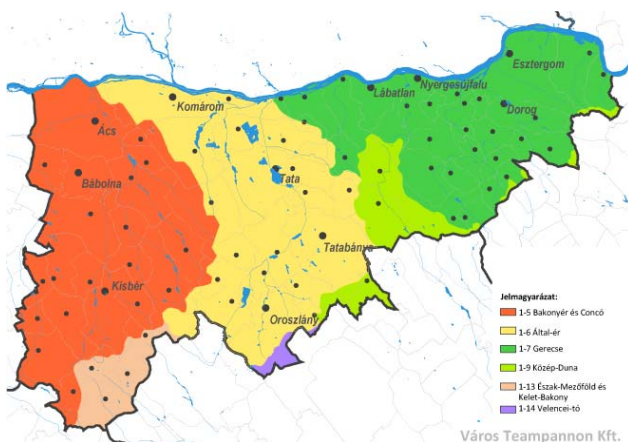
2.1.4.4 ábra: Országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetek (forrás: KEM TrT - módosítás, Lázár Tibor, Környezet-terv Kft.)

menti természeti területek összefüggő rendszerei alkotják, másrészt a Gerecse-Pilis közötti dombvidék és Bakonyalja mozaikos erdőterületei, természetközeli élőhelyei. A **tájvédelmi (tájképvédelmi) szempontból érintett területek** – a megyei területrendezési terv szerint az ökológiai hálózat egésze, a védett természeti területek és a nem védett természeti területen lévő Natura 2000 területek. (2.1.4.d melléklet)

2.1.5. VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁS

FELSZÍNI VÍZKÉSZLETEK

A megyében lévő vízkészletek a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek szerint meghatározott **víztesteken** keresztül vizsgálhatók. A felszíni **vízkészlet-gazdálkodásában a folyóknak, a kisvízfolyásoknak és az állóvizeknek** van jelentős szerepük. A legnagyobb vízhozamú vízfolyás, a Duna mellett a megye területét körülbelül húsz jelentősebb kisvízfolyás érinti, melyek közül az Únyi-patak, Kenyérmezei-patak, Által-ér, Szentlélek-patak, Concó, Cuhai Bakony-ér rendelkezik jelentősebb vízgyűjtővel és vízhozammal. A további számos kisvízfolyás kis vízgyűjtő-területtel rendelkezik, némelyikük igen szeszélyes vízjárással. Magyarország kistájainak katasztere szerint a megye nyugati részei száraz, gyér lefolyású területeknek, a megye középső részei (főképp a Gerecse, Vértes térségében) vízhiányos területeknek, a nyugati részek mérsékelten vízhiányos területek tekinthetők. Az **árvizek időpontja a nyár eleje és a tavaszi hóolvasás**, a kisvizek pedig nyár végén és ősszel alakulnak ki. A kisebb árkok, és kisvízfolyások száraz időszakban csekély vizet szállítanak, sőt ki is száradnak, de egy hirtelen jött zápor hamar feltölti a medret.

2.1.5.1 ábra: Vízgazdálkodási alegységek és a megye vízrajza – (Forrás: Vízgazdálkodási alegységi tervek, KEM TrT)

Az OTrT által kijelölt ökológiai hálózat behálózza a megye teljes területét, melyben meghatározó jelentősége van a Natura 2000 területeknek is. A megyei területrendezési terv az országos ökológiai hálózat alapján magterület, pufferterület, ökológiai folyosó övezeteket jelölt ki. A megye északi határát képező Duna és a déli határát képező Vértes ökológiai rendszerét a vízfolyások mentén lévő természeti területek, védett természeti területek, erdős térségek összefüggő ökológiai hálózata teszi teljessé. A magterület övezetét meghatározóan a védett természeti területek és Natura 2000 területek alkotják, a Duna és ártere, a Gönyüi-homokvidék, Vértesi TK, Bársonyos, a Pilis és Visegrádi hegység, a Gerecse. A pufferterület nem veszi körbe a magterületeket, hanem a védett természeti területek környezetében található természetközeli élőhelyek nagy kiterjedésű területeit foglalja magában. Az ökológiai folyosókat egyrészt a vízfolyások és a vízfolyások

Főként a nyugati területek vízfolyásai mentén **számos kifestületű, többségében mesterséges állóvíz** található, melyek – az alegységi tervek szerint – céljukból, üzemeltetésükből adódóan gyakran teljes egészében visszatartják a tápláló vízfolyáson érkező vizet kisvíz esetén, így az alsóbb

szakaszokra nem jut (megfelelő mennyiségű) víz. A vízkészlet-gazdálkodás szempontjából elsősorban a tavaszi és nyári eleji időszakban lenne lehetőség a víztöbblet visszatartására.

A **legnagyobb állóvíz** a – árvízvédelmi, turisztikai, ökológiai-természetvédelmi, ipari és mezőgazdasági célokat egyaránt szolgáló – **Tatai (Öreg)-tó**, melynek üzemvízszinthez tartozó felülete 219 ha, a térfogata meghaladja a 4 millió m³-t. Méreteiben második mesterséges állóvíz az 1,2 millió m³ árvízi betározási kapacitással rendelkező, 173 ha területű Bokodi-hűtőtó. A további jelentősebb, 50 ha-nál nagyobb felületű tavak, általában mesterségesek, sekélyek (pl. Ferencmajori-halastavak, Réti tavak).

FELSZÍN ALATTI VÍZKÉSZLETEK

A megye területét tíz felszín alatti víztest érinti. A mélyben (a szakirodalomban „nem sekély”, 50 méternél nagyobb mélységben) elhelyezkedő vizek és a Duna part menti sekély vizek elsősorban az ivóvíz-ellátásban, míg a termálvizek az energiahasznosításban, illetve a rekreációban hasznosíthatók. A sekély, porózus rétegben elhelyezkedő víztesteket nevezi a köznyelv talajvíznek, mely a mezőgazdaság számára fontos erőforrás. Magyarország Kistájainak Katasztere szerint a megyében **igen változó a talajvíz mennyisége és szintje**. A sík területeken, illetve a medencékben, völgytalpakban 2-3 méter körül mozog, a hegyek előterében, a domboldalakon ennél mélyebb, úgy 4-6 m körüli. A talajfelszínhez legközelebb (1-2 méter) a Duna komáromi szakaszának térségében található.

A vízgyűjtőgazdálkodási tervek szerint a megye területét hét db, 50 méternél mély víztest (azaz rétegvíz) érinti. A Cuhai Bakony ér és a Concó közötti terület a Dunántúli-középhegység előtere, ahol az alaphegységet mészkő, illetve dolomit alkotja, ami törésvonalak mellett nagy mélységbe süllyedt. Erre fiatalabb üledékek települtek, a legfelső homokos rétegek tárolnak megfelelő mennyiségű vizet. A rétegvizek jellemzően vasat, ammóniát tartalmaznak. Komárom tágabb térségében langyos, illetve meleg felszín alatti vizek találhatóak. A Vértes, a Gerecse és a Pilis karsztjai összefüggő karsztvíz tároló rendszert alkotnak, mely egységet képez a Dunántúli-középhegység karsztvíz rendszerével.

A felszín alatti vizek egyik legfontosabb hasznosítási módja a megyében az ivóvíz. **A Dunántúli-középhegység karsztereit hatalmas vízmennyiséget tárolnak, melyek alkalmasak ivóvízszolgáltatásra.** A Duna által lerakott kavicsos rétegek szintén alkalmasak a tiszta ivóvíz kinyerésére. A megyében meghatározott három távlati ivóvízbázis is ebből a kategóriából kerül ki. **Parti szűrésű vízkivétel a Duna menti településeken található** (Dömös, Esztergom, Komárom, Tát, Dunaalmás). A vizek alapvetően jó minőségűek, de minél közelebb helyezkedik el a felszínhez a vízáadó réteg, annál nagyobb valószínűséggel jelenhet meg felszíni szennyező anyag (ammónia, nitrát) a vízben (pl. Dömös térsége). **Karsztvizes vízbázisok** jellemzően a Vértes és a Gerecse hegységeken fordulnak elő (pl. Tatabánya, Tarján, Héreg, Sárísáp térsége). A karsztvizek nagyon jó minőségűek, kémiai összetételük jellegzetesen magnézium-kalcium hidrogén-karbonátos, alacsony szulfát, klorid tartalmú, nitrát, ammónium nem szennyezi.

Hazánk termálvíz-gazdagsága a megyét kevésbé érinti. **Az északnyugati területeken található termálvíz adó réteg, itt helyezkednek el a megye jelentősebb termálkútjai is** (Komárom, Ács, Dunaalmás).⁵ Az Országos Tisztiorvosi Szolgálat a megyében tíz ásványvízzé és három gyógyvízzé minősített kutat tart nyilván. Egyedül a Komáromi fürdő szerepel a gyógyfürdők nyilvántartásában, melynek vize mozgásszervi (reumatológiai betegségek), nőgyógyászati, bőrgyógyászati problémák kezelésére ajánlott.

EU VÍZ KERETIRÁNYELV

A vízgazdálkodás fogalma az elmúlt évtizedekben jelentős mértékben megváltozott, előtérbe került az összhang, az egyensúly biztosításának szükségessége a különböző (ágazati) érdekek között a vizek védelme mellett. Az Európai Unió által elfogadott és 2000. december 22-én hatályba léptetett **Víz Keretirányelv (VKI) jelentős mérföldkőnek tekinthető** a vizek védelmében, hasznosításában. Általános célkitűzése, hogy javítani kell a vizekkel kapcsolatban lévő élőhelyek állapotát, biztosítani kell a fenntartható vízhasználatot (vízkészletek hosszú távú védelmét), a vízminőség javítását, a szennyezés csökkentését, és mérsékelni kell az árvizek, aszályok vizek állapotára gyakorolt kedvezőtlen hatásait. Ehhez el kell érni a jó állapotot 2015-ig a víztestek 85%-nál (a rövid határidő miatt várhatóan több feladat átcúszik a 2021 és 2027-es évekre). Felszíni vizek esetén a jó ökológiai és kémiai állapot a felszín alatti vizek esetén a jó mennyiségi és kémiai állapot elérése és fenntartása a cél. Ennek keretén belül készültek el a részvízgyűjtő-gazdálkodási tervek, valamint a 2010-ben elfogadott első **Országos Vízügyi-gazdálkodási Terv**, melyek **számos intézkedést fogalmaztak meg**

⁵ EDUVÍZIG adatszolgáltatása alapján

a jó állapot elérése érdekében. Általánosságban érvényes, hogy a **jó mezőgazdasági gyakorlat** bevezetésével, a tápanyag- és vegyszerterhelés csökkentésével jelentősen elősegíthető a jó célállapot elérése. A mezőgazdasági területek és a medrek között **védősávot, pufferzónát** kell **kialakítani**, mely a helyes parti zonáció kialakításával legalább féloldali árnyékolást ad a medreknek, illetve visszatartja a termőterületekről kimosódó szerves- és tápanyagokat. A társadalmi igényeknek megfelelően a **vízhasználatokat felül kell vizsgálni**, elsősorban a vízkészletek szempontjából. Meg kell vizsgálni hallépcsők, megkerülő csatornák létesíthetőségét a duzzasztók műtárgyainál.

A megye területe alapvetően a Duna részvízgyűjtőjéhez tartozik, melynek a következő alegységei érintik a megyét: 1-5 Bakony-ér és Concó, 1-6 Által-ér, 1-7 Gerecse, 1-9 Közép-Duna, 1-13 Észak-Mezőföld, Keleti-Bakony és 1-14 Velencei-tó.

2.1.6. ENERGIAFORRÁSOK

A fosszilis energiahordozók részarányának csökkentése a véges készletek, illetve a felhasználásuk során keletkező szén-dioxid globális klímára gyakorolt hatása miatt a következő évtizedek alapvető feladata lesz. Egyrészt az energiafelhasználás csökkentésére, másrészt az alternatív energiahordozók részarányának a növelésére van szükség, mely tekintetben hazánk az Európai Unió fejlettebb államaihoz képest igen elmaradott.

Amint a Komárom-Esztergom Megyei Területrendezési terv is megállapítja, a megyében korábban jelentős szerepe volt a szén kitermelésének és felhasználásának, a hangsúly azonban a szénről fokozatosan a földgáz, illetve a megújuló energiaforrások irányába tolódik el. A várható tendenciák szempontjából meghatározó a **2012-ben elfogadott Nemzeti Energiastratégia, amely a 2030-as évig előretekintve vázolja fel az ország energetikai jövőképét**. A Stratégia ilyen távon nem számol az energiafelhasználás növekedésével, illetve csak olyan mértékű növekedést tervez, ami a gazdasági válság előtt jellemző 1130-1150 PJ értéket állítja vissza. A gazdaság növekedése mellett ez természetesen csak akkor valósulhat meg, ha az energiaintenzitás tovább csökken, vagyis jelentős energiatakarékosági intézkedések megvalósítására kerül sor. Ezek között szerepel az átalakítási veszteség csökkentése több erőmű felújítása révén, illetve az épületállomány energetikai korszerűsítése (a konkrét cél az épületek fűtési energiafelhasználásának 30%-os csökkentése 2030-ig).

Az energiatermelést illetően a **Nemzeti Energiastratégia az „atom-szén-zöld” elnevezésű forgatókönyvet preferálja**. Ez a scenárió új paksi atomerőművi blokkok megépítésével, az atomenergia termelés hosszú távú fenntartásával számol és erre alapozva a közlekedés villamosítását is célul tűzi ki. A **Stratégia szerint ugyancsak szinten kell tartani a szén alapú energiatermelést**, mely egyrészt gyorsan mozgósítható biztonsági tartalékot jelent az ország számára, másrészt a szén-dioxid leválasztási és tárolási, illetve a tiszta szén technológiák fejlődésével szerepe a jövőben akár bővíthet is. A Stratégia ezért fontos szempontként nevezi meg, hogy a jövőbeni esetleges nagyobb arányú felhasználás érdekében a szén kitermelésével és felhasználásával kapcsolatos értékes szakmai kultúra megmaradjon. Ez azonban hangsúlyozottan stratégiai terv, amely még sem rövid, sem középtávon nem képes helyettesíteni vagy kiváltani a megszűnő kapacitásokat, kielégíteni a fellépő új energiaigényeket. A technológia fejlesztése és gazdaságos megvalósítása teheti ezt lehetővé majd a jövőben.

A Megye energiaellátásában ezzel együtt rövid távon a szén szerepének csökkenése és a földgáz szerepének további növekedése várható, a **Márkus-hegyi szénbánya és a ráépülő oroszlányi hőerőmű bezárásával**. A bezárás pontos időpontja többször elhalasztásra került, jelenlegi tervek szerint a bánya 2014 végéig működne, a rekultiváció pedig 2018-ban fejeződne be. Ehhez azonban arra van szükség, hogy az áramdíjba épített úgynevezett „szénfillérekből” származó támogatást a Vértesi Erőmű Zrt. továbbra is megkaphassa, amihez az Európai Bizottság mindaddig nem adta hozzájárulását, így rövid távon is veszélyben lehet a bánya és az erőmű további működése.

Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve kísérletet tesz az ország teljes bruttó energiafogyasztási pályájának a meghatározására 2020-ig a tervezett energiatakarékosági programok hatásainak a figyelembe vételével. A Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terv alapvetően **három scenáriót vázol fel** az energiafelhasználás jövőbeni alakulásával kapcsolatban, melyek a következők:

- BAU (Business as Usual) pálya: az energiahatékonysági intézkedések nélkül kialakuló energiafogyasztási pálya;
- Referencia pálya: a BAU pályából a 2009 előtt elfogadott energiatakarékosági és -hatékonysági intézkedések végrehajtásával kialakuló pálya;
- Kiegészítő energiahatékonysági pálya: a Nemzeti Energiatakarékosági Program végrehajtásával kialakuló pálya.

A Cselekvési Terv mindhárom forgatókönyv szerint a villamosenergia-felhasználás növekedésével számol 2020-ig, melynek mértéke a már meghozott, illetve a tervezett energiatakarékosági intézkedések sikerétől függően 17-21%-os lesz (a gazdasági válság előtti értékekhez képest). Amennyiben feltételezzük, hogy az országon belül az energiafelhasználás területi megoszlása változatlan marad, ez Komárom-Esztergom Megye vonatkozásában azt jelenti, hogy a válság előtti mintegy 1,6 TWh/éves fogyasztás 2020-ra 2 TWh/év közelébe emelkedik (a megyéhez köthető az ország villamosenergia-fogyasztásának mintegy 4,5%-a). Fontos azonban megállapítani, hogy **a Cselekvési Terv a várható energia-felhasználás alakulását a GDP alakulásához köti** (az elkövetkező 10 évben 1 százalékos GDP-növekedéshez 0,3-0,31 százalékos teljes energiahordozó fogyasztásnövekedéssel számol), melynek átlagos növekedését a 2008-2020-as időszakra évi 3%-ban határozza meg. A gazdasági válság elhúzódása hazánkban azonban megkérdőjelezi ezt az optimistának tűnő feltételezést, ami egyben azt is jelenti, hogy feltehetőleg nem fog az előre jelzett mértékben növekedni az energiafogyasztás.

A megújuló energiák részesedése az energiamixből a Nemzeti Energiastratégia szerint 2030-ig 20% közelébe emelkedik. A **2020-ig megvalósítandó konkrét cél 14,65%-os arány a bruttó végső energiafelhasználásban**, melynek részleteit Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve rögzíti. A Cselekvési Terv továbbra is a **biomassza elsődleges szerepével számol különböző megújuló erőforrások közül**, azonban ennek részesedése a jelenlegi 83%-ról **62%-ra csökkenne**. Ezzel együtt a **legtöbb új beruházásra várhatóan a biomassza hasznosítása terén kerül sor** (a 2020-ig tervezett új kapacitás termelése több mint 20 PJ, ehhez járul még több mint 4 PJ értékű biogáz-felhasználás). A biomasszán belül pedig előtérbe kerülnek az úgynevezett „második generációs” alapanyagok, vagyis a **mezőgazdasági melléktermékek, illetve az energianövények felhasználása**. Ezek a tervek természetesen érintik a **mezőgazdaságot is, mely az Energiastratégia jövőképe szerint kétpólusúvá válik**, vagyis a piaci igényeknek megfelelően képes lesz rugalmasan váltani az élelmiszertermelés és az energetikai célú biomassza-előállítás között.

A Terv arányaiban a **legnagyobb növekedést a geotermális energia tekintetében helyezi kilátásba** (elsősorban hőtermelési céllal). A hőszivattyúkkal együtt a geotermális forrásból származó energia mennyisége a 2010-es 4,48PJ-ről 22,42PJ-ra emelhető.

A szél, illetve a napenergia esetében **az időjárással kapcsolatos bizonytalanság és ingadozás miatt a kapacitások jelentősebb bővítésének feltétele a villamosenergia-rendszer szabályozhatóságának növekedése**. Ami a napenergiát illeti, a Nemzeti Energiastratégia csak a 2020-at követő időszakra számol a fotovoltaiikus technológia gazdaságosságának olyan mértékű növekedésével, mely lehetővé teszi a nagyobb arányú alkalmazást. A szélenergia esetében azonban az alacsonyabb költségek már ma is nagyobb arányú hasznosítást tesznek lehetővé, és **Komárom-Esztergom megyében a természeti adottságok is inkább a szélenergiának kedveznek**. Jelenleg is **a megyében működik az ország legnagyobb szélerőmű parkja Kisigmánd térségében 25, illetve Nagyigmánd térségében további 18, egyenként 2 MW-os szélkerék-vel** a spanyol Iberdrola cég tulajdonában. 2020-ra vonatkozóan a Terv a 2010-es 330MW-ról 1545MW-ra tervezi növelni a beépített szélerőmű-kapacitást, ami közel **5-szörös kapacitásnövekedést jelent**. A szélenergia esetében ugyanakkor a beépített kapacitásra jutó fajlagos energiatermelés alacsony, mivel hazai viszonyok között a **szélfarmok átlagos kihasználtsága csupán 20% körüli**. A tervezett kapacitásokkal együtt összességében **a szélenergiának a megújuló energiatermelésből való jelenlegi 5%-os részesedésének szinten tartása szerepel a tervekben**.

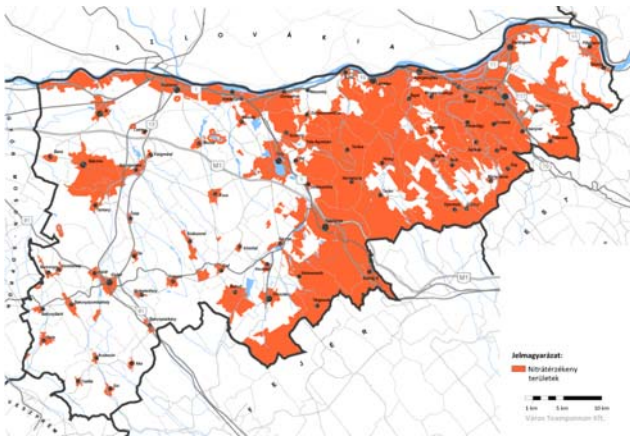
A megújuló energia hasznosítását célzó projektek számára rendkívül fontos a kiszámítható szabályozási környezet. Az elmúlt időszakban a befektetéseket nagyban hátráltatta a kötelező átvételi rendszert (KÁT) felváltó megújuló és alternatív energiaforrásokból előállított hő- és villamosenergia-átvételi támogatási rendszer (röviden METÁR) bevezetésének késlekedése. A METÁR bevezetése pillanatnyilag a jövő évre várható, megszületésének ideje, illetve kedvező tartalma minden bizonnyal kulcsszerepet játszik a következő évekre tervezett megújuló energia projektek, illetve a Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terv célkitűzéseinek elérése szempontjából. A megújuló energia hasznosítása mellett az egyik legfontosabb feladat a következő évtizedekben az energiahatékonyság javítása mind a lakosság mind az ipari tevékenységek tekintetében. Az energiahatékonyság javítása nem csak a környezet állapotának javítása szempontjából, hanem a versenyképesség növelése érdekében is kiemelkedő fontosságú. Az ipari tevékenységek esetében megállapítható, hogy általában még az átlagos vagy annál valamivel korszerűbb termelési folyamatok esetében is elérhető 5-10%-os energia-megtakarítás, míg az elavult technológiák esetében sokszor 20-30%-os, vagy annál magasabb megtakarítások is elképzelhetők.

2.2. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK ÁLLAPOTA, KÖRNYEZETTERHELÉS

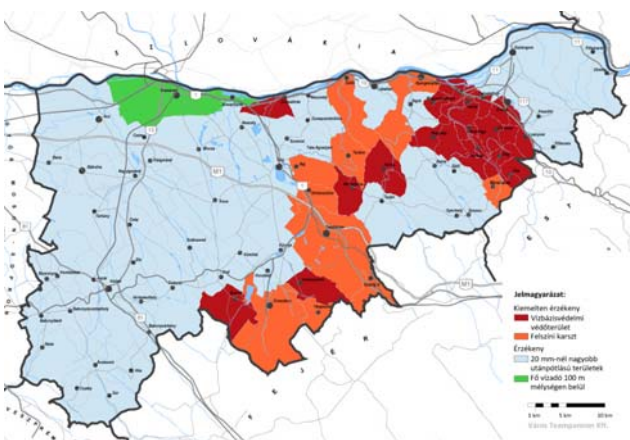
2.2.1. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK ÁLLAPOTA

TALAJ ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZ ÁLLAPOTA

A talajt, annak állapotát, szerkezetét, összetevőit, termékenységét elsődlegesen a közlekedés, az ipar, a mezőgazdaság, továbbá a szennyvíz- és hulladék-elhelyezés megoldatlansága befolyásolja, de közvetetten antropogén okokra vezethető vissza a szél és a víz pusztító hatásaként kialakuló erózió is. Mezőgazdasági eredetű szennyeződés lehet potenciálisan a túltrágyázás (mely egyben a talajvizet is veszélyeztetheti). Az állattartó telepek szennyvize is jelentős szennyezőforrás lehet, pl. a sertés-telepek hígtrágya elhelyezése (Vértessomló, Kecskéd) a **nitrátérzékeny területeket** veszélyeztetheti. A nitrátérzékeny területekkel érintett településeket a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezéssel szembeni védelemről szóló Kormányrendelet jelölte ki. A rendelet szerint a megye nagyobb része nitrátérzékeny. A vizek védelme, továbbá a termőföld védelme érdekében egyaránt fontos, hogy a megye mezőgazdasága fejlesztésére irányuló koncepciók, rendezési tervek a kormányrendelet szerinti szabályok figyelembe vételével, továbbá az 59/2008. (IV.29.) FVM rendelet által meghatározott cselekvési programban foglaltakkal összhangban készüljenek.

2.2.1.1 ábra: Nitrátérzékeny területek (Forrás: 27/2006. (II.7.) Kormányrendelet)

2.2.1.2 ábra: Felszín alatti vizek szempontjából érzékeny területek (Forrás: 219/2004 (VII.21.) Korm. rendelet 2. melléklete - 3b. Települések besorolása alkategóriák szerint)

A nem megfelelő talajtakarás és mezővédő erdősáv hiánya a talaj romlásához vezet, melynek kialakulásában a talajfizikai és egyéb éghajlati adottságok mellett szerepet játszik az agrotechnika is. A megye sík területein (Komárom-Esztergomi síkság, Dunavölgy, Bakonyalja, Bársonyos, Által-ér völgy) található olyan **szélerózióra érzékeny homoktalajok, homokos vályog talajok**, ahol a megfelelő agrotechnika alkalmazása segít a megelőzésben.

Hasonló probléma a vízerózió, mely a megye domborzatából adódóan annak jelentős részét érinti. Az erózió a művelési ágak rendszerének helyes kialakításával, hely agrotechnikai alkalmazásával mérsékelhető. A gyepterületek csökkenése, a tömegtakarmányok termesztésének hiánya miatt a talajerózió ellen sem lehet megfelelően védekezni. Ehhez járul hozzá a szerves trágya hiánya, valamint a melléktermékek talajba dolgozásának hiánya, mely a talajok szervesanyag-készletének csökkenéséhez, erózióérzékenységének fokozódásához vezet.

A 7/2005. (III.1.) KvVM rendelettel módosított 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet sorolja be a megye településeit a **felszín alatti víz állapota szempontjából fokozottan érzékeny, érzékeny, valamint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területen lévő települések** kategóriába. A megye minden települése valamelyik érzékeny kategóriába sorolt, ezért fontos a vízbázis védelem a veszélyeztetett területeken (pl. szennyvízszikkasztás, felhagyott kommunális és illegális hulladéklerakók). Rendelet határozza meg, hogy 50 főnél több személyt ellátó közcélú üzemelő, vagy távlati vízbázisok esetében kötelező védőidom, védőterület, védősáv kijelölése. A megyében 18 vízbázis található, többségük biztonságba helyezése megtörtént, a védőidomokat kijelölték.

A Dorogi kistérségben problémát okoz a **felszín alatti vizek mennyiségének növekedése a leállt bányászati tevékenység hatására, melynek hatására belvív veszély, szennyezett források felszínre kerülése** előfordulhat. A vízvezetési problémákat csúszásveszély, partfalvédelmi konfliktusok is tetézik (lőszfalak). Tovább növelik a felszíni víz kockázatot a **bányászat leállása miatt visszatérő karsztforrások**. (különösen Tokod, Dorog, Tata területén).

A talaj és felszín alatti vizek állapotát jelentősen befolyásolják a **régi települési hulladéklerakók, a telken belüli szakszerűtlen szennyvízszikkasztás, valamint az illegális szennyvízszippantás és elhelyezés**. Utóbbi tevékenység megszűn(tet)ése a kiépült szennyvízelvezetési és tisztítási agglomerációk hatására elkezdődött, és megindulhat a talajvízkészlet lassú regenerálódása.

A megyei hulladékgazdálkodás terén jelentős változás történt a **regionális hulladékgazdálkodási rendszer kiépítésével**. Kiépültek a regionális hulladéklerakók, és megkezdődhetett a bezárt települési hulladéklerakók rekultiválása 2009-től. A hulladékelhelyezésből származó környezetszennyezés felszámolása folyamatos a megyében. 2013 közepéig elvileg minden érintett településen befejeződnek a rekultivációs beruházások, ezáltal nő a környezetbiztonság (vízbázis, gyomfajok termőterülete csökken, tájképromboló hatás megszűnik). Ezen kívül fellelhetők még magánterületeken illegális rekultiválandó lerakók (laktanyák, bányák, lőszerraktár, gumitemető) is, melyek felszámolását az önkormányzatok csak lassan, külső forrásból és önkéntes civil segítséggel képesek elvégezni.

Az iparszerkezetben történő változások és a szigorodó jogszabályi környezet miatt a környezeti terhelés csökkenő tendenciát mutat és a friss szennyezések száma kevesebb a megyében. A vízbázis és természeti értékek tilalmi tényezői, a gyakoribb és átfogó hatósági ellenőrzések, a nagykapacitású létesítmények kiemelt figyelme (IPPC), **a szennyezett területek kármentesítése, továbbá az átfogó nyilvántartás és monitoring rendszer** is kedvez a környezeti állapot javulásának. Ennek ellenére **aktuális konfliktus a környezetvédelmi engedéllyel rendelkező rekultiválandó almásfüzítői vörösiszapkazettákban**⁶ szigetelés és elégséges monitoring nélkül veszélyes hulladékokat komposztáló, illetve deponáló Tatai Környezetvédelmi Rt. tevékenysége. A 2009. évi adatok szerint 71 db egységes környezethasználati engedélyköteles (IPPC) telephely működött a megyében, a 2012. évi hatósági ellenőrzési terv szerint már csak 59 db IPPC telephely működik a megyében, melynek több mint fele baromfi és sertéstelep. (2.2.1.a melléklet)

FELSZÍNI VIZEK ÁLLAPOTA

A felszíni vizek esetén fő szennyező forrásként a közvetlen és közvetett települési szennyvízbevezetést, valamint az ipari szennyvízbevezetést kell kiemelni. Diffúz szennyezés jellemzi a mezőgazdasági (túltrágyázás, vegyszerhasználat) és a hulladék elhelyezési tevékenységet (nem megfelelő szigetelés). Utóbbi potenciális talaj- és talajvízszennyezés rövid időn belül megszűnik, mivel a régi szigetetlen hulladéklerakók rekultiválása egy éven belül megtörténik.

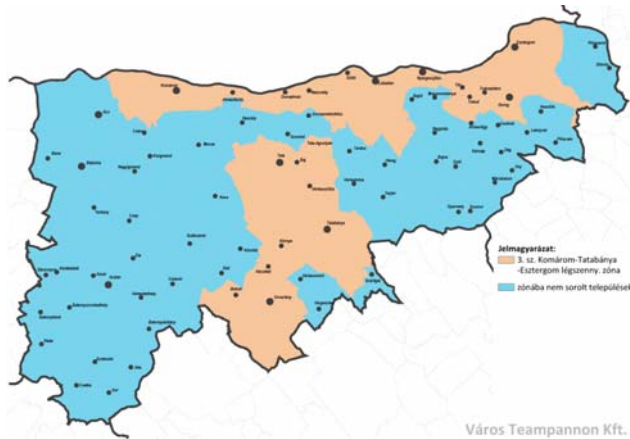
Komárom-Esztergom megyében a **tisztítás nélkül elvezetett szennyvíz mennyisége jelentősen csökkent** 8 év alatt: 2000-ben 2538 ezer m³, 2010-ben már csak 192 ezer m³ volt (a KTVF 2009-es adatait 2.2.1.b melléklet tartalmazza). A megye hat kistépülésén kívül, mindenhol megoldott vagy rövid időn belül meg fog oldódni a szennyvízelvezetés és tisztítás. Az elmúlt években több szennyvíztisztítót is korszerűsítettek (Dorog, Oroszlány, Esztergom), illetve folyamatban van (Tata, Tatabánya, Kiszér). Az oroszlányi szennyvíztisztító átépítésével az Által-éren jelentősen csökkent a vízszennyezés, a bányászati hűtő Által-érré gyakorolt természetes tisztító hatása is bizonyított. A szentgyörgypusztai (Tatabánya) regionális szennyvíziszapkezelő telepen keletkező iszapot mezőgazdasági hasznosításra és rekultivációs célra is felhasználják. Az iszapkezelés megoldott Dorogon és Esztergomban is, azonban több kistérségben a szállítási költségek és környezetterhelés miatt indokolt lenne kiépíteni iszapkezelő műveket (pl. Kiszér).

A EDT-KTVF 2009-es operatív monitoring és a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek adatai szerint a felszíni vizek közül **szerves- és tápanyag szerint kockázatos vízfolyás** az Árendás-patak, Naszály-Grébicsi-vízfolyás, Únyi-patak, Kocs-Mocsai-vízfolyás, Által-ér alsó, Concó-felső és mellékágai, a Concó alsó, a Bajóti-patak, a Bikol-patak, a Galla-patak alsó, a Kenyérmezei-p. és mellékágai, az Oroszlány-Kecskédi vízfolyás és mellékága, a Szentlélek-patak felső és a Szöny-Füzítői-csatorna. Az érintett vízfolyásoknál (víztesteknél) több esetben a korábbi évtizedek során a mederben felhalmozódott szennyezett üledék, a mederbe vezetett tisztított kommunális- és ipari szennyvíz mennyisége, esetenként inóisége, valamint helyenként a partélig is lehúzódó szántóterületek nagy arányából származó diffúz terhelés nagyban hozzájárul a tápanyag problémákhoz. A kedvezőtlen hatásokat a kisvízfolyások esetében tovább növeli a vízfolyások változó

⁶ Fontos hangsúlyozni, hogy a vörösiszap-tároló nemcsak a felszín alatti vizekre, vízbázisokra, hanem a Dunára és élővilágára is veszélyes.

vízhozama, mely a kisvizes időszakokban tovább fokozza a terhelések hatásait, valamint az egyes víztestek időszakos jellege. Megjegyzendő még, hogy a veszélyes anyag (8 fém és VOC komponensek) tekintetében kockázatos az Által-ér, Galla-patak, Únyi-patak felső, Concó, Kisbéri-ér, Kesztlöci-p., Kenyérmezei-p., Szőny-Fűzitői-csatorna. A települések élhetőségét jelentősen rontja a csapadékvíz-elvezetés hiányossága (Tokod, Tokodaltáró, Dorog).

LEVEGŐSZENNYEZÉS

2.2.1.3 ábra: Légszennyezettségi zónabesorolás

(Forrás: 1/2005. (I.13.) KvVM rendelettel módosított 4/2002.

(X.7.) KvVM rendelet)

települése tartozik. A 2004-ben készült Intézkedési Program (az akkor érvényes zónalehatárolásnak megfelelően 32 településre), feltárta és meghatározta a zónán belül a határértéket meghaladó szennyezettségű helyek határait, és a szennyezőanyagokra vonatkozóan integrált intézkedési programot dolgozott ki. A zónában a nitrogén-dioxid C. csoportba, a szálló por (PM10) és ózon B. csoportba került besorolásra, ami utal a légszennyezettség határérték feletti értékére. Új belépő szennyezőanyag-kibocsátó helyek működését nem vagy csak szigorú előírások betartásával engedélyezik. A besorolás előírt 5 évenkénti felülvizsgálata már aktuális lenne.

A települések levegőszennyezettségét a közlekedés, az erőművek, ipari telephelyek, kommunális fűtések és a transzmisszió útján a zónába kerülő légszennyező anyagok okozzák. A megyében (és azon belül a 3. zónában) a jellemző É-ÉNY-i szélirány miatt a szomszédos 2. zónából (Győr-Mosonmagyaróvár) és az északabbra lévő szlovák területekről kerülhet légszennyező anyag. A légszennyező objektumok között korábban potenciális légszennyező Bánhidai Erőmű megszüntette tevékenységét, így javult az emissziós helyzet a városban és környezetében. Több erőmű korszerűsítése is megtörtént, aminek következtében csökkent a kén-dioxid kibocsátás, ugyanakkor összességében nőtt a nitrogén-oxidok, szén-monoxid, talajközeli ózon és a szálló por terhelés. A vonatkozó KvVM rendelet **a megyében a 3. sz. Komárom-Tatabánya-Esztergom légszennyezettségi zónát jelölte ki, melybe a megye 20**

A megyében **az energetika és a nehézipar pontforrásai a legszennyezőbbek.** Az ipari eredetű légszennyezés két térségre **Tata -Tatabánya -Oroszlány** és a **Duna menti ipari sávra koncentrálódik.** A megye levegőminőségét döntően befolyásolja a diffúz forrásokból – a közlekedésből, a roncsolt, fedetlen bányakáros területekről, meddőhányók, zagyterek, hulladéklerakók, mezőgazdasági területek kiporzásából – eredő légszennyezés. Roncsolt, részben fedetlen bányakáros területek **Tatabánya, Dorog és Oroszlány környékén** találhatóak. A megye sajátos problémája a **pernye és meddőhányók, vörösiszap tárolók kiporzásából adódó jelentős porterhelés.** A legtöbb ilyen zagyttároló kármentesítése, rekultivációja nincs befejezve, potenciális szennyező források Almásfüzitő, Neszmély és Dunaalmás területén vannak. A Bánhidai zagyttér rekultivációja folyamatban van, a tatabányai zagyttér rekultivációs munkáit 2010-re befejezték. A felhagyott, részben rekultivált oroszlányi salak és pernye zagyttér 100 hektáros területén a fokozottan védett gulipán költése is előfordul. 2010 év végéig elvileg benyújtották a rekultivációs tervet a további lefedésekhez.

Az oroszlányi Vértesi Erőmű 2014-ig még biztosan üzemelni fog. 2005-től világszínvonalú technológiával tisztítják a füstgázt (nedves mészkő-gipsz kéntelenítő). A Vértesi Erőműben engedélyezési terv szinten van egy biomassza tüzelésű fűtőmű építése, kizárólag az oroszlányi és bokodi távhőszolgáltatás hosszabb távú biztosítására, melyet a tulajdonos MVM Zrt. saját beruházásként kíván megvalósítani. Ez váltaná ki a jelenlegi szénbázisú villamosenergia termeléshez kapcsolt távhőszolgáltatást 2014. után. Ez mellett egy szelektív hulladék tüzelésű erőmű megvalósíthatóságának vizsgálata is folyik, amely a Vértesi Erőmű jelenlegi telephelyén épülne közép- illetve hosszú távon. Hosszú távú fejlesztési feladata az erőműi 27 % hatásfok javítása. A **Tatabánya-Bánhida Erőmű** (hőerőmű) 2005. január 7-én befejezte működését. A **Bakonyi Erőmű Zrt.** megbízásából az MVM ERBE Energetika Zrt. elkészítette egy almásfüzitői 2x400 MWe teljesítményű, gázüzemű, kombinált ciklusú erőmű előzetes vizsgálati dokumentációját, az engedélyek beszerzése folyamatban van. A **Tatabányai Fűtőerőmű** telephelyén napjainkig többszöri bővítéssel három, egymástól elkülöníthető erőművi üzemszám állt. Az erőmű 2004-ben jelentős felújításon esett át, így megfelel az igen szigorú környezetvédelmi előírásoknak, és hatékonyabb kapcsolt hő- és villamos energiatermelés mellett szilárd és kén-dioxid emissziója a korábbi értékek töredékére csökkent. Dorogon 2001 során valósult meg az erőmű modernizációja, ennek ha-

tására radikálisan csökkent a környezetterhelése és a biomassza aránya jó esetben elérheti a bevitt tüzelőanyag hő 80%-át is. Az EDT-KTVF 2009-es adatai szerint a megyében 174 db légszennyező objektum található, melynek 18 %-a IPPC telephely, ezért évente hatóságilag ellenőrzik a helyes szakszerű üzemelésüket. (2.2.1.c melléklet)

A **közlekedési légszennyezés** a közúti közlekedésből ered, ami a megye 256 km hosszú főközlekedési és a 635 km hosszú mellékútján zajlik. A közlekedésből származó káros anyag kibocsátás az ipari emisszióval szemben folyamatosan növekszik. A nitrogén-dioxid és a szén-monoxid jelentős része a közlekedésből származik. Ez elsősorban a belterületeken átmenő főutak környezetében jelent fokozott terhelést. Nagyon kedvezőtlen a helyzet az alábbi szakaszokon: M1 autópálya: Csém- Kisigmánd - Tatabánya mellett elvezetett szakaszokon, 1-es főút: Komárom-Almásfüzitő-Tata-Tatabánya melletti és átvezető szakaszokon, 10-es főút: Almásfüzitő-Lábatlan-Dorog vonalakon, 11-es főút: Tát, Esztergom településeket érintően. Tarján: Tatabánya és Esztergom közötti út túlterhelt.

Jelentős egészségügyi problémákat okoz az előregedő azbesztszennyezés. Az élet számos területén használták az anyagot kiváló hő- és zajszigetelő, valamint tűzvédelmi tulajdonságának köszönhetően. A múlt században Nyergesújfalu termelték nagyobb mennyiségben és a múlt századi fejlődéssel párhuzamosan tömegesen kezdték el használni az élet számos területén. Ugyanakkor később, az azbeszt előregedésének következtében, annak környezetbe kerülését követően derült fény annak káros, rákkeltő hatására. A megyében számos épület szigetelése érdekében építették be az azbesztet, melynek előregedésével egyre nagyobb szennyező forrássá válik a térségben, így ezek eltávolítása, lecserélése egyre sürgetőbb.

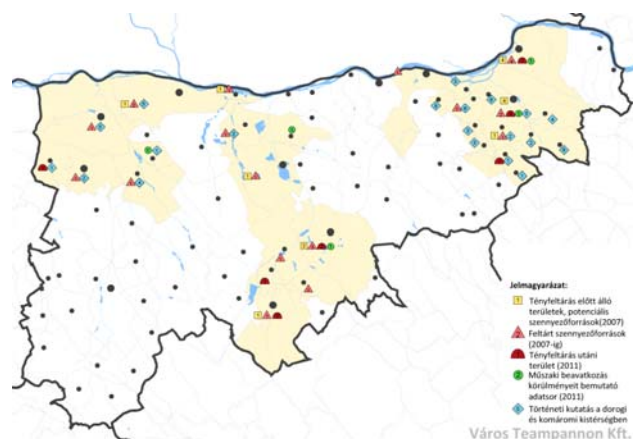
ZAJ- ÉS REZGÉSTERHELÉS

A megye területén **közúti közlekedésből származó térségi jelentőségű zajterhelés** elsősorban az 1. sz. főút, 11. sz. főút, 13. sz. főút és 81 sz. főút belterületi szakaszainak közvetlen környezetében lévő zajtól védendő területeket érinti. Javulás elsősorban a belterületek tehermentesítését szolgáló **komplex fejlesztésektől várható, melyek járműtechnológiai, forgalomtechnikai és/vagy hálózatfejlesztésektől az intermodalitás erősítésén át a területhasználat változásáig** terjedhetnek. A Hegyeshalom-Budapest vasútvonal terhelése az utóbbi évek korszerűsítései és zajvédőfal-építés következtében jelentősen csökkent.

A zöldhatóság adatszolgáltatása szerint a megyét érintő üzemi eredetű zajkibocsátás, jelentősebb zajkeltő létesítmény 17 településen található. A felsorolt 43 db telephely általában az ipari parkokban koncentráltan van jelen, viszonylag távolabb a lakott területektől, ezért zajtól védendő területeket ritkán érintenek (2.2.1.d melléklet) A zöldhatóság azonban felhívja a figyelmet, hogy a településrendezési tervek helytelenül az ipari parkokhoz közel jelölik ki a védendő létesítmények új telepítési helyét, ezért felülvizsgálatuk javasolt. A megye repülőtereinek zajterhelése nem jelentős. A regionális és az országos fejlesztési tervek csak Esztergomnál számolnak kisebb forgalmú, kereskedelmi repülőtérral. A kistérségi interjú során elhangzott, hogy Agostyánban a lőtér zajhatása komoly terhelést jelent.

2.2.2. SZENNYEZETT TERÜLETEK SZÁMBAVÉTELE

Az Országos Környezeti Kármentesítési Program része a szennyezett területek megismerése, a kockázat és a szennyezettség csökkentése, megszüntetése. A Felszín Alatti Víz és a Földtani Közeg Környezetvédelmi Rendszer (FAVI) ré-szeként működő Kármentesítési Információs Rendszerben (KÁRINFO) nyilvántartott tényleges és potenciális szennyezőforrások adatait (VITUKI 2011.) a **megyei területrendezési terv helyzetelemzése részletesen feldolgozta**. A megyében 66 db folyamatban lévő kármentesítés van, tényfeltárás, beavatkozás vagy kármentesítési monitoring szakaszban. A 2007. előtti adatok tartalmazzák a legtöbb ipari tevékenységet folytató területen a potenciális szennyező forrásokat, elsősorban mérnöki becslések és következtetések alapján. Ennek alapján sürgős kármentesítési intézkedésekre van szükség Almásfüzitő, Bokod, Csolnok, Dorog, Esztergom, Neszmély, Tatabánya térségében (2.2.2.a melléklet).

2.2.2.1 ábra: A megye szennyezett és kármentesített területei (forrás: FAVI-KARINFO, VITUKI, EDT-KTVF 2011.)

A 2007 előtti tényfeltárások során detektálásra kerültek a szennyező anyagok, és elvileg megtörtént a szennyezett terület lehatárolása is, a 2007. utáni adatok a felszíni és a felszín alatti vizek szennyezettségét azonosították. 2007 után több műszaki beavatkozás is megtörtént, az érintett objektumok további kockázatot általában már nem jelentenek, azonban a további területhasználat lehetősége behatárolt lehet (2.2.2.b melléklet).

Potenciális konfliktusforrások a hazai szénbányászat megszűnését követően a hajdani bányaterekben visszamaradt, illetve későbbiekben elhelyezett hulladékok. Több kistérség is jelezte, hogy a forrásvizek megjelennek már a belterületen is, fokozva az elégtelen csapadékvíz elvezetéssel kapcsolatos gondot. A VITUKI felhívta a figyelmet a bányavágatokra, felszíni és felszín alatti üregekre, tárókra és aknákra, melyek tömedékelése nagy valószínűséggel részben hulladékkal és nem kizárólag inert anyaggal történt. Különösen figyelemreméltóak e tekintetben a Dorogi-medence hajdani bányaterületei, meddőhányói. A felülvizsgálatot a Bányakapitányságok bevonásával célszerű végrehajtani.

2.2.3. VÍZKÁRT OKOZÓ ELEMELK, VÍZKÁRELHÁRÍTÁS

ÁRVÍZVÉDELEM

A megye árvízvédelmi rendszere mind a mai napig hiányos. A Duna mentén csak Komárom és Esztergom térségében építettek ki árvízvédelmi töltéseket az 1950-es években, a további szakaszokon magaspart található. Különösen a 2002-ben levonult árvíz jelzésértékű, mert rámutatott, hogy a természetes **magaspartok védképessége az árvízszintek egyre nagyobb mértékű emelkedése miatt már nem megfelelő**. Ezek a területeken is biztosítani kell a térség árvízvédelmét, ami az elképzelések szerint az Almásfüzitő-Esztergom vasútvonal fejlesztésével integráltan is megtörténhet. Hiányosságok jelentkeznek a Komárom-Almásfüzitő védvonalnál is, ahol a vasútvonal egy szakasza védőműként funkcionál, ezért árvizes időszakokban forgalomkorlátozásokra van szükség ezen a forgalmas vasútvonalon. Ennek megvalósítására az EDUVÍZIG támogatást nyert az idén. Az Igazgatóság véleménye szerint ugyancsak szükség van az esztergomi védvonal fejlesztésére, továbbá a 11. sz. főút Esztergom és Visegrád közötti szakaszának árvízmentesítése is megoldandó.

Az árvízi védekezés fontos eleme az ún. **nagyvízi meder**. E területeken a településrendezési tervekben **beépítésre szánt területek nem jelölhetők ki**, viszont nagyvízi mederben fekvő települési belterületen építmény-elhelyezés akkor lehetséges, ha a megvalósítandó építmény árvíz elleni védelmét a települési önkormányzat vállalja. Ennek ellenére az Észak-Dunántúli vízügyi Igazgatóság tapasztalatai szerint sorra jelöltek ki a települések beépítésre szánt területeket, fejlesztéseket, veszélyeztetve az árvizek megfelelő levonulását.

Egyes kisvízfolyások esetén is szükség volt a szabályozásra a változékony vízhozamok miatt. Bár a **Cuhai-Bakony-ér** szabályozása a 60-as évek közepén történt meg, az elmúlt évtizedben számos alkalommal okozott árvízi károkat a tavaszi intenzív csapadék és hirtelen hóolvadás. A vízfolyáson **árvízi tározók létesítését tervezik**, melyek a kárelhárítás mellett szerepet játszhatnak a vízvisszatartásban (későbbi öntözés megvalósítása érdekében), vagy éppen a rekreációban. **Az Által-ér is szélsőséges vízjárású**, az alsó szakasz vízáteresztő képessége a meder szűk keresztmetszete miatt kisebb, ezért annak árvízi biztonsága nem megfelelő. Ezért szükséges a Tatai (Öreg)-tó és Által-ér vízgyűjtő rehabilitációjának II. ütemében az Öreg-tó árvízi tározó kapacitásának növelése, illetve a Környei-tó rekonstrukciója. Ugyancsak kicsi az árvízi biztonság a Kenyérmezei és Únyi-patak mentén, viszont a négy települést (Tát, Tokod, Tokodaltáró, Esztergom) érintő fejlesztések 2013-ig megtörténnek. **Több vízfolyás is van, melyek jelenlegi állapotukban** (feliszapolódás, emberi beavatkozások negatív következményei, karbantartás hiánya) nagyobb csapadék **kiöntésmentes levezetését nem képesek biztosítani**. Számos településnek még vízkárelhárítási terve sincs, ami nagyon megnehezíti a helyi védekezést. Hiányzik a vízfolyások folyamatos karbantartása, mederrendezésük 10-15 évenként aktuálissá váló megújítása.

BELVÍZVÉDELEM

A megye területét a **Szőnyi-Füzitői belvízvédelmi szakasz** érinti, melynek vizeit az azonos nevű csatorna vezeti el. A rendszeren 2000–2003 között történtek rehabilitációs munkák.

Komárom-Esztergom megyében az adatok szerint nincsen rendszeresen belvízjárta terület. Az utóbbi évek időjárási anomáliái (2010. évi csapadékmennyiség, 2012. évi szárazság) azonban felhívták a figyelmet a rendszer működképességének korlátaira. Az esős évben a túltelített talajok a későbbi csapadékokat egyre nehezebben tudták befogadni, ezért olyan területeken is megjelent a belvíz, ahol eddig nem volt jellemző. Ahol gyakrabban előfordulnak ezek az esemé-

nyek (elsősorban vízfolyások völgyében), ott felmerülhet a tározókapacitás növelésének szükségessége, egyúttal biztosítva, hogy egy szárazabb időszakban (lásd 2012) a visszatartott víz felhasználható legyen a mezőgazdasági területek öntözéséhez.

Több településen is problémát jelent a belterületi vízrendezés hiányossága, mely visszatérő káreseményeket okoz az érintett lakosoknak. Ennek kiemelt fontosságát jelzik a települések fejlesztési szándékai is, hiszen alig van olyan település, ahol ne jeleznék a felszíni vízrendezés fejlesztésének szükségességét. Ezzel együtt a települések elenyésző része rendelkezik bármiféle tervvel. Az EDUVÍZIG tájékoztatása szerint, ahol megoldották a csapadékvíz elvezetést, ott valamilyen szinten rendelkezésre állnak olyan tervek, melyek kis kiegészítéssel megfelelnek a vízkárelhárítási terv követelményének. Speciális esetnek tekinthető az **újra éledő források** problematikája. Amikor még éltek a források, a természetes rendszerek elvezették a vizeket, ugyanakkor az intenzív bányászat következtében elapadtak a források, a kapcsolódó elvezető rendszerek feleslegessé váltak, ezek egy részét elépítették. A bányák bezárása viszont kedvező hatással volt a karsztvizek szintjének, és általában a felszín alatti vizek szintjének emelkedésére. Ennek következtében a Gerecse és a Vértes térségében számos helyen ismét feléledtek a korábban elapadt források. Elvezetésük, hasznosításuk, kezelésük újabb kihívást jelent (Tata, Dorog).

ÚJ SZEMLELET A VÍZKÁRELHÁRÍTÁSBAN

Az utóbbi években változás következett be a vízkárelhárítás filozófiájában. A vagyoni védelmet, mint kizárólagos célkitűzést az ökológiai, gazdasági, társadalmi és vagyoni védelmi célok integrált kezelésének célkitűzése váltotta fel, melynek egyik bizonyítéka a vízgyűjtő-gazdálkodási alegység tervek elkészülése. Ezek a változások visszahatnak az árvízvédelem eszközrendszerére: a jövőben területileg differenciáltabb, az adottságokat, meglévő és lehetséges – a társadalom fejlődését elősegítő – használati módokat, a védelmi elvárásokat és a környezeti-gazdasági fenntarthatóságot egységben kezelő megoldásokra van szükség.

2.3. KOMMUNÁLIS INFRASTRUKTÚRA

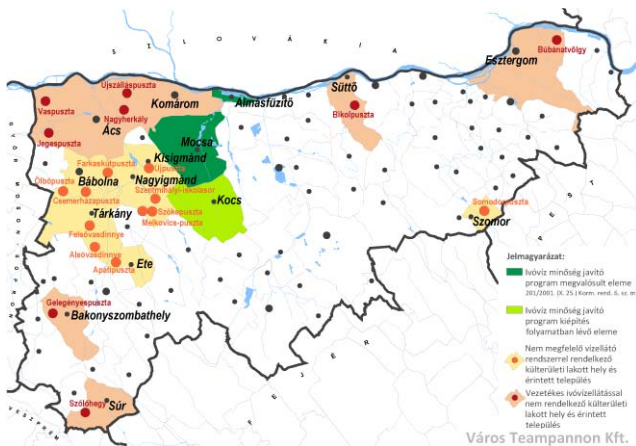
2.3.1. VÍZELLÁTÁS

A megyei Népegészségügyi Szakigazgatási Szerv (NSZSZ) adatai szerint a megyében 23 szolgáltató biztosítja a vezetékes ivóvízellátást, a legnagyobb szolgáltató a települések mintegy 4/5-én az Észak-Dunántúli Vízmű Zrt (ÉDV). Az ivóvízellátást a megye döntő részén állami tulajdonban lévő regionális vízi közművek, öt településen önkormányzati tulajdonban lévő egyedi kutas vízi közművek biztosítják. **Az ivóvíz nagyobb aránya felszín alatti kutakból, karsztvízből származik és mintegy 60 települést lát el**, a Duna menti településeken viszont parti szűrésű kutak biztosítják az ivóvízellátást. A megyében több regionális vízellátó rendszer is működik (pl. dorogi, bicskei), közülük a legjelentősebb a **Tatabánya-Oroszlány regionális ivóvízellátó rendszer**, mely behálózta a megye dél-nyugati, és középső részét, így ehhez a rendszerhez tartoznak a Kisbéri, Tatai, Tatabányai és Oroszlányi kistérség települései, illetve ide kapcsolódott néhány Fejér megyei település is. A rendszer működését nagyrészt karsztvíz kutak biztosítják, de Bábolnán helyi rétegvizes vízbázisok is vannak. **A dorogi regionális vízmű vízbázisát** nagyrészt a tokodaltárai ereszkék, a Dunára telepített Prímás szigeti partiszűrésű csápos kutak és ablakos kút, valamint a dorogi és a sárisápi mélyfúrású kút karsztvíz készlete jelenti. A szolgáltatott ivóvíz jó minőségű. A megyét érinti a **bicskei regionális vízellátó rendszer**, hiszen a hálózatot a tatabányai XIV/A vízbázis látja el ivóvízzel.

A KSH adatai szerint a megye lakásainak 94,6%-a volt bekapcsolva az vezetékes ivóvíz szolgáltatásba 2010-ben, ami közel hasonló az országos átlaghoz (94,9%). **Valamennyi település belterületén teljes körű a vezetékes ivóvíz szolgáltatás, hiányosságok elsősorban a külterületi lakott helyeken jelentkeznek**: a Nemzeti Környezetügyi Intézet (NKI) Észak-Dunántúli kirendeltségének adatai szerint öt település hét külterületi lakott helyén nincs kiépült vízellátó rendszer, ami 135 lakás 368 lakóját érinti. Hiányosságok vannak a **vízminőségben** is: az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X.25.) Kormányrendelet 6. melléklete szerint **Almásfűzitő, Kocs és Mocsa** településeken – az EU felé tett vállalásainknak megfelelően – 2009. december 25-ig kell(ett volna) megoldani a problémát (derogációs eljárás lefolytatását követően a határidőt 2012. december 25-ig hosszabbították meg). A jogszabály nem tartalmazza **Naszály** települést, ugyanakkor az ÉDV véleménye alapján a település ivóvizében szintén magas volt az ammónium koncentráció. A szükséges fejlesztések folyamatban vannak.

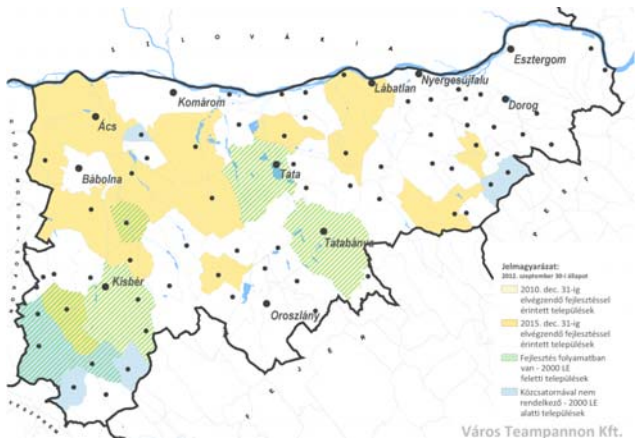
Több véleményező is jelezte, hogy az ivóvízzel ellátott külterületi lakott helyek egy részénél szintén jelentkezik minőségi probléma. **Az NKI adatai szerint hat település tizenegy pusztájában, majorságában közel 700 embert érint a probléma.** Oka a nem megfelelő minőségű vizet szolgáltató helyi vízbázis, és a régi, rossz műszaki állapotú elosztó hálózat (a Kisigmándi Újpusztán emberi fogyasztásra alkalmatlan). Az NSZSZ véleménye szerint ez a helyzet megnyugtató módon csak a **regionális ivóvízellátó rendszerre való rácsatlakozással**, vagy víztisztító berendezés beépítésével (és hálózat felújításával) **lenne megoldható**. Erre vonatkozóan már vannak tervek.

2.3.2. SZENNYVÍZELVEZETÉS, TISZTÍTÁS, SZENNYVÍZ- ÉS SZENNYVÍZISZAP ELHELYEZÉS

2.3.2.1 ábra: Vezetékes ivóvízzel kapcsolatos problémák (Forrás: NKI, NNSZ adatai alapján saját szerkesztés)

A megye 76 településéből jelenleg 61 település rendelkezik működő szennyvízelvezető hálózattal (9 településen a kiépítés folyamatban van), és 34 szennyvíztisztító üzemel. A szolgáltatást a megyében öt szolgáltató végzi, a legnagyobb az ÉDV Zrt., mely 41 településen végez csatornaszolgáltatást. Az Európai Közösség a 91/271/EGK irányelvben szabályozza a települési szennyvízkezelésre vonatkozó feladatokat. Ezzel összhangban került jóváhagyásra a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és tisztítási Megvalósítási Programról szóló 25/2002 (II. 27.) kormányrendelet. A jogszabály 6. melléklete szerint 10 agglomeráció (16 település) rendelkezik megfelelő szennyvízelvezető- és tisztító rendszerrel. A megyét érintő 10.000 LE – 15.000 LE osztály agglomerációi közül négy késésben van a fejlesztésekkel, mivel annak 2010. december 31-ig meg kellett volna történnie. A tatai és tatabányai szennyvíztisztító telep fejlesztése várhatóan 2013-ig megtörténik, és folyamatban van a kisbéri szennyvízelvezető agglomeráció fejlesztése is, így a feladatok – kétségtelenül – de teljesülni fognak a megyében. Pilismarót és Dömös települések a Váci agglomerációhoz tartoznak. E településeken megfelelően kiépült a szennyvízelvezető rendszer. A 2000-10.000 LE osztályba tartozó agglomerációk (határidő: 2015. dec. 31.) közül a bakonyszombathelyi és a csépi agglomerációk szennyvízelvezető rendszere épül. E beruházások végeztével Komárom-Esztergom megye minden 2000 LE feletti településén teljesülni fog a Nemzeti Szennyvízkezelő Program szerinti ellátási kötelezettség, azonban a **megyében 15 kisebb szennyvíztisztító mű technológiai fejlesztésére továbbra is szükség lesz.** A nyergesújfalui Eternit telep műszakilag

2.3.2.2. ábra: A Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és tisztítási Megvalósítási Program jelenlegi állása Komárom-Esztergom megyében (Forrás: NNI, NNSZ, ÉDV Zrt. adatai, és a 25/2002 (II. 27) rendelet alapján saját szerkesztés)

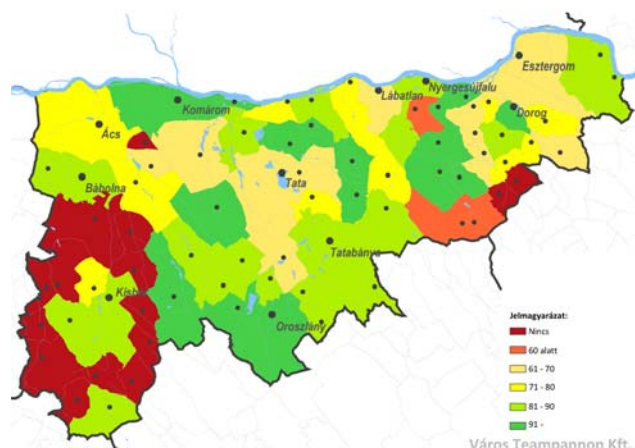
leromlott szennyvíztisztítójából a szennyvíz gyakorlatilag tisztítatlanul kerül a Dunába, nem messze a város ellátását biztosító vízbázistól. A kormányrendelet nem tartalmazza a 2000 LE alatti településeket, ugyanakkor több előírás is vonatkozik rájuk. Ezekon a településeken szakszerű közműpótlók (egyedi gyűjtés vagy kezelés, közterületi gyűjtés) kiépítésével javasolt megoldani a szennyvízelhelyezést. **A megyében nyolc 2000 LE alatti település található.** Bakonybánk és Réde támogatást nyert a beruházásra, e települések korábban agglomerációs településcsoportot alkottak. Ácsteszer, Úny és Csatka többször pályázott, de csak Ácsteszer kapott támogatást (közbeszerzési eljárás lezárult).

A nagyarányú kiépítettség ellenére a megyében még mindig akadnak közművesítetlen területek. Az NSZSZ a csatornázatlan Esztergom-Búbánatvölgyre és a Szamárhely térségére hívja fel a figyelmet, ahol a növekvő kiköltözők vízellátásukat egyedi kutakból oldják meg. Azokon a településeken, ahol nincs szennyvízelvezetés, ott szikkasztással, illetve

elszállítással történik a „szennyvízkezelés”. **Az elszállított folyékony települési hulladék mennyisége 2007 óta folyamatosan csökken, 2007-hez képest 2010-re közel 60%-ára esett vissza, köszönhetően a szennyvízkezelés bővülésének, rákötési arányok növekedésének.**

KÖZMŰÖLLŐ

Az Országos Vízyűjtő-gazdálkodási Terv célkitűzései szerint 2015-re el kell érni a 92% feletti rákötési arányt valamennyi közcsatornával ellátott településen. A megye ebből a szempontból igen jól áll az országos átlaghoz képest: a 2010-es KSH adatok szerint **a megye lakásainak 80,3%-a rákötött a hálózatra, míg az országos arány mindössze 72,5%. A közműöllő az Oroszlányi kistérségben a legzártabb, ahol a közüzemi szennyvízcsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya 96%,** ugyanakkor a **Kisbéri kistérségben mindössze 48,5%,** mert itt található a csatornával ellátatlan települések többsége.

2.3.2.3. ábra: Szennyvízelvezető hálózatra rákötött települések aránya 2010-ben (Forrás: KSH)

FOLYÉKONY HULLADÉK ELHELYEZÉS

A folyékony települési hulladék mennyisége várhatóan csökkenni fog a következő évtizedben, de csak lassan, hiszen a beruházások is vontatottan zajlanak. Az ÉDV kezelésében lévő tisztítóművek közül a tatai, esztergomi, dorogi, gyermekyi szennyvíztisztító telep és a tatabányai Szentgyörgy-pusztán lévő szennyvíziszap kezelő telep fogad, és előkezel szennyvíztisztításból származó iszapot. Ezeket az **iszapokat engedéllyel rendelkező cégeknek adják át mezőgazdasági hasznosításra.** A mezőgazdasági elhelyezés kifejezetten pozitív, a fenntartható fejlődés alapelveivel és az EU direktívákban megfogalmazottakkal összhangban levő megoldás, ha az összetétele nem akadályozza a mezőgazdasági felhasználást. A megyei növény- és talajvédelmi igazgatóság jelezte, hogy nincsen a megyében mezőgazdasági hasznosítás, ezért valószínűsíthető, hogy a keletkező iszapot a környező megyékben hasznosítják.

A szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól szóló 50/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet tartalmazza az iszapok talajvédelmi és vízminőség-védelmi minőségi követelményeit. Várható, hogy a **Tatabányán létesülő biogáz üzemben is fel fogják használni a szennyvíziszapot.**

2.3.3. ENERGIAELLÁTÁS

Az elmúlt években az energiaközmű hálózathoz való kapcsolódás emelkedése jellemezte a megyét (lásd 2.3.3.a. táblázat). A növekedés különösen a gázfogyasztók számát tekintve jelentős: 2010-ben mintegy 33%-kal haladta meg a 2000-es értéket (mind a háztartási, mind az összes gázfogyasztók számát tekintve). A vezetékes gázellátás a megye valamennyi településén elérhető. A távfűtés jelentősége a megyében országos összehasonlításban igen magas: bár a hálózatba bekapcsolt lakások száma enyhén csökkenő tendenciát mutat, arányuk jelenleg is mintegy 30%-os, ami az országos átlag kétszerese.

2.3.3. a. táblázat A közműves energiafogyasztók számának alakulása Komárom-Esztergom megyében

ÉV	HÁZTARTÁSI VILLAMOSENERGIA FOGYASZTÓK SZÁMA (DB)	VILLAMOSENERGIA-FOGYASZTÓK SZÁMA (DB)	HÁZTARTÁSI GÁZFOGYASZTÓK SZÁMA (DB)	ÖSSZES GÁZFOGYASZTÓK SZÁMA (DB)	TÁVFŰTÉSBE BEKAPCSOLT LAKÁSOK SZÁMA (DB)	MELEGVÍZHÁLÓZATBA BEKAPCSOLT LAKÁSOK SZÁMA (DB)
2007	158389	169206	56571	60875	37414	34290
2008	159299	170546	57558	61985	37262	33996
2009	160570	172053	58105	62606	37202	33963
2010	160125	172715	59389	63589	37191	33942

A villamosenergia-fogyasztás alakulását a megyében – az országos trendekkel összhangban – az ezredforduló óta folyamatos növekedés jellemezte (2.3.3.b. táblázat), ami a gazdasági válság következtében torpant meg. Míg azonban az ipari felhasználás terén a mélypontot a 2009-es év jelentette, a háztartások fogyasztásának csökkenése 2010-ben is

folytatódott. Az egy főre eső villamosenergia-felhasználás Komárom-Esztergom megyében jelentősen meghaladja az országos átlagot (2010-ben 43; a válság előtti években 50%-kal volt magasabb). A különbség oka elsődlegesen az intenzív ipari tevékenység; az egy főre eső háztartási felhasználás csupán 4%-kal több az országosnál.

2.3.3. b. táblázat: A szolgáltatott villamos energia mennyiségének alakulása Komárom-Esztergom megyében

ÉV	HÁZTARTÁSOK RÉSZÉRE SZOLGÁLTATOTT VILLAMOSENERGIA MENNYISÉGE (1000 KWH)	AZ EGY FŐRE ESŐ HÁZTARTÁSI VILLAMOSENERGIA-FOGYASZTÁS MÉRTÉKE (KWH/FŐ)	SZOLGÁLTATOTT VILLAMOSENERGIA MENNYISÉGE (1000 KWH)	AZ EGY FŐRE ESŐ VILLAMOSENERGIA-FOGYASZTÁS MÉRTÉKE (KWH/FŐ)
2000	325739	1044,82	1185653	3803,03
2006	373501	1186,06	1548656	4917,78
2007	368214	1169,52	1680781	5338,48
2008	381781	1213,74	1652999	5255,13
2009	371653	1185,72	1479830	4721,25
2010	356932	1144,30	1518944	4869,64

Ami a vezetékes gázfogyasztás alakulását illeti (2.3.3.c. táblázat), a háztartások esetében már az elmúlt évtized közepétől folyamatos visszaesés tapasztalható országosan és megyei szinten egyaránt. Az egy főre eső háztartási vezetékes gázfogyasztás elmarad az országos átlagtól, annak csupán 77%-a, ami abból származik, hogy Tatabánya lakótelepein nem épült ki vezetékes gázellátás (távfűtés+ elektromos berendezések). A nem lakossági fogyasztás esetében azonban Komárom-Esztergom megyében nem tapasztalható az országos szinten jellemző csökkenés. Itt a vezetékes gázfogyasztás a válság éveiben is növekvő tendenciát mutat. A 2000-es évben az egy főre eső teljes vezetékes gázfogyasztás 12%-kal alacsonyabb volt az országos átlagnál, 2010-ben már 13,5%-kal meghaladta azt.

2.3.3. c. táblázat: A szolgáltatott vezetékes gáz mennyiségének alakulása Komárom-Esztergom megyében

ÉV	ÖSSZES SZOLGÁLTATOTT VEZETÉKES GÁZ MENNYISÉGE (1000 M ³)	HÁZTARTÁSOK RÉSZÉRE SZOLGÁLTATOTT GÁZ MENNYISÉGE (1000 M ³)	EGY FŐRE ESŐ VEZETÉKES GÁZFogyasztás MENNYISÉGE (M ³)	EGY FŐRE ESŐ HÁZTARTÁSI VEZETÉKES GÁZFogyasztás MENNYISÉGE (M ³)
2000	230439	83544	739,14	267,97
2006	308659	118439	980,15	376,10
2007	295778	99292	939,45	315,37
2008	310950	97829	988,56	311,01
2009	324419	89211	1035,03	284,62
2010	339372	86996	1088,01	278,90

A 2030-ig szóló Nemzeti Energiatérkép céljai között – az európai uniós célkitűzésekkel összhangban – fontos helyet foglalnak el az épületek fűtésével kapcsolatos energiatakarékosági fejlesztések. Nem a távfűtés szerepének csökkentése a cél, hanem e rendszerek korszerűsítése, hatékonyságának javítása (ennek sikeres megvalósulása esetén a Stratégia a távhőszolgáltatás lefedettségének növekedését is elképzelhetőnek tartja). Az épületek fűtése fontos terepe lehet továbbá a megújuló forrásból származó energia felhasználási arányának növelésére tett erőfeszítéseknek is. A lakossági épületállomány korszerűsítésére ad lehetőséget 2011 óta az Új Széchenyi Terv - Zöld Beruházási Rendszer „Megújuló energiahordozó felhasználását elősegítő, használati meleg víz előállítását és fűtést segítő napkollektor-rendszer kiépítése alprogram”. Az alprogram célja, a „meglévő lakóépületek széndioxid-kibocsátás csökkentését eredményező, valamint energiahatékonyság javítását célzó napenergiát hasznosító rendszerek (használati melegvíz előállítására, épületek fűtésére, vagy az előbbi célok kombinált, esetleg egyéb hőigények kielégítésére is szolgáló, többcélú napkollektoros rendszerek) beszerzése és telepítése”. Az alprogram keretében 2,97 milliárd Forint áll természetes személyek és társasházak rendelkezésére a felmerült költségek maximum 50%-ának (legfeljebb 800 000 forint) erejéig.

A Komárom-Esztergom Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány részvételével készült vizsgálat a megye energiahatékonyságot eredményező épületenergetikai fejlesztési lehetőségeit térképezte fel. Az elkészült tanulmány szerint a vizsgálatba vont önkormányzati középületek közül egyetlen sem alkalmazott modern, alternatív energiahordozókat hasznosító technológiát és „a 16 település intézményeinek szinte 100 %-ban szükség lenne épületenergetikai, energia-racionalizálási beruházások megvalósítására, de olyan keretben, ami lehetőség szerint magában foglalja az alternatív energiatermelési lehetőségek integrálását is (pl. napaelemes rendszerek a villamos energia költségek csökkentésére, napkollektoros rendszerek HMV előállítás tekintetében)”. A részletes számítások szerint a vizsgálatba vont középületek 60%-a magas potenciállal rendelkezik az energiahatékonysági intézkedések megvalósítása szempontjából a megyében.

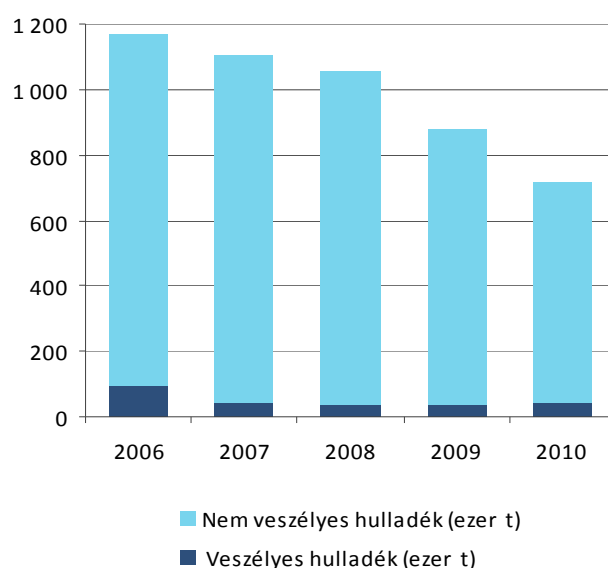
2.3.4. HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

A régióban három – a megyét érintő – **nagy hulladékgazdálkodási rendszer jött létre, Győr, Székesfehérvár és Tatabánya központokkal**. A komplex hulladékgazdálkodási rendszer részét képezi a **tatabányai és oroslányi regionális hulladéklerakó**, melyek megfelelnek a hazai jogszabályok követelményeinek és az EU normáknak. A megyében található két regionális hulladékkezelő központ területén **komposztálás, hulladékválogatás, kezelés és feldolgozás** is történik. A hulladéklerakók szabad kapacitásai még évekig elegendőek lesznek. A Közép-Duna vidék rendszer területén 2012. év végéig lezárulnak a régi hulladéklerakók rekultivációi, a Duna-Vértes köze rendszerben pedig 2013. júniusig fejeződnek be a rekultivációk.

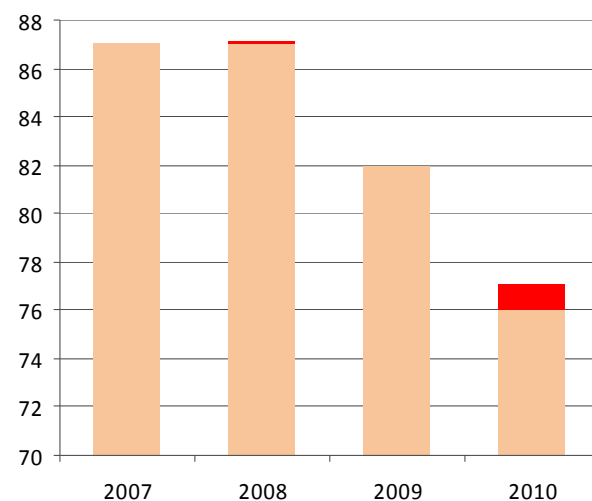
Az elmúlt évek folyamán csökkenő tendenciával 2010-ben 630 ezer tonna mennyiségben keletkezett szilárd hulladék a megyében, melynek 53%-a begyűjtött hulladék. A hulladékok szervezett gyűjtése minden településen megoldott (98 %-os begyűjtés). Az elszállított települési szilárd hulladék mennyisége évről évre csökken, 2007-2010 között 8%-kal csökkent. A csökkenési tendencia a lakosságnál is igaz. **A szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások és üdülők aránya a megyében viszont riasztóan csekély! A KSH adatai szerint, csupán 5,4% volt 2010-ben.** Ha ez igaz, akkor jelentős lemaradást kell behozni a szelektív hulladékgyűjtés infrastruktúrájának a kialakításában, mivel **80%-ot kellene elérni az országos előírások szerint**. A KSH adatai szerint **2010-ben a lakosságtól elszállított hulladéknak csupán 1,4 %-a volt szelektív hulladék**. A megyében a települési szilárd hulladék lerakással történő **ártalmatlanításának aránya még mindig nagyon magas, 90%**. A 2010-ben újrafeldolgozással hasznosított 10% települési szilárdhulladék jelentős javulást jelent a 2007. évi 4%-hoz képest. Nincs biogáz-előállító üzem sem a települési szilárd hulladék-maradék frakció, valamint szennyvíziszap komplex hasznosításához.

A HIR adat bázisa szerint az összes keletkezett hulladékból a hasznosított hulladékok (szilárd, folyékony, iszap) aránya 67,3% volt, az ártalmatlanított 67,7 %, melyben az import-hulladék is megjelenik. Az EU előírások szerint **a teljes hulladék 40%-át kell újrahasznosítani országos szinten**.

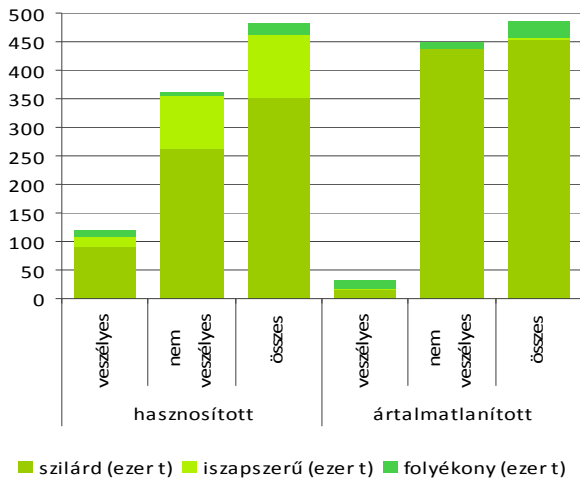
Hiányosságok vannak a kezelő és hasznosító hálózat rendszerében, az inert hulladékok kezelésében és hasznosításában, az elektronikai és egyéb veszélyes hulladékok lakosságtól való begyűjtésében, az állati hulladékgyűjtő és tároló helyek megszervezésében és telepítésében is. A zöld hulladék, szennyvíziszap kezelésére, hasznosítására komposztáló létesítése még nem valósult meg forráshiány miatt. **A veszélyes hulladék** ártalmatlanítását (az összes hulladék 6,5 %-a) a Dorogi veszélyes hulladékégetőben végzik. A hulladékégetés során felszabaduló hő energiatermelésre fordítják, melyet áramként betáplálnak az országos hálózatba vagy rendszerbe. (Megjegyzés: az egyik leghatékonyabb energia- és hőtermelés az áram-hő kapcsolt szemétegető-művekben történik, ezért indokolt a hulladékégetés arányának növelése.)

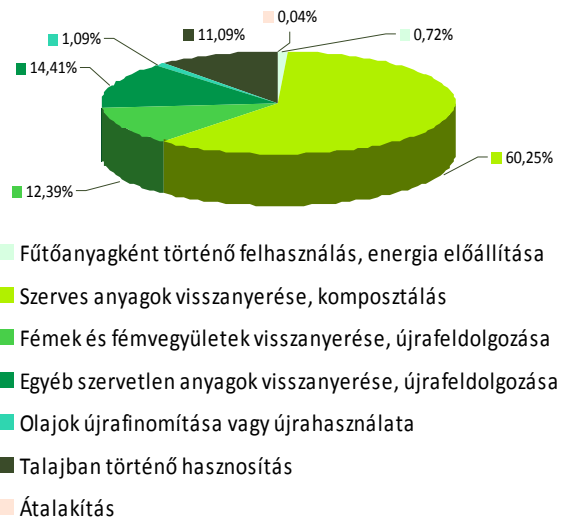
2.3.4.1. ábra: Összes keletkezett hulladék 2006 és 2010 között (forrás: OKIR-HIR)

2.3.4.2. ábra: Lakosságtól elszállított települési szilárd hulladék 2007 és 2010 között (forrás: KSH)

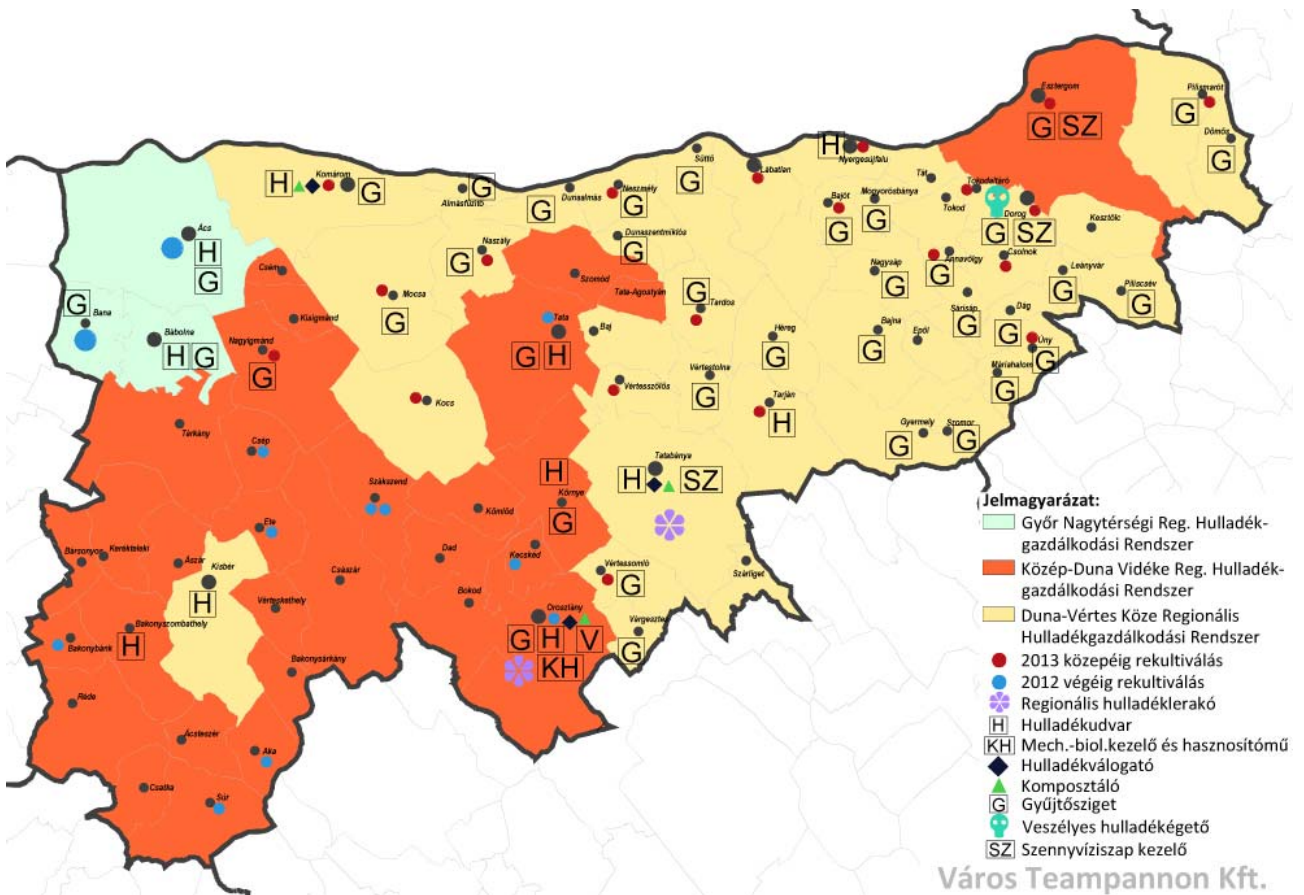

2.3.4.3. ábra: A hasznosított és ártalmatlanított hulladékok megoszlása 2010-ben (forrás: KSH)

2.3.4.4. ábra: Hasznosított hulladékok kezelési, újrafeldolgozási módja és arányuk a megyében 2010. (forrás: OKIR)

A régióban a legkedvezőtlenebb a nagytömegű ipari hulladék hasznosítása. Az ipari hulladékok legelőnyösebben építési, útépítési célra hasznosíthatók. A pernyék (főként mint kötőanyag), bányameddők és kohászati salakok, valamint az építési hulladékok felhasználásával az önkormányzati utak költségkímélő módon építhetők. Fontos lenne, hogy a pályázati rendszer kiemelten támogassa a másodlagos nyersanyagok felhasználásával történő útépítéseket. A másodtüzelőanyagok maradék hulladékból erőműi és cementgyári célra történő előállítása még hiányos a megyében.

2.3.4.5. ábra: A megye hulladékgazdálkodási rendszere és hulladéklerakói (forrás: www.kdv.hu, dunaverteskoze.hu, hulladek.gyor.hu)

A hulladék másodnyersanyagként való hasznosítását, feldolgozását végző telephelyek száma nőtt az elmúlt 3 évben (Tatabánya, Tata, Dorog, Esztergom, Oroszlány, Ács). Ácson elektronikai hulladékot is feldolgoznak. A tatabányai Méhes Kft. és Gallavit Kft., valamint az oroszlányi Vértes-Metál Kft. (2 e t/év) veszélyes hulladékot is kezel.

A folyékony hulladék és szennyvíziszap kezelést és elhelyezést a 2.2.1. és 2.3.2. fejezet tárgyalja.

A lakossági komposztálás jelentősége egyre nagyobb, mert jelentősen csökkenti a háztartásokból elszállítandó hulladék mennyiségét, így a költséges, de környezetünkre nézve biztonságos hulladéklerakók élettartama megnő. A tevékenységgel a tápanyagok visszafordíthatók a körforgásba, javítva a talaj minőségét (víz-, hő- és tápanyag-gazdálkodás). Ennek térnyerése érdekében széleskörű tudatformálásra van szükség.

2.4. TELEPÜLÉSEK JELLEMZŐ LAKÁSVISZONYAI

2010-ben közel 127 000 lakás volt a megyében. Ennek kétharmada a városokban, egyharmada a községekben található. A 2001-2010 közötti időszakban - hasonlóan az ország egészéhez -, a demográfiai változásokkal egyáltalán nem igazolható mértékű lakásállomány-növekedés következett be, többek között az új lakások építését preferáló lakástámogatási rendszernek köszönhetően: miközben a népesség 4 ezer fővel csökkent, a lakásállomány több mint 5 ezer lakással nőtt. Kivételt képez a Tatai kistérség, ahol a lakásállomány-növekedés és a népességnövekedés arányosan zajlott. E lakások legnagyobb része (néhány városi barnamezős fejlesztés kivételével) zöldmezős fejlesztéssel, tehát a beépített területek jelentős növekedésével valósult meg. Bár a felépült lakások összetételére vonatkozó adatok csak az új népszámlálás eredményeinek publikálásával fognak rendelkezésre állni, a hazai trendek ismeretében feltételezhető, hogy e lakások nagy része a megyében is alacsony intenzitású (legfeljebb 10-20 lakás/ha lakásúrsúságú) lakóterületen valósult meg.

2.4. a. táblázat Lakónépesség és a lakásállomány változása 2001-2010 kistérségenként

Kistérség	Népesség		Lakásállomány változása	
	2010 év végén	Változása a 2001. év végéhez (%)	Db	% 2001-hez képest
Dorogi kistérség	39 485	-3,2	+623	+3,7 %
Esztergomi kistérség	560427	1,8	+1315	+6,4 %
Kisbéri kistérség	20 056	-7,1	+280	+3,5 %
Komáromi kistérség	40 333	-3,1	+627	+4,0 %
Oroszlányi kistérség	26 467	-7,1	+225	+2,1 %
Tatabányai kistérség	88 201	-1,7	+1703	+4,8 %
Tatai kistérség	40 442	2,4	+313	+2,1 %
Megye összesen	311 411	-1,8	+ 5086	+4,2 %

Forrás: 2001.Népszámlálás, 2010. évi Helyiségnévkönyv, KSH

A városok közül Tatabányán és Esztergomban nőtt legnagyobb mértékben a lakásállomány (a megye növekményének több mint 40 %-a e két városra jut), ugyanakkor a növekmény közel negyede a községekben mért. Kiugróan sok, 50-et meghaladó a lakásállomány növekedése Csolnok (Dorogi kistérség), Tát (Esztergomi kistérség) és Tarján (Tatabányai kistérség) területén, miközben mindhárom községben csökkent a népesség. Néhány községben ugyanakkor a népességnövekedés részben vagy egészben igazolja a lakásszám-növekedést (Kecskéd, Gyermely, Szárliget). A községek közül legnagyobb a lakásállomány-növekedés a Tatabányával szomszédos Környén (99), miközben a népesség 112 fővel növekedett. **A fejlődési dinamika szélsőségeit mutatja, hogy a Kisbéri kistérség 15 települése közül 10-ben 10 alatt maradt a lakásállomány növekedése** (közülük 3 községben eggyel sem nőtt az állomány!), a megye többi részén összesen 5 ilyen település van.

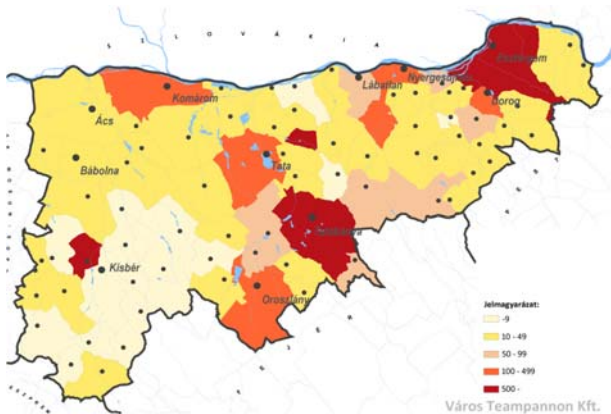
2.4.b. táblázat A lakásállomány változása (forrás: KSH 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. Előzetes adatok)

Régió, megye, főváros	2001. február 1.	2011. október 1.	A 2011. évi lakásállomány a 2001. évi százalékában
Budapest	820 977	903 221	110,0
Pest	393 526	471 369	119,8
Közép-Magyarország együtt	1 214 503	1 374 590	113,2
Fejér	160 164	174 352	108,9
Komárom-Esztergom	119 950	127 054	105,9
Veszprém	140 040	150 232	107,3

Közép-Dunántúl együtt	420 154	451 638	107,5
Győr-Moson-Sopron	165 999	188 152	113,3
Vas	102 341	109 983	107,5
Zala	117 219	126 972	108,3
Nyugat-Dunántúl együtt	385 559	425 107	110,3
Baranya	156 246	166 287	106,4
Somogy	130 399	140 370	107,6
Tolna	96 146	97 892	101,8
Dél-Dunántúl együtt	382 791	404 549	105,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	279 278	283 984	101,7
Heves	129 548	135 029	104,2
Nógrád	88 042	89 130	101,2
Észak-Magyarország együtt	496 868	508 143	102,3
Hajdú-Bihar	212 063	229 907	108,4
Jász-Nagykun-Szolnok	168 049	172 234	102,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	207 838	217 988	104,9
Észak-Alföld együtt	587 950	620 129	105,5
Bács-Kiskun	230 007	239 076	103,9
Békés	164 924	166 565	101,0
Csongrád	181 897	193 097	106,2
Dél-Alföld együtt	576 828	598 738	103,8
Ország összesen	4 064 653	4 382 894	107,8

2.4. c. táblázat A lakásállomány alapterület szerint, 2011 (forrás: KSH 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. Előzetes adatok)

régió, Megye	-39	40-59	60-79	80-99	100-119	120-	összesen	
Ország összesen	359 506	1 158 396	981 389	873 187	552 129	458 287	4 382 894	m ²
Közép-Dunántúl	26 103	134 892	91 849	90 188	59 228	49 378	451 638	
Fejér	9 276	52 462	35 055	35 977	23 442	18 140	174 352	
Komárom-Esztergom	8 195	44 134	22 542	22 496	16 256	13 431	127 054	
Veszprém	8 632	38 296	34 252	31 715	19 530	17 807	150 232	
Ország összesen	8,2	26,4	22,4	19,9	12,6	10,5	100,0	%
Közép-Dunántúl	5,8	29,9	20,3	20,0	13,1	10,9	100,0	
Fejér	5,3	30,1	20,1	20,6	13,4	10,4	100,0	
Komárom-Esztergom	6,5	34,7	17,7	17,7	12,8	10,6	100,0	
Veszprém	5,7	25,5	22,8	21,1	13,0	11,9	100,0	

2.4.1.1. ábra: lakásszám változás 2001-2010 (db)

A legújabb népszámlálás előzetes adatai szerint a megye teljes lakásállománya 5,9%-kal nőtt az előző népszámlálás óta, ez közel 2% ponttal kevesebb az országos növekménynél.

A megye lakásállományának alapterület szerinti megoszlását vizsgálva feltűnő, hogy a főváros után Komárom-Esztergom megyében lakásállományán belül található legnagyobb arányban a két legkisebb méretkategóriába tartozó lakások. A száz lakásra jutó lakók száma a két népszámlálás közötti időszakban 273-ról 256-ra csökkent (országosan 267-ről 251-re). A városokban kevesebb (243) lakos jut száz lakásra, mint a községekben.

A megye lakosságának kommunális ellátottsága kedvező. A lakosság ivóvíz ellátása megoldott, valamennyi település rendelkezik egészséges ivóvízzel. A lakások 95%-a van bekapcsolva a közüzemi ivóvízvezeték hálózatba. A szennyvízgyűjtő hálózatba a lakások 80%-a van becsatlakoztatva. A megye minden települése rendelkezik gázellátással, de a háztartásoknak csak a fele kapcsolódott a hálózathoz. A távfűtéssel és melegvíz-hálózattal rendelkező települések száma tíz, a távfűtésbe bekapcsolt lakások aránya 30%, ennél valamivel kevesebb a melegvíz hálózatra kapcsolt lakások aránya a megyén belül. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya – az országossal megegyezően – meghaladja a 90%-t.

2.5. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

2.5.1. TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS ÖRÖKSÉGGAZDÁLKODÁS

A kulturális örökség messze túlmutat az épített örökségen, magában foglalva a közgyűjteményeket, a kulturális közösség múltját megőrkítő mindennemű dokumentumokat és az azokat őrző könyvtárakat, levéltárakat, műalkotásokat stb. A **közgyűjtemények** (lásd 2.5.1.b mellékletben) tulajdonosi, üzemeltetői viszonyai alapvető átrendeződésen mennek át, miközben jelentős forráselvonással is számolniuk kellett az elmúlt időszakban. A kiemelt országos minősítésű intézmények kivételével a közgyűjtemények fenntartása önkormányzatokhoz kerül és az állam korlátozott szerepvállalására lehet számítani. Így a **vállalatok, bel- és külföldi magánszemélyek társadalmi szerepvállalására, a közgyűjtemények menedzselésének korábbinál sokkal hatékonyabb szervezésére, az intézmények közötti együttműködésre, hálózattá szerveződésére, a pályázati források kihasználására, kreatív megújulási folyamatokra egyre nagyobb szükség lesz.** Várható, hogy egyes intézmények összevonása elkerülhetetlen lesz, ami csak akkor lehet eredményes, ha az érintettek nem drámaként, hanem lehetőségként próbálják a megváltozott helyzetet felfogni. Az, hogy mely intézmények válnak országosan kiemeltté, jelenleg még nem világos.

Az épített örökség még sokkal összetettebb, sokrétűbb probléma, tekintettel a tulajdonosi, funkcionális sokszínűsége, mennyiségére, műszaki bonyolultságra. A multinacionális nagyvállalatoknál, összetett intézményeknél (kórházak, egyetemek stb) elterjedt **létesítménygazdálkodási szemléletre az épített örökség esetében is nagy szükség lenne.** Az épített környezet e részalmazába tartozó objektumok, együttesek, területegységek esetében azonban az anyagi érték mellett, sőt esetenként azt megelőző szempontként a hozzájuk kapcsolódó szellemi (kultúrtörténeti, művészettörténeti, identitás erősítő, stb) érték, továbbá a települések és térségek turisztikai potenciáljára gyakorolt hatásuk fokozott jelentőséggel bír. Az Emberi Erőforrás Minisztériuma gondozásában készülő **Kulturális Örökségvédelmi Stratégia** „arra irányul, hogy a kulturális örökségvédelem hasznossá tehesse magát más ágazati politikák (turisztikai ipar, foglalkoztatás, közösségépítés, vidékfejlesztés stb.) számára, és eszközöket ajánljon fel a mindenkori kormányzatnak nemzetstratégiai céljaink megvalósításához.” A fentiek szellemében e vizsgálat megkísérelte **a megye épített örökségét a korábbiaktól eltérő szemlélettel feltérképezni.** A hozzáférhető információk birtokában egy hozzávetőleges becslés készült a megye műemlékeivel összefüggő legsürgetőbb felújítási feladatok meghatározása tekintetében. A tervelőzmények rövid összefoglalóját – így a megyében található műemlékekre és régészeti területekre vonatkozó információkat – a 2.5.1.a. melléklet tartalmazza.

A **településképi, településszerkezeti értékek** még összetettebb kihívást jelentenek. Megújulásukhoz az európai unió strukturális alapja támogatásával megvalósított, illetve folyamatban lévő integrált városrehabilitációs projektjek, mint új típusú településfejlesztési eszközök, korábban nem látott intenzitással tudtak, illetve tudnak hozzájárulni. A településfejlesztő, különösen a közterület-megújítást eredményező városrehabilitációk nem csupán nagymértékben növelik a kulturális értékek vonzerejét, de jelentős a városok gazdaságára, foglalkoztatásra gyakorolt hatásuk. **Ilyen integrált városrehabilitációs beruházások valósultak meg Esztergomban, Komáromban, Tatán, Kiskéren.** A városok mellett a jövőben a meglévő és tervezett Natúrparok településein **a vidékfejlesztés és örökséggazdálkodás összekapcsolódását** szolgálhatná a „Tájház-hálózat Magyarországon” világörökségi projekttel összefüggő, szerkezetalkító közterület-megújítások ösztönzése, akár több településre kiterjedő program keretében (noha a kijelölés egyelőre meglehetősen elhúzódik). A Vértes-Gerecse térségben 2012-ig Vértessomlón, Tardoson, Tarjánon, Bokodon történt tájház megújítás Vidéki örökség megőrzése jogcímen. Ezek a tájházak nemcsak esztétikai, turisztikai szempontból fontosak, hanem közösségteremtő- és megtartó szereppel is bírnak.

2.5.2. ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG

A megye települései közül:

- világörökség-várományos területen fekszik: Ács, Almásfüzitő, Dömös, Esztergom, Komárom, Mocsá, Naszály, Neszmély, Nyergesújfalu, Pilismarót, Tokod – 11 db
- történelmi települések övezetében tartozik: Bajna, Kiskér, Kocs, Oroszlány, Süttő, Szákszend, Tata, Tatabánya, Tát, Várgesztes, Vértessomló, Vértestolna – 12 db
- kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő területen helyezkedik el összesen: – 23 db

Az OTTrT-ben kiemelt területeken kívül védendő településszerkezettel rendelkezik:

- Ácsteszer, Bábolna, Bajót, Bakonysárkány, Csolnok, Dad, Dorog, Kesztölc, Nagyigmánd, Réde, Sárisáp, Szomód - 12 helység; Vértesszőlős pedig unikális ősrégészeti leletanyaga miatt igényel speciális megközelítést.
- A megye műemlékállománya igen jelentős (496 db védett objektum, 26 db kiemelt műemléki környezet, 2 db műemléki jelentőségű terület - 536 védettségi bejegyzés). Az objektumvédett emlékek 60%-a 5 településen található (Esztergom 134, Tata 94, Oroszlány 25, Bábolna 24, Komárom 12, összesen 289 db). A megyében mindössze 7 helyiségben nincs műemlék. Mellékletben a nyilvántartás táblázatos feldolgozását közöljük. Az emléanyagot eredet és használat alapján kategorizáltuk, az egyháziaknál további alcsoportok létrehozásával. A kimutatás településenként, településtípusonként, kistérségenként, valamint az értékvédelmi bejegyzés fajtája szerint számszerűsít, megyei szintű bontással és összesítéssel. A szeparált emlékek megoszlását térképen is megjelenítettük.

FELÚJÍTÁSI SZÜKSÉGLET BECSLÉSE A MEGYE MŰEMLEKI VÉDETTÉG ALATT ÁLLÓ OBJEKTUMAINÁL

Az örökséggazdálkodáshoz kötődő építési-felújítási igényről vázlatos becslést nyújtunk az alábbi források felhasználásával:

- a védettségi bejegyzések listájának különböző szempontú elemzései,
- egyes objektumok internetes felkutatása,
- A fenti módszer hangsúlyozottan csak diszpozitív jellegű felújítási szükséglistát eredményezhet. A helyzetelemzés pontosodhat az objektumgazdák (üzemeltetők, stb.) észrevételei alapján. Ilyen jellegű állományfeldolgozással eddig még nem találkoztunk, lehetőségeink csak erre nyújtanak módot.

Tényként kezelhetjük a védett épített örökségi emlékállomány behatárolható részének igen kifogásolható műszaki állapotát. Általában megállapítható, hogy a használat (üzemelés) felhagyása az épület pusztulásának első lépcsőfoka. A gazdálkodási vetületen túl figyelemfelhívó jelleggel közöljük a mellékelt szükséglistát, mely részben ötletadó is lehet (új használat, funkció). 2.5.2.a.

„VILÁGÖRÖKSÉG-VÁROMÁNYOS” TERÜLETI BESOROLÁS

A megye kulturális örökségben való gazdagságát jól mutatja, hogy több világörökség-várományos terület is érinti:

- „A római limes magyarországi szakasza” (Kulturális-nemzetközi sorozatjelölés részeként). a megye területén a besorolás elsősorban mementó-jellegű, turisztikai vonzereje csekély (7 db római emlék).
- „Dunakanyar-kultúrtáj” (Kulturális-kultúrtáj, munkacím), részben már ma is jelentős turisztikai potenciál: a megyében Dömös, Esztergom, Kesztölc, Leányvár, Piliscsév, Pilismarót településeket érintheti.
- „Komárom/Komárno –erődrendszer” (Kulturális), ma is jelentős, noha a Dunakanyarnál jóval kisebb vendégforgalmú turisztikai potenciál,
- „Tájház-hálózat Magyarországon” (Kulturális), önmagában csekély turisztikai vonzerő: a meglévő tájházak, néprajzi gyűjtemények, falumúzeumok felsorolása a 2.5.2.b. mellékletben található.

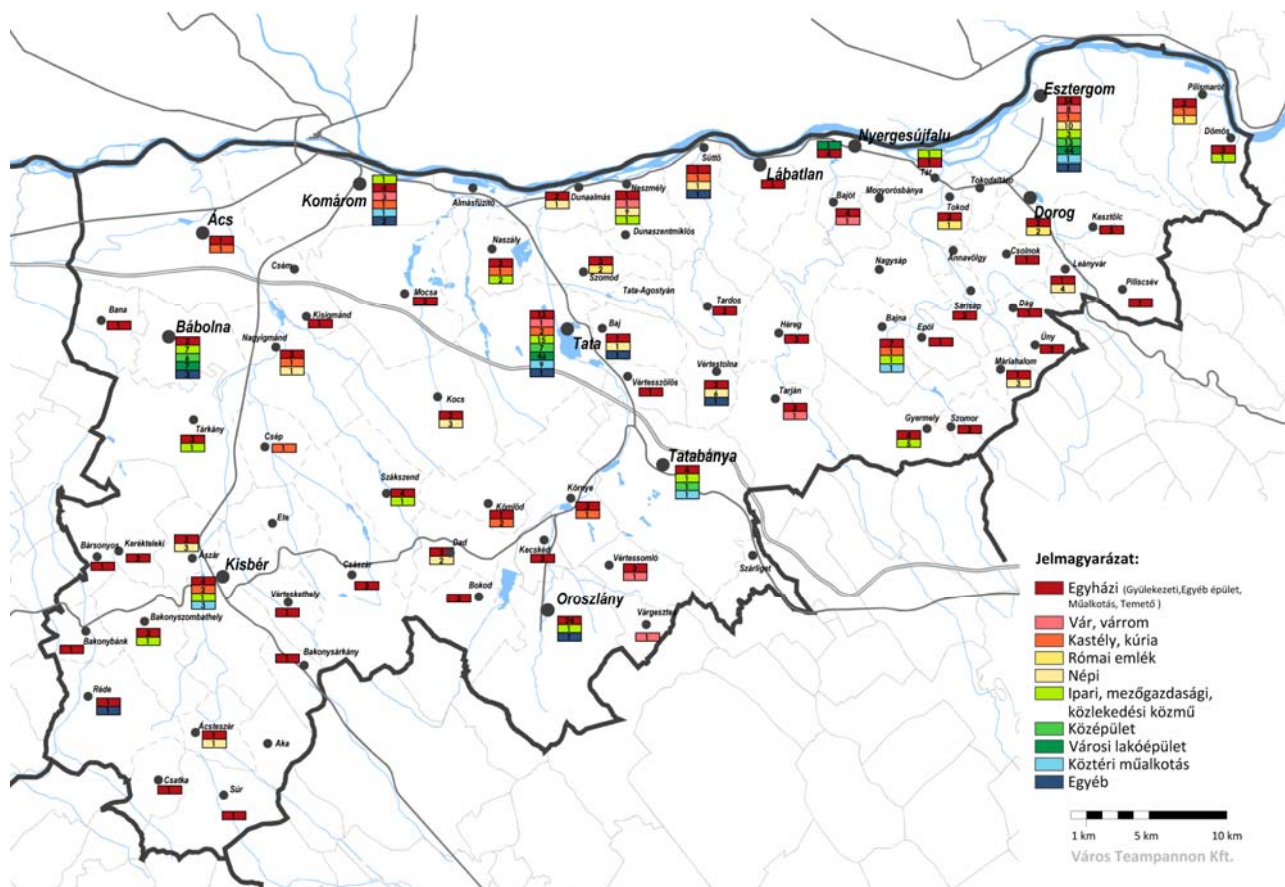
A Világörökségi törvény **2014. január 1-ig ad határidőt a világörökség-várományos területek kezelési terveinek elkészítésére.**⁷ E kezelési tervek olyan komplex tervdokumentumok, melyeknek a világörökségi területek értékeinek megőrzése mellett a folyamatos karbantartás, a működtetés-hasznosítás, bemutatás, a folyamatos monitorozás intézményi és infrastrukturális feltételeit, marketingjét, szabályozási környezetét, menedzselését stb. át kell fognia. E kezelési tervek a terület- és településrendezési tervek módosításával és kapcsolódó komplex település-, vagy térségfejlesztési programokkal válnak teljessé. A megváltozott területfejlesztési jogi környezetben várható és elvárható, hogy a megye proaktív és aktív szereplővé, az érintett települések partnerévé, vagy akár az egész folyamat koordinátorává váljon a megye világörökségi értékei kezelési terveinek és fejlesztési programjainak kidolgozásában és végrehajtásukban. Annak érdekében, hogy **e tervek végrehajtásához a 2014-2020 közötti európai uniós ciklusban jelentősebb forrásokhoz jusson a megye** – ami a turizmus fellendítésének egyik kiemelt eszköze lehetne – indokolt, hogy már most keresse a forrásokat (pl. megyei, önkormányzati, intézményi stb. pályázatok, EGTC projektek) a fenti tervdokumentumok kidolgozásához, a világörökség-várományos területekre vonatkozó integrált területfejlesztési programok kidolgozásához.

A fejezet további mellékletei:

- 2.5.2.c. Komárom-Esztergom megye műemlékei (aktualizált lista)

⁷ Szükséges ugyanakkor felhívni a figyelmet arra, hogy a világörökségi területek kezelési tervének határideje a törvény szerint 2013. január 1. , ennek ellenére 2012 októberében még a közbeszerzések kiírására sem került sor. Várható tehát, hogy a határidő a világörökség-várományos területek vonatkozásában is módosulni fog.

- 2.5.2.d. Az emlékkállomány táblázatos kimutatása + objektumvédett állomány térképi feldolgozása
- 2.5.2.e. Épület- vagy építményjellegű védett örökségi értékek felújítási igényének becslése

2.5.2.1. ábra Komárom-Esztergom megye épített öröksége

3. GAZDASÁG, TÁRSADALOM, HUMÁN INFRASTRUKTÚRA

3.1. GAZDASÁGI KÖRNYEZET

A főbb gazdasági ágazatok és fejlődési irányaik elemzése azt mutatta, hogy Komárom-Esztergom megye, de a Középdunántúli régió egésze is, kedvezményezett helyzetben van. A megye természetföldrajzi adottságai előnyösek, a térségben jótékonyan érvényesül a központi régió (mindenekelőtt a főváros) kisugárzó szerepe, a megye gazdasági adottságai mind a mezőgazdasági, mind az ipari, mind a szolgáltató tevékenység végzésére alkalmasak, vállalkozásainak többsége – a piaci viszonyok normalizálódásával – jövedelmezően képes működni. Munkaerő-állománya nagyüzemi tapasztalatokkal és konvertálható tudással rendelkezik, ami vonzó lehet külföldi befektetők számára. Nem elhanyagolható fejlődési lehetőség a Duna-menti régiók jövőbeni együttműködése. A legutóbbi időkben azonban a megye fokozatosan veszít versenyelőnyeiből.

3.1.1. FŐBB GAZDASÁGI ÁGAZATOK, AZOK FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

Komárom-Esztergom megye önálló igazgatási egység, ám gazdasági szempontból sok szálon kapcsolódik az ország régióihoz, de kiterjedt exporttevékenysége révén nemzetközi kapcsolatai is kiemelt jelentőségűek.

3.1.1.a. táblázat A társas vállalkozások alapító vagyonának megoszlása a főbb tulajdonosi csoportok szerint, 2010 (egység: százalék) (forrás: NAV évkönyv, 2011, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kiadványa, Budapest, 2012)

	FEJÉR	KOMÁROM- ESZTERGOM	VESZPRÉM	KÖZÉP-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ ÁTLAGA	ORSZÁGOS ÁTLAG
ÁLLAMI TULAJDONI HÁNYAD	0,33	4,22	7,62	1,50	5,65
ÖNKORMÁNYZATI	1,05	8,38	8,36	2,58	3,97
BELFÖLDI MAGÁNSZEMÉLY	4,88	32,09	31,53	10,51	10,40
BELFÖLDI TÁRSASÁG	5,61	19,64	30,03	9,65	24,43
MUNKAVÁLLALÓI RÉSZVÉNYTULAJDONOSI PROGRAM	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
KÜLFÖLDI TULAJDONI HÁNYAD	88,07	34,54	21,86	75,53	53,61
EGYÉB TULAJDONI HÁNYAD	0,07	1,14	0,59	0,23	1,95
ALAPÍTÓI VAGYON ÖSSZESEN	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Az elmúlt évtizedekben – az egymást erősítő politikai és gazdasági változások eredményeképpen – átrendeződtek a piaci kapcsolatok (keleti irányultság helyett nyugati dominancia), változott a termelési szerkezet (alapanyag igényes termelés helyett élőmunka-igényes tevékenység), felgyorsult a technikai fejlődés üteme, módosultak a gazdálkodási formák (vállalat helyett társaság), tömegszerűen születtek előzmény nélküli vállalkozások, új tulajdoncsoportok jelentek meg, s napjainkra a külföldi érdekltségű vállalkozások a gazdasági növekedés motorjává váltak.

3.1.1.b. táblázat A bruttó hazai termék (GDP) főbb gazdasági ágak szerinti megoszlásának időbeli változása (*összehasonlíthatóság érdekében korábbi ágazati struktúra szerint számolt adatok) (forrás: Magyarország Nemzeti Számlái, KSH, Budapest, alapján a szerző összeállítása)

	1994	1998	2000	2002	2004	2006	2008*	2009*	2010*
MEZŐGAZDASÁG	5,7	4,5	4,3	4,1	3,9	3,6	3,4	3,0	3,2
IPAR	25,4	27,2	27,3	24,9	24,5	23,7	22,8	21,8	22,7
ÉPÍTŐIPAR	5,1	4,6	4,4	4,6	4,2	4,1	4,2	4,1	3,7
KERESKEDELEM, VENDÉGLÁTÁS	12,6	13,4	13,1	12,8	11,9	11,3	11,1	10,0	9,5
SZÁLLÍTÁS, POSTA, TÁVKÖZLÉS	8,5	9,9	8,5	8,2	8,1	8,4	9,3	9,8	9,6
PÉNZÜGYI KÖZVETÍTÉS	6,3	4,1	3,6	3,7	3,8	3,9	3,5	4,1	4,0
GAZDASÁGI SZOLGÁLTATÁS	16,4	17,0	18,7	20,9	24,0	26,0	27,3	29,0	29,9
KÖZIGAZGATÁS	7,4	7,2	7,6	8,1	7,5	7,4	7,6	7,8	7,6
HUMÁN SZOLGÁLTATÁS	9,5	9,1	9,3	9,1	8,8	8,5	8,0	7,8	7,4
EGYÉB KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLTATÁS	3,1	3,0	3,2	3,6	3,3	3,1	2,8	2,6	2,4
NEMZETGAZDASÁG ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Komárom-Esztergom megye gazdasági szerkezetének átalakulása – fő trendjeit tekintve – **egyazon íven mozgott az országos folyamatokkal, ám az ütem jelentős különbségeket mutat.** A **mezőgazdaság** teljesítményei – az országos trendet követő leépülési folyamattal ellentétesen – visszaálltak a korábbi szintre, s az ágazat bruttó hazai hozzáadott értékhez történő hozzájárulása meghaladja az országos átlagot. Az **ipari** tevékenységet végző vállalkozások helyzete – a gazdasági válság okozta visszaesést követően – stabilizálódott, majd a 2010/2011. évi teljesítményük már meghalad

ta a válság előtti szintet. A **növekedés motorja továbbra is a feldolgozóipar**, de az ágazaton belüli gyors és jelentős „átrendeződés” zajlik (lásd: az élelmiszeripar, a textilipar leépülése, a járműipar és az elektronikai ipar súlyának növekedése).

3.1.1.c. táblázat: A GDP főbb gazdasági ágak szerinti megoszlásának módosulása Komárom-Esztergom megyében (*a 2010. évi értékek előzetes jellegűek) (forrás: Magyarország Nemzeti Számlái, KSH, Budapest, alapján a szerző összeállítása)

	2006		2008		2009		2010*	
	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)
MEZŐGAZDASÁG, ERDŐGAZDÁLKODÁS	23 830	3,6	28 773	3,8	26 570	4,0	31 981	4,3
IPAR	347 844	52,8	409 642	54,5	344 895	51,9	409 854	55,1
EBBŐL: FELDOLGOZÓIPAR	323 842	49,1	381 968	50,8	321 828	48,5	381 909	51,4
ÉPÍTŐIPAR	26 687	4,0	32 361	4,3	31 049	4,7	30 015	4,0
SZOLGÁLTATÁSOK	260 986	39,6	281 251	37,4	261 435	39,4	271 659	36,5
EBBŐL: KÖZIGAZGATÁS, TB, OKTATÁS, EGÉSZSÉGÜGY, SZOCIÁLIS ELLÁTÁS	76 488	11,6	73 161	9,7	72 022	10,9	74 164	10,0
KOMÁROM-ESZTERGOM ÖSSZESEN	659 347	100,0	752 027	100,0	663 949	100,0	743 509	100,0

A gazdasági-, humán- és egyéb szolgáltató tevékenységeknek a GDP előállításában játszott szerepe – összességében – kisebb, mint az országos átlag, ám **míg a gazdasági szolgáltatást végző vállalkozások stabilizálni tudták teljesítményüket, addig a közösségi és humán szolgáltatásoknál figyelmet érdemlő leépülés ment végbe.**

A feldolgozóipart érintő modernizáció alapvetően **tőkeintenzív fejlesztéseket** eredményezett (lásd: elektronikai cikkek gyártása, közúti járműgyártás), s ennek köszönhető, hogy az egy foglalkoztatottra jutó **termelékenységi mutató majd másfélszerese az országos átlagnak.** A teljesítmények dinamikus növekedése – eltekintve a gazdasági válság hatásaitól – jótékonyan érintette mind a vállalkozások tőkearányos jövedelmezőségi mutatóit, mind a munkavállalói jövedelmek alakulását.

3.1.1.d. táblázat A hazai régiók egy lakosra jutó GDP értéke (vásárlóerő paritás) az EU-27 országok átlagában (Egység: százalék) (forrás: Magyarország Nemzeti Számlái, KSH alapján a szerző összeállítása)

	2004	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27 ORSZÁGOK ÁTLAGA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
MAGYARORSZÁG	62,8	62,9	61,5	63,9	64,6	64,2
EBBŐL:						
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	100,2	103,2	101,5	105,2	108,1	105,5
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	59,4	57,4	56,9	58,0	53,9	56,0
NYUGAT-DUNÁNTÚL	65,2	63,4	60,1	62,2	60,4	64,2
DÉL-DUNÁNTÚL	44,3	42,6	41,8	43,8	44,8	43,8
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	41,2	40,6	39,3	39,9	39,7	39,2
ÉSZAK-ALFÖLD	41,3	40,1	38,6	40,2	42,1	40,8
DÉL-ALFÖLD	44,0	42,4	40,6	43,1	43,0	41,8

Magyarországon a bruttó hazai termék 2004-2010 évekre vonatkozó regionális mutatói a területi különbségek fokozódását jelzik. (Az egy főre jutó bruttó hazai termék 2010-ben 2 millió 661 ezer forint volt.) A régiók közötti különbségek növekedésénél is nagyobb eltérések mutatkoznak a megyei adatok eltéréseiben: az országos átlagot Budapest kiugró eredménye után (5 millió 838 ezer forint/fő) csak Győr-Moson-Sopron (3 millió 171 ezer forint/fő) és Komárom-Esztergom megye (2 millió 723 ezer forint/fő) mutatói múlják felül. Egy pillanatra sem feledhető azonban, hogy a **megyei átlagértékek mögött tág szélsőértékek húzódnak meg, vagyis a megyéken belül a kistérségek differenciálódásával** is számolni kell.

A Közép-dunántúli régióban statisztikailag regisztrált vállalkozások az országos érték 9 százalékát képviselik (148,3 ezer vállalkozás). Ez azt jelenti, hogy a terület- és népességszám mutatók alapján az ország közepes nagyságú, ám gazdasági fejlettség szempontjából meghatározó jelentőségű régiójában **a vállalkozási hajlandóság** – gazdaságtörténeti hagyományokra, illetve anyagi és kulturális okokra visszavezethetően – **továbbra is alacsony.** Míg országosan a vállalkozási sűrűség 164,9 vállalkozás/ezer lakos értéket mutat, addig a Közép-Dunántúli régióban ez az érték mindössze 135,1 vállalkozás/ezer lakos.⁸ S ebben az értékben meghatározó szerepe van az egyéni vállalkozások dinamikus gyarapodásának. A hazai gazdaság sajátos jelensége ugyanakkor, hogy **megdőbbentő különbség van a statisztikailag regisztrált vállalkozás, illetve a ténylegesen működő vállalkozások száma között.** Így az országosan regisztrált 600 ezer társas

⁸ Területi Statisztikai Évkönyv 2010, KSH, Budapest, 2011

vállalkozásból mindössze 385 ezer vállalkozás **(64,2%) tekinthető ténylegesen működő, érdemi tevékenységet végző társaságnak**. Lényegében ugyanezen torz arány mutatható ki a vizsgált megyében is.

MUNKAERŐPIAC, FOGLALKOZTATÁS

A Közép-dunántúli régió munkaerőpiaci adatai arról tanúskodnak, hogy a térség – a gazdasági válság átmeneti torzító hatásától eltekintve – kedvezőbb helyzetben van az országosnál. A 15-64 éves népesség aránya az országos átlagnál kedvezőbb, a népességen belül nőtt a foglalkoztatottság, mérséklődött a munkanélküliség, és csökkent a gazdaságilag inaktívák száma.

A munkaügyi statisztikai adatok szerint a 2010. évben a régiós székhelyű vállalkozásoknál és költségvetési szerveknél 395 ezren álltak alkalmazásban. A régió átlagában ez 1,9%-al magasabb az előző évinél, de még elmarad a gazdasági válságot megelőző 2006. évi értéktől. A foglalkoztatási rátánál is fontosabb azonban, hogy milyen elmozdulási irányt, illetve megoszlást mutat az alkalmazottak közvetlen termelő és szolgáltató szektorok szerinti változása.

3.1.1.e. táblázat Az alkalmazásban állók főbb nemzetgazdasági ágak és megyék szerinti megoszlása, 2010 (forrás: Területi Statisztikai Évkönyv 2010, KSH adatai alapján a szerző összeállítása)

	FEJÉR	KOMÁROM- ESZTERGOM	VESZPRÉM	KÖZÉP- DUNÁNTÚL	ORSZÁG ÖSSZESEN
MEZŐGAZDASÁG, ERDŐGAZDÁLKODÁS	5 266	3 017	3 835	12 118	91 477
IPAR	46 205	41 479	29 328	117 012	721 856
EBBŐL: FELDOLGOZÓIPAR	41 799	38 719	26 831	106 899	646 522
ÉPÍTŐIPAR	7 102	5 736	5 227	18 065	177 433
SZOLGÁLTATÁSOK	72 516	53 383	62 230	188 129	2 242 971
EBBŐL: KÖZIGAZGATÁS, OKTATÁS, TB, EGÉSZSÉGÜGY, SZOCIÁLIS ELLÁTÁS	28 553	18 922	27 113	74 588	863 911
MAGYARORSZÁG ÖSSZESEN	131 089	103 615	100 620	335 324	3 233 737

Általános jellemző, hogy a 2010. évi mutató 2,5-6,0 százalék közötti mértékben marad el a válság előtti színvonalától, de **a 2009. évhez viszonyítottnan már néhány ágazatban emelkedés figyelhető meg** (mezőgazdaság, idegenforgalom, pénzügyi tevékenység, adminisztratív szolgáltatás).

Komárom-Esztergom megye nem csupán a foglalkoztatási ráta tekintetében áll kedvező pozícióban országos viszonylatban, hanem a munkanélküliségi ráta vonatkozásában is. A válság következtében, de különösen 2012. évben sajnálatos módon több multinacionális vállalat is jelentős létszámleépítésre kényszerült, azonban ez mégsem okozott drasztikus romlást a munkaerő-piacon, mivel az érintettek jelentős része más foglalkoztatónál álláshoz jutott.

GAZDASÁGI SZERKEZET, FOGLALKOZTATOTTSÁG

Komárom-Esztergom megye gazdasági szerkezete – vállalkozások ágazati, területi és tulajdoni jellemzői – folyamatos átalakulást mutatnak, a korábbi ipari túlsúllyal szemben (ezen belül is a kitermelőipar és könnyűipar) új erőre kapott az agrárium, kiépült a multinacionális vállalkozásokkal együttműködő (beszállítói szerepkört betöltő) ipari vállalkozói kör, s dinamikus felfutást mutat a széles spektrumban működő szolgáltató szektor.

3.1.1.f táblázat: A regisztrált vállalkozások száma Komárom-Esztergom megyében, 2010 (forrás: Területi Statisztika, KSH, Kistérségi adatok, 2010, KSH adatai alapján a szerző összeállítása)

Kistérségek	Vállalkozások száma, db	ebből: gazdasági tevékenységek szerinti részarány		
		mezőgazdaság	ipar-építőipar	szolgáltatás
Dorogi	3 502	9,0%	20,0%	71,0%
Esztergomi	6 753	7,3%	16,4%	76,3%
Kisbéri	2 322	45,0%	12,0%	43,0%
Komáromi	5 866	31,0%	11,4%	57,6%
Oroszlányi	2 852	18,7%	15,1%	66,2%
Tatai	6 506	14,1%	15,1%	70,7%
Tatabányai	11 895	5,4%	15,5%	79,1%
Megye összesen	39 696	14,5%	15,1%	70,3%
Ország összesen	1 640 586	25,6%	10,6%	63,8%

A gazdasági szerkezet módosulása jótékonyan érintette a foglalkoztatottsági mutatókat (a gazdasági aktivitás magasabb az országos átlagnál), következésképpen a munkanélküliségi ráta – kistérségenként tág szélsőértékek között – összességében kedvezőbb az országosnál.

A megyében regisztrált cca 40 ezer vállalkozásszám az országosan regisztrált érték 2,4%-át adja, ami a lakónépesség 3,1%-os arányához viszonyítottan a vállalkozási hajlandóság alacsony szintjét jelzi, ám ennek magyarázata, hogy a térségben működő közép- és nagyvállalkozások súlya – kihasználva a nagyüzemi termelési gyakorlattal rendelkező munkavállalók adottságait – magasabb az országos átlagnál. Lényegében ezt a speciális foglalkoztatottsági helyzetet igazolják a személyi jövedelemadó adatai is, tekintve, hogy mind a tényleges SZJA adóalanyok aránya, mind a ténylegesen fizetett SZJA aránya magasabb, mint ami a lakónépesség részarányából következne. Amint az az alábbi táblázatból jól kiderül, az országos lakónépesség 44%-a fizet személyi jövedelemadót, ugyanez az érték a megye esetében már 48%. Különösen kiemelkedő a kistérségi és komáromi kistérség, ahol ez az érték 50%-ot meghalad. Továbbá kiderül, hogyha az egy főre jutó személyi jövedelemadót tekintjük, akkor az országos átlagot messze meghaladja az esztergomi és a tatai kistérség.

A lakónépesség, az SZJA adóalanyok, valamint a fizetett SZJA értéke Komárom-Esztergom megyében, 2010 (forrás: Területi Statisztika, KSH, Kistérségi adatok, 2010, KSH adatai alapján a szerző összeállítása)

	Lakónépesség, fő, 2010. vége	SZJA adóalany (adófizető), fő	SZJA fizetők a lakónépesség %-ában	Fizetett SZJA érték (millió Ft)
Dorogi	39 485	18 817	47,7%	5 041,1
Esztergomi	56 427	26 184	46,4%	8 512,8
Kistérségi	20 056	10 197	50,8%	2 294,7
Komáromi	40 333	20 466	50,7%	6 252,9
Oroszlányi	26 467	12 790	48,3%	3 823,1
Tatai	40 442	19 141	47,3%	6 605,3
Tatabányai	88 201	42 015	47,6%	13 035,2
Megye összesen	311 411	149 610	48,0%	45 565,1
Ország összesen	9 985 722	4 398 299	44,0%	1 413 968,0

A vállalkozási és foglalkoztatottsági mutatókat elemző – viszonylag kedvező eredményeket mutató – értékelés sajnálatosan eltakarja azt a kedvezőtlen helyzetet, hogy a statisztikailag regisztrált 39 696 vállalkozásnak alig fele (20 001) végez tényleges gazdasági tevékenységet. A virtuálisan létező vállalkozások többsége egyéni vállalkozás, s többségük az agráriumból, illetve a szolgáltatói szektorból kerül ki. Logikus követelmény, hogy a megye gazdasági teljesítményeinek növeléséhez – mindent megelőzően – az érdemi gazdasági tevékenységet végző vállalkozások számát kell növelni.

BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK

A hazai gazdaság **2000-2010 közötti időszakban mért teljesítményei – összességében – ígéretes javulást mutatnak:** a bruttó kibocsátás gyorsabban (194,9%), a termelő felhasználás lassabban emelkedett, s mindezek következtében a kibocsátás és a felhasználás különbözeteként mért bruttó hozzáadott érték teljesítmény javulása több mint kétszeres (227,8%). Az öröndetes változás értékét csökkenti, hogy **a javuló trend az időszak második felében jelentősen visszaesett,** illetve a bruttó kibocsátás és a termelő felhasználás különbözeteként mérhető 32-34 százalékpontos különbség 5,5-6,0 százalékponttal marad el az EU tagországok átlagértékétől.⁹ **A romló hazai hozzáadott érték termelő képesség** szomorú következménye, hogy ugyanazon hozzáadott érték eléréséhez egyre nagyobb kibocsátásra van szükség, márpedig ez csak a piaci kereslet növekedése esetén lenne biztosítható. S ez a körülmény a Közép-dunántúli régió jövője szempontjából is figyelmeztető.

3.1.2. A GAZDASÁG BELSŐ ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATAI

NETTÓ ÁRBEVÉTEL

A magyar gazdaság duális jellegének ismeretében különleges jelentősége van a teljesítmények tulajdonosi jellemzők szerinti értékelésének. Az összesített mutatók szerint **a kizárólagos és többségi hazai tulajdonú hazai tulajdonú társaságok árbevételi részesedése** 2000-ig fokozatosan mérséklődött, ezt az ezredforduló induló éveiben kisebb emelkedés követte, ám 2005-től kezdődően ismét forgalomcsökkenés következett be. A jelenség magyarázata részben a tu-

⁹ A 2009. évi átlagtól eltérő és kiugró értékben a nagymérvű készletértékesítés játszik szerepet

lajdonosi szerkezet változásában, részben az exportképes termékek hiányában, részben a belső fizetőképes kereslet elégtelenségében rejlik.

3.1.2.a. táblázat A társaságok nettó árbevétele a vállalkozások főbb tulajdonosi-csoportjai szerint* (*kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül) (Egység: százalék) (forrás: a NAV (APEH) éves gyorsjelentései alapján a szerző számításai)

MEGNEVEZÉS:	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.
KIZÁRÓLAGOS HAZAI TULAJDON	48,3	53,3	54,3	48,5	47,0	48,3	46,8
VEGYES (TÖBBSÉGI HAZAI TULAJDON)	6,1	5,7	5,2	5,7	4,5	4,0	4,7
VEGYES (TÖBBSÉGI KÜLFÖLDI TULAJDON)	17,1	14,2	13,4	13,0	13,9	11,9	12,6
KIZÁRÓLAGOS KÜLFÖLDI TULAJDONÚ	28,5	26,8	27,1	32,7	34,6	35,9	35,9
NETTÓ ÁRBEVÉTEL ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A feldolgozóipari szakágazatok szerepének átértékelődése – más nézőpontból – azt is jelenti, hogy **mérséklődött az ágazat hagyományosan magas élőmunka-igénye**, és helyette meghonosodtak a **magas technikai felszereltséggel és tőkeigénnyel járó tevékenységek**, amelyek jótékonyan hatottak a termelékenységi mutatókra, de **rontották az ágazat eltartó képességét** (következmény a munkahelyek leépülése). A kereskedelmi forgalom átrendeződésének nyertesei között – a külföldi befektetők által is kedvelt – energiaszolgáltatók (villamos-energia-, gáz- és hőellátás), hírközlési és informatikai ágazatok érdemelnek említést.

A gazdasági teljesítmények alakulását – a bruttó hozzáadott-érték mutató mellett – részben a **nettó árbevétel**, részben az **export-teljesítmény alakulása** reprezentálja.¹⁰ A hazai társas vállalkozások nettó árbevétele a 2000-2010 közötti időszakban – összehasonlítható áron számolva – majd kétszeresére emelkedett, s az éves növekedés 5,50-6,5% között alakult. Az összességében pozitív minősítést valamelyest gyengíti, hogy a teljesítményváltozás – tulajdonosi háttértől, a tevékenység jellegétől, vállalkozási mérettől és regionális fekvéstől függően – tág szélsőértékek között mozgott.

3.1.2.b. táblázat A hazai társas vállalkozások nettó árbevétele regionális egységek szerint* (*kettős könyvvitelt vezető, pénzügyi szektor adatai nélkül) (forrás: NAV (APEH) Évkönyvek adatai alapján a szerző számításai)

	2006		2008		2009		2010	
	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	17 539,2	28,2	19 437,5	26,9	17 646,1	27,9	18 940,0	26,2
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	2 674,8	4,3	2 972,6	4,1	2 648,1	4,2	2 785,7	3,8
NYUGAT-DUNÁNTÚL	2 634,9	4,2	2 939,4	4,1	1 862,1	2,9	2 816,9	3,9
DÉL-DUNÁNTÚL	1 733,3	2,8	1 993,5	2,8	1 781,9	2,8	1 875,3	2,6
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	1 989,2	3,2	2 140,3	3,0	1 825,6	2,9	1 882,0	2,6
ÉSZAK-ALFÖLD	2 956,2	4,8	3 294,9	4,6	3 020,9	4,8	3 103,9	4,3
DÉL-ALFÖLD	2 997,9	4,8	3 356,8	4,6	3 029,1	4,8	3 151,7	4,4
TERÜLETRE NEM BONTOTT (KIEMELT ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ TÁRSASÁGOK)	29 593,5	47,7	36 029,9	49,9	31 543,5	49,7	37 743,4	52,2
MAGYARORSZÁG ÖSSZESEN	62 118,9	100,0	72 323,1	100,0	63 357,3	100,0	72 398,6	100,0

3.1.2.c. táblázat A hazai társas vállalkozások export árbevétele regionális egységek szerint* (*kettős könyvvitelt vezető, pénzügyi szektor adatai nélkül) (forrás: NAV (APEH) Évkönyvek adatai alapján a szerző számításai)

	2006		2008		2009		2010	
	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	2 742,2	16,9	3 360,9	16,2	3 054,0	18,3	3 717,4	17,1
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	510,0	3,1	532,7	2,6	463,7	2,8	546,8	2,5
NYUGAT-DUNÁNTÚL	622,2	3,8	666,1	3,2	656,4	3,9	810,5	3,7
DÉL-DUNÁNTÚL	207,7	1,3	296,2	1,4	255,3	1,5	293,3	1,3
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	99,1	0,6	350,2	1,7	287,0	1,7	331,6	1,5
ÉSZAK-ALFÖLD	402,9	2,4	497,3	2,4	449,9	2,7	533,5	2,5
DÉL-ALFÖLD	382,8	2,3	479,1	2,3	442,6	2,7	482,5	2,3
TERÜLETRE NEM BONTOTT (KIEMELT ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ TÁRSASÁGOK)	11 257,3	69,6	14 528,0	70,2	11 089,0	66,4	15 023,0	69,1
MAGYARORSZÁG ÖSSZESEN	16 224,2	100,0	20 710,5	100,0	16 697,9	100,0	21 738,6	100,0

¹⁰ A régió gazdasági teljesítményeinek négyötödét – függetlenül attól, hogy vállalkozások sűrűsége az országos átlagtól elmaradó – a 45,5 ezer társas vállalkozás adja.

A Közép-Dunántúli régió társas vállalkozásainak nettó árbevétele a 2006-2011. években valamivel lassúbb ütemben nőtt az országosnál.¹¹ Az export teljesítmények regionális adatsorai egyfelől alátámasztják a területi különbségek növekedésére utaló korábbi megállapításokat, másfelől az export teljesítményeknek a nettó árbevételhez történő viszonyítása azt jelzi, hogy – a lassú javulás ellenére – továbbra is alacsony (30% alatti) a hazai termékek és szolgáltatások exportképessége.

A TÁRSAS VÁLLALKOZÁSOK MŰKÖDÉSI EREDMÉNYE

Hazai viszonyaink sajátos jellemzője, hogy míg a gazdasági teljesítmények négyötödét a társas vállalkozások, egyötödét az egyéni vállalkozások adják, addig az adózás előtti eredményben 95%-os súlyt képviselnek a társas vállalkozások. A társas vállalkozások teljesítménye sem minősíthető kiegyensúlyozottnak, normál körülmények között a társaságok alig 56-58 százaléka zárja a nyereséggel a gazdasági évet nyereséggel, miközben a veszteséges vállalkozások aránya közelíti a 40 százalékot.¹²

3.1.2.d. táblázat A hazai társas vállalkozások adózás előtti eredménye (egyenleg) regionális egységek szerint (forrás: NAV (APEH) Évkönyvek alapján a szerző számításai)

	2006		2008		2009		2010	
	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)	MRD FT	(%)
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	941,2	28,8	487,3	30,9	865,1	35,4	692,2	28,8
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	123,9	3,8	80,5	5,1	61,4	2,5	93,8	3,9
NYUGAT-DUNÁNTÚL	180,1	5,5	89,1	5,7	70,9	2,9	110,1	4,6
DÉL-DUNÁNTÚL	78,0	2,4	63,4	4,0	43,4	1,8	62,4	2,6
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	81,0	2,5	50,6	3,2	29,0	1,2	43,9	1,8
ÉSZAK-ALFÖLD	114,7	3,5	89,7	5,7	59,8	2,4	103,0	4,3
DÉL-ALFÖLD	124,1	3,8	96,4	6,1	74,0	3,0	77,3	3,2
TERÜLETRE NEM BONTOTT (KIEMELT ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ TÁRSASÁGOK)	1 622,4	49,7	618,1	39,3	1 239,1	50,8	1 219,4	50,8
MAGYARORSZÁG ÖSSZESEN	3 265,6	100,0	1 573,9	100,0	2 443,6	100,0	2 403,8	100,0

Az adózás előtti eredmény egyenlegének regionális jellemzők szerinti áttekintése szemléletesen tükrözi a hazai **vállalkozások eredményességi mutatóinak romlását**. A jelenség **valamennyi régióban, valamennyi nemzetgazdasági ágazatban és valamennyi vállalkozási kategóriában érzékelhető, s nem magyarázható a 2008. évtől kibontakozó gazdasági válsággal**, tekintve, hogy a tőkearányos jövedelmezőségi mutatók romlása már a 2006. évtől kezdődően megfigyelhető volt.

A közép-dunántúli régió társas vállalkozásainak teljesítményeit jótékonyan érintette az **egy főre jutó külföldi tőke országos átlagot meghaladó értéke, a high-tech kategóriába sorolt tevékenységek meghonosodása, valamint az infrastrukturális adottságokat hasznosítani képes szolgáltató szervezetek kiépülése**. Lényegében ezek összhatása tükröződik az egy főre jutó bruttó hazai termék kimagasló mutatójában (a 2010. évben Komárom-Esztergom 2 milliárd 819 ezer Ft/fő értékkel második lett a megyék rangsorában), de előbbieknél is szerepük lehet az adózás előtti nyereség kedvező alakulásában.

A vállalkozási tevékenység adózás előtti eredményének különböző ismérvek szerinti vizsgálata azt jelzi, hogy a 2006. évtől megfigyelhető és a 2008. évtől kezdődően kibontakozó gazdasági válság alapvetően átrendezte a régió gazdasági teljesítmény- és eredménymutatóit. A **gazdasági válság közvetlen hatását** – az eredménymutatók tanúsága szerint – **először a külföldi érdekeltségű vállalkozások, illetve a külföldi piacoktól függő közép- és nagyvállalkozások érezték meg**. A hazai „átlagvállalkozások” teljesítmény- és eredményromlása a 2009. évtől vált nyilvánvalóvá, mint ahogy az is, hogy a hazai kkv szektor teljesítményei – összetett okok miatt – ma még nem képesek helyettesíteni a külföldi érdekeltségű vállalkozások szerepét.

¹¹ A megyei teljesítménymutatók – technikai okok miatt – nem tartalmazzák az országosan kiemelt társaságok adatait. (A teljes körű adatsorok előállítására érdekében egyfelől regionális egységekre kellene bontani az országos jelentőségű vállalatok adatait, másfelől az összehasonlíthatóság érdekében a GDP deflátorral korrigálni kellene a folyó áron számolt árbevételi adatokat.) A regionális adatok azonban jelenlegi formájukban is jelzik a teljesítmények területi csomósodását, illetve a regionális különbségek erősödését.

¹² A különbséget a nullás eredményt kimutató társaságok adják

3.1.2.e. táblázat A társaságok adózás előtti eredménye a Közép-dunántúli régió megyéiben* (*kettős könyvvitelt vezető, pénzügyi szektor adatai nélkül) (forrás: NAV (APEH) Évkönyvek adatai alapján a szerző számításai)

	2006		2008		2009		2010	
	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)
FEJÉR	56,2	1,7	41,9	2,7	26,5	1,1	42,5	1,8
KOMÁROM-ESZTERGOM	34,9	1,1	16,1	1,0	18,3	0,7	24,0	1,0
VESZPRÉM	32,8	1,0	22,5	1,4	16,6	0,7	27,3	1,1
KÖZÉP-DUNÁNTÚL ÖSSZESEN	123,9	3,8	80,5	5,1	61,5	2,5	93,8	3,9
ORSZÁG ÖSSZESEN	3 265,6	100,0	1 573,9	100,0	2 443,6	100,0	2 403,8	100,0

BERUHÁZÁSI TEVÉKENYSÉG

A hazai beruházások értéke a GDP arányában az 1992-2010 közötti években hektikus mozgást mutatott. A beruházási ráta a kilencvenes évtized első harmadában 18% alatti értéket mutatott, az 1995. évtől kezdődően – a külföldi befektetéseknek köszönhetően – meredeken emelkedett, s az 1997-2000 közötti években érte el csúcspontját 27% feletti értékkel. A **felhalmozási ütem** az ezredfordulót követően fokozatosan mérséklődött, majd a **2008. évtől kezdődően – mind a mai napig – kritikus határon mozog (16-17%)**.

Sajátos helyzet, hogy a fejlődés lehetőségét biztosító tényezők egyes térségekben egymást erősítették (a zöld mezős külföldi beruházások javították az exportképességet és a foglalkoztatás bővülésével jártak), más térségekben viszont a determináló tényezők egymást gyengítették (pótlólagos befektetés hiányában a termelői vagyoni erodálódott, exportképesség hiányában a vállalkozások csak a korlátozott fizetőképességű hazai piacra termelhettek, ami alacsony jövedelmezőséget eredményezett, s a működőképesség csak az élőlétszám-felhasználás mérséklésével volt biztosítható). E jelenségek a Közép-dunántúli térségben is megfigyelhetők voltak.

3.1.2.f. táblázat A beruházások értékének alakulása a Közép-dunántúli régióban és Magyarországon (egység: milliárd Ft) (forrás: STATADAT, KSH, illetve a Területi Statisztikai Évkönyvek alapján a szerző összeállítása)

	2006		2008		2009		2010	
	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)
FEJÉR	161,2	4,3	217,4	5,6	165,8	4,4	190,8	5,0
KOMÁROM-ESZTERGOM	164,8	4,4	160,4	4,1	143,2	3,8	153,5	4,0
VESZPRÉM	107,7	2,9	89,2	2,3	82,4	2,2	102,8	2,7
KÖZÉP-DUNÁNTÚL ÖSSZESEN	433,7	11,5	470,0	12,1	391,5	10,4	447,1	11,7
ORSZÁG ÖSSZESEN	3 773,9	100,0	3 877,0	100,0	3 781,6	100,0	3 816,4	100,0

A területi fejlődés jellemzőinek 1992-2010 között kimutatható differenciálódása alapvetően a pótlólagos erőforrást jelentő külföldi tőkebefektetésektől (mögötte a technikai és technológiai fejlődéstől), a gazdaság exportképességének alakulásától (alkalmazkodás a módosuló külgazdasági kapcsolatokhoz), a beruházások volumenétől és technikai összetételétől, valamint a mobilizálható munkaerő mennyiségétől és minőségétől függött.

3.1.2.g. táblázat A beruházások értékének alakulása Komárom-Esztergom megyében gazdálkodási formák szerint (egység: millió Ft) (forrás: Komárom-Esztergom megye Statisztikai Évkönyvei alapján a szerző összeállítása)

	2006		2008		2009		2010	
	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)
TÁRSASÁGOK ÖSSZESEN	148 267	89,9	141 492	88,2	128 993	90,1	137 448	89,5
EBBŐL: KFT	68 290	41,4	95 928	59,8	65 009	45,4	79 554	51,8
RT	77 890	47,3	44 147	27,5	61 953	43,3	55 053	35,9
SZÖVETKEZET	672	0,4	220	0,4	1 167	0,8	722	0,54
BT	1 357	0,8	1 150	0,7	809	0,6	1 961	1,3
EGYÉNI VÁLLALKOZÁSOK	512	0,3	567	0,4	430	0,3	186	0,1
VÁLLALKOZÁSOK ÖSSZESEN	148 779	90,3	142 059	88,6	129 423	90,4	137 634	89,7
KÖLTSÉGVETÉSI SZERV ÉS INTÉZMÉNY	15 815	9,6	17 968	11,2	13 433	9,4	14 916	9,7
NON PROFIT SZERVEZET	247	0,1	348	0,2	354	0,2	968	0,6
MEGYE MINDÖSSZESEN	164 841	100,0	160 375	100,0	143 210	100,0	153 518	100,0

A Közép-dunántúli térségben megvalósuló beruházások döntő hányada – az elmúlt évtizedhez hasonlóan – a társas vállalkozások körében – kiemelten a Kft és Rt formában működő vállalkozásoknál – realizálódik, ám jelentős „átrendeződség” figyelhető meg az anyagi-műszaki összetétel módosulásában. **A korábbi időszak építési dominanciájával szemben előtérbe került a gép- és berendezés vásárlás, a technikai és a technológiai modernizáció.**

3.1.3. TERMELÉSI INFRASTRUKTÚRA ÁLLAPOTA

Komárom-Esztergom megye iparát **nagyfokú koncentráció** jellemezi. **12 ipari park** működik a megyében, 8 a Duna mentén, 4 az Oroszlány-Tatabánya-Tata városhálózati csomópont területén. **Az ipari parkok kihasználtsága változó, jelentős tartalékokkal bírnak.** Az ipari telephelyek másik jelentős tartaléka a felhagyott, rekultivált **barnamezős területek**, azonban ezek hasznosítása még nem indult be. **Klaszterizáció** a fémipari vállalkozásoknál, a megújuló energia-termelés és tározás vonatkozásában van kibontakozóban. Az autóipar tekintetében csak igény szintjén merült fel egyelőre a Rába-Duna-Vág EGTC céljai között.

Az ipari termelésének 98%-át a **feldolgozóipar** adta, melynek volumene 9%-kal csökkent. Az ipari termelést döntően a gépiparba tartozó vállalkozások tevékenysége befolyásolta, melyek 2011-ben 1872,9 milliárd forint termelési értéket állítottak elő. 2011-ben a **gépipari termelés ebben a régióban jelentősen koncentráldott.** A 49 főnél nagyobb vállalkozások körét tekintve a teljesítmény 30%-át a Közép-dunántúli székhelyű szervezetek adták. A beruházások közel kétharmada az iparban valósult meg, melynek investíciói 2010-hez képest 38%-kal visszaestek. Ezen belül a meghatározó gépiparé – a jármű- és villamosberendezés gyártásba történő befektetések következtében – több mint négytizedével emelkedett. A második legnagyobb részarányt képviselő területen a **mezőgazdaságban** 13%-kal maradt el a teljesítményérték a bázisidőszaki szintet.

Anyagi-műszaki összetétel szerint a megyei gép-, berendezés-, járműbeszerzésekre összesen 65,8 milliárd forintot fordítottak, melynek **hétzidedét az import gépek tették ki.** Belföldi gépberuházásokra 16%-kal, míg importra másfélszer többet költöttek, mint egy évvel korábban. Épületek és egyéb építmények építésére – 77%-kal többet – 11,6 milliárd forintot használtak fel.

A 4 fő feletti ipari vállalkozások Komárom-Esztergom megyei telephelyein 2011-ben 2486,9 milliárd Ft termelési értéket állítottak elő, ami **a Közép-Dunántúl összes termelésének 44%-át tette ki.** Két nagy multinacionális vállalat járul hozzá jelentősen a teljesítményekhez: NOKIA és a SUZUKI. Ezen túlmenően számos nagy- és középvállalat működik Tatabánya-Oroszlány-Komárom ipari tengelyen. A tengelyen kívül is működik természetesen jelentősebb középvállalat vagy nagyvállalat, így Dorogon van telephelye és gyára a Richter Gedeon Nyrt.-nek és Tokodaltárón a Rosenberg klímatechnikai csoport helyi vállalata. A gépi, és csarnoki ellátottságuk magas színvonalú, a világversenyben ezek a cégek helytállnak. Kérdéses viszont, hogy a hozzájuk kapcsolódó beszállító ipar mennyiben rendelkezik korszerű infrastruktúrával, telephellyel, és eszközparkkal. **Sok esetben nem találunk térségben, a megyében olyan beszállítókat, amelyek képesek megfelelő mennyiségben és minőségben szállítani.** Ilyenkor a multinacionális vállalatok vagy hoznak magukkal otthoni beszállítót, vagy onnan rendelik meg a kívánt alkatrészt.

3.1.4. TELEPÍTÉSI TÉNYEZŐK ÉRTÉKELÉSE

A meghatározó telepítési tényezők értékelése során alapvetően három kategóriát tudunk szignifikánsan elkülöníteni, a **természeti telepítési tényezőket**, az **infrastrukturális tényezőket**, valamint a **társadalmi-gazdasági-jogi tényezőket – azaz a vállalkozási környezet nem térbeli-fizikai elemeit.**

TERMÉSZETI TELEPÍTÉSI TÉNYEZŐK

A megye igen kedvező természetföldrajzi adottságait, táji változatosságát, ásványkincsekben való relatív gazdagságát, kedvező vízellátottságát, kitűnő mezőgazdasági potenciálját, megújuló energiaforrások termelésére való alkalmasságát a vonatkozó fejezet részletesen tárgyalta.

INFRASTRUKTURÁLIS TÉNYEZŐK

A közlekedési infrastruktúra tekintetében a megye adottságai kedvezőek, de a megyén belül jelentősek a különbségek. A 100 000 lakosra jutó autópálya- illetve gyorsforgalmi út hossz is a Közép-dunántúli régióban a legmagasabb. A vasútvonalak sűrűsége, az országos átlaghoz hasonlóan, még európai összehasonlításban is nagyon magas, ugyanakkor a vasúthálózatot a szélsőségek jellemzik, a műszaki színvonal nagyon alacsony. Komárom-Esztergom megye helyzete a régió belül is kiemelkedő. Az M1 jelzésű autópálya és – bár messze a lehetőségek alatt – a Duna is (mindkettő jelentős páneurópai folyosó) fontos szerepet játszik az áruszállításban. Noha a megye kikötőkapacitása gyenge, Révkomárom nagy kikötőkapacitással rendelkezik, ami ugyan nem a megyében van, de telepítési szempontból mégis jelentőséggel bír. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az **Esztergom-Komárom közötti Duna menti térség nagymértékű leérté-**

kelődése, a területhasználati konfliktusok „befagyása”, feloldásuk kilátástalansága részben a közlekedési folyosók jelentős átrendeződésével és a közlekedési módok közötti „munkamegosztás” átalakulásával, a vízi és vasúti közlekedés leértékelődésével hozható összefüggésbe.

Bár **a megyében jelentős logisztikai kapacitások állnak rendelkezésre, a meglévő intermodalitásban rejlő lehetőségek messze alulhasznosítottak.** Az **ipari parkok között nem alakult ki specializálódás,** a meglévő túlkínálat egymással versenyzik a befektetők „kegyéért”, noha a megyében minden feltétel adott a mennyiségről a minőség irányába történő lemozdulásra.

TÁRSADALMI TÉNYEZŐK

A **munkaerő** két legfontosabb jellemzője a **bősége és minősége** (képzettsége, készségei, egészségi állapota, jövedelmi elvárásai). 2011 végén Komárom-Esztergom a gazdaságilag aktív népessége 144,8 ezer fő volt. **A foglalkoztatási arány 55,7%, ez az érték több mint 5% ponttal meghaladja az országos értéket és egyedül csak Vas megyében magasabb.** A munkanélküliségi ráta 7,9%, amely szintén alacsonyabb az országos értéknél (10,7%). A havi bruttó **átlagkereset 203 597 forint egy főre vetítve.** A megyében tehát van szabad kapacitás, de a megye kis területe és sokirányú közlekedési kapcsolatai miatt **külső munkaerő-piaci kínálatra is lehet építeni** (szomszédos megyék, Szlovákia), így a munkaerő minősége és mennyisége a potenciális befektetők igényeit kielégítheti. Ugyanakkor a megye új, vagy bővülő beruházásai esetében a következő tervezési időszakban döntő jelentőségű lesz a megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állása. Ennek érdekében **a középszintű szakképzési rendszer** olyan irányú fejlesztése kívánatos, amely megfelel a megye gazdasági arculata által megkívánt követelményeknek. A munkaerő egészségi állapotára a megyében **országos átlagnál magasabb életkilátásokból** lehet következtetni. **A munkaerő képzettségére vonatkozóan csak a 2011. évi népszámlálás adatainak közzététele után lehet képet kapni.** A jelenlegi képzési adatok nem a lakosság képzettségét, hanem a képző intézmények kapacitásait, teljesítményeit jellemzik, ami egyébként a telepítési tényezők között szintén fontos, és a megyében igen kedvezőtlen tényező. Éppen ezért fontos kiemelni, hogy a felsőfokú képzés és a szakképzés fejlesztése egyaránt kiemelt feladat lehet.

Komárom-Esztergom megye **K+F aktivitása a régió belül – jórészt a felsőfokú képzési kapacitás hiányosságaival összefüggésben – a leggyengébb.** 2010-es adatok alapján a kutató-fejlesztő helyek száma 36 db, az ezeken a helyeken foglalkoztatottak száma pedig mindössze 599 fő. Az összes K+F ráfordítás értéke 2468,1 millió forint. Ez az érték a régióhoz képest szintén itt a legalacsonyabb. Komárom-Esztergom megye **ugyanakkor része a Budapest-Bécs innovációs tengelynek, amely komoly szerepet játszik a magas hozzáadott értéket előállító technológiát használó multinacionális cégek megtelepedésében.** A térség gyengeségének számít a **klaszteresedés alacsony foka, a beszállítói kapacitás gyengesége.**

A **gazdaság fejlettsége** terén a megye előnye az ország többi részéhez képest az utóbbi egy-két évben csökkent, bár Komárom-Esztergom megye még mindig magasan az országos átlag feletti teljesítményt mutat. Az **európai uniós források kínálta lehetőségeket a megye vállalkozásai az átlagnál kevésbé használták ki.** 2011-ben a beruházások értéke 256 ezer forint/fő volt Komárom-Esztergom megyében, ami egyaránt alacsonyabb a régiós és az országos átlagnál is. A beruházások legjelentősebb része viszont az iparban realizálódott, azon belül is a gépiparban, ami hosszabb távon kedvezhet további beruházásoknak.

Az intézményi-jogi környezetre **az országos döntések és az egyes települések kezdeményezései gyakoroltak jelentős hatást, a megyék szerepe e tekintetben háttérbe szorult.** A megye nagyobb városai közül különösen Tatabánya, Tata és Oroszlány jelentős aktivitással segítették a gazdasági struktúraváltást. Az országos jogszabályi és vállalkozásösztönzési környezet a válság előtti időszakban kifejezetten befogadó volt a nemzetközi tőkebeáramlás vonatkozásában, ami a gyors struktúraváltást segítette, de a ma jellemző duális gazdaság kialakulásához és jelentős világpiaci kitettséghez vezetett. Az utóbbi évek trendjei – gazdasági válság, majd a jogszabályok, adózási környezet gyors változásai sem a vállalkozási aktivitásnak, sem a tőkebeáramlásnak nem kedveznek.

3.1.5. TERÜLETI INNOVÁCIÓS POTENCIÁL

Az innováció mérése szempontjából az egyik legfontosabb mérőszám az új terméket, vagy új eljárást, vagy átfogó szervezeti korszerűsítést megvalósító innovatív vállalkozások aránya.

A hazai helyzetet dinamikájában követve megállapítható, hogy az innovációs teljesítményt felmutató és ezzel összefüggően a hosszú távon gondolkodó – növekedésre képes – társaságok száma az ezredfordulót követően kezdett emelkedni, ám a hazai mutatók ma még messze elmaradnak az európai átlagtól. Az innovációs teljesítmények ország különböző régióiban is színes képet mutatnak: átlag feletti teljesítmények csak a gazdaságilag fejlett régiókban – így a fővárost is magában foglaló közép magyarországi, valamint a vele szomszédos közép-dunántúli régióban – mutatható ki.

3.1.5.a. táblázat Az innovatív vállalkozások az összes társas vállalkozások arányában és régiók szerint (forrás: A vállalkozások innovációs tevékenységének regionális jellemzői, KSH, illetve a szerző saját kutatásai alapján)

	2002-2004		2004-2006		2006-2008		2008-2010	
	INNOVATÍV SZERVEZET	(%)	INNOVATÍV SZERVEZET	(%)	INNOVATÍV SZERVEZET	(%)	INNOVATÍV SZERVEZET	(%)
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	35 735	22,4	36 840	22,2	37320	20,8	40 264	21,0
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	5 770	21,2	5 875	20,8	6 042	19,8	6 242	19,3
NYUGAT-DUNÁNTÚL	3 695	14,8	3 730	14,6	3 968	14,2	4 138	13,8
DÉL-DUNÁNTÚL	3 525	15,1	3 548	15,0	3 643	14,3	3 820	14,3
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	3 364	15,0	3 424	14,9	3 562	14,4	3 738	14,3
ÉSZAK-ALFÖLD	4 544	14,7	4 494	14,6	4 645	14,5	4 865	14,2
DÉL-ALFÖLD	4 815	16,6	4 905	16,4	5 105	16,2	5 390	15,9
INNOVATÍV TÁRSASÁGOK ÖSSZESEN	61 448	19,4	62 816	17,7	64 285	18,3	68 657	18,2
TÁRSAS VÁLLALKOZÁSOK ÖSSZESEN	346 401		368 472		375 109		384947	

Az innovatív vállalkozások nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele a **feldolgozóipar, valamint a gazdasági szolgáltató ágazatok túlsúlyát** mutatja. Az innovatív tevékenység vállalkozási méretek szerinti megoszlása 50:50 százalékos arányt mutat a nagyvállalkozások, illetve a kisvállalkozások között, a tulajdoni megoszlás tekintetében 70:30 százalékos arány tapasztalható a kizárólagos és többségi külföldi tulajdonú vállalkozások, illetve a hazai vállalkozások között.

A Komárom-Esztergom megye sajátos helyzetét jelzi, hogy – miközben sok tekintetben azonos sajátosságokat mutat az országos trendekkel – a K+F ráfordítások majd kétharmadát a vállalkozások finanszírozzák, így az állami költségvetés, illetve a felsőoktatási intézmények tehervállalása kisebb. Közös sajátosság viszont, hogy a folyó áron számolt ráfordítások reálértéke fokozatosan erodálódik, s az összes ráfordításon belül a működést szolgáló K+F költségek – az élők munkára rakódó magas terhek miatt – gyorsabban emelkednek, mint amilyen ütemben a K+F célú beruházási célokat szolgáló keretek változnak.

3.1.5.b. táblázat: A közép-dunántúli régió kutató-fejlesztő helyeinek száma és időbeli változása (forrás: Kutatás és Fejlesztés 2006-2010 KSH kiadványok alapján a szerző összeállítása)

	2006		2008		2009		2010	
	hely	(%)	hely	(%)	hely	(%)	hely	(%)
Fejér	72	2,6	69	2,4	79	2,7	79	2,6
Komárom-Esztergom	29	1,0	30	1,1	33	1,1	36	1,2
Veszprém	84	3,0	77	2,7	76	2,6	88	3,0
<i>Közép-Dunántúl összesen</i>	<i>185</i>	<i>6,6</i>	<i>176</i>	<i>6,2</i>	<i>188</i>	<i>6,5</i>	<i>203</i>	<i>6,8</i>
Ország összesen	2 787	100,0	2 821	100,0	2 898	100,0	2 983	100,0

A közép-dunántúli régió kutatóhelyeinek száma – mennyiségi mutatók alapján – stabilitást mutat, ám jelentős belső mozgásokkal terhelt. Így a vállalati kutatóhelyek száma mérséklődött, a felsőoktatási és államháztartási hatáskörbe tartozó kutatóhelyek száma emelkedett. A vállalati kutatóhelyek számát érintő változás az ágazati (járműipar, elektronikai cikkek gyártása), a vállalkozási méret (lásd: nagy- és középvállalkozások), valamint a tulajdonosi háttér szerinti koncentráció erősödése (lásd: kizárólagos és többségi külföldi tulajdonú vállalkozások). Mindezek természetesen érzékelhetőek a K+F tevékenység működési jellemzőinek módosulásában, de leginkább az egy kutatóhelyre jutó átlagos létszám változásában.

A K+F tevékenységgel foglalkozó kutatói és segédszemélyzeti státuszban dolgozók száma országosan azonos ütemben emelkedett, mint a kutatóhelyek száma, így az egy kutatóhelyre jutó átlagos létszám változatlan maradt (18,1 fő/kutatóhely). A közép-dunántúli régióban ellentétes mozgások figyelhetők meg: miközben emelkedett a kutatóhelyek száma, csökkent a kutatással foglalkozó alkalmazottak száma, így az átlagléttség 15 fő/kutatóhely értékről 13 fő/kutatóhely értékre mérséklődött. Komárom-Esztergom megye egyik trendet sem követi: itt a kutatóhelyek számánál gyorsabban nőtt a kutatással foglalkoztatottak száma, így az átlagléttség 13 fő/kutatóhely értékről 17 fő/kutatóhely értékre emelkedett.

A K+F ráfordítások folyó áron számolt összértéke a megfigyelt időszakban folyamatos emelkedést mutat. Komárom-Esztergom mutatói ismételtelen eltérnek az országos, illetve regionális trendektől, vagyis mind a működési célú kiadások, mind a beruházási célú ráfordítások – a járműiparban, illetve az elektronikai cikkek gyártásában zajló kísérleti fejlesztések eredményeként – emelkedőek. (Sajnálatos, de itt említést kell tenni az elektronikai cikkek gyártásában bekövetkezett 2012. évi fordulatról, vagyis a NOKIA céget érintő teljesítménykorlátozó intézkedésekről.)

3.1.5.c. táblázat A kutató-fejlesztő helyek K+F ráfordításai a Közép-dunántúli régióban (millió Ft) (forrás: Kutatás és Fejlesztés 2006-2010 KSH kiadványok alapján a szerző összeállítása)

	2006		2008		2009		2010	
	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)	MILLIÓ FT	(%)
FEJÉR	5 022,1	2,1	6 888,7	2,6	7 060,7,2	2,4	6 430,7	2,1
KOMÁROM-ESZTERGOM	1 131,6	0,5	1 203,3	0,5	1 774,5	0,6	2 468,1	0,8
VESZPRÉM	5 183,1	2,2	6 977,6	2,6	7 616,7	2,5	7 578,1	2,4
KÖZÉP-DUNÁNTÚL ÖSSZESEN	11 336,8	4,8	15 068,7	5,7	16 451,9	5,5	16 476,9	5,3
ORSZÁG ÖSSZESEN	237 953,2	100,0	266 388,0	100,0	299 158,7	100,0	310 210,5	100,0

3.1.6. GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A megye versenypozícióját a régió belüli és az országos adatokkal összehasonlítva határozzuk meg. Az elemzést 20 mutató alapján végeztük el.

Amennyiben a mutatók változásának iránya alapján vizsgáljuk Komárom-Esztergom megye régióbeli és országos pozíciójának változását, megállapíthatjuk, hogy:

3.1.6.a. táblázat A megye és a régió összehasonlítása a vizsgálatba bevont mutatók számának alakulása és a változás iránya szerint 2006-2010 (forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés)

TERÜLETI EGYSÉG	MEGYE	RÉGIÓ
VÁLTOZÁS IRÁNYA		
+	9	8
-	11	12
ÖSSZESEN	20	20

3.1.6.b. táblázat A megye és az ország összehasonlítása a vizsgálatba bevont mutatók számának alakulása és a változás iránya szerint 2006-2010 (forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés)

TERÜLETI EGYSÉG	MEGYE	ORSZÁG
VÁLTOZÁS IRÁNYA		
+	9	13
-	11	7
ÖSSZESEN	20	20

3.1.6.c. táblázat A megye, a régió és az ország összehasonlítása a vizsgálatba bevont mutatók számának alakulása és a változás iránya szerint 2010-2011 (forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés)

TERÜLETI EGYSÉG	MEGYE	RÉGIÓ	ORSZÁG
VÁLTOZÁS IRÁNYA			
+	6	9	11
0	1	1	0
-	7	3	2
ÖSSZESEN	14	13	13

- a megye és a Közép-dunántúli régió viszonylatában 2006 és 2011 között jelentős „belső pozícióváltás” nem történt. A mutatók döntő többségének változási iránya a két területi egység esetén egybeesett. Egyetlen kivétel a **kukoricatermés mennyisége**, amely a megyében növekedett, miközben a régióban csökkent. Az általános képet a 3.1.6a számú táblázata mutatja be:
- a megye és az ország viszonylatában ezen igencsak „felülnézeti” megközelítésben szembeötlő a megye pozícióvesztése. A gazdasági szervezetek beruházásai, az ipari termelés, az egy lakosra jutó ipari termelés, az ipari export és az aktivitási arány tekintetében az országos adatok (ha különböző mértékben is, de) pozitív irányba mozdultak el, szemben a megyei tényekkel. Ez esetben is mindössze a kukorica termésmennyisége változásának előjele mutatott pozitív különbséget a megye javára. A helyzetet a 3.1.6b számú táblázat tükrözi.
- érdemes felvillantani a 2011-es év, vagyis a válságtól az előbbieknél már távolabb eső időszak adatait, ill. azok változásának irányát (lásd a 3.1.6c táblázatot). E tekintetben 14 megyei, valamint 13 regionális és országos mutató állt az előzőekkel összehasonlíthatóan rendelkezésre (részletesen lásd később). A korábbi megközelítést alkalmazva megállapíthatjuk, hogy a megye egy év alatt a régió belüli is pozícióvesztést szenvedett el, miközben országos összehasonlításban a korábbi tendencia újabb területekkel kibővült. A régióban ugyanis az ipari termelés és annak fajlagos mutatója, valamint az export ipari értékesítés is növekedett, szemben a megye teljesítményeinek a csökkenésével. Országos összehasonlításban pedig a regisztrált vállal-

kozások, az ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások, az ipari termelés és az egy lakosra jutó ipari termelés, a vendégéjszakák esetében mutatkozik eltérés az országos eredmények javára, szemben az egyetlen export ipari értékesítés mutatójával.

Amennyiben az egyes mutatók esetében nemcsak a változás irányát, hanem mértékét is figyelembe vesszük, és az összehasonlításban alkalmazzuk, már árnyaltabb képet kapunk. Érdemes e tekintetben a vizsgálatba bevont 20 mutatót 2 csoportra bontani:

- teljesítménymutatók (kibocsátás és következményei):
  - Az **egy lakosra jutó GDP** esetében a megye mind a régiós, mint az országos átlagnál jobb pozícióban van. A 2006-2010 közötti országos növekedés azonban mintegy 2 százalékponttal volt magasabb, ami bizonyos területi egységek „előzését” valószínűsíti.
  - Az **ipari termelés** megyei szinten mind 2006-2010, mind pedig 2010-2011 összehasonlításában csökkent, míg a régió az ötéves visszaesés erősebb intenzitása után az elmúlt év (2011) 6%-os növekedést produkált, ami közel megegyezik az országos átlaggal. Az **egy lakosra jutó ipari termelés** mutatója a megyében abszolút értékben viszont még így is csaknem kétszerese a régióénak, és mintegy négyszerese az országos átlagnak. Nem jó „hír” viszont, hogy 2012 első felében az ipari termelés további 10 %-kal csökkent a megyében. Annak ellenére, hogy a termelés még így is az országos átlag háromszorosa, problémát jelent, hogy a termelékenység is 6,7 %-kal visszaesett.
  - Az **építőipari termelés** minden szinten drasztikusan csökkent. Feltűnő viszont, hogy a mérték tekintetében a visszaesés a legnagyobb a megyében (-37,3 %). Ehhez közelít a régió (-35,3%), míg az országos érték -23,5%. Mindez nemcsak a teljesítményben jelent pozícióvesztést a megyére nézve, de a jövőbeni növekedésnek is akadályává válhatnak az elmaradt építkezések.
  - Az **export ipari értékesítés** mutatója tekintetében a megye mind regionális, mind országos szinten előkelő helyzetben van. 2010-ben a régió ipari exportjának több, mint 55%-át adta a megye. Bár 2011 évben a mutató értéke megyei szinten lefelé, regionálisan pedig felfelé mozgott, Komárom-Esztergom megye súlya még így is 50% maradt. Országos összehasonlításban szintén kiemelkedően jónak mondható, hogy 2010-ben a megye részesedése 9,1%-os volt és 2011-re 13,5%-ra növekedett (elsősorban az országos érték drasztikus csökkenése miatt). Ismerve az export szerepét és húzóerejét a magyar gazdaságban, ezen megyei teljesítmény nemzetgazdasági jelentőségű.
  - A megye mindkét másik területi egységénél nagyobb visszaesést „produkált” a **kereskedelmi szálláshelyeken el-töltött vendégéjszakák** számát illetően. A negatív trend még 2012 első félévében is folytatódott, miközben országosan már megindult egy szerény növekedés. Ezzel Komárom-Esztergom megye a megyék képzeletbeli turisztikai versenyképességi rangsorában még hátrébb került.
  - Mint a különböző területek teljesítményváltozásának egyik fontos következményét soroljuk e csoportba a **munkanélküliségi rátát**. Ezt a mutatót figyelembe véve az egyes periódusokban változó a kép. A lényeg, hogy a megye a régióval, de még inkább az országos adatokkal összehasonlítva „előkelő” pozíciót mondhat magáénak. Bízható, hogy a 2010-re „megugrott” mutató 2011-ben szolid javulást mutat. 2012 első félévében a ráta 7,9% volt, ami a megyék rangsorában a 3. helyet jelenti.
- teljesítménykozmók (a kibocsátás és a fejlődés feltételei):
  - Az **ezer lakosra jutó vállalkozások száma** (vállalkozási aktivitás) – hasonlóan a regionális és országos adatokhoz – növekedett a vizsgált öt évben, míg egyik esetben sem változott 2011 és 2010 összehasonlításában. A versenyképességet ebből (is) levezetve a megye nem igazán jó pozíciója bontakozik ki. Érdekes adalék, hogy amennyiben a regisztrált és működő vállalkozások feltűnően nagy különbségét ki akarjuk küszöbölni, és az utóbbiak ezer lakosra jutó értékét tekintjük mérvadónak, az öt év alatt még romlott is a megye helyzete (2006: 65,8 vállalkozás/1000 lakos; 2010: 64,0 vállalkozás/1000 lakos). A másik két esetben a hasonló értékek: régió 2006: 65,1; 2010: 63,8, ország 2006: 69,3; 2010: 69,5. Mind a megye, mint a régió tehát elmarad az országos átlagtól.
  - Kiemelkedő pozitív irányú változással büszkélkedhet a megye a **külföldi befektetések (saját tőke)** esetében. A vizsgált 5 évben ugyanis több mint 44,5%-os növekedést produkált, szemben a regionális mutató 25%-os és az ország 4,6%-os növekedésével. Ezzel a 2006-os, 2,6%-os részesedési arányát 3,6%-ra növelve az országos éves összes külföldi tőkebefektetésben 2006-ról 2010-re. Mindez fontos versenyképesség javulási tényezőnek tekinthető.

- Sajnos a másik fontos növekedési tényező, a **gazdasági szervezetek beruházása** és annak összehasonlítása a különböző területi egységek között már negatív tendenciát mutat. A visszaesés ugyanis az országos szinten tartás (1-2%-os növekedés) mellett több mint 7%-os volt a megyében és 6,9%-os a régióban 2006 és 2010 között.
- A **K+F ráfordítások** és a kapcsolódó **K+F ráfordítások a GDP %-ában** megnevezésű mutatók sem involválnak különösen kedvező pozíciót. Bár a nagyon alacsony 2006-os adatokhoz képest (0,1% a GDP arányában) duplázást tapasztalhattunk 2010-ben, ez is csak a régiós érték 1/3-át, az országosnak kevesebb mint 1/5-ét teszi ki.
- Nincs viszont rossz versenyhelyzetben a megye a **bruttó béreket** és a **nettó havi jövedelmeket** illetően. Ezek ugyanis a másik két területi egységhez hasonló dinamikát, abszolút értékükben viszont a régió átlagát meghaladó, az országos átlaghoz közeli értékeket mutatnak. Ez jó versenypozíciót jelez a munkaerővonzó képességet illetően.
- Hasonló módon, kiemelkedően jónak tekinthető – főleg az országos mutatókkal való összehasonlításban – az **aktivitási arány**. Bár ez a megyét nézve kissé romlott az öt év alatt, 2011-ben már a 60,5%-os érték javulást jelentett.
- Végezetül mint negatív tendenciát és versenyképesség rontó tényezőt kell megállapítani a **felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók számának** drasztikus visszaesését, arányában az országos mértéket lényegesen meghaladó értékét. Itt jegyezzük meg, hogy a megyében a foglalkoztatási arány 2012 első félévében 54,1% volt, ami a főváros, Győr-Moson-Sopron valamint Vas megye után a 4. helyet jelenti.

3.2. TÁRSADALOM

3.2.1. HUMÁN ERŐFORRÁSOK: DEMOGRÁFIAI SZERKEZET ÉS PROGNÓZIS, FOGLALKOZTATÁSI VISZONYOK, HUMÁNKAPACITÁSOK, JÖVEDELMI VISZONYOK, KISEBBSÉGEK HELYZETE

A megye 2014-2020 közötti időszakra szóló területfejlesztési koncepcióját megalapozó vizsgálatok nélkülözhetetlen részét képezi a humán erőforrások feltárása és elemzése. Sajnálatos módon a helyzetelemzés készítésének idején még tartott a 2011 novemberében felvett népszámlálási kérdőívek feldolgozása, vagyis az aktuális adatok még nem állnak rendelkezésünkre. A megye aktuális társadalmi viszonyait bemutató fejezetet a KSH 2010. évi megyei évkönyve, a Nemzetgazdaság Tervezési Hivatal által összeállított szakmai háttéranyag¹³, a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség „A Közép-Dunántúli Régió társadalmi atlasza, 2010”, valamint a „Helyünk és Jövőnk Európában” ESPON eredmények magyar szemmel¹⁴ c. kiadvány, illetve a KSH honlapján és a www.espon.eu honlapon elérhető információk alapján állítottuk össze.

DEMOGRÁFIAI SZERKEZET ÉS PROGNÓZIS

3.2.1.a Komárom-Esztergom megye lakónépessége, január 1 (1990 - 2010)

1990	314 014
2000	316 998
2010	311 411

Forrás: Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve, 2010. KSH

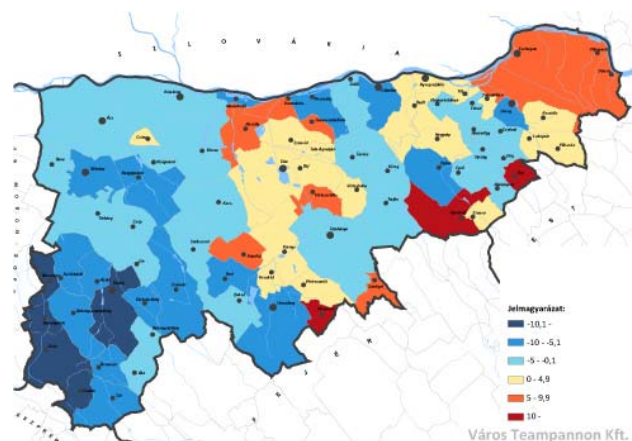
A megye népességszáma 1990 óta gyakorlatilag stagnál, de a népességszám alakulásában kistérségenként számottevő különbségek mutatkoznak a természetes szaporodás, illetve fogyás, valamint a belföldi vándorlási különbözet függvényében. Az elmúlt, közel egy évtized során, a megye kistérségei közül az Oroszlányi és a Kisbéri kistérségben csökkent a megyei átlagot többszörösen meghaladó mértékben a lakónépesség, míg két kistérségben – Tatai és Esztergomi kistérségek – növekedett a lakónépesség száma. A természetes szaporodás, azaz az élveszületések és a halálozások különbözete, minden kistérségben negatív volt 2000 és 2010 között. **A természetes fogyásból következő veszteségek egy részét kompenzálta megyei szinten a belföldi vándorlási különbözetből származó pozitív egyenleg**, de összességében, tíz év alatt így is öt és félezerrel csökkent a megye lakosságának száma. Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl és Nyugat-Dunántúl az ezredfordulót követően nyertese volt a belföldi migrációnak, míg az ország többi régiójában a belföldi vándorlási veszteség a természetes fogáson túl, tovább csökkentette a lakónépességet.

¹³ Ábrák és térképek, Útmutató a megyei önkormányzatok számára a megyei területfejlesztési koncepciók kidolgozásához, valamint az Országos Területfejlesztési Koncepció kidolgozásában való közreműködéshez

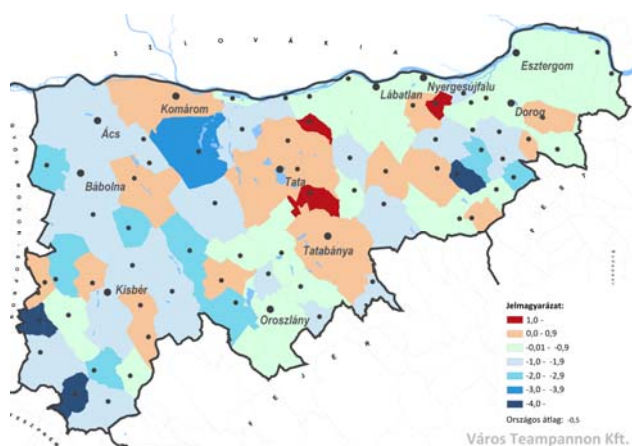
¹⁴ Belügyminisztérium és VÁTI, 2011

Komárom-Esztergom megye kistérségei közül egyedül az Oroszlányi kistérségben volt nagyobb az elköltözők száma, mint a beköltözőké ebben az időszakban. Igazán **számottevő vándorlási nyereség a Tatai és az Esztergomi kistérségben mutatható ki**, ugyanakkor ebben a két kistérségben a legnagyobb a 60 éves és idősebb népesség aránya is.

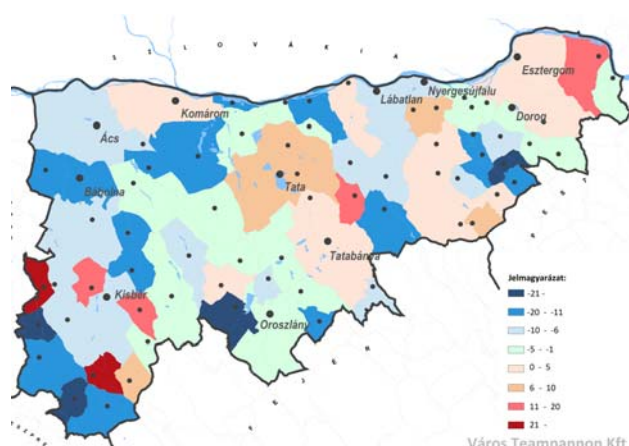
Az Esztergomi és a Tatai kistérség népmozgalmi adatai a két kistérség megyén belüli kiemelkedő vonzerejéről, „sikerességéről” tanúskodnak. Ezzel összefüggésben **a megye városai közül Esztergom és Tata városának népessége tudott növekedni 2001-2010 között**. E két város kivételével a megye összes városának stagnált (Komárom), vagy inkább csökkent a lakónépessége ez idő alatt. Kiugróan magas mértékű (közel 30%-os) csökkenés mutatkozott Kisbér esetében, amit döntő mértékben Ászár kiválása okozott. A vándorlási veszteség 2010. évben a megye városai közül Bábolna és Ács esetében volt a legmagasabb. A megye településeinek népességváltozását 2001 és 2011 között, kistérségenként csoportosítva mutatják a 3.2.1.a. mellékletben található grafikonok.

3.2.1.1. népességváltozás 2001-2010 (%) (Forrás: KSH)

3.2.1.2. népességváltozás 2009-2011 (%) (Forrás: KSH)

3.2.1.3. belföldi vándorlási különbözet átlaga 1000 lakosra 2009-2011 (Forrás: KSH)

3.2.1.b. Népesség, népmozgalom 2010 kistérségek

kistérség	Lakónépesség az év végén		Természetes szap./fogyás 2000 -2010. évi átlaga ezer lakosra	Belf.vándorlási különbözet	A 60 éves és idősebb népesség aránya az állandó népességből, %
	Fő	Változás 2001. év végéhez, %			
Dorogi	39 485	-3,2	-3,9	0,7	21,1
Esztergomi	56 427	1,8	-2,8	4,0	22,2
Kisbéri	20 056	-7,1	-6,9	0,1	20,6
Komáromi	40 333	-3,1	-3,5	0,2	21,6
Oroszlányi	26 467	-7,1	-3,4	-3,4	20,6
Tatabányai	88 201	-1,7	-3,4	0,6	21,4
Tatai	40 442	2,4	-3,2	6,0	22,1
Összesen	311 411	-1,8	-3,6	1,5	21,5

Forrás: Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve, 2010. KSH

2000 és 2010 között a lakónépesség változásának aránya országosan -2,10%, a vidéki átlag -2,24% volt. Az ezer lakosra jutó természetes fogyás országos átlaga 4,05%; a vidéki átlag 4,24% volt 2010-ben.

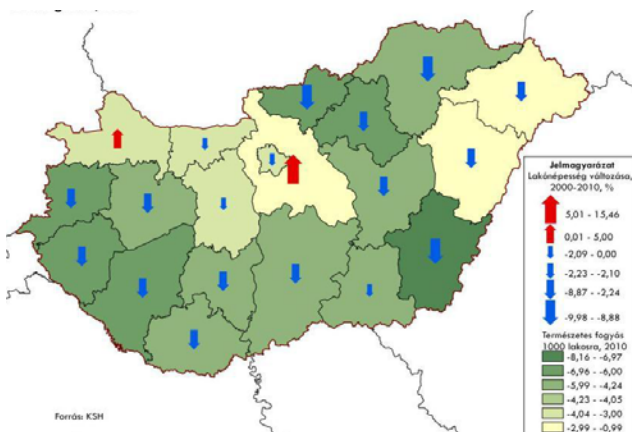
A megyei népesség életkor szerinti összetételének alakulását továbbra is az elöregedés jellemzi. A gyermekkorúak aránya 2001 óta tovább csökkent, az időskorúak aránya nőtt. A népesség elöregedésének mértékét az öregedési index fejezi ki. Ha ez a mutató 100 alatt van, akkor többen vannak a 14 éven aluliak, mint a 65 éven felüliek a teljes populáción belül. 2001-ben még csak három megye – Zala, Heves, Békés – és Budapest öregedési mutatója volt 100-nál magasabb. 2012. január 1.-én viszont már csak három megye öregedési indexe volt 100 alatt: Pest; Hajdú-Bihar és Sza-

bolcs-Szatmár-Bereg megyében még több gyermekkorú él, mint 65 éven felüli. Komárom-Esztergom megye öregedési indexe 2012 év elején 110,2, ami kedvezőbb a közép-dunántúli régió átlagánál (115,3), és az országos átlagnál (116,6). A legfrissebb adatok szerint az ország legelőregedetebb térségének Zala (145,2) és Békés (144,1) megyék, valamint a főváros (143,3) számítanak. A városodás mértéke is tovább emelkedett a megyében: a 2001. évi 62%-kal szemben 2011. január 1-én a megye lakosságának közel kétharmada (65,8%) élt városokban.

3.2.1.c. Népeség, népmozgalom, 2010, városok

Város	Lakónépeség az év végén		Természetes szap./fogyás	Belföldi vándorlási különbözet
	fő	Változás 2001. év végéhez, %		
Tatabánya	70 164	-2,9	-2,9	4,6
Ács	7 005	-3,5	-3,7	-12,5
Bábolna	3 630	-7,5	-0,8	-15,3
Dorog	12 112	-5,3	-2,0	-1,9
Esztergom	30 858	6,1	-0,9	0,7
Kisbér	5 323	-29,3	-8,9	-9,9
Komárom	19 733	-0,6	-5,5	5,9
Lábatlan	5 018	-7,3	-4,2	-3,0
Nyergesújfalú	7 510	-3,1	0,8	-4,9
Oroszlány	18 634	-9,0	-2,1	-4,1
Tata	25 026	3,7	-3,3	8,5
Összesen	205 013	-2,6	-2,8	1,6

Forrás: Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve, 2010. KSH

3.2.1.2 ábra Lakónépeség változása 2000-2010, Természetes fogyás 1000 lakosra 2010-ben (Forrás: KSH)

(ezáltal kikerült az ötszáz főnél kisebb lélekszámú aprófalvak kategóriájából). 10%-nál nagyobb népességnövekedés következett be további két település – Gyemely és Uny – esetében. A megye településeit nem fenyegeti közvetlenül az elnéptelenedés veszélye, ami alapvetően a megye fővárossal és a központi régióval szomszédos fekvésének, illetve a Budapest-Tatabánya –Győr-Pozsony –Bécs fejlődési tengelyhez való kapcsolódásának köszönhető.

A megye népességének nemek szerinti összetételében jelentős változás nem következett be. 2011. január 1.-én 1000 férfira 1068 nő jutott. A nemek arányát ötéves korcsoportonként vizsgálva megállapítható, hogy míg 2001-ben 35 éven alul mutatkozott férfitöbbség, addig 2011-re 45 éves korig toldott ki a férfitöbbség. Az ennél idősebb korcsoportokban egyre jelentősebb nőtöbbség tapasztalható a kor előrehaladtával.

FOGLALKOZTATÁS ÉS JÖVEDELEMI VISZONYOK

A megyében az évezred első évtizedében, egészen a gazdasági válság kezdetéig növekedett a foglalkoztatottak száma. A 2008. évi csúcspont majdnem elérte az 1990. évi létszámot, 2009-ben azonban jelentős visszaesés következett be.

A foglalkoztatottság szintje Magyarországon rendkívül alacsony az EU tagországok átlagához viszonyítva. Komárom-Esztergom megyében a foglalkoztatási arány (a foglalkoztatottak 15-74 éves népességen belüli aránya) 2000 és 2010 közötti években rendre magasabb volt az országos átlagnál. A Közép-Dunántúli régió belüli az évezred elején még Fejér megye volt jobb pozícióban, de 2004-től Komárom-Esztergom megye gazdasága bizonyult stabilabbnak a

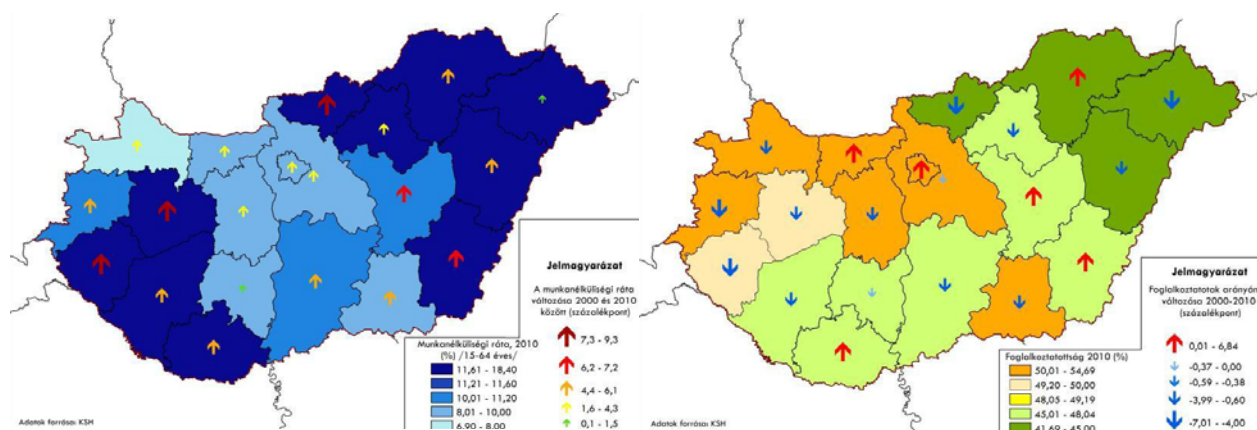
foglalkoztatási arány tekintetében. Veszprém megye mutatói rendre a régió átlaga alatt maradtak ebben az évtizedben. A foglalkoztatás bővülése a megyén belül elsősorban az ipar (azon belül is a feldolgozóipar), és az ingatlanügyek, gazdasági szolgáltatások ágazat felfutásának következménye. A versenyszférában alkalmazottak száma 2009 végére – a gazdasági válság következtében – tizenkét ezerrel (ezen belül a feldolgozóiparban kilenc ezerrel) csökkent, míg a költségvetési szférában két és félezerrel lett kevesebb a létszám.

3.2.1.d. táblázat: A 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása

Gazdasági aktivitás	2000	2006	2007	2008	2009	2010
Ezer fő						
Gazdaságilag aktív 15-74 éves népesség*	131,9	145,3	144,4	145,3	140,6	143,5
Ebből:						
Foglalkoztatott	124,8	134,4	135,8	137,8	128,7	130,8
Munkanélküli	7,1	10,9	8,6	7,5	11,9	12,6
Gazdaságilag nem aktív 15-74 éves népesség	111,3	99,2	99,6	100,3	103,8	101,2
Százalék						
Aktivitási arány	54,2	59,4	59,2	59,2	57,5	58,6
Foglalkoztatási arány	51,3	55	55,6	56,1	52,7	53,5
Munkanélküliségi ráta	5,4	7,5	6,0	5,2	8,5	8,8

Forrás: Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve, 2010. KSH

*a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes száma

3.2.1.3. ábra Munkanélküliségi ráta változása 2000 és 2010 között (%), munkanélküliségi ráta 2010-ben (%) (Forrás: KSH)

3.2.1.4. ábra Foglalkoztatottság és a foglalkoztatottak arányának változása 2000 és 2010 között (Forrás: KSH)

A munkanélküliségi ráta országos átlaga a 15-64 éves korosztályban 11,2%, a vidéki átlag (Budapest nélkül) 11,6% volt 2010-ben.

Komárom-Esztergom megye munkanélküliségi rátája 2000 és 2010 között meglehetősen hektikusan alakult. A megye munkanélküliségi rátája 2005. és 2006. kivételével minden évben az országos átlag alatt maradt. Az országos mutatók a legkedvezőbb 2001. évi szintről (5,7%) fokozatosan emelkedtek 2010-ig (11,2%), a megyében viszont hullámzóan változott a munkanélküliség aránya. A megyei munkanélküliségi ráta szélső értékei ebben az időszakban: 2002-ben 4,1%; 2010-ben 8,8%.

2010-ben országosan 49,2% volt a foglalkoztatottak aránya, a vidéki átlag (Budapest nélkül) ennél rosszabb, 48,04% volt. Komárom-Esztergom megye 53,5%-os foglalkoztatási aránya relatíve kedvezőnek mondható.

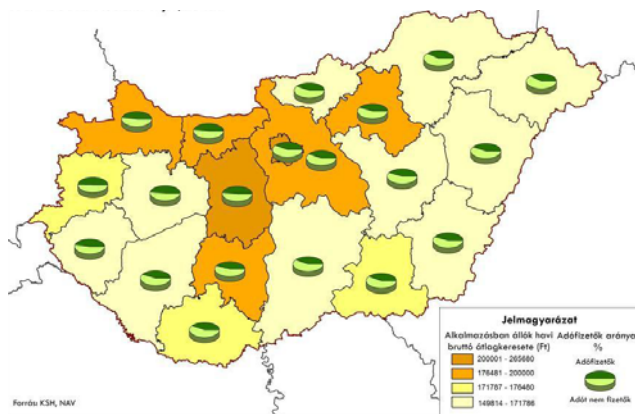
Az egy főre jutó GDP (bruttó hazai termék) tekintetében Komárom-Esztergom megye 2003-tól kezdődően átvette a vezetést Fejér megyétől a régió belül. 2003 óta a megyében az egy főre jutó GDP meghaladja az országos átlagot. A megyék közötti rangsorban, Budapest után, Győr-Moson-Sopron megye stabilan a második, Komárom-Esztergom megye pedig a harmadik helyezett (kivéve 2005., amikor Komárom-Esztergom megelőzte Győr-Moson-Sopron megyét is) ebben a vonatkozásban.

3.2.1.e. táblázat: Egy főre jutó bruttó hazai termék és az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete (2004-2010)*

Területi egység	Egy főre jutó GDP, ezer Ft						Nettó átlagkereset, Ft					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Fejér	2 078	2 268	2 382	2 499	2 152	2 330	101 189	105 204	106 885	117 331	120 332	134 118
Komárom-	2 478	2 414	2 708	2 802	2 506	2 819	98 014	102 960	103 958	112 955	118 089	128 180

Esztergom												
Veszprém	1 622	1 696	1 850	1 933	1 764	1 870	91 895	95 090	96 020	105 113	107 890	115 240
Közép-Dunántúl	2 041	2 121	2 300	2 401	2 126	2 319	97 407	101 526	102 823	112 498	116 115	126 715
Ország összesen	2 178	2 356	2 485	2 644	2 556	2 675	103 727	106 730	109 088	119 408	123 557	132 825

*4 fő feletti vállalkozások, költségvetési szervek és kijelölt nonprofit szervezetek adatai alapján számított érték; Forrás: KSH, 2011 www.ksh.hu
STADAT táblák

3.2.1.5. ábra Az alkalmazásban állók havi átlagos munkabérére és az adófizetők aránya, 2010 (Forrás KSH, NAV)

fizetők aránya.

KÉPZETTSÉG

A Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség 2010-ben elkészítette a régió társadalmi-gazdasági folyamatait, illetve fejlődését bemutató atlaszt, amely a térinformatika segítségével mutatja be a régióban végbemenő, statisztikai adatokkal megragadható történéseket. Ebben megállapításra került, hogy az általános iskolai tanulók létszáma folyamatosan csökkent 2001 és 2008 között (8 év alatt 21%-kal) a régióban. Ugyanez idő alatt az egyetemi, főiskolai hallgatók létszáma a 2002. évi csúcst követően nagyot csökkent, majd néhány évig stagnált, illetve 2006-tól újra fogyatkozott. A szakiskolai és a szakközépiskolai létszám összességében stagnált, a gimnáziumi tanulók létszáma viszont folyamatosan emelkedett. A jövőre nézve az általános iskolai létszám további csökkenése, a középiskolai csoportok arányának növekedése prognosztizálható. A felsőoktatás esetében nehezebb egyértelmű jövőképet felrajzolni, az évről-évre változó felvehető létszám alakulása miatt.

A megyében élő népesség aktuális képzettségi színvonalát csak a 2011-es népszámlálás feldolgozása után fogjuk megismerni. A megyei statisztikai évkönyv adataiból megállapítható, hogy a 2001/2002-es tanévben 30 468 általános iskolai tanuló volt a megyében, míg a 2010/2011-es tanévben már csak 23 413. A középiskolai tanulók létszáma gyakorlatilag stagnál, a felsőoktatásban nappali tagozaton résztvevők létszáma a 2001/2002-es 2 391 főről, 2010/2011-re, 771 főre csökkent.

3.2.1.f. táblázat: A gazdaságilag aktívak megoszlása legmagasabb iskolai végzettségük szerint, 2000-ben és 2010-ben (%)

Területi egység	Ált.isk. 8 osztálya és annál kevesebb	Szakképzés-képző szakiskola	Gimnázium, és egyéb középiskola	Főiskola, egyetem	összesen
2000					
Közép-Dunántúl	18,84	37,22	29,78	14,16	100
Magyarország	17,42	32,31	33,00	17,26	100
2011					
Közép-Dunántúl	14,55	34,82	31,69	18,95	100
Magyarország	11,03	29,24	34,06	25,67	100

Forrás: KSH 2011, STADAT táblák – saját számítás

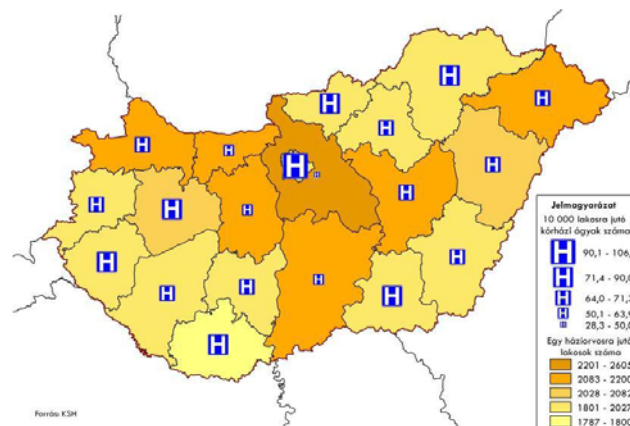
A megyében jelenleg 4 működő felsőfokú oktatási intézmény található: Esztergomi Hittudományi Főiskola; Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola; Modern Üzleti Tudományok Főiskolája; Gábor Dénes Főiskola. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a gazdaságilag aktívak legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlásának változását tudjuk követni idősorosan, 2000 és 2011 között a Közép-Dunántúli régióban. Ebből kiderül, hogy a régióban a felsőfo-

kü végzettségű munkavállalók aránya alatta marad az országos átlagnak, sőt az ezredforduló óta relatíve romlás következett be e tekintetben.

2010-re a régióban kevésbé csökkent a legalacsonyabb végzettségi kategóriába tartozó gazdaságilag aktívak aránya, mint országosan. Továbbra is relatíve magas a szakmunkásképzőt végzettek aránya, és az országoshoz képest feleannyival növekedett a felsőfokú végzettségűek aránya.

A NÉPESSÉG EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA

Kiugró hiányok és kapacitás-feleslegek a megyében nem regisztrálhatók; az egészségügyi humán erőforrás esetenkénti elégtelenségei országos trendekkel (ügyeleti idő problémája, külföldi munkavállalás) függnek össze. Egyes intézmények elhelyezési feltételei (miként országosan is ez jellemző) javításra szorulnak; ennek érdekében – csakúgy, mint a gép- és műszerbeszerzés terén – a hazai és nemzetközi pályázati források keresése folyamatos. Az egy háziorvosra jutó lakosok száma nagyjából megegyezik a Budapest nélkül számított vidéki átlaggal. A tízezer lakosra jutó kórházi ágyak száma országos összehasonlításban viszonylag alacsony a megyében, ld. 3.2.1.6. ábra. (Az egy háziorvosra jutó lakosok számának országos átlaga 2027, a vidéki átlag 2081. A 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak számának országos átlaga 71,32; a vidéki átlag 63,88.)

3.2.1.6. ábra 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak száma, egy háziorvosra jutó lakosok száma (2010) (Forrás: KSH)

A népesség általános egészségi állapotának egyfajta mérőszáma a születéskor várható élettartam hossza, illetve ennek változása. A magyar férfiak és nők születéskor várható élettartama sokat javult az elmúlt évtizedben, de sajnos a nálunk fejlettebb, magasabb életszínvonalú országokhoz képest nem igazán csökkent az elmaradás mértéke. Az egészségügyi ellátás színvonalán túl, az egészséges táplálkozás és egészségtudatos életmód, valamint a környezet állapota (ivóvíz és levegő tisztasága) meghatározó befolyással van a várható élettartam alakulására. A magyar lakosság egészségügyi állapotáról szóló statisztikák

3.2.1.g. táblázat A születéskor várható átlagos élettartam alakulása Komárom-Esztergom megyében, 2001 - 2011

Területi egység	Férfi		Nő	
	2001	2011	2001	2011
Fejér megye	68,54	70,94	76,41	78,19
Kom-Esz. Megye	67,95	70,78	76,25	78,09
Veszprém megye	69,01	71,12	76,08	78,35
Közép-Dunántúl	68,53	70,97	76,24	78,22
Ország összesen	68,15	70,93	76,46	78,23

KSH, 2011 www.ksh.hu STADAT táblák

elkeserítőek: egészségi állapotunk a legrosszabbak közé tartozik Európában. Az uniós átlaghoz képest egészségteleből és rövidebb ideig élünk, a születéskor várható élettartam 4-7 évvel marad el az Európai Unió tagállamaitól. Ugyanakkor igen eltérőek az országon belüli különbségek az egészséges élet esélye szempontjából is. Az amúgy is alacsony magyar átlagnál még egy évtizeddel kevesebb a roma népesség születéskor várható élettartama. A halálozási mutatók Észak-Magyarországon, az Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon a legkedvezőtlenebbek, azokban a régiókban, melyek más szempontból is a legfejletlenebbek közé tartoznak.

A születéskor várható élettartam növekedett mind a nők, mind a férfiak körében. Sajnos azonban továbbra is jelentős a lemaradás az uniós országok átlagától.

A lakosság egészségi állapotára hatást gyakorol az ivóvizek és a levegő tisztaságának/szennyezettségének alakulása. Az elmúlt években bekövetkezett változásokat (javulást/romlást) a környezetvédelmi fejezet mutatja be.

3.2.2. KULTURÁLIS ADOTTSÁGOK, ÉRTÉKEK

Komárom-Esztergom megye területrendezési tervének módosítása kapcsán 2011-ben felmérésre kerültek a megye építészeti és kulturális értékei, melyek között meghatározásra kerültek a megyei jelentőségű kulturális örökségvédelmi területek és a jelentős műemlékkel és műemléki együttesel rendelkező települések. Az elkészített helyzetelemzés szerint a megye területén 533 műemléki védelem alatt álló objektum volt 2011 januárjában, melyek elhelyezkedését és településenkénti összetételét az anyag térképek segítségével mutatja be.

A mellékletben közölt 3.2.2.a. és 3.2.2.b. táblák a megye kulturális életével kapcsolatos adatokat mutatják.

A települési könyvtárak számának, azok könyvtári állományának és a beiratkozott olvasók számának tekintetében a megye alacsonyabb értékeket mutat, mint ahogy azt lakosságának az országos lakossághoz való aránya (3,1%) alapján várhatnánk. Ez alól egyedül a települési könyvtárak egységeinek a száma emelkedik ki az országoshoz viszonyított magasabb értékkel. A könyvtári kölcsönzés időbeli alakulását tekintve megállapítható, hogy az jelentős csökkenésen ment keresztül a 2000-es évek eleje óta, amikor is 850 000 - 900 000 körül mozgott a megyei adat a 2010-es 613 000-hez képest. Ez a tendencia követi az országos tendenciákat, bár annál valamivel erősebb (a megyében 2010-ben a 2001-eshez képest 32%-kal csökkentek a kölcsönzések, míg az országos csökkenés 'csak' 25%). A tendencia mögött feltehetőleg az elektronikus média, különösen az internet használatának egyre általánosabbá válása áll, ami előbb-utóbb a hagyományos könyvtárak szerepének az újraértékeléséhez fog vezetni.

A kulturális élet különböző színhelyeinek számát és látogatottságát mutatja a melléklet 3.2.2.b. táblázata. Itt is megállapítható, hogy a legtöbb megyei mutató országoshoz viszonyított aránya elmarad a népességadatok ismeretében elvárhatótól. Ez alól egyedül a múzeumi látogatások száma emelkedik ki 3,61%-os értékével.

A látogatók száma abszolút értelemben ingadozást mutat a mozilátogatók esetében, miközben a mozik és a férőhelyek száma jelentős mértékben csökkent. A kis mozik bezárásának tendenciája a megyére is érvényes, miközben a megmaradó intézmények látogatottsága növekedett.

A múzeumi látogatók száma folyamatosan csökkent a 2005-2010-es periódusban (ez alól talán csak a Tatabányai Múzeum képez kivételt, melynek látogatottsága növekedett a 2009. évben és az átszervezések ellenére is 12000 fő körüli látogatót vonzott a 2011-12-es években), míg a kiállítások száma magasabb, mint a 2005 előtti időszakban. Csökkenő tendenciát mutat a kulturális rendezvények száma is, azonban az ezeken résztvevő látogatók száma ingadozott vagy inkább növekedett.

A fentiekben ismertetett, kulturális életre vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a megye lakossága az elmúlt tíz évben csökkenő, vagy legfeljebb ingadozó mértékben vette igénybe a lehetőségeket. Az adatok arra utalnak, hogy a gazdasági válság hatása ezen a területen is érvényesül, illetve az internet és más elektronikus médiák gyors elterjedése is a hagyományos eszközök visszaszorulását eredményezik. Még jelentősebb a változás mértéke, ha hosszabb időtávot szemlélünk: a mozi-látogatások száma például a 60-70-es évek szintjéről kevesebb, mint tizedére esett vissza, és bár a kiadott könyvek száma több mint megkétszereződött, példányszámuk jelentős visszaesést mutat. Míg az 1980-as években a települési könyvtárak beiratkozott tagjainak száma meghaladta a 2,2 milliót, addig 2011-ben ez a szám mindössze 1,56 millió. A múzeumok forgalma a 2000-es években a 10 milliós szinten látszik stagnálni (illetve enyhén csökkenni), ami azonban kb. a fele a 80-as évek közepén tapasztaltaknak. A színházi előadások látogatottsága az 1980-as évekhez képest örvendetesen növekedett, bár az egyes évek között nagy mértékű ingadozás tapasztalható.

Mindezekből az következik, hogy az egyes kulturális intézményeknek a jövőben olyan új kihívásokkal kell szembenéznük, melyek alapvető funkcióikat, sőt gyakran fennmaradásukat is érinthetik nem csak országosan, hanem Komárom-Esztergom megyében is.

3.2.3. TERÜLETI IDENTITÁS, CIVIL AKTIVITÁS

A Komárom-Esztergom megyében működő különböző civil szervezetek számát, szervezeti formáját, illetve az általuk végzett tevékenységeket a melléklet 3.2.3.a. és 3.2.3.b. mellékletei mutatják. Ezek alapján megállapítható, hogy a megyében a civil szervezetek száma nem változott az elmúlt három évben és csak kismértékű növekedést mutat a 2005-ben működő 1529 szervezethez képest. Az országban működő civil szervezeteknek mintegy 2,4%-a működik a megyében, ami alacsonyabb, mint a megyében élő lakosság aránya az ország teljes lakosságához képest (3,1%). Feltűnő, hogy igen magas a közalapítványok aránya miközben az egyesülés és a szakmai, munkáltatói érdekképviseletek aránya elmarad a megyei civil szervezeteknek az összes civil szervezethez képest mért arányától.

A tevékenységi csoportokat elemezve megállapítható, hogy a civil szervezetek elsősorban sport és szabadidős tevékenységet végeznek a megyében, míg a szakmai, gazdasági érdekképviseleti tevékenységet végző szervezetek száma relatíve alacsony.

Ugyan 2005 óta növekedett azon civil szervezetek száma, amelyeknek bevételei és kiadásai is vannak, addig ez a növekedés alacsonyabb, mint amit az országos tendenciák mutatnak (3.2.3.c. melléklet). A pályázati úton pénzhez jutott

civil szervezetek száma ingadozást mutat a vizsgált időszakban, azonban fontos kiemelni, hogy arányuk az országos számokhoz képest határozottan alacsonyabb, mint a működő civil szervezetek aránya. A pályázati és összes bevételek tekintetében még inkább feltűnő a negatív eltérés az országos adatokhoz képest (pl. 2010-ben a megyében működött az országban található civil szervezetek 2,4%-a, azonban az országos bevételeknek csak 1,02%-a, az országos pályázati bevételeknek pedig csak 1,07%-a jelent meg a megyei szervezeteknél). Ezek az adatok azt mutatják, hogy a megyében működő civil szervezetek nem jutnak annyi bevételhez, illetve pályázati forráshoz, mint az ország egyéb területein működő társaik.

A „Civil szervezeteknek szolgáltató, azokat fejlesztő szervezetek támogatása” c. TÁMOP pályázat kötelező mellékleteként készült el Komárom-Esztergom megye civil szolgáltatásfejlesztési koncepciója, mely kiindulási pontként elemzi a civil szféra helyzetét a megyében. A koncepció bemutatja a megyei civil szolgáltatásfejlesztés elveit, majd szakértői fókuszcsoporthoz vizsgálat segítségével ismerteti a civil szféra SWOT-elemzésének az eredményeit. Ezek szerint Komárom-Esztergom megyében a civil szféra legfontosabb erősségeit többek között a szükségletek ismerete és a társadalmi beágyazottság jelentik, amiket a tudatosság, nyitottság és a kapcsolati tőke egészít ki. A legfontosabb gyengeségek többek között: a régiós identitástudat hiányosságai, a koherens, modul rendszerű képzések hiánya, az információs és kommunikációs kultúra, a hosszú távú szervezeti stratégiák és az infrastrukturális hiányosságok jelentik.

3.3. TELEPÜLÉSEK INTÉZMÉNYI FELSZERELTSÉGE

3.3.1. EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS

Az **egészségügyi ellátórendszer** biztosítja a járó- vagy fekvőbeteg páciensek gyógyintézeti keretek közötti, valamint otthonukban történő ellátását az **1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről** alapján.

Az **alapellátás** lényege, hogy a beteg lakóhelyén, illetve annak közelében biztosítani kell, hogy választása alapján igénybe vehető, hosszú távú, személyes kapcsolaton alapuló, nemétől, korától és betegsége természetétől függetlenül folyamatos egészségügyi ellátásban részesüljön.

A **települési önkormányzat** az egészségügyi alapellátás körében az alábbi ellátásokról gondoskodik:

- háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátásról
- fogorvosi alapellátásról
- alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátásról
- védőnői ellátásról
- iskola-egészségügyi ellátásról

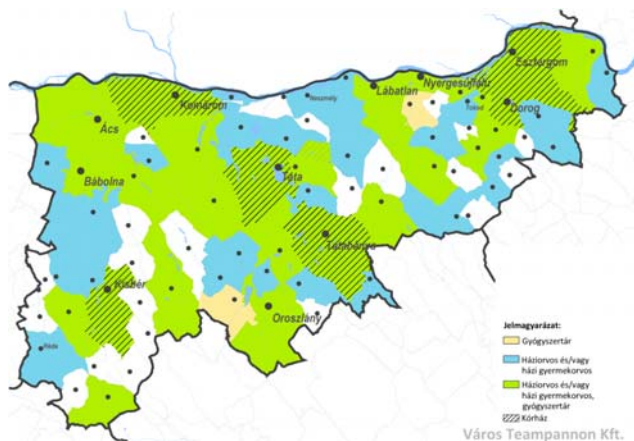
A települési önkormányzat képviselő-testülete állapítja meg és alakítja ki az egészségügyi alapellátások körzeteit. Több településre is kiterjedő ellátás esetén a körzet székhelyét az érintett települési önkormányzatok egyetértésben állapítják meg. Komárom-Esztergom megyében, 2010-ben 24 településen nem működött háziorvos, 48 településen nincs gyógyszertár, 22 azon települések száma, ahol sem háziorvos, sem gyógyszertár nem található. A megye 6 városában működik kórház:

- KEM Önkormányzat Szent Borbála kórháza, Tatabánya
- Dorogi Szent Borbála Szakkórház, Dorog
- Esztergom Város Vasary Kolos kórháza, Esztergom
- Selye János Kórház, Komárom
- Batthyány Kázmér Szakkórház, Kisbér
- Városi Kórház, Tata

3.3.1.a. táblázat Komárom-Esztergom megye egészségügyi ellátórendszere 2000 -2010 Forrás: Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve,2010 KSH (saját szerkesztés)

	2000	2007	2008	2009	2010
Működő háziorvos	156	150	151	148	148
Rendelésen megjelent, ezer eset	1 614	1 553	1 633	1 722	1 707
Működő házi gyermekorvos	50	49	50	50	48
Rendelésen megjelent, ezer eset	337	339	367	366	360
Működő kórházi ágyak	2 031	1 920	1 906	1 923	1 926
Elbocsátott beteg	63 958	61 918	65 466	65 288	61 979
Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágy	62,5	58,8	59,0	59,1	59,5

A házi orvosok száma 9%-kal csökkent, a rendelésen megjelent betegek száma viszont több mint 5%-kal növekedett az ezredforduló óta. A működő kórházi ágyak száma is kb. 5 %-kal csökkent 2000-hez képest, ami az országosan közel 13%-os kórházi ágy leépítéshez képest jóval kisebb mértékű csökkenés. Komárom-Esztergom megyében a tízezer la-

3.3.1.1. ábra: Egészségügyi ellátás Komárom-Esztergom megyében (Forrás: saját szerkesztés)

szervezésével kapcsolatos feladatok hangsúlyozottan szerepelnek a szociális törvényben, hiszen ezzel biztosítható, hogy a szociálisan rászorulóak saját otthonukban és lakókörnyezetükben kapjanak segítséget önálló életvitelük fenntartásában, valamint egészségi állapotukból, mentális állapotukból vagy más okból származó problémáik megoldásában.

Az alapszolgáltatások körében a települési önkormányzatok elsősorban az időskorúak, a fogyatékos emberek, a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek, továbbá a hajléktalan emberek számára nyújtanak szolgáltatásokat. Fontos, hogy a komplex gondozás érdekében az alapszolgáltatást nyújtó együttműködjön az ellátási területén működő szociális, gyermekjóléti-gyermekvédelmi, egészségügyi, oktatási intézményekkel, a munkaügyi szolgáltatókkal és az érdekvédelmi szervezetekkel, valamint a szektorban működő civil szervezetekkel. A civil szféra jelentős mértékben kiegészíti, tehermentesíti a közösségi (önkormányzati, állami) feladatellátást, ezt azonban kölcsönös partneri együttműködés keretében és tervezhető források rendelkezésre állása esetén tudja csak megbízhatóan teljesíteni.

Az alapszolgáltatások körébe tartozik:

- a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás
- az étkeztetés
- a házi segítségnyújtás
- a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás
- a családsegítés
- a közösségi ellátások
- a támogató szolgáltatás
- az utcai szociális munka
- a nappali ellátás

Ha az életkoruk, egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt a rászorult személyekről az alapellátás keretében nem lehet gondoskodni, a rászorultakat állapotuknak és helyzetüknek megfelelően szakosított ellátási formában kell gondozni.

Az un. alapellátáson kívül a helyben biztosítandó szociális ellátások körébe tartozik még a bölcsőde, a gyámügyi tevékenység, az idősek nappali ellátása, és nem utolsósorban a szociális segélyezés különféle formái. A gyermekotthonok és nevelőszülői hálózatok, valamint a tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó szociális intézmények is fontos részét képezik a szociális ellátó rendszernek.

A bölcsődei férőhelyek száma az évtized során mindvégig jóval alatta maradt az igényeknek, túlszűfolttság jellemezte az intézményeket. 2010-ben jelentős javulás következett be, a férőhelyek száma az előző évi 784-ről 1040-re növekedett. A beiratott gyermekek száma így is meghaladja a férőhelyek számát, de közel sem olyan mértékben, mint a megelőző időszakban.

korra jutó kórházi ágyak száma elmarad az országos szinttől, azonban az elmaradás mértéke valamelyest csökkent az ezredforduló óta. (2000-ben országosan 81,8 kórházi ágy jutott tízezer lakosra, 2010-ben 71,3.) A megye hat fekvőbeteg ellátást biztosító intézménye közül a tatabányai Szent Borbála kórház, mint legnagyobb aktív ellátó intézmény a jelenlegi strukturális átalakítás révén centralizált szerephez jut, ahol a tervezett fejlesztések nyomán magasabb fokozatú műtői és eszköz- műszer ellátás lesz biztosított.

A szociálisan rászorultak részére a személyes gondoskodást az állam, valamint az önkormányzatok biztosítják az **1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról** alapján. A szociális alapszolgáltatások meg-

Az adatokból kiolvasható, hogy az **idősek nappali ellátását biztosító intézmények száma jelentős mértékben csökkent** az utóbbi tíz esztendőben, **miközben az idős emberek száma és aránya jelentősen emelkedett** minden településtípus esetében. Családsegítő a települések 90%-ában működik (2008. és 2009.-ben minden településen volt!), a szolgáltatást igénybe vevők száma viszont sajnálatos módon egyre emelkedik. A napi egyszeri melegétkeztetést is növekvő számban veszik igénybe a rászorultak, csakúgy, mint a házi segítségnyújtást. Az **idős, ellátásra szoruló népesség és a megélhetési gondokkal küzdő családok számának emelkedése a szociális szolgáltatások iránti igények növekedését vetíti előre.**

Az egyes települések intézményi ellátottságát a **sportolásra és szabadidő eltöltésére alkalmas intézmények**, valamint a **kereskedelmi és szolgáltató létesítmények** is reprezentálják. Teljes körű elemzést település szintű adatszolgáltatás hiányában a megyei területfejlesztési koncepció készítésének helyzetfeltáró szakaszában nem áll módunkban elvégezni. A területfejlesztési koncepció jóváhagyását követően, az operatív program készítése során, az egyes konkrét projektek hatáselemzése kell, hogy ilyen mélységű elemzést tartalmazzon.

3.3.1.b. táblázat Szociális alapszolgáltatás (forrás: KSH Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve 2010) saját szerkesztés

	2000	2007	2008	2009	2010
bölcsődék					
Bölcsődék száma	15	16	19	21	26
férőhely	679	688	760	784	1040
nappaliellátás					
Idősek nappali ellátása - intézmény	45	39	36	34	34
Idősek nappali ellátásában részesülők	1 431	1 177	1 111	994	1 084
családsegítés					
Ellátott települések száma	41	64	76	76	70
A szolgáltatást igénybe vevők száma	4 247	8 626	8 406	10 266	11 343
étkeztetés					
Ellátottak száma	2 746	2 270	2 489	2 552	3 300
Házi segítségnyújtás					
Ellátottak száma	1 049	966	815	743	1 060

3.3.2. OKTATÁS

A megyei **köznevelési intézményrendszer** jelenleg is folyamatos **átalakuláson megy keresztül**. A változások háttérében a csökkenő gyerekszám, a fenntartóváltások és a fenntartók pénzügyi nehézségei játszottak és játszanak szerepet.

Komárom-Esztergom megyében minden oktatási-nevelési intézménytípus és a legtöbb intézmény-fenntartási típus megtalálható. Jelenleg az oktatási-nevelési feladat-ellátási helyek számának megoszlása a megyében a következőképpen alakul:

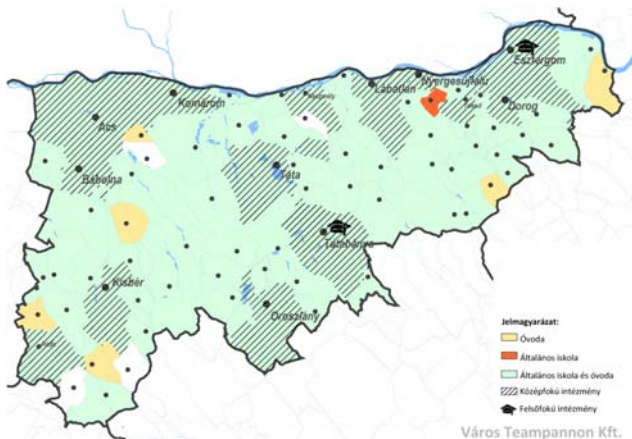
3.3.2.a. táblázat Az összes (állami, önkormányzati és egyéb) oktatási-nevelési feladatellátási helyek száma¹⁶

Feladatellátás típusa	Feladatellátási helyek száma		Önálló intézményként	Összetett intézmény egysége
	Önk. és állami fenntartás	Nem önk. és nem állami fenntartás		
Óvoda	80	10	58	32
Általános iskola	65	11	55	21
Gimnázium	9	10	6	13
Szakközépiskola	10	13	3	20
Szakiskola	10	11	2	19
Speciális szakiskola	4	0	0	4
Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (AMI)	12	12	18	6
Kollégium	6	5	1	10
Összesen	196	72	143	125

Az óvodák és általános iskolák esetében 80-90% között van az önkormányzati és állami fenntartású intézmények aránya. Ezzel szemben a gimnáziumok, szakközépiskolák és szakiskolák, valamint az alapfokú művészetoktatási intézmények és kollégiumok több mint fele nem önkormányzati-állami fenntartású. A nem önkormányzati fenntartású elsősor-

¹⁶ Czunyniné dr. Bertalan Judit kormány megbízott: közoktatásra vonatkozó adatszolgáltatás a megyei területfejlesztési koncepció és program kialakításához

ban alapítványi (19 fenntartó) és egyházi formában (14 fenntartó) működik, alacsonyabb a Kft.-k (7 fenntartó), Rt.-k (2 fenntartó) és a Kht.-k (1 fenntartó) száma.

3.3.2.1. ábra: Oktatási intézmények Komárom-Esztergom megyében (Forrás: saját szerkesztés)

Óvodai és általános iskolai székhely a települések körülbelül 60%-án van, a többi település valamely székhelyhez rendelt tagintézményként működteti óvodáját, általános iskoláját, illetve közoktatási megállapodás kötésével látja el kötelező feladatát. Leginkább az óvoda az az intézménytípus, ahol a jövőben valószínűleg szükség lesz az intézményhálózatot bővítésére, különösen, ha hatályba lép a közoktatási törvénynek az a rendelkezése, mely szerint a települési önkormányzatnak minden óvodáztatás iránti igényt ki kell majd elégítenie.

A megyében legnagyobb létszámú a német nemzetiség, számukra 19 német nemzetiségi óvoda és 21 német nemzetiségi iskola áll rendelkezésre.

Középfokú oktatási intézmény 14 településen található: a nagyobb lakosságszámú községekben (Neszvény, Réde és Tokod) valamint a városokban. Ezen intézmények működése alapvetően összetett intézmény egységként történik (84%-ban).

A középfokú intézmények közül a gimnáziumok és a szakközépiskolák többsége 4 évfolyammal működik, de egyre több feladat-ellátási helyen megjelenik a 6 és 8 évfolyamos gimnázium, valamint az 5 évfolyamos nyelvi előkészítővel induló oktatási forma. A megyében egyetlen intézményben működik két tanítási nyelvű tagozat, nemzetiségi oktatás és Arany János Tehetség gondozó Program.

A szakiskolákban a hagyományos 2+2-es – melynek keretein belül az első két évfolyamon elsősorban közismereti oktatás, a másik két évfolyamon szakmai elméleti és gyakorlati oktatás folyik –, illetve a 3 évfolyamos képzések – melynek keretein belül már az első évfolyamtól párhuzamosan folyik mind a közismereti, mind a szakmai elméleti és gyakorlati tárgyak tanítása – egyaránt megjelennek. A 2012/13-as tanévtől már csak duális képzés indítható.

A megye **kollégiumai** közül jelenleg egyetlen működik önállóan, a többi pedig valamilyen középfokú intézménnyel összevontan. A kollégiumok csakúgy, mint országosan, a megyében is azt a célt szolgálják, hogy lehetővé tegyék elsősorban a középfokú oktatásban való részvételt azon tanulók számára, akik messze laknak az oktatási intézménytől, illetve azoknak, akik szociális helyzetük miatt az elhelyezésre rászorulnak. Napjainkban azonban egyre kevésbé veszik igénybe a tanulók a kollégiumok által nyújtott szolgáltatást, melynek oka a megyei kollégiumok általános állapota és a távolsági közlekedés javulása.

A megyében Oroszlányban, Tatán és Kömlődön van olyan kollégium, amely általános iskolai és sajátos nevelési igényű tanulókat is fogad.

A gyermekek, tanulók létszáma tekintetében nagy változás az óvodások számában nem tapasztalható: a létszám alakulása 2003 óta kis mértékben csökkenő, de 2010/11-ben növekedést mutat. Nagyobb a változás az általános iskolások esetében: itt 2000 óta folyamatos és nagymértékű a csökkenés. A középiskolai tanulók száma alig változott 2000 óta, a szakiskolásoknál viszont csekély növekedést figyelhető meg.

3.3.2.b. táblázat óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban (Forrás: KSH megyei statisztikai évkönyv, 2010)

Gyermek, tanuló	2001/2002	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Óvodás	11 147	10 261	10 249	10 211	10 680
Ált.isk. tanuló	30 468	25 163	24 684	24 047	23 413
Szakiskolai tanuló	4 826	5 294	5 123	5 380	5 372
Középisk. tanuló	12 560	12 645	12 461	12 435	12 252
Felsőokt. tanuló	2 391	1 485	1 220	931	771
Összesen	61 392	54 848	53 737	53 004	52 488

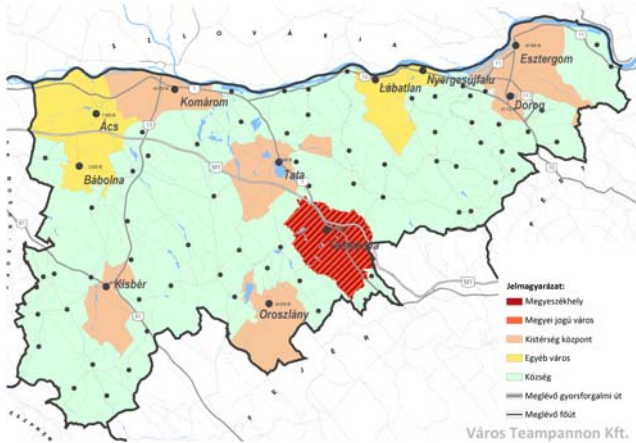
A felsőoktatás szerepe nem jelentős a megyében. A megyeszékhelyen és Esztergomban működő felsőfokú oktatási intézmények hallgatói létszáma összesen nem éri el az ezer főt. Az esztergomi intézmények egyházi kezelésben vannak. A tatabányai képzések jövőjét a felsőoktatás jelenleg zajló átalakítása előreláthatólag hátrányosan érinti, az intézmények fennmaradása bizonytalanná válhat.

A köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény oktatási fejlesztési terv készítését írja elő az Oktatási Hivatal számára, amelynek tervezett dátuma 2013 április 30. „Mivel a munkálatok még nem kezdődtek meg, központi fejlesztési elképzelések hiányában megyére vonatkozó fejlesztési elképzeléseket nem tudunk megfogalmazni.”- áll a Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal kormány megbízottjának közoktatásra vonatkozó 2012. szeptemberi adatszolgáltatásában.

4. TÉRSZERKEZET, TÉRSZERVEZŐDÉS, TÁJHASZNÁLAT

4.1. TELEPÜLÉSHÁLÓZATI ADOTTSÁGOK: HIERARCHIA, KAPCSOLATOK, MUNKAMEGOSZTÁS

VÁROSHÁLÓZAT ADOTTSÁGAI: HIERARCHIA ÉS MUNKAMEGOSZTÁS

4.1.1. ábra Komárom-Esztergom megye városhálózata 2011.

Komárom-Esztergom megye településrendszere – a markánsan eltérő táji, gazdasági adottságok eredményeképpen két főtengyelre szerveződik, a (Budapest-) Tatabánya/Oroszlány – Komárom, tengelyre és az Esztergom – Komárom közötti Duna-parti tengelyre. A megye e tengelyekre nem szerveződő része településföldrajzilag jellemzően homogén. A „reális” városhálózatot az 1983-as várossá nyilvánítási hullám előtti városok alkotják: Tatabánya, Oroszlány, Tata, Esztergom és Komárom. Ezek a városok is kirajzolják a fentiekben említett két tengelyt. A megye kapcsolati hálóiban és gazdasági intenzitásban láthatóan leszakadó, „szélárnyékban” maradó része a délnyugati sarok, Kisbér központtal. Ebben a térségben a gazdasági kibontakozás jövőbeni, a jelenlegitől eltérő útjai egyelőre beláthatatlanok. A szomszéd megyék hasonló perifériáin is erős Székesfehérvár és Győr elszívó hatása erős.

A megye 312 ezer fős lakosságából 205 ezer városokban lakik, így a nem városi népesség 65 kistelepülés között oszlik meg, átlagosan 1650 fős településenkénti lakos számmal. A 10 ezer fő lakónépesség feletti városok lakosságát számítva a lakosságszám 176 ezer, a „reális”, hagyományos városhálózat (az 1983 előtti) lakónépessége csak 164 ezer (a megye lakosságának 52 %-a).

Organikusan, nőtt módon kialakult város Esztergom és Tata. Kiterjedésük, lakosságszámuk nagyságrendileg megegyezik, ezért alkalmasak arra, hogy a Komárom-Esztergom megyei városi archetípust e települések alapján határozzuk meg. Utóbbi földrajzi és ezzel egybefüggően történelmi meghatározottsága erős, de a fiatalabb és rugalmasabb Tatabánya „elszívta” előle a gazdaságfejlesztési forrásokat. Mindazonáltal Tata sokkal inkább csomóponti helyzetben van, jobb a környezeti állapota, emiatt a városban a lakófunkció erősödik. Emellett közelebb helyezkedik el a Duna-parti gazdasági folyosóhoz és a párhuzamos nyugati kapcsolati folyosók fonódási szakaszához. Pozícióját a szomszédvárossal szemben megerősítheti egy Tatabányán átívelő, Oroszlánytól Komáromig nyúló integrált együttműködés, melynek természetesen komoly infrastrukturális alapja is van.

A megye legnagyobb múltú városa Esztergom, periférikus elhelyezkedéssel, a hálózatokhoz való rossz hozzáféréssel. Lakosságszáma (30 ezer fő) kevesebb, mint a fele Tatabányáénak. A gazdasági térképeken való megjelenését kizárólag az autógyártásnak köszönheti, de ennek infrastrukturális feltételei máig nem teljesültek. Komoly „húzóereje” van viszont a városnak a kultúrában, idegenforgalomban, oktatásban. Közlekedésföldrajzi pozíciójának bizonytalansága csak hosszútávon tisztázódhat, ezért jövőképét várhatóan a kiterjedt dunakanyari turisztikai desztináció egyik központjaként határozhatja meg sikeresen, együttműködve Pest megye hasonló adottságú városaival (Vác, Szentendre). A szomszéd megyével való összefonódottság egyben a Komárom-Esztergom megyei szálakat gyöngíti, ezt aláhúzza az is, hogy a közlekedési hálózat fokozatos átalakulásával, kapacitási és kapcsolati problémáinak megoldásával Esztergom még erősebben Budapest agglomerációjához fog tartozni.

A tervszerű ipartelepítés eredményeként várossá vált Tatabányának a politikai és gazdasági átrendeződés ellenére sikerült megtalálnia saját szerepét az új rendszerben. Ezt mutatja, hogy a város életképessége nem csupán egyetlen pilléren, a szinte teljesen megszűnt nehéziparon nyugszik, hanem nagyban alapozhat kedvező közlekedésföldrajzi helyzetére, infrastrukturájára, területkínálatára. Tatabánya kétségtelenül a megye „műhelye” – ebben szorosan együttműködik a szomszédos Oroszlánnyal – és várhatóan hosszútávon is fennmarad ez a szerepe.

Komárom és Esztergom hídfővárosok. Mindkét esetben Duna-parti városról van szó, melynek „elővárosai” – a hídfő-helyzetet erősítendő – a Duna másik partján is megjelennek. Komárom az esztergomi helyzet inverze, mert miközben Esztergom és Párkány súlypontja (és „anyavárosa”) a Duna magyarországi oldalán található, Komáromnál ez fordítva alakult ki. Az összehasonlítás aszimmetriáját erősíti, hogy Esztergom esetében a túlpárti Párkány ipari jellege meghatározó, Komáromnál az iker-település ipari-gazdasági súlypontja is a szlovákiai oldalra került (hajógyártás, vízi logisztika). Komárom gazdasági ereje ugyanúgy egy pilléren (Nokia) nyugszik, mint Esztergomé és ennek a pillérnek a sérülése – ahogyan ez időközben be is következett – alapjaiban bizonytalanítja el a település jövőjét.

Kisbér szervesen nem tartozik hozzá a megye várososhálózatához, hagyományai alapján a mezőgazdasági meghatározottságú délnyugati térség központja, várossá nyilvánításának a megye településhálózati „egyenszilárdságának” biztosítása lehetett a fő oka, valamint ezzel ismerték el Kisbérnek a magyar lótenyésztésben betöltött szerepét. Kisbér egy ötgátú, az összes jelentős település irányában kapcsolatot biztosító közlekedési csomópontban fekszik. Ez a közlekedésföldrajzi előny a helyi fejlesztési potenciál hiányában inkább hátránnyá mutatkozik: a megfelelő közlekedési infrastruktúra a környező, gazdaságilag erősebb térségek elszívó hatását támogatja.

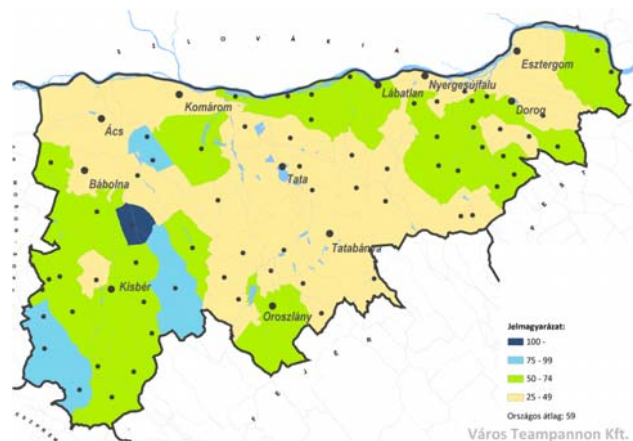
Bábolna neve a mezőgazdasági innovációval, az iparszerű mezőgazdasági termelőrendszerek fejlesztésével forr össze évtizedek óta. Az új technológiáknak, felfogásnak ott-hont adó település intézményrendszerében, városias funkcióiban is annyit fejlődött, hogy 1983-ban városi rangot kapott. Betagozódása a várososhálózatba azonban nem történt meg.

Az ipari létesítmények jelenlétére visszavehető gazdasági jelentőségük vezetett Nyergesújfalura, Látatlanra és Ácsra várossá nyilvánításához. A kevésbé komplex, „egy lábon álló” ipari tevékenység hanyatlása Látatlanra és Ácsra lakónépességének folyamatos csökkenéséhez vezetett.

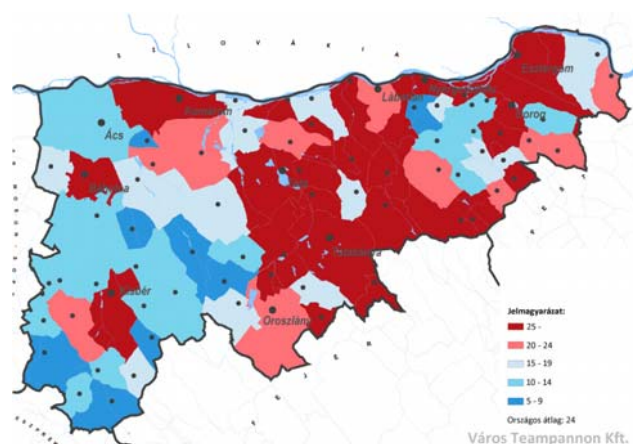
VIDÉKI TÉRSÉGEK DIFFERENCIÁLTSÁGA

Komárom-Esztergom megye vidéki települései között ma legmarkánsabb különbség abban van, hogy a gazdasági-ipari tengely részét képezik-e, vagy a közöttük lévő összefüggő vidéki térségekben helyezkednek el. Demográfiai és gazdasági aktivitás tekintetében is ez a legjelentősebb vízválasztó.

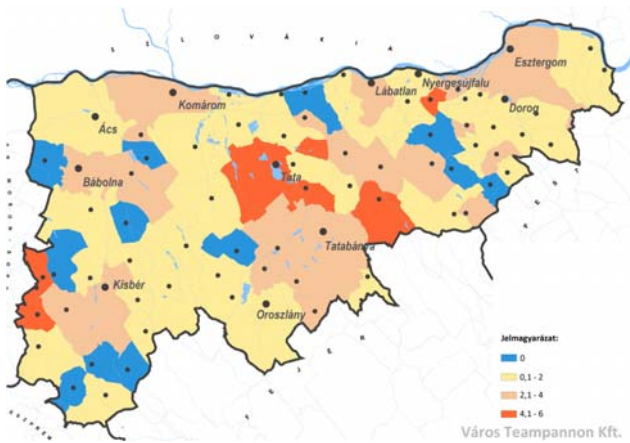
A vidéki térség a közigazgatási funkciók, a foglalkoztatottság és a vállalkozó kedv szempontjából erősen homogén, azonban közigazgatási funkciók lassan követik a gazdasági aktivitást és a népmozgásokat. Ezt példázza, hogy a körjegyzőségi székhelyek közül (Dág, Csolnok, Bajót, Ácsteszér, Bakonysárkány, Bársonyos, Réde, Tárkány, Kisigmánd, Nagyigmánd, Héreg és Szomód) csak Szomódon található 50-250 főt foglalkoztató KKV, és a kisebb, 10-50 főt foglalkoztató KKV-k is csak négyben (Dág, Bársonyos, Nagyigmánd és Héreg) jelennek meg erőteljesebben. A 16 településen viszont, melyeken 50-250 főt foglalkoztató KKV működik, csak egy körjegyzőség található (Szomód). A KKV-k két kategóriájában legerősebb – tehát kiegyensúlyozott, több lábon álló foglalkoztatottsággal rendelkező – településekhez (Környe, Tarján, Vértesszőlős, Vértessomló) viszont nem kapcsolódik igazgatási központ funkció. Ezek a települések a

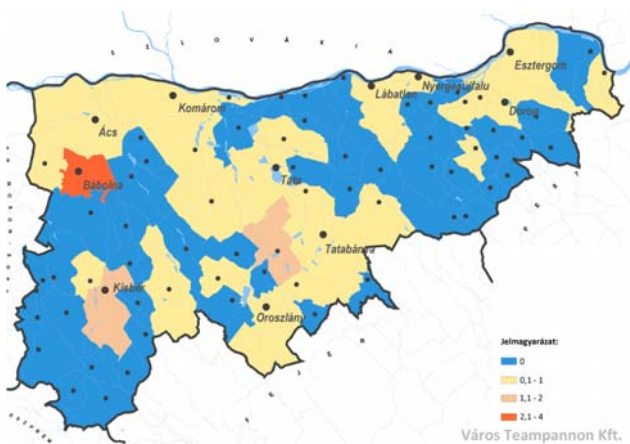
4.1.2. ábra: Nyilvántartott álláskeresők Komárom-Esztergom megyében, 1000 lakosra vetítve (Forrás: KSH 2010)

4.1.3. ábra: Korlátolt felelősségű társaságok száma Komárom-Esztergom megyében, 1000 lakosra vetítve (Forrás: KSH 2010)

4.1.4. ábra: 10-49 főt foglalkoztató kis és középvállalkozások 2009-ben 1000 lakosra vetítve (Forrás: TEIR 2009)

4.1.5. ábra: 50-250 főt foglalkoztató kis és középvállalkozások 2009-ben 1000 lakosra vetítve (Forrás: TEIR 2009)

KÜLSŐ-BELSŐ KAPCSOLATOK

A megyehatár elsősorban közigazgatási egységet jelöl, történelmi okokból véletlenszerűen metszve a mai hálózatokat, valódi következtetéseket tehát ezt a lehatárolást követve nem lehet levonni. Célszerűbb ennél nagyobb, összefüggő „mintát” választani a vizsgálathoz, melyen a „területen kívüli”, történelmileg kialakult, szervesen fejlődő kapcsolatok is megfelelően megjeleníthetők. Komárom-Esztergom megye esetében ez a vonatkoztatási terület (történelmi hagyományokat is követve) a szomszédos, Tatabányával megegyező méretű, vagy annál (jóval) nagyobb városokat (Budapest, Esztergom, Győr, Székesfehérvár) is magába foglalja. A kis távolság miatt Komárom-Esztergom megye térszerkezete nem olyan összetett, mint a Budapesttől távolabbi területeké. A megye településláncolata egyértelműen a Budapest és Bécs közötti kapcsolati folyosóra szerveződik, szállítás-logisztikailag ez előny, ugyanakkor az egyes települések kisebb „szabadságfokot” biztosít. Ezen a kapcsolati folyosón kívül a megye súlyponti településeinek egyébirányú kapcsolatai elenyészők. Esztergom helyzetében különösen látszik a beszorítottság, melyet súlyosbít, hogy a Duna túloldalán fekvő szlovákiai területek is ugyanilyen beszorítottsággal küzdenek.

A megye területén két markáns, integrált települési és közlekedéshálózati folyosó húzódik, az Által-ér völgyében az Oroszlány–Tatabánya–Tata–Almásfüzitő (–Komárom), valamint a Duna mentén az Esztergom–Dorog–Nyergesújfalu–Lábatlan–Süttő sávban. A folyosók a megye legnagyobb méretű településeit, legfontosabb ipari létesítményeit és igazgatási centrumait fűzik fel, többszörös közúti-vasúti összeköttetés által megerősítve. Magyarország legfontosabb nyugat-európai kapcsolata, az M1-es autópálya, és vasúti megfelelője, az 1. sz. vasútvonal is a tatabányai folyosóban halad végig, ez a folyosó a megye szó szerinti gerincvonala. Ebben az irányban a kapcsolati sávok többszöröződése figyelhető meg, ami utal a kapcsolat fontosságára. A sávval párhuzamosan fut a „rég” 100-as (jelenleg 1-es) főút, a többszörösen

központi városhálózati csomópont részei. Ugyanakkor a vállalászási szempontból legaktívabb települések közül háromban is

negatív a vándorlási különbözet 2009 és 2010 átlagában, csak Vértesszőlős tud felmutatni jelentős bevándorlást (ez viszont egyértelműen a tatabányai kiköltözést jelzi).

Az ezer lakosra jutó álláskeresők száma kiugró eltérést mutat a megye legdinamikusabb és a gazdaság fejlődési szélárnyékban lévő térségei között (Vértestolna, 27 fő; Csé, 102 fő), a különbség közel négyszeres. Ezzel egybevé, hogy a KKV-k szempontjából legerősebb négy településen az álláskeresők aránya a legalacsonyabbak közé tartozik a megyében (29-38).

Vértesszőlősön kívül még 15 településen nőtt a lélekszám a bevándorlásoknak köszönhetően, a többi 49 községben negatív az egyenleg. A növekedés kiugróan nagy Mogyorósbányán, Bajon és Vértesszőlősön. A növekedést a városból való kiköltözés magyarázza, tehát a viszonylag kisebb méretű megyei városoknak is kezd kialakulni az agglomerációja. A legnagyobb népességvesztést Sárísáp, Mocs, Bokod és Tarján szenvedték el, Sárísáp és Bokod esetében egyértelműen az energiagazdálkodásban bekövetkező átrendeződés következménye, Tarján viszont kivétel, mert Tatabánya „agglomerációjaként” akár kiköltözési célpont is lehetne. Tendencia hogy a megye népességmozgása nem igazodik a megye gazdasági-ipari tengelyeihez, hanem ellenkező irányba, a köztés területek „megtöltésére” irányul. Ezek a területek elsősorban a Gerecse térségében, az 1-es és 10-es úthoz kapcsolódóan találhatók. (4.1.a és 4.1.b melléklet)

módosult nyomvonalú Budapest-Győr (-Hegyeshalom) vasútvonal, valamint a korábbi évtizedekben az 1-es főút kapacitásnövelésének céljából épített több kiváltó útszakasz is, melyeket végül nem integráltak az M1-es autópályába, ami a térség diffúz úthálózatát végül egybeszervezi, összefogja.

Településhálózat tekintetében a megye három alappilléren (Tata-Tatabánya–Oroszlány városhármas, Komárom és Esztergom) nyugszik. Komárom és Esztergom jelentőségét a Duna szlovákiai oldalán fekvő „ikervárosaik”, Révkomárom és Párkány húzzák alá. Mindkét dunai átkelés országosan is fontos kapcsolat a Felvidék felé. Különleges szerepek lehetőségét rejti magában a hídfőhelyzet és a határátlépési pont, Esztergom-Komárom megyében azonban ezt a látószólag magától értetődő vélekedést, illetve történelmi tapasztalatot a tényleges mutatók, – egyelőre – nem igazolják vissza. Jelenleg egyik hídfőhelyzetben lévő település sem kecsegtet különleges gazdasági potenciállal, ez különösen jól lemérhető Esztergom esetén, ahol a híd jelenléte immár egy évtizedre vezethető vissza, ez alatt az idő alatt viszont nem történt a híd megépülésére visszavezethető, nagy horderejű potenciálváltozás. Történt ez annak ellenére, hogy a határ ebben az irányban már csak egy jelképes intézmény.

A Tatabánya-központtal létrejött városhármas térszerkezeti fontosságát a Vértes és a Gerecse közötti átkelőhely növeli, ezen belül Tatabánya, a rajta átvető közlekedési útvonalak révén gazdasági tekintetben őrzi, erősíti relatív vezető szerepét, miközben Tata egyre inkább a várostérség lakóvárosává és kulturális-szabadidő központjává növi ki magát. Oroszlány még keresi helyét ebben a térségben, földrajzi helyzete (Vértes központja) többirányú kitérési lehetőséget is biztosít. A megye gazdasági súlypontjainak kapcsolódása a közeli, országos viszonylatban kiemelkedően fontos gazdasági centrumhoz, Székesfehérvárhoz a Vértes elválasztó hatása miatt áttételes, azonban az OTK munkanyaga szerint felértékelődése várható, Budapest tervezett „tehermentesítésével” összefüggésben. A nemzetközi tranzitforgalomban is jelentős útvonal a 81-es út, amely a megyében periférikus fekvésű.

A külső és belső kapcsolatok elemzése során a településhálózat rendszerében a különböző méretű és jelentőségű települések többszintű kapcsolati hálóját fedezhető fel. Ezen belül a közúti és vasúti kapcsolatok jellemzően egyműveknek tekinthetők, mivel a megye térszerkezetének erős földrajzi-domborzati meghatározottsága miatt a vasútvonalak általában a főútvonalak mellett, azokkal jellemzően párhuzamosan, mintegy azok „megerősítéseként” működnek, természetesen jóval ritkább hálózatban. Az eltérő településhálózati szintek önálló kapcsolati hálójának egymásra vetítéséből alakulnak ki a domináns kapcsolati folyosók (Bécs-Budapest-Szeged, Nyitra-Komárom-Tatabánya- Oroszlány-Székesfehérvár), esetlegesen a kapcsolati hiányokat mutató irányok. A megyére általánosságban jellemző a budapesti régió-által meghatározott sugaras közlekedési hálózat összemetsződése a Győr központtal kialakult sugaras úthálózat-tal. A főútvonalak által körülzárt térségekben a sűrű, nyílt szerkezetű úthálózat jellemező (Tatabánya és Esztergom között a Gerecsében). A hálózat típusa, sűrűsége, eloszlása alapján a megye aszimmetrikusan kapcsolódik a környezetéhez, a délkeleti irányban a Vértes és a Gerecse hátráltatja a sűrű kapcsolati háló kialakulását, északon a Duna (és a szlovákiai hiányos észak-déli irányú hálózat). Az országhatár-menti helyzet az elmúlt 90 évben nem torzította a megye kapcsolati rendszerét, mert ebből a szempontból a Duna-hidak voltak a meghatározóak, amelyek a határmódosítás előtt ugyanolyan szegényes északi irányú kapcsolatot nyújtottak, mint jelenleg.

A közút- és vasúthálózat párhuzamossága elsősorban a komáromi Duna-átkelésnél mutatkozik hátrányként, ahol a közúti és a vasúti híd egymás közelében épültek meg. Így – bár a Dunán a hidak száma „átlagosan” elegendőnek tűnik, az egy helyre csoportosított műtárgyak miatt mégis hosszú folyószakaszok maradnak gyalogos- és kerékpáros forgalomban is használható átkelési lehetőségek nélkül. Hálózati szempontból Almásfüzitőnél, valamint a Nyergesújfalunál mutatkozó kapcsolat hiányzik leginkább.

A vasútpolitika sikertelenségét jól példázza a Komárom - Esztergom-vasútvonal, ahol a sűrűn betelepült, iparosodott Duna-parti sávra szorult, eképpen nagyon kedvező helyzetben lévő vasútvonalon nem sikerült olyan menetrendet és kapcsolati rendszert kialakítani, ami a vasútvonal létjogosultságát bizonyítaná. A korábban nemzetközi vonatot is látott vasútvonalon ma napi két pár személyszállító vonat közlekedik, természetesen ilyen szolgáltatási színvonalon mindenfajta utasvonzó képesség nélkül. Ez a helyzet nem csak a vasútpolitika sikertelenségéről szól, hanem a közlekedési hálózattervezés és a területi folyamatok teljes függetlenedéséről is.

4.2. KÖZLEKEDÉSI INFRASTRUKTÚRA

4.2.1 VONALAS RENDSZEREK, LÉTESÍTMÉNYEK

A megye közlekedési hálózatát a Budapest és a nyugati országhatár közötti közutak és vasútvonalak és az erre hozzávetőleg merőleges észak-déli hálózati elemek határozzák meg. Hagyományosan a megye területén keresztül valósul meg a Budapest és Bécs/Pozsony közötti összeköttetések, jóllehet ezek vonalvezetése folyamatosan változik (korábban Budapest–Dorog–Komárom, majd Budapest–Tatabánya–Komárom, legújabban Budapest–Tatabánya–Győr /M1/).

A megye közlekedési gerincvonala az M1-es autópálya és a vele párhuzamosan futó 1. sz. Budapest–Hegyeshalom vasútvonal. Az autópálya Budapest és a határ között több ütemben épült ki, az egyik legkorábban, a 70-es évek elején épült szakasza a Tatabánya és Győr között megépült szakasz, mely Komáromot kerülte el és lerövidítette a Tatabánya és Győr közötti útszakaszt. Ezt követte a 80-as évek elején a Tatabányát a Gerecse oldalában elkerülő autópálya, párhuzamosan a Komáromot elkerülő félpálya bővítésével. A Tatabánya és Budapest közötti szakaszon az autópálya kiépítését már a '60-as évektől kezdve egy több ütemben végbement útfejlesztés előzte meg. Ezzel a tradicionális „bécsi út”, a Budapestről Dorogon, Nyergesújfalun és Komáromon át nyugat felé vezető főútvonal átkerült a Gerecse és a Vértes közötti új nyomvonalra, a vasút mellé, ennek ellenére a korábbi, 10-es jellel jelölt főútnak a helyi szerepe mellett megmaradt a kisebb térség (Dunamente, esztergomi, dorogi iparterületek feltárása) forgalmának kiszolgálása. Az M1 gyorsforgalmi út túlterheltsége miatt annak bővítése elengedhetetlenné vált. Az országos fejlesztési dokumentumok javasolják a gyorsforgalmi út Budapest és Tatabánya közötti szakaszának 2x3 sávra történő bővítését. Ez a munkäutemezés szerint 2020 után várható, tehát ezt a ciklust nem érinti.

A megye további fontos települési és közlekedési tengelye az Almásfüzitő és Esztergom közötti Duna-völgy. A Gerecse Dunára lefutó északi lejtője által beszorított szűk települési sávban jelentős ipari potenciál van még jelen, melyet a 10-es út és a vasút végig súlyvonalában tár fel, tehát a településszerkezet és a közlekedési hálózat viszonya ideális, teher- és személyforgalom szempontjából egyaránt. Más kérdés, hogy jelenleg olyan nagy a forgalom és környezeti terhelés, hogy a lakók életkörülményeit rontja. E probléma megoldására mindenképpen egy komplex tanulmány készítése indokolt, melynek ki kell térnie a vasúti teherszállítás és személyszállítás fejlesztési lehetőségeire, a folyami hajózás fejlesztésében rejlő lehetőségekre, kiemelten vizsgálja az intermodalitás fejlesztésének lehetőségeit. Fontos, hogy a vizsgálat kitérjen az integrált területfejlesztési, ingatlangazdálkodási és környezeti hatásokra is térjen ki a KEM TrT szerint.

A megye nyugati felében meghatározóak a Komárom–Székesfehérvár és a Győr–Székesfehérvár kapcsolatok. Utóbbi az országos összehasonlításban is a jelentősebbek közé tartozó két gazdasági központ intenzív kapcsolataként működik, jelentős mértékben tranzitforgalommal megterhelve. A 2005-ös megyei Térségi Szerkezeti Tervben ennek megfelelően jelent meg a Komárom–Székesfehérvár (-Dunaújváros) gyorsforgalmi út gondolata, amely azonban a hatályos OTRT-ben nem szerepel. Ez azért kritizálható, mert az országosan legerősebb tranzitiránynak tekintett Hegyeshalom–Horgos/Nagylak kapcsolat így nem terhelte volna a Budapest körüli M0-autópályát, ugyanakkor lökést adhatott volna a székesfehérvári gazdasági térségnek, és jelentős lépés lett volna egy nyílt hálós országos közúti főhálózat irányában. Jelentős közútfejlesztések történtek a legutóbbi időben Esztergom és Tokod között, a Dorogot elkerülő 10-es és 11-es útszakaszokkal együtt a majdani M11-es autópálya tervezett nyomvonalában, valamint a dunai védgátrendszer is megvalósult.

A fő közlekedési folyosók közötti térségek viszonylag ritkán lakottak, ennek megfelelő sűrűségű, az országos állapotnak megfelelő, átlagos minőségű úthálózattal. Az észak-déli vasúti kapcsolat a közútihoz hasonlóan háttérbe szorult az elmúlt fél évszázad területi fejlődése során. A Dunántúlt harántirányban átszelő, így fontos hálózati szereppel bír, ám viszonylag ritkán lakott területet feltáró Komárom–Székesfehérvár vasútvonalon 2009-ben megszüntették a személyforgalmat. 2010-ben a vonalat újraindították, majd 2011-ben a járatszámot napi kettőre csökkentve gyakorlatilag ismét leállították azt. Ezzel a korábban létező, Győr és Pécs közötti eljutás már csak budapesti átszállással lehetséges. A vasútvonal a gyakorlatban a Budapest–Tatabánya–Komárom vonalszakasz esetleges meghibásodása esetén szükséges elkerülő-útvonalaként működik.

A Budapest–Hegyeshalom fővonalat az 1970-es évek óta folyamatosan alakítják át a nyugat-európai minőségi vasúti kapcsolat megteremtése céljából. A '80-as évek végéig megtörtént a pálya részben új nyomvonalra helyezése, mely a megyében a „szurdok” néven ismert új pályaszakasz kiépítését jelentette Tatabánya keleti kapujában, ezzel párhuzamosan a Tatabányán belüli régi vonalrész felhagyták és a megyeszékhelyen új, központi helyzetű állomás épült. A '90-es években már az új nyomvonalon teljes felépítménycsere történt, átépítették Tata-állomást és Almásfüzitőt. A Tata és Komárom térségében tervezett, várost elkerülő nyomvonal nem valósult meg és várhatóan – az új nagysebességű vasútnak a megye déli peremére tervezett nyomvonala miatt – már nem is fog megvalósulni. A '90-es évek közepére elkészült, akkor országosan legnagyobb sebességre (140-160km/h) engedélyezett pálya megfelelő fenntartás híján mára ismét kritikusan leromlott állapotba került. A közel jövőben várható a vasútvonal Biatorbágy-Tata szakaszának teljes rekonstrukciója (ívkorrekciókkal egybe kötve), melynek előkészítése (településrendezési tervek módosítása) megkezdődött.

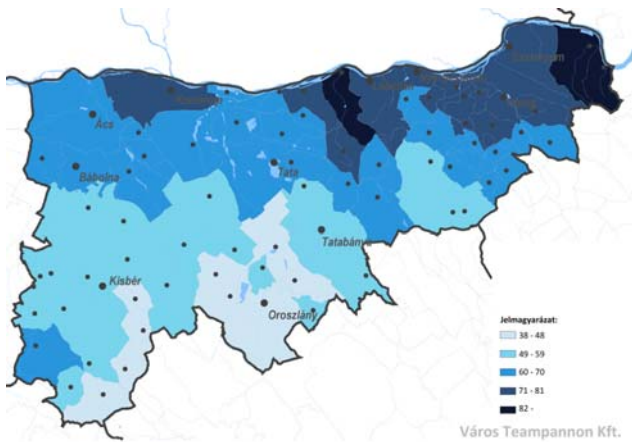
Komárom-Esztergom megyét a 2007 és 2009 között zajló sorozatos vasúti forgalomleállítások Szabolcs-Szatmár-Bereg megye után a legerősebben érintették. A Budapest–Esztergom, a Budapest-Hegyeshalom és a Tatabánya-Oroszlány vasútvonalak kivételével az összes vonalon megszüntették, vagy olyan mértékben csökkentették a szolgáltatást, ami gyakorlatilag a megszüntetéssel egyenértékű. A Környe-Pápa vonalszakasz pótlás nélkül megszűnt, azóta a vasúti infrastruktúra olyan állapotba került, ami a szolgáltatás újbóli megindítását lehetetlenné teszi. A keresztező Komárom-Székesfehérvár vasútvonal szolgáltatáscsökkentése után a megye egyik jelentős települése, Kisbér, gyakorlatilag vasúti kiszolgálás nélkül maradt. Az Almásfüzitő-Esztergom vasútvonalon a teljes leállítás, majd újbóli forgalomfelvétel után 2011-ben szintén napi két járatpár közlekedik, ami azt jelenti, hogy a jelentős hosszban a vasútra szerveződő, sűrűn lakott településláncolat (összesen 24.400 fő lakossal) közösségi közlekedési kiszolgálásából a vasút kimarad. A teherforgalom ezen a vonalon továbbra is jelentős, melyhez az esztergomi Suzuki-gyár nagyban hozzájárul. Ezen túlmenően a korábban jelentős vasúti határátmeneten, a Komárom–Révkomárom közötti hídon sem zajlik vasúti személyforgalom.

A Duna vonalát követve szakaszokban kiépült az a kerékpárút, mely az országos és a nemzetközi törzshálózatnak egyaránt része lesz. Jelenleg Búbánatvölgy és Esztergom, Tokod és Nyergesújfalu, valamint Almásfüzitő és Komárom nyugati kapuja között lehet ezeket kerékpárral igénybe venni.

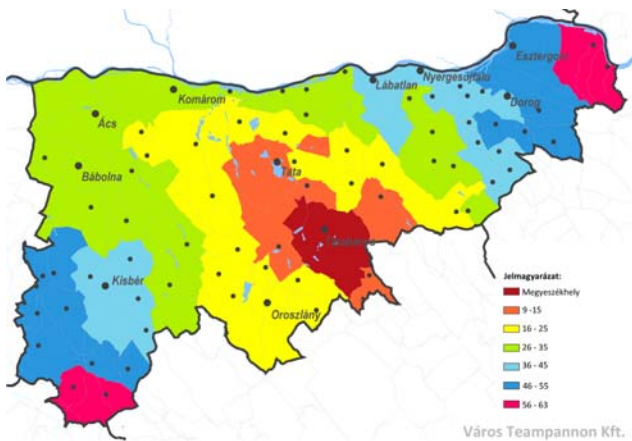
A Dunában jelentős komplex hasznosítási lehetőségek rejlenek. Az egyik a vízi közlekedés, melynek nemcsak a belvízi hajózásban van szerepe, hanem a nemzetközi szállításban is, hiszen elérhetővé válik a Fekete-tenger, és – mesterséges csatornán keresztül – az Északi-tenger is, ezzel együtt a világ legjelentősebb kikötőcsoportjai is (pl. Amsterdam, Rotterdam, Constanta). A Duna stratégia egyik legfontosabb eleme a belvízi hajózás fejlesztése, mind a teherszállítás, mind a turisztikai célú hajózás vonatkozásában. A Széchenyi tervben, kapcsolódva a Duna Stratégiához, szintén hangsúlyosan jelenik meg a dunai hajózás feltételeinek javítása. A Széchenyi terv Komáromot, mint az ország kiemelten fejlesztendő trimodális kikötőinek egyikét említi (Győr-Gönyű, Budapest-Csepel, Érd-Nagytétény, Dunaújváros és Baja mellett). Ugyanakkor a megyében hiányoznak a kapcsolódó közút-vasúti infrastruktúra- és kikötői kapacitások, de a dunai belvízi közlekedéssel kapcsolatos hazai politikai szándék is. A megyében több kikötő is van (pl. Komárom, Szőny, Almásfüzitő, Lábatlan), de egyetlen nagy kapacitású teherforgalomra alkalmas kikötő sincsen (csak Szlovákiában, Révkomáromban). Fontos, hogy a megye a jövőben Szlovákiával együtt működve kihasználja a vízi szállításban rejlő lehetőségeket is.

4.2.2 EGYÉNI ÉS KÖZÖSÉGI KÖZLEKEDÉSI MEGKÖZELÍTHETŐSÉG

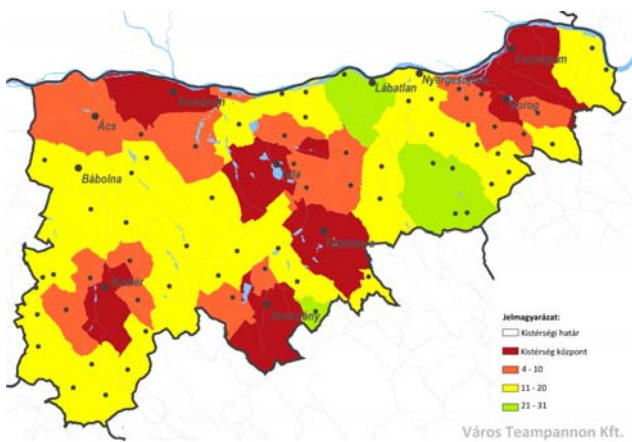
Komárom-Esztergom megye az országos térszerkezetben periférikus helyzetben van, ez megközelíthetőségére rányomja bélyegét. Az északon határoló Duna határfolyó, Esztergom és Komárom között 52 km-es hosszban egyetlen híd sem keresztezi. Városszerkezeti okok miatt az esztergomi kapcsolat nem tekinthető, országos jelentőségű kapcsolatnak, jellemzően helyi mobilitási igényt elégít ki. A Patince (Pat) és Dunaalmás között tervezett komp sem javíthatja jelentősen az alapvető kapcsolathányt.

4.2.2.1. ábra: regionális központ elérhetősége percben (Forrás: TEIR)

4.2.2.2. ábra: Megyeszékhely elérhetősége közösségi közlekedéssel perc (Forrás: TEIR)

4.2.2.3. ábra: Kistérségi központok elérhetősége percben (Forrás: TEIR)

A megye jellemző közúti megközelítési útvonalai:

- Duna völgyében keletről a 11-es út, nyugatról az 1-es út,
- Budapest felől a 10-es, és a közös folyosóban vezetett 1-es és M1-es út,
- Székesfehérvár felől a 81-es és 811-es út (utóbbi az M1-es autópályával biztosít kapcsolatot),
- Győr felől az M1-es autópályája és a 81-es főút.

A felsoroltakon kívül a közutak közötti zárványokban számos helyi jelentőségű út lépi át a megyehatárt és biztosít összeköttetést a szomszédos települések között. Jelentős akadály a Vértes hegység tömbje, melynek kiépített útjai erdőgazdasági és üzemi célokat szolgálnak, ezért a Fejér megyei Bicske és Mór közötti körülbelül 20km-es szakaszon semmiféle közlekedési kapcsolat nem keresztezi a megyehatárt.

A megyének alapvetően a domborzat által dominált keleti és déli részén a főútvonalak egyértelműen a völgyekbe, domborzati áttörésekbe szerveződnek, így a megye jelentős települései egymással nem mindig állnak közvetlen kapcsolatban (pl. Tatabánya – Esztergom). A közvetlen kapcsolati irányokban a közúti és a közösségi közlekedési megközelíthetőség lehetősége többszörösen, közúton és vasúton is adott.

A közösségi közlekedés fókuszpontjai Tatabánya és Esztergom. Utóbbi szinte Budapest agglomerációjának számít, így a két megye közötti közlekedési összeszövődés a helyi jelentőségű közlekedés szintjén is létrejön. Esztergom az északnyugati agglomerációs vasúti és autóbusszjáratok végpontja. A vasútállomás kedvezőtlen városzerkezeti elhelyezkedése miatt az autóbussz-közlekedés dominál, a szomszédos Szlovákiába is indulnak menetrendszerű járatok. Esztergom a 10-es (45km) és a 11-es úton (63km) is megközelíthető Budapest felől, az óras sűrűséggel közlekedő autóbusszok az előbbi nyomvonalon 1 óra 10 perc, utóbbin kereken két óra alatt teszik meg a távot. Vonattal az út időtartama 1 óra 40 perc, de a jelenleg is tartó teljes pályaaátépítés eredményeképpen a mai menetidő jelentősen csökkenni, a járatszám növekedni fog.

Budapest és Tatabánya között a fő közösségi közlekedési kapocs a vasút, az órás ütemben közlekedő személyvonatok 50 perc alatt érnek Budapestről a megyeszékhelyre, az ütemen felül közlekedő gyors és nemzetközi vonatoknak csak fél órára van ehhez szükségük. Tatabánya és Székesfehérvár, a két szomszédos megyeszékhely között napi 11 pár autóbuszjárat közlekedik munkanapokon, az 55-65 km-es utat 1 óra 10-25 perc alatt megtéve.

Tatabánya és Győr között a vasút a főszerep. A személyvonatok órás ütemben közlekednek, 1 óra 10 perc alatt téve meg a 67km-es távolságot, a gyorsvonatoknak erre mindössze fél órára van szükségük.

Tatabánya és Esztergom között – bár földrajzilag közvetett a kapcsolat, napi 15 pár közvetlen autóbusz közlekedik. Az útvonaltól függően 55-60km-es távolságot másfél-két óra alatt teszik meg, feltárva a Gerecse településeit. Tatabányának a megye nyugati felével, Kisbérrel is nagyon jó az összeköttetése, a napi 16 pár autóbuszjárat olyan kiszolgálási színvonalat biztosít a települések központjában, amely a párhuzamos vasútvonalon sem járatsűrűség, sem utazási idő tekintetében nem volt lehetséges. Az autóbuszoknak a 38km-es távolságon megközelítőleg egy órára van szükségük a két település között.

A megye második legfontosabb vasúti folyosója a Komárom-Székesfehérvár vasútvonal, mely tágabb kitekintésben egy Sárbogárd-Székesfehérvár-Komárom vasútvonal része. Ez az átlós vonal három vasúti törzshálózati fővonal között létesít kapcsolatot, a tervezett, de életbe nem lépett menetrend szerint kiváló kiszolgálást adva Észak- és Dél-Dunántúl között. Az előremutató menetrendi fejlesztés helyett annak ellenkezője valósult meg, a napi két vonatpár gyakorlatilag azt jelenti, hogy a megye észak-déli vasúti gerincvonalán megszűnt a személyszállítás. A kieső személyszállítási kapacitás ellentételezésekként a párhuzamos 81-es főúton a két város között napi 5 pár autóbuszjárat közlekedik, a vasútinál (1 óra 25 perc) hosszabb menetidővel (1 óra 45 perc).

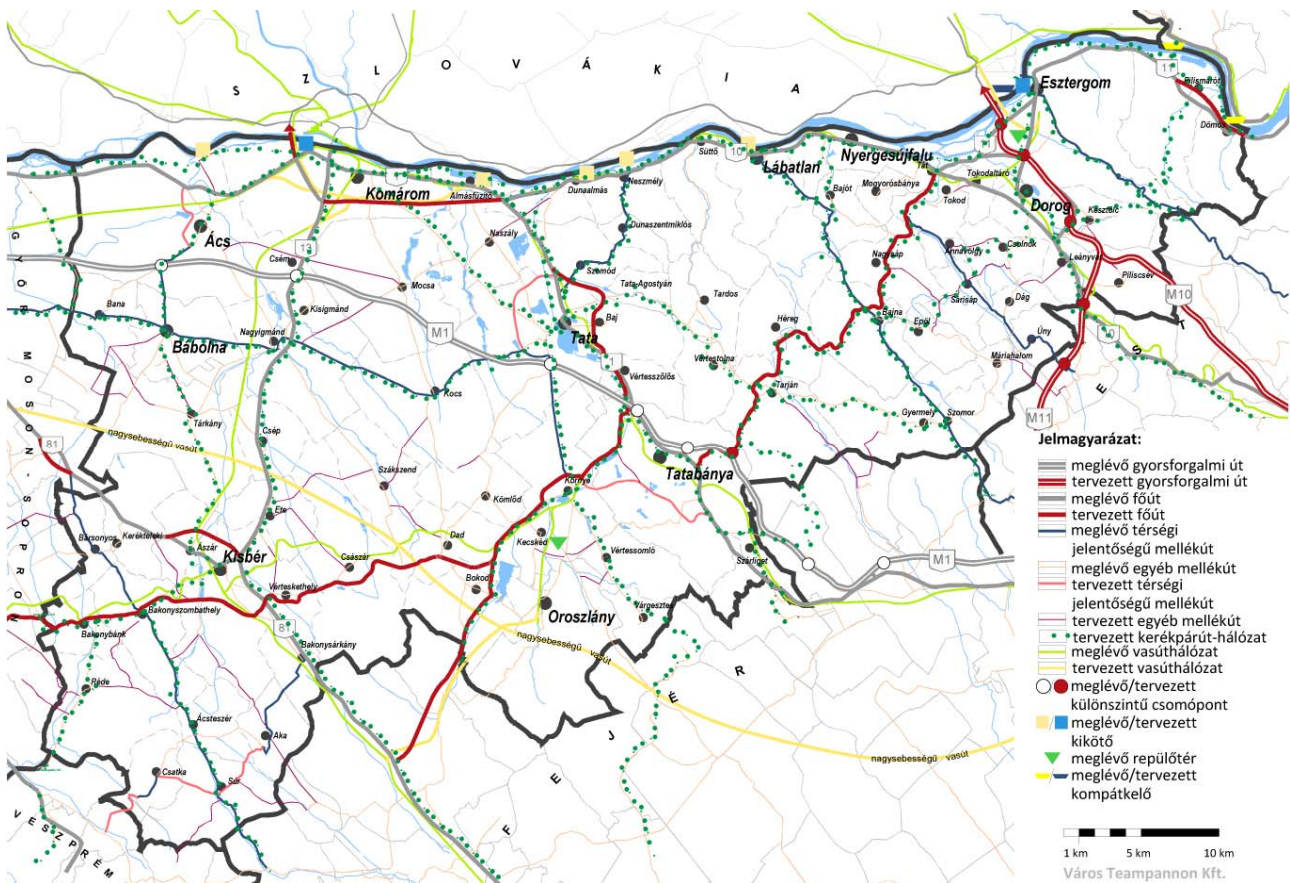
A Vértesszőlős véleményében megemlíti, hogy az autóbusz-állomások területi elhelyezkedése legtöbbször előnytelen, a vasútállomásoktól távol helyezkednek el, nehezítve az átszállást. A vasútállomások kiszolgálása a települések felől akkor volna ideális, ha az autóbusz-állomásokat a vasúti kiszolgáló létesítményekkel a lehető legszorosabb egységet képezve alakítanák ki.

4.2.3 KÖZLEKEDÉSI KAPCSOLATI HIÁNYOK

A kapcsolathianyok meghatározásánál nem vettük figyelembe a tervezett, de meg nem épült közlekedési infrastruktúrát (4.2.3.1. ábra), sokkal inkább a térségi együttműködés kialakult erővonalainak megfelelő infrastruktúrával való kiszolgálása a cél. A megyében két markáns együttműködési tengely körvonalazódik. Az Oroszlánytól Tatán át Almásfüzitő/Komáromig nyúló területen különböző ipari, logisztikai gazdasági tevékenységek sorakoznak, szoros együttműködésben testesítve meg a megye gazdasági gerincvonalát. A belső kapcsolatok egyenlő fontosságú ennek a tengelynek a déli, Székesfehérvárhoz való kapcsolódása is. A belső kapcsolatok működését gyengíti, hogy a megye közlekedési gerincvonalára, az M1-es autópályára és az 1-es út is a belső kapcsolatok irányára részben merőleges, illetve fonódó, leváló, Tatán városi átkelési szakaszokkal van nehezítve. Ezért javasolt egy olyan elkerülő út megépítése, mely dél-nyugat felől (Környe felé) elkerüli Tatát, Tatabányát, felfűzve a térségben található kereskedelmi és gazdasági területeket (Ennek egy szakasza meglévő közlekedési út). A déli, székesfehérvári kapcsolat szinte teljes mértékben hiányzik, illetve Mór térségében erre alkalmatlan hálózaton át valósul meg. Ennek fényében látható, hogy a (részben meglévő nyomvonalon) tervezett Mór-Oroszlány vasútvonal a területi együttműködés vonalába illeszkedik, Tata térségében pedig a lakott területek által nehezített közúti kapcsolatokat új vonalakra kell helyezni.

A másik markáns gazdasági-térszerkezeti vonal Almásfüzitő és Esztergom között húzódik. Térszerkezeti hiány itt nem tapasztalható, ellenben a Duna-parti gazdasági sáv belső forgalma kapacitás- és környezetvédelmi problémákat vet fel. Olyan kapacitásnövelő, a térszerkezetet gazdagító megoldás támogatható, amely a gazdasági tengely eredeti rendjét, a települések, a gazdasági egységek és a közlekedési infrastruktúra szoros integrációját megőrzi.

Speciális esete a kapcsolati hiányoknak, amikor a kapacitív, jó külső kapcsolatokkal rendelkező hálózati elemmel való összeköttetés hiányzik. Komárom-Esztergom megye esetében a Duna mentén állnak elő ilyen jellegű problémák, különösen az Almásfüzitő és Esztergom közötti, a főközlekedési irányokról leszakadó területrészen, ahol a Duna szlovákiai oldalán megfelelő közlekedési kapacitás áll rendelkezésre, ám az oda való kapcsolat nem megoldott. Tipikus példája az ilyenfajta együtt-nem-működésnek, hogy az esztergomi Suzuki-autógyár nem használhatja a Párkányban rendelkezésre álló vasúti rakodó- és szállítókapacitást, ezért a sokkal kisebb kapacitású magyar oldalon kell, hogy megoldja szállítási feladatait.

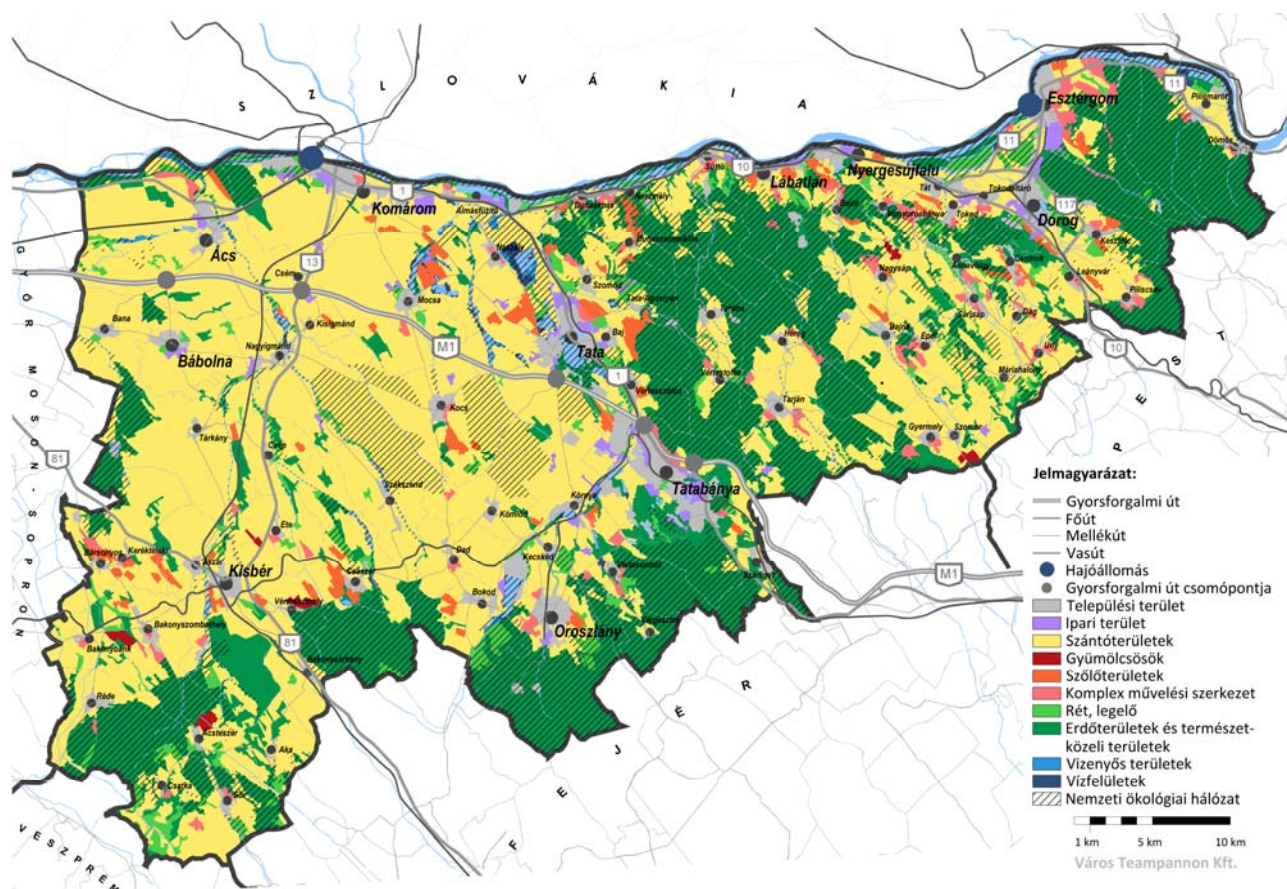
4.2.3.1. ábra: A megye tervezett közlekedési hálózata

4.3. A TÉRSZERKEZET IDŐBELI ALAKULÁSA, TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI

A megye jelenlegi térszerkezetét és területfelhasználási rendszerét a 4.3.1 ábra mutatja. A fejlesztés szempontjából meghatározó szerkezeti elemek a **közlekedési hálózat létesítményei** (gyorsforgalmi út, főút, mellékút, vasúthálózat, kikötők), melyek a Közlekedési infrastruktúra, illetve a nagytárségi összefüggések fejezetekben részletesen bemutatásra kerültek, jelen fejezetben nem ismételjük meg. Társégi szempontból a következő változásokat érdemes röviden kiemelni. 2005-ben került átadásra **117. számú főút** 16 km-es szakasza, mely tulajdonképpen a 10. sz. főút Dorogon, Táton és Tokodon átvezető szakaszának elkerülőjeként működik, tehermentesítve így a településeket az Esztergom/Nyergesújfalú/Lábatlan és Budapest felé irányuló teherforgalom alól. Hosszabb távon a főút rövidebb szakasza válik majd az M10/11 gyorsforgalmi út részévé. 2011-ben került átadásra a Komáromi elkerülő (**113. sz. főút**) egyik szakasza, mely az 1. és 13. sz. főutat köti össze. Ez a szakasz jelenleg a komáromi ipari park M1 autópálya csomópont és Székesfehérvár felé irányuló teherforgalmát vezeti el a város központjából. Az elkerülő továbbbépítésével Szlovákia felé egy új, nagy kapacitású közúti kapcsolat fog kiépülni (A híd tervei elkészültek). A vasútvonal hálózatban (nyomvonalakban) változás nem történt csak üzemeltetésükben. A **Tatabánya-Kiskőrös-Pápa vasútvonalon** 2007 márciusa óta nincs személyszállítás, manapság teherforgalmi célból és mentesítő vonalként működik. Az Almásfüzitő-Esztergom és Komárom-Székesfehérvár vasútvonalakon 2010-ben hosszabb-rövidebb ideig szünetelt a személyforgalom. A **Budapest-Esztergom vasútvonalon** manapság jelentős fejlesztések történnek, ezzel is javítva a térség közösségi közlekedési elérhetőségét, de fejlesztések várhatók a Budapest-Hegyeshalom vasútvonal Biatorbágy és Tata közötti szakaszán is. A kerékpárutak esetén összességében annyi megállapítható, hogy legfeljebb egyes települések belterületén épült ki egy-egy rövidebb szakasz, összefüggő hálózatról még nem beszélhetünk. A **tendenciákat** tekintve a jövőben várható közúti fejlesztéseket Komárom-Esztergom megye területrendezési terve rögzíti, ugyanakkor ezek nagy távú fejlesztések, ütemezéseket nem rendelhetett hozzá a terv (e fejlesztéseket lásd a Közlekedési infrastruktúra fejezetben.) A várható közúti fejlesztéseket a 2014-2020-as támogatási ciklusra vonatkozóan egyedül az 1222/2011 (VI. 29) Kormányhatározatából ismerhetjük meg. E szerint az I. programciklus (2011-17) nem tartalmaz fejlesztést a megye területére, ugyanakkor a II. programciklus (2017-20) során megépül az M10 2x2 sávú útja Üröm és Keszthely között, a 13. sz. főút elkerülője Szlovákia felé a 2x2 sávúra bővíthető Duna híddal, és az M11-ként ismert 101. sz. főút Tinnye és Keszthely között.

ti szakasza, csatlakozva az addigra (I. programciklusban) megépülő Zsámbék-Tinnye szakaszhoz. Bár nem a megyében valósul meg, de közvetetten igen nagy hatással lesz, ha ebben a programciklusban megvalósul a **váci Duna hid**, összekötve a 11. sz. főutat és az M2 gyorsforgalmi utat.

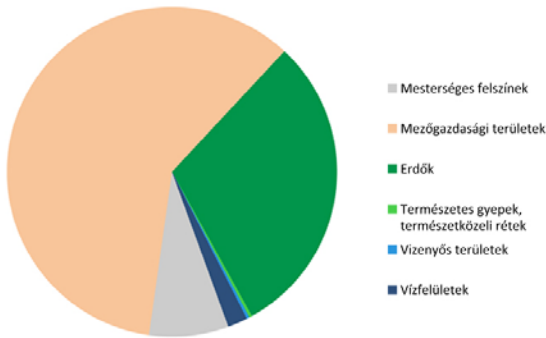
A **területhasználat**, illetve annak változása nyomon követhető a CORINE felszínborítottság¹⁷ térképeinek és a KSH adatainak vizsgálataival is. A térségi területfelhasználás változásait a legfrissebb adatokhoz viszonyítjuk. A KSH legfrissebb adatai 2010-ből származnak a művelési ágakról, ami a 2.1.2 fejezetben, a termőterületek mennyiségével, nagyságával kapcsolatban részletesen bemutatásra került. A CORINE felszínborítás legfrissebb adatai 2006-ból származnak ugyan, de térinformatikai rendszere lehetőséget nyújt speciális elemzések elvégzésére. Ennek adatai szerint **a megye területének közel 60%-án mezőgazdasági területek, 30%-án erdőterületek helyezkednek el**. A beépített területek a megye 7,6%-át, a vízfelületek 2%-át foglalják el. A mezőgazdasági területek, több mint 4/5-e szántó, a szőlőterületek aránya viszonylag magasnak tekinthető (3,3%), ugyanakkor a gyümölcsösök aránya alacsony. Általánosságban megállapítható, hogy a megye területfelhasználása **változatos szerkezetet** mutat, homogén összefüggő területeket a Kislétföld benyúló szántóterülete, valamint a hegyvidékek (Vértesszőlős, Gerecse, Pilis és Visegrádi-hegység) erdői alkotnak. Legváltozatosabb szerkezetű területeket a „komplex művelési szerkezet jelzi”, mely az egymás mellett lévő kisterületű földrészteteket, egyes egyházi kultúrákat, legelőket és évelő növényi kultúrákat jelenti. Ilyen területek elsősorban a hegyek lankáin, valamint az alacsony, dombvidék jellegű területeken található (szőlőhegyek, zártkertek). A legintenzívebb, nagyobb egybefüggő beépítések a megye középső részén (Oroszlány-Tatabánya-Tata), szakaszosan a Duna mentén (Ács-Komárom-Almásfüzitő, Sütőtölgy-Lábatlan-Nyergesújfalu), valamint Dorog-Esztergom térségében fedezhetők fel (itt él a megye lakosságának közel 2/3-a). A kiterjedt mezőgazdasági területeken, valamint a hegyvidékek területén ritka a település hálózat, itt kevesebb mesterséges felszín található. A Kelet-Gerecse, valamint a Bakonyalja lankásabb térszíneinek beépítettsége nem tekinthető intenzívnek a kis kiterjedésű települések miatt, ugyanakkor sűrűn helyezkednek el, ezzel téve változatosabbá a területet.

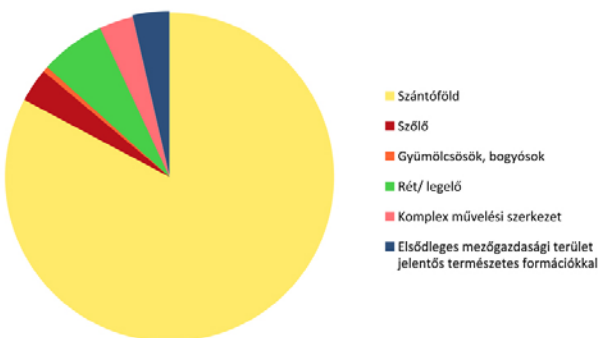
4.3.1 ábra: A megye szerkezete, területfelhasználása (Forrás: CORINE, KEM TrT)

¹⁷ CORINE 2006: A terület-felhasználás egységes európai szintű felmérése úrfelvételek alapján

Komárom- Esztergom megye területfelhasználásának területi aránya

Komárom- Esztergom megye mezőgazdasági területeinek aránya

4.3.2 ábra: Megye területfelhasználása a CORINE 2006 felszínborítottság alapján (Forrás: CORINE)

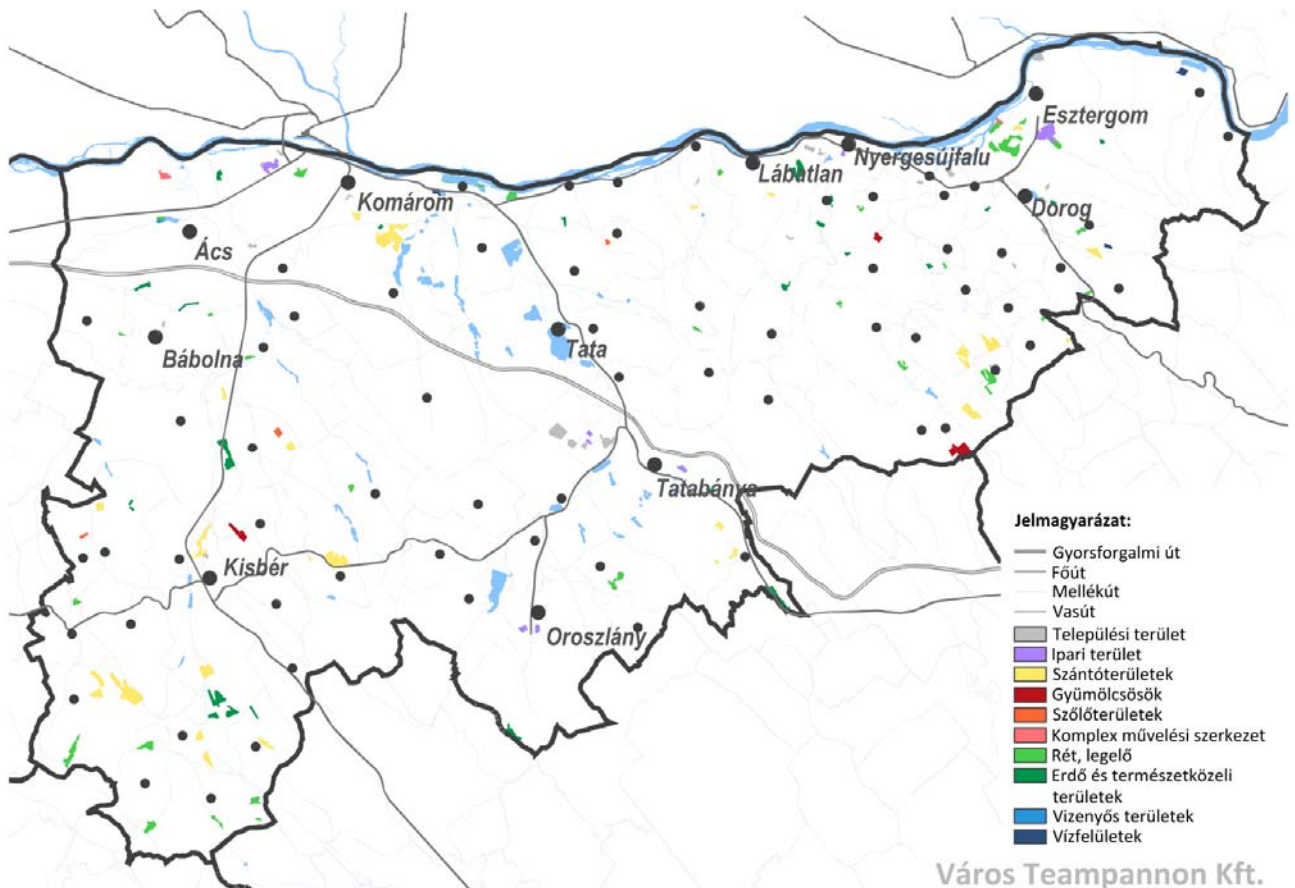
4.3.a táblázat: Művelés ágak változásai 1980 és 2010 között (Forrás: KSH)

MŰVELÉSI ÁG	1980	1990	2000	2010
SZÁNTÓ	110 892	113 961	100 589	103 542
KONYHAKERT	7 711	9 002	2 424	2430
GYÜMÖLCSÖS	1 840	1 226	617	851
SZŐLŐ	4 237	3 807	2 376	1477
GYEP	26 858	23 743	18 750	19 223
MEZŐGAZDASÁGI TERÜLET	151 538	151 739	124 756	127 523
ERDŐ	60 872	61 780	56 070	61 330
NÁDAS	375	299	684	628
HALASTÓ	846	855	918	1 164
TERMŐTERÜLET ÖSSZESE	213 631	214 673	182 428	190 645
MŰVELÉS ALÓL KIVETT	27 060	29 888	37 369	42 323
ÖSSZESEN	240 691	244 561	219 797	232 968

Jelentős változás történt a **gyümölcs és szőlő művelési ág** arányában is. 1980-ban még több, mint 4000 ha-on termelt szőlő, viszont 1990-től drasztikusan lecsökkent az aránya, mintegy a harmadára. Az utóbbi években azonban már csak stagnálás tapasztalható. A **szőlőterületek rohamos csökkenése** mögött – a 90-es években a termelészövetkezetek felbomlása, majd az uniós kvóta bevezetése után – elsősorban gazdaságossági megfontolások állnak, kivágásukat az Európai Unió is támogatta. A felszámolt szőlőterületek helyén zömmel szántókat alakítottak ki. A gyümölcsösök esetében is hasonló arányú veszteséget könyvelhettek el, a mélypont az ezredforduló környékén volt. Többségüket egyszerűen felhagyták, nem gondozták tovább, így előregedtek. Ezt bizonyítja, hogy a CORINE 2006-os felmérés már erdőbe sorolja e felhagyott területeket. Az utóbbi évtizedben viszont lassú növekedésnek indult a gyümölcs művelési ág aránya, mely a gyümölcstermesztési ágazat lassú fejlődését, térnyerését jelzi.

A **területhasználat változása** a CORINE felszínborítás adatai alapján és a művelési ágak változásával nyomon követhető. A két féle adat nem minden esetben mozog együtt, mely elsősorban az eltérő adatforrásból származik, igaz mind a két felmérés a tényleges területhasználatot jelzi (CORINE-műholdas felmérés, KSH-kérdőíves adatgyűjtés a gazdálkodóktól). A **művelési ág** - az előírások szerint - a földterületre jellemző, **gazdálkodók általi tényleges hasznosítási módot** jelenti. A területhasználat egy dinamikus rendszer, ahol a művelési ágak területi aránya folyamatosan változik, mint ahogy a 30 évre visszatekintő alábbi táblázat is mutatja.

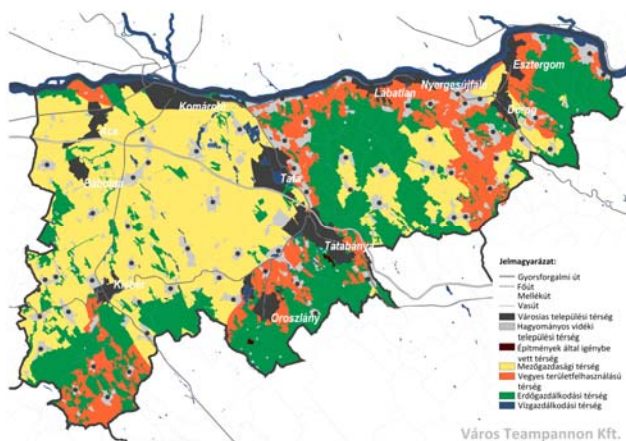
Látható, hogy **a szántóként használt területek aránya** 1990 és 2000 között jelentősen, mintegy 13.000 ha-ral csökkent, viszont 2010-re kis mértékben növekedett. A CORINE szerint ugyanakkor összességében alig változott a szántóterületek aránya (Az eltérő változás az eltérő módszerekben rejlik. Lásd később). A mellékelt térkép jól mutatja azt a dinamizmust is, hogy míg egyik helyen csökkentek a szántóterületek (legelővé, erdőterületté váltak), ami nem feltétlenül tekinthető tudatos változásnak (pl. erdőtelepítésnek), addig másutt majdnem hasonló mennyiségű szántót vontak művelés alá. Megjegyzendő még, hogy a CORINE felmérés szerint 295 ha-nyi szántó került beépítésre a 16 éves intervallumban, 164 ha-nyi területet ugyanakkor gyümölcsfákkal telepítettek be.

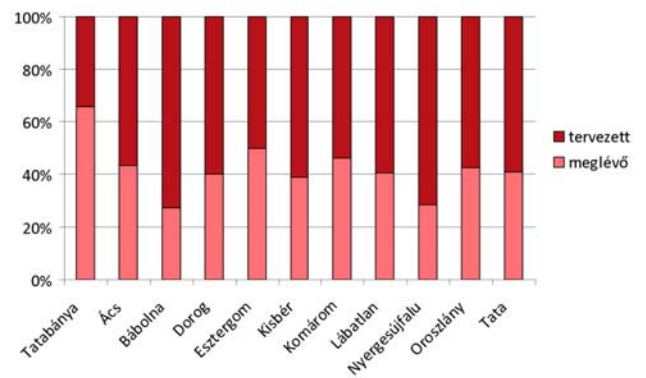
4.3.3 ábra: Területfelhasználás változása 1990-2006 között a CORINE adatai szerint (Forrás: CORINE)

A **gyepterületek hasznosításának mértéke** 1980 és 2000 között mintegy 8000 hektárral csökkent, a legnagyobb mértékben a 90-es években (5000 ha), mely elsősorban az **állatállomány csökkenésével** függ össze. A megye szarvasmarha állománya például 1990 és 2000 között 31 ezerről 18 ezerre csökkent, majd 2010-ben már csak 11 ezret számoltak. Szintén jelentősen csökkent a juh állomány is. Az **erdőként** használt területek aránya a hosszú adatsort tekintve lényegesen nem változott, legfeljebb az ezredfordulón következett be némi csökkenés. Meg kell jegyezni még, hogy a **halastó** aránya kis mértékben növekedett az elmúlt évtizedben a halfogyasztás emelkedésével együtt. (A halfogyasztás mértéke 1996 és 2009 között 67%-kal növekedett, ugyanakkor az utóbbi években stagnálás tapasztalható).

Folyamatos növekedést tapasztalhatunk a **művelés alól kivett területek** esetén is: 1990 és 2000 között volt a legna-

4.3.4 ábra: Tervezett térségi területfelhasználás (Forrás: MTrT)

4.3.5 ábra: Meglévő és tervezett települési területek települési térségek és a CORINE 2006 felszínborítás alapján (Forrás: MTrT, CORINE)

gyobb ugrás, kb. 7500 ha került ki művelés alól, majd 2000 és 2010 között további 5000 ha. Mint ahogy korábban a CORINE felmérést, ez kisebb részben a települési területek beépítésével függ össze, nagyobb részt a korábban gyepeként/szántóként/szőlőként stb. hasznosított területek „művelés alól való kikerülését”, a hasznosítás megszűnését jelenti. A KSH módszere, hogy a művelési ágak összeírását kérdőíves adatgyűjtés alapján végzi, tehát a gazdálkodó szervezetekhez tartozó földterületek tényleges használatát vizsgálják. A CORINE adatai alapján megállapítható, hogy 1990 és 2006 között 420 ha-nyi beépített területtel bővültek a városok, melynek 43%-a ipari és kereskedelmi terület volt. A legnagyobb mértékű Esztergom terjeszkedése volt, mintegy 130 ha-nyi elsősorban ipari és kereskedelmi területekkel, de jelentős volt Komárom (74 ha) és Tatabánya (82 ha) terjeszkedése is. A városok közül Ácson, Lábatlanban és Tatán nem volt jelentős mértékű területbővítés 1990 és 2006 között.

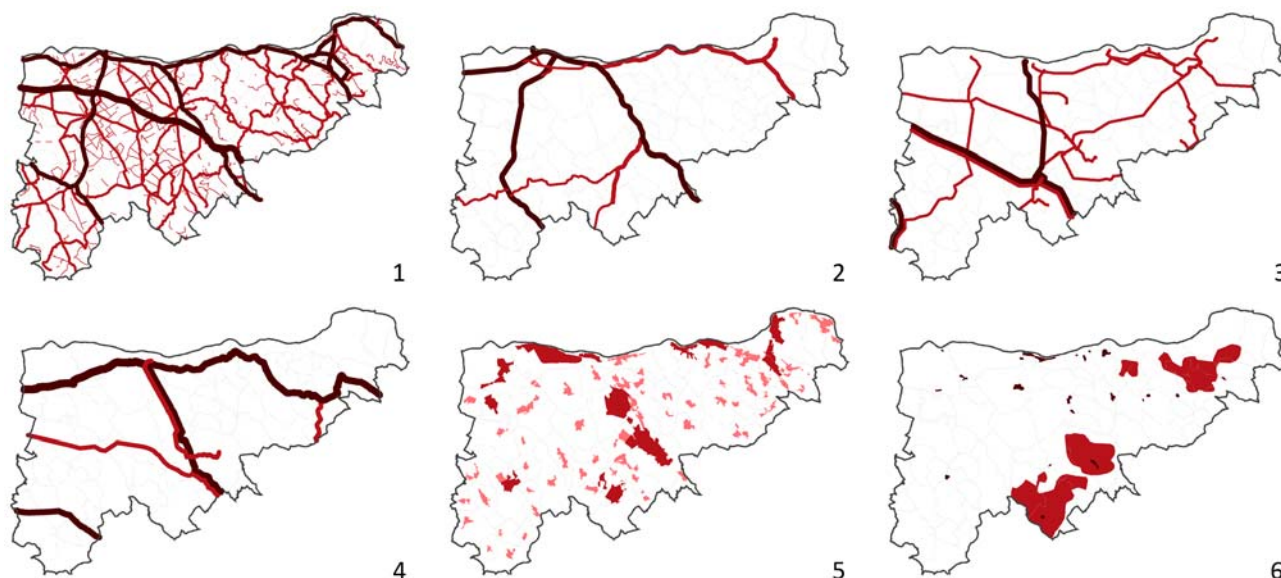
A további **tendencia** nehezen megjósolható, hiszen a területhasználat változása bonyolult rendszerben megy végbe a megyében, és nem köthető egy adott területhez. Ha a CORINE területfelhasználást, valamint a térségi szerkezeti tervben rögzített térségi területfelhasználást vesszük alapul, akkor elmondható, hogy a szántóterületek nagysága már csak kisebb mértékben fog csökkenni a következő évtizedben (települési területek bővülésével, dombvidékek erősebb lejtésű területek erdősítésével stb.). A szőlőterületek nagysága stagnálni fog (kvóta miatt), viszont a gyümölcsösök aránya a kedvező adottságok miatt inkább kis mértékben növekedni fog. Az erdőterületek aránya várhatóan növekedni fog, elsősorban a kedvezőtlenebb adottságú termőterületeken, dombvidéki területeken, Duna mentén, de ennek mértéke nem lesz jelentős a következő évtizedben. A szántó- és erdőterületek arányának rugalmas változását segíti a térségi szerkezeti tervben ábrázolt vegyes területfelhasználású térség, mely egyúttal erősíti a történeti hagyományokon alapuló mozaikos tájszerkezet megőrzését. A vízfelületek aránya várhatóan szintén növekedni fog elsősorban új tározókapacitások (pl. Cuhai-Bakony-ér) építése miatt. A települési területek további lassú növekedésére számíthatunk, annak ellenére, hogy a településrendezési tervekben jelentős mennyiségű új terület belterületbe vonását, beépítését célozták meg az önkormányzatok. A tervezett és meglévő települési területek közötti eltérés térségi léptékben csak közelítőleg határozható meg a területrendezési tervben rögzített települési térségek és a CORINE 2006-os adatainak összehasonlításával. Bár az eltérő lehatárolási módszer torzítja az adatokat és arányokat, nagyságrendet tekintve jól mutatja az alábbi ábra a városok meglévő belterületeihez mérten jelentkező hatalmas területkínálatot. Természetesen a tervezett területnövekmény összetevője rendkívül változatos mind területfelhasználását, mind intenzitását tekintve, ezért ez az összehasonlítás csak a települések szerkezeti tervével együtt értelmezhető.

4.4. TÁJ TERHELÉSE ÉS TERHELHETŐSÉGE

A táj terhelésével és terhelhetőségével nagyon szoros kapcsolatban állnak az előző helyzetértékelési fejezetekben kifejtett térségi adottságok. A táj-terhelhetőség vizsgálatára alapozott fejlesztési koncepció célja a tájhasználat szempontjából kedvező az ökológiai adottságokat nem veszélyeztető mértékű, korlátozott fejlesztés biztosítása. Az adott táj terhelhetősége többféle tájhasználati mód szempontjából vizsgálható. Külön-külön javasolt vizsgálni a táj mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy ipari termeléssel, üdülési vagy települési hasznosítással való terhelését és terhelhetőségét. Mindegyik tájhasználat esetében az ökológiai értékekre gyakorolt esetleges negatív hatásra kell koncentrálni. A kidolgozott tájanalízisnek nem része a tájképi adottságok vizsgálata és értékelése.

A terhelhetőség a tájterhelésekkel szembeni ellenállásával és a táj már elszenvedett terheléseinek összevetésével határozható meg. Szükséges meghatározni a táj érzékenységét (regenerálódó képességét) is. Ezért a vizsgálatok első részében a táj érzékenységét meghatározó szempontok felállítása a feladat. Az értékelés alapja fő vonalaiban a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszékén a területrendezési tervekhez kidolgozott tájterhelhetőség vizsgálati módszertana volt, az abban meghatározott vizsgálati és értékelési javaslatokkal.

A „táj jellemzői” című fejezetben kerültek meghatározásra a megye tájszerkezeti egységei, melyek adottságaikat, tájhasználatukat tekintve összefüggő tájegységek és különböző érzékenységi szintűek. A táj terhelhetőségét az egyes eltérő természeti adottságú és ebből következően eltérő tájhasználatú térségek különböző érzékenysége és a megye gazdaságában betöltött szerepe együttesen határozza meg. A **táj terhelése meghatározóan a települési térségekben, az ipar, és/vagy a bányászat által halmozottan igénybe vett összefüggő urbanizált térségekben** jellemző. Az 5 tájszerkezeti egységen belül az **urbanizált és mezőgazdasági táj a legkevésbé érzékeny**, mivel itt nagy a mesterséges, módosított területek aránya és kevés a természetes, védelemben részesülő terület. E tájakon belül viszont kiemelt figyelmet kell fordítani a **meglévő erdők, véderdők ökológiai folyosók megőrzésére**, és lehetőség szerinti **bővítésére**, az ipari területek, zagyterek és a lakott területek **véderdősávval való térbeli elhatárolására**.

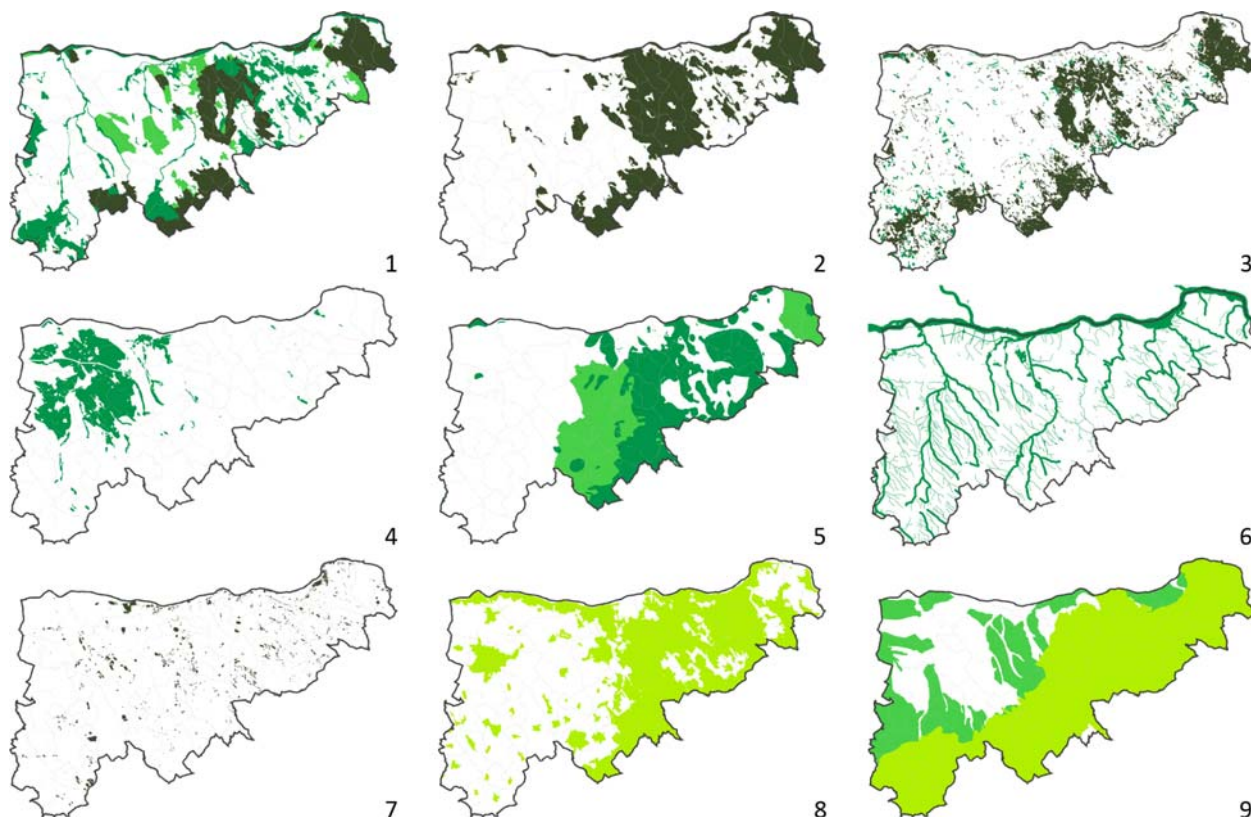

4.4.1 ábra: A tájat terhelő tényezők (forrás: DTA 50, MTrT)

1. Közúthálózat 2. Vasúthálózat 3. Elektromos vezetékek 4. Szénhidrogén vezetékek 5. Települési térség 6. Hulladéklerakóhelyek, bányaterületek, meddőhányók, zagyatározók, tájsebek

A tájterhelés vizsgálata során a megyében **12 terhelő tényező** került figyelembe vételre, melyek az alábbi csoportosításban kerültek térképi megjelenítésre:

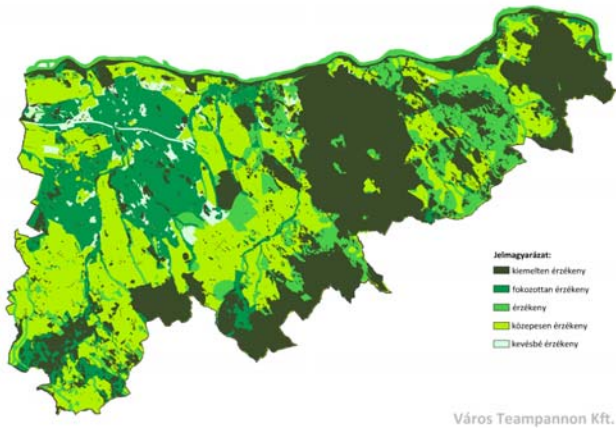
- közlekedési infrastruktúra: gyorsforgalmi utak, főutak, mellékutak, autópálya csomópontok, repülőtér, vasúthálózat;
- elektromos és szénhidrogén szállító vezetékek;
- települési térség: városok és községek beépített és beépítésre szánt területei;
- hulladéklerakó helyek, nyersanyag kitermelés területei, tájsebek

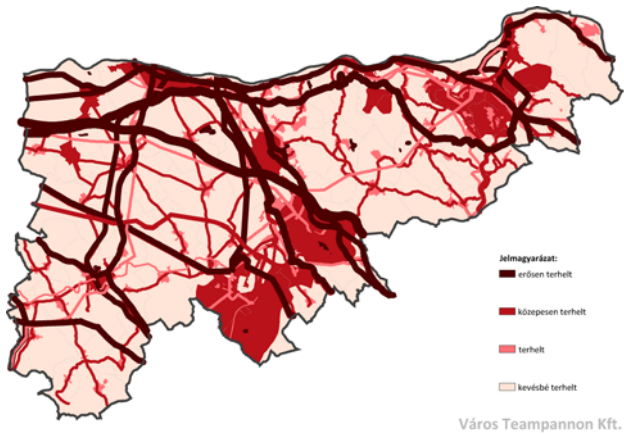
4.4.2 ábra: A táj érzékenységét meghatározó tényezők (forrás: Corine, KOMESZ MTrT, DINPI)

1. Ökológiai hálózat 2. Natura 2000 területek 3. Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület és erdőtelepítésre alkalmas terület 4. Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület 5. Felszíni és kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület 6. Vízfelület, vízfolyás 7. Régészeti lelőhelyek 8. Nitrátérzékeny települések 9. Szélerózióval és vízerózióval érintett területek

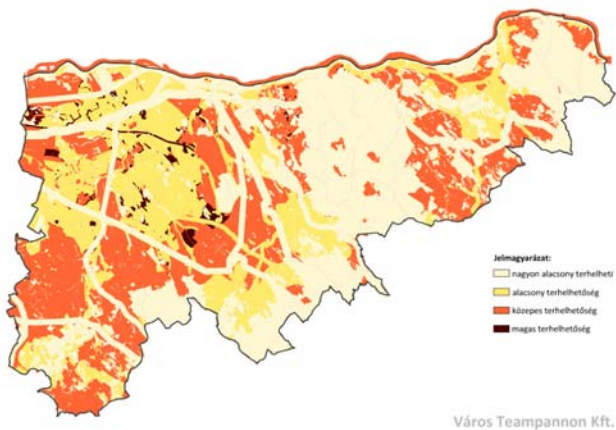
Az elemzés során nagyobb súlyt kaptak a **fő közlekedési utak, hulladéklerakók, meddőhányók**, a vonalas létesítmények közül a nagyobb hatást gyakorló hálózati elemek, valamint a sérülés esetén súlyos károkat okozó **szénhidrogén** szállító vezetékek és a **hulladéklerakóhelyek**. Összesen 4 kategóriába soroltuk az egyes területeket: **erősen terhelt, fokozottan terhelt, közepesen terhelt, kevésbé terhelt**.

4.4.3. ábra: Komárom-Esztergom megye tájérzékenysége

4.4.4. ábra: Komárom-Esztergom megye tájterhelése

4.4.5. ábra: Komárom-Esztergom megye tájterhelhetősége

A táj érzékenysége - a természeti és kulturális örökségi adottságok figyelembevételével - **15 érzékenységi tényező** alapján került meghatározásra:

- megyei területrendezési tervből: ökológiai hálózat elemei (magterület, ökológiai folyosó, pufferterület) és Natura 2000 területek; kiváló termőhelyi adottságú erdőterület és szántóterület, erdőtelepítésre alkalmas terület, felszíni és kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület, nitrátérzékeny területek, víz- és szélrózsióval érintett területek;
- régészeti területek;
- vízfelület, vízfolyás;

Az egyes elemek közül nagyobb súlyt kaptak a **regenerálódó képességet is figyelembe véve a természetvédelmi, földvédelmi, vízvédelmi célú, vagy kulturális örökség** szempontjából védendő területek, kisebb súlyt a természetvédelmi típusú, de külön védelmet nem élvező elemek. Összesen 4 kategóriába soroltuk az egyes területeket: **kiemelten érzékeny, fokozottan érzékeny, érzékeny, kevésbé érzékeny**.

A különböző rétegek alapján kijelölt kategóriák és azok térképi megjelenítése szerint került meghatározásra a tájterhelés és tájérzékenység. Az érzékenységi skála egyik végén a **legértékesebb területek** (sötétzöld), a másik végén a természet- és környezetvédelem szempontjából **legkevésbé értékes területek** (fehér) helyezkednek el.

A terhelési skála egyik végén a **legnagyobb mértékben érzékeny területek** (bordó), a másik végén **legkevésbé roncsolt területek** (világos) találhatók.

Az érzékenységi és terhelési kategóriákat összevetve készült el a **négy részből álló terhelhetőségi skála**. Sötétbarnával jelöltük a **leginkább terhelhető területeket**, melyek a **megye legkevésbé érzékeny és legkevésbé igénybe vett területeit** fedik le. A világos színek jelzik azokat a területeket, amelyek a **(leg)kevésbé terhelhetők**. Ide tartoznak a nagyon érzékeny és jelentősen igénybe vett területek.

A vizsgálat eredményeként a következő tájak a legkevésbé terhelhetők: a nagyobb **városok és a Duna menti térség** (már túlterheltek, ipari táj, vízvédelem), a **hegyvidékek** (természeti –ökológiai értékek védelme miatt).

5. TERVEZÉSI-FEJLESZTÉSI KÖRNYEZET

5.1. EURÓPAI UNIÓ TERVEI, STRATÉGIÁI

Az Európai Unió legfontosabb megalapozó dokumentumai

- a 2010-ben jóváhagyott EU 2020 stratégia, melyhez kapcsolódva az egyes országoknak is el kellett fogadniuk saját vállalásaikat;
- a 2011-ben (a magyar elnökség alatt) elfogadott Területi Agenda 2020;
- a Közös Stratégiai Keret 11 célkitűzése;
- a kohéziós politika szabályzata (régiók besorolásának feltételrendszere);
- és végül a Közös Agrárpolitika 2013 után reformja.

EU 2020 stratégia fő prioritásai az intelligens (tudásalapú), fenntartható (alacsony széndioxid kibocsátású és versenyképes) és inkluzív (szegénységet csökkentő, magas foglalkoztatási szintet biztosító) növekedés feltételeinek megteremtése.¹⁸

5.1.1 táblázat EU 2020 stratégia célkitűzései és Magyarország nemzeti vállalásai

célkitűzés 2020-ra		európai célérték	magyar. vállalása	szlovákia vállalása
foglalkoztatás	20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya eléri	75%	75	72
K+F	A kutatásba és a fejlesztésbe fektetett GDP arány	3%	1,8	1
Éghajlat-változás/energia	Az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkenése az 1990-es szinthez képest	20-30%	n.a. (2011-ben 10)	n.a. (2011-ben 13)
	Megújuló energiaforrások aránya	20%	13 (2011-ben 14,65)	14
	Energiahatékonyság	20%-kal nő	n.a. (2011-ben 2.96)	n.a. (2011-ben 1,65)
Oktatás	Lemorzsolódási arány csökkenése (18-24 évesek)	10% alá	10	6
	felsőfokú végzettséggel rendelkező 30 és 34 év közötti uniós lakosok	legalább 40%	30,3	40
Szegénység/társadalmi kirekesztés	A nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élők, illetve azok számának csökkenése, akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.	legalább 20 millióval	n.a. (2011-ben 450 ezer fő)	n.a. (2011-ben 170 ezer fő)

Az EU 2020 stratégia végrehajtását szolgáló 7 kiemelt kezdeményezés: Digitális Európa, Innovatív Unió, Mozgásban az ifjúság, Erőforrás-hatékony Európa, Iparpolitika a globalizáció korában, Új készségek és munkahelyek, Szegénység elleni európai platform.

A **Területi Agenda 2020** célja a térségi szemlélet közvetítése, a szakpolitikák területi összehangolása. Prioritásai:

- policentrikus és kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése,
- integrált fejlesztés ösztönzése a városokban, valamint a vidéki és sajátos adottságú régiókban,
- határokon átnyúló és transznacionális funkcionális régiók területi integrációja,
- régiók erős helyi gazdaságokon nyugvó globális versenyképességének biztosítása,
- területi összeköttetés javítása az egyének, a közösségek és a vállalkozások érdekében,
- régiók ökológiai, táji és kulturális értékeinek kezelése és összekapcsolása.

A Közös Stratégiai Keret (KSK) alapvetően új eszköz az Európai Unió fejlesztéspolitikájában. Célja **az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), Európai Szociális Alap (ESZA), a Kohéziós Alap, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) és Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA) – az ún. KSK-alapok területileg összehangolt, a hatékonyságot és a szinergiát erősítő felhasználása.** A Közös Stratégiai keretre vonatkozó rendelet többek között a partnerségre, a többszintű kormányzásra, az esélyegyenlőségre, a fenntarthatóságra, valamint a vonatkozó uniós és nemzeti jognak való megfelelésre fogalmaz meg rendelkezéseket, továbbá tartalmazza KSK-alapok által támogatni tervezett 11 közös tematikus célkitűzést az EU 2020 stratégiával és a Területi Agenda 2020-al összhangban:

- a kutatás, a technológiai fejlesztés és innováció erősítése;

¹⁸Célrendszerhez kapcsolódó összes indikátort lásd http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators

- az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőségének, használatának és minőségének javítása;
- a KKV-k, a mezőgazdasági és a halászati ágazatok versenyképességének javítása;
- az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban;
- az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázat-megelőzés és -kezelés ügyének támogatása;
- a környezetvédelem és az erőforrás-hatékonyság propagálása;
- a fenntartható közlekedés előmozdítása és kapacitáshiányok megszüntetése a főbb hálózati infrastruktúrákban;
- a foglalkoztatás előmozdítása és a munkaerő mobilitásának támogatása;
- a társadalmi befogadás előmozdítása és a szegénység elleni küzdelem;
- beruházások az oktatás, készségfejlesztés és élethosszig tartó tanulás területén;
- az intézményi kapacitás javítása és hatékony közigazgatás.

A KSK szabályzat szerint az ERFA forrásainak minimum 5%-át kötelező **fenntartható városfejlesztési beavatkozásokra** fordítani. Tagállamonként max. 20 város (EU szinten max. 300!) integrált programjának megvalósítására van mód, melyek a tagállam és az EU között kötendő partnerségi szerződésben nevesítésre kerülnek. Az ERFA további 0,2%-nak terhére további ún. **innovatív városfejlesztési akciók** megvalósítására is lehetőség nyílik.

A KSK további új eleme az ún. **Közösségi irányítású helyi fejlesztési programok**, mely egyrészt a LEADER közösségek számára hozzáférhetővé teszi a KSK-alapok egészét, jelentősen megnövelve a hozzáférhető forrásokat, másrészt viszont a LEADER módszertant **helyi közösségi fejlesztések széles köre számára** alkalmazhatóvá teszi (*angolul: Community-led Local Development, rövidítve CLLD programok*). A megvalósítható **Helyi Fejlesztési Stratégiákat** a tagállamoknak legkésőbb **2015. december 31-ig** ki kell választani és jóvá kell hagyni. A helyi fejlesztésekről az ún. helyi akciócsoportok döntenek, amelyekben a politikai döntéshozók szavazati aránya (elvileg) nem lehet nagyobb 49%-nál. A hazai konvergencia régiókban az ilyen típusú fejlesztések akár 95%-os támogatottságot is elérhetnek.

A városfejlesztésben és a helyi fejlesztések esetében fontos változás a beavatkozások valóban integrált megvalósításának lehetősége ún. **integrált területi beruházások** (ITB, *angolul ITI: Integral Territorial Investments*) keretében. A fejlesztések több OP különböző prioritásai alapján egységes program keretében (és *nem külön-külön pályázgatva*) valósíthatók meg. Az ITB-eket már az Operatív Programokban nevesíteni kell és prioritási tengelyenként el kell különíteni a hozzájuk kapcsolódó pénzügyi forrásokat is.

A KSK-alapokra vonatkozó rendelkezések a korábbiaknál differenciáltabban szabályozzák az uniós forrásokhoz való hozzáférés feltételrendszerét: a jelenlegi „konvergencia régió” és „versenyképességi régió” megnevezéseket három új kategória fogja felváltani: a **kevésbé fejlett régiók** GDP-je az EU27 átlagának 75%-a alatti, az **átmeneti régióké** az EU27 átlagának 75%-a és 90%-a közötti, a **fejlettebb régióké** meghaladja az EU27 átlagának 90%-át. Komárom-Esztergom megye a 2009. évi adatok alapján az kevésbé fejlett régiók közé fog tartozni (megye 1 főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson kifejezve 10 300 euró, EU27 átlaga 23 500 euró).

A **Közös Agrárpolitika** tekintetében mind a mai napig heves viták folynak.¹⁹ A Nemzetgazdasági Minisztérium megyéknek adott tájékoztatása szerint a Közös Agrárpolitika megújításának legfontosabb elemei:

- növekedés és a munkahelyteremtés (jövedelemtámogatás csak az aktív termelőknek, üzemek teremtette munkahelyek számának figyelembe vétele, felső összeghatár 300 ezer euró),
- hatékonyabb és gyorsan aktivizálható válságkezelési eszközök (biztosítások, kárenyhítési és kockázati alapok létrehozásának ösztönzése),
- „zöld” kifizetések arányának növelése: a közvetlen kifizetések 30%-át a természeti erőforrások optimális hasznosítását szolgáló eljárásokra kell fordítani,
- mezőgazdasági kutatási és innovációs tevékenységek (továbbá tudásátadás, tanácsadás) támogatására szánt költségvetési tétel kétszeresére emelése,
- agrár-környezetvédelem erősítése: vidékfejlesztési politika hat prioritása közül kettő az ökoszisztémák védelme-helyreállítása és az éghajlatváltozás elleni küzdelem, illetve az erőforrások hatékony felhasználása lesz,
- fiatal (40 év alatti) gazdálkodók induló tevékenységének támogatása (első 5 évben),

¹⁹ A viták a <http://capreform.eu/> honlapon nyomon követhetők.

- munkahelyteremtés és vállalkozói aktivitás (gazdaságélénkítés, helyi fejlesztések gazdaságfejlesztési elemeinek támogatása, mikrovállalkozásoknak 5 éves csomag, max. 70 ezer euróig),
- hátrányos helyzetű térségek fokozottabb támogatása (kedvezőtlen természeti adottságú területek termelőinek kiegészítő kompenzációval való fokozott támogatása vidéki térségek elnéptelenedésének elkerülése és gazdagságának megőrzése érdekében, az egyéb vidékfejlesztési támogatásokon túl).

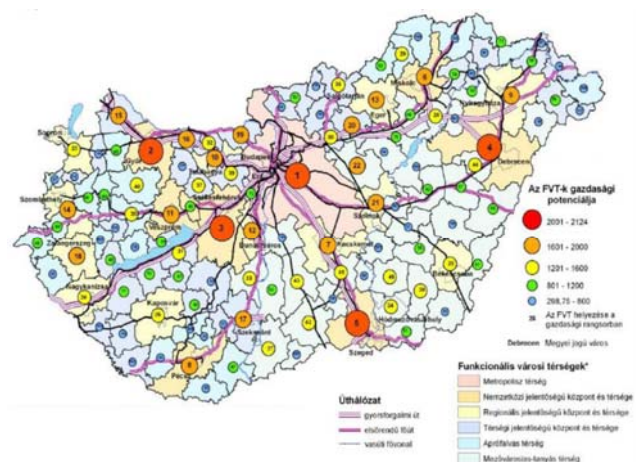
A stratégiák között még megemlíthető az **EU Víz Keretirányelv** (2000-2021) és az **EU Árvízi Irányelv** (2007-). Az előbbi célja a felszíni vizek jó ökológiai állapotának/potenciáljának és kémiai állapotának, valamint a felszín alatti vizek jó kémiai és mennyiségi állapotának elérése 2015-ig. Az intézkedések meghatározása az adott országban készült vízgyűjtő-gazdálkodási tervek feladata. Az EU Árvízi Irányelv célja az árvíz kockázatok csökkentése, az árvizek káros következményeinek csökkentése.

5.2. ORSZÁGOS TERVEK ÉS STRATÉGIÁK

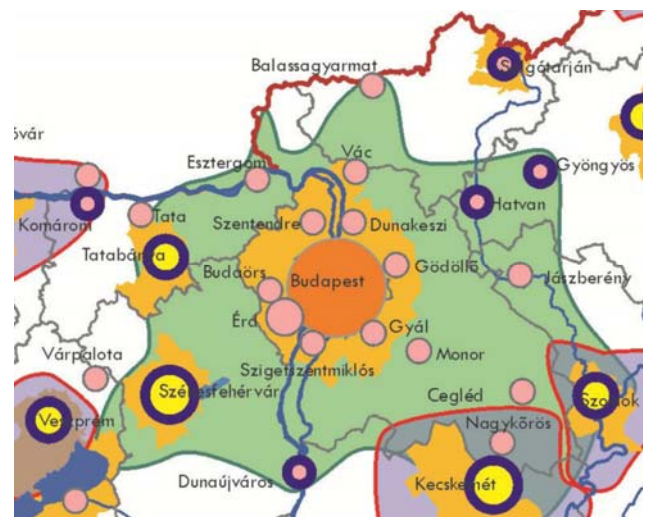
5.2.1. ORSZÁGOS FEJLESZTÉSI ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ TERVEZETE

A megyei területfejlesztési koncepciók legfontosabb referenciakeretének számító országos fejlesztési dokumentumok kidolgozása a megyei tervekkel párhuzamosan zajlik. A közzétett országos tervezetben, a 2005. évi tervekhez képest, irányváltás tapintható: a terv megelőző évek felzárkóztatás-orientált szemlélete helyett a gyorsan és hatékonyan dinamizálható térségek – a **növekedési motorok** – és tematikák – **nemzetgazdasági jelentőségű ágazatok**²⁰ – megerősítésére fókuszál. Abból a filozófiából indul ki, hogy a felzárkóztatást elsősorban a „növekedési motorok” fejlesztésének továbbgyűrűző hatása fogja katalizálni megfelelő területi együttműködések, integrált fejlesztések közvetítő hatása révén. Komárom-Esztergom megye mindkét szempontból érintett: **Tatabánya, Esztergom és Komárom a 22 növekedési motorként kijelölt térség (ún. „HUB”-ok, nemzetközi jelentőségű központok és térségük) közé tartozik**, míg a megye gazdaságában a kiemelt ágazatok többsége jelentős súlyt képvisel: **járműipar, elektronikai ipar, mezőgazdaság, logisztika, gépipar, megújuló energiaipar és potenciálisan a turizmus**.

A tervezet leginkább figyelemre méltó része az új térszerkezési irányok meghatározása, mely részben az **ország térszerkezetének alakításához**, részben a **következő uniós ciklusban várható integrált területi beruházások, fenntartható városfejlesztési beruházások illetve a közösségi szinten irányított helyi fejlesztések potenciális célterületeinek kijelöléséhez** ad iránymutatást. Ebben a vonatkozásban erősen megkérdőjelezhető a tervezett ún. funkcionális várostérségeknek a járáshatárokhöz való igazítása, amit indokolt lenne felülvizsgálni.

5.2.1.1. ábra Funkcionális várostérségek az OTK szerint (forrás: OFTK munkaanyag, Nemzeti Tervhivatal)

5.2.1.2. ábra Közlekedési és térszerkezeti jövőkép az OTK szerint (forrás: OFTK munkaanyag, Nemzeti Tervhivatal)

²⁰ A dokumentumban említett kiemelt ágazatok: autó és járműipar; elektronikai ipar, híradástechnika; egészségipar és gyógyszeripar; turizmus; mezőgazdaság és élelmiszeripar; építő- és építőanyag ipar; logisztika; gép- és szerszámgépgyártás; vegyipar). A dokumentum más részein előkerül még a kreatív ipar és az energiaipar (megújuló és nem megújuló). A kiemelt ágazatok jelentőségét vagy az ország versenyképességéhez, a GDP-hez, a külkereskedelmi mérleg javulásához való hozzájárulásuk mértéke, vagy a foglalkoztatásban betöltött vagy potenciálisan betölthető szerepük határozza meg.

Komárom-Esztergom megye szempontjából kiemelten fontos lenne a **megyehatáron átlépő, térszerkezeti adottságokhoz igazodó FVT-k kijelölésének lehetősége** (Országhatáron is átlépő Duna mente térség, a Komárom-Tatabánya-Oroszlány-Mór-Székesfehérvár urbanizálódó tengely), illetve a meglévő és tervezett Natúrparkok egységes kezelésének lehetősége.

A térszerkezeti irányok alapos mérlegelése kiemelten fontos, mert, mint a Közös Stratégiai Kerettel kapcsolatban leírtakból látható, a **területszerkezeti és szerkezetalkítási döntések alapvetően meg fogják határozni a megye forráshoz jutási lehetőségeit, és részben a megye területén megvalósuló ágazati fejlesztéseket is a 2014-2020 közötti EU ciklusban**. A megye számára új lehetőségek rejlenek abban az elképzelésben, melyek Budapest tehermentesítése érdekében egy megerősített Székesfehérvár-Tatabánya tengelyre, továbbá a korábbi M6-Esztergom-Szlovákia kapcsolat helyett a Székesfehérvár-Tatabánya-Esztergom-(Szlovákia)-Salgótarján kapcsolat erősítésére irányulnak. A **Székesfehérvár-Tatabánya kapcsolat erősítése a stratégia időtávjában a megye számára kedvező és fontos országos törekvés, ugyanakkor Esztergom gyorsabb elérhetősége a fővárosból és a Duna menti folyosó fejlesztése (az összes szóba jöhető közlekedési módot és az ezek közötti szinergiát értve alatta) prioritást élvez**.

5.2.2. EGYÉB ORSZÁGOS TERVEK, ÁGAZATI FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁK

Az **Új Széchenyi Terv** gazdaságfejlesztési programot 2011-ben fogadta el a Kormány (ÚSZT). A Tervben megfogalmazott jövőkép szerint 2030-ra Magyarország meghaladja az Európai Unió átlagos gazdasági fejlettségét, fogyasztási szintjét és életminőségét. A gazdaságpolitikai fordulatok hatására Magyarországon a terv szerint 2013–2014-től ismét a dinamizáló gazdaságpolitikáé lesz a főszerep, a kedvező hazai és külső feltételek eredményeképpen pedig javul a közhangulat, valamint a gazdasági szereplők attitűdje, és az eredmények a gazdasági mutatószámokban is láthatóvá válnak. A következő tíz esztendő alatt egymillió új (vagyis tartós többletként jelentkező) és adózó munkahely jön létre Magyarországon a terv szerint. Ennek érdekében az Új Széchenyi Terv központjában a vállalkozók állnak. Az Európa 2020 stratégiához kapcsolódóan a Terv kiemelt irányként hangsúlyozza a zöld- és a tudásgazdaság fejlesztését. Az ÚSZT prioritásait és alprogramjait az 5.2.2.a melléklet foglalja össze. A stratégiák és programok közül kiemelendő a **Magyar Növekedési Terv**, melynek még csak konzultációs szintű dokumentumai érhetők el. A dokumentum célul tűzte ki, hogy aktív gazdaságpolitikai beavatkozásokkal már rövidtávon is növelni lehessen a gazdaság teljesítményét. A növekedés területi dimenziói átfedésben vannak az anyagban bemutatott tervek, programok elképzeléseivel (pl. OTK). Kiemelendő pont az új típusú tervezés, azaz a kormány, az érintett település (térség) és a befektető együttműködése, melynek célja, hogy a fejlesztések, intézkedések összehangolása nagymértékben hozzájáruljon a térségek erőforrásainak, lehetőségeinek hatékonyabb kiaknázásához, és a fellépő szinergikus hatások erősítéséhez, valamint a területi és települési tervek eredményesebb érvényesítéséhez. A terv kiemeli például, hogy Komárom (mint, a Duna menti innovációs tengely egyik központja), magas térségi potenciáljának köszönhetően kiváló befektetési lehetőséget jelent a beruházások számára. A megyét – közelsége révén – érintheti az ún. „győri vízió” is (Győr, mint gépjármű fejlesztési pólus), mely szerint a város kapcsolatainak kiterjesztésével, a Bécs- Pozsony-Győr háromszög erősítésével a nemzetközi piacon való markánsabb fellépést jelenthet a térség számára, melynek jótékony hatásai áttételesen Komárom-Esztergom nyugati felén is megjelenhetnek (pl. helyi vállalkozások bekapcsolódásával).

Fontos kiemelni, hogy az elmúlt években számos nemzeti és nemzetgazdasági stratégiai tervdokumentum, szakpolitikai stratégiai tervdokumentum készült (pl. Nemzeti Vidékstratégia, Darányi Ignác Terv, Nemzeti Energiastratégia stb.), melynek összefoglalóját az 5.2.2.b melléklet tartalmazza.

5.3. SZOMSZÉDOS TÉRSÉG, KIEMELT TÉRSÉG KONCEPCIÓI, PROGRAMJAI

A 2014-2020 közötti időszakra figyelemmel az **Európai Unió Duna Régió Stratégiát** javasolt kiemelni. A Duna vízgyűjtő területéhez tartozó régiók és országok fejlesztési stratégiáját és akciótervét az érintett országok 2011-ben fogadták el. Érintett országok: Ausztria, Bulgária, Csehország, Magyarország, Németország (Baden-Württemberg és Bajorország), Románia, Szlovákia, Szlovénia, valamint Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Moldova és Ukrajna.

A Stratégiában megfogalmazódik a gazdasági és életszínvonalbeli egyenlőtlenségek mérséklése, a kutatást szolgáló beruházások növelése. A Duna az egyik fontos közlekedési útvonallá is válhat (Helsinki folyosó), ezért cél, hogy 2020-ig 20%-kal növekedjen a dunai teherszállítás nagysága. Emellett célként fogalmazza meg a vasúti, közúti közlekedés javítását is. Kiemelt figyelmet fordít a régió energiapiacainak összekapcsolására, mellyel elkerülhetők az ellátási zavarok

(főként a téli időszakokban). A célok szerint mérsékelni kell a környezetszennyezéseket új szennyvíztisztító telepek építésével, valamint a műtrágya mennyiségének visszaszorításával, így csökkenhet a folyó terhelése. A stratégia javasolja az ökoteknológiák elterjedésének térnyerését, mely elősegíti a biológiai sokféleség védelmét. **Komárom-Esztergom megye területrendezési tervének intézkedései** három intézkedést fogalmaz meg a stratégiával összefüggésben. Kiemelten foglalkozik a közlekedési kapcsolatokkal összefüggő teendővel, továbbá javasolja a szomszédos szlovákiai megyékkel közös Duna menti térség integrált fejlesztési programjának elkészítését. Az intézkedések javaslatot tesznek arra, hogy az integrált fejlesztési programban milyen szempontokat kell kiemelten kezelni, melyek a 2010-ben elfogadott határon túli együttműködési stratégiában is jól alkalmazhatók.

5.4. TERÜLETRENDEZÉSI TERVEK TÉRSÉGET ÉRINTŐ VONATKOZÁSAI

5.4.1 ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV

Az Országos Területrendezési Terv meghatározza az ország tervezett szerkezetét (térségi területfelhasználás, műszaki infrastruktúra hálózatok, egyedi építmények), az övezeti rendszert, valamint az ezekre vonatkozó szabályokat. A terv (a koncepciót is meghaladó) nagytávra készült, és csak nyomvonalakat, területbiztosítást határoz meg, költségeket, időbeli ütemezést nem rendeltek a különböző fejlesztési elképzelésekhez. A tervet az ország területrendezési tervéről szóló 2003. évi XXVI törvénnyel (röviden: OTrT) fogadta el a parlament, 2008. júniusában pedig megtörtént a módosítása is. A módosítással a térségi területfelhasználások lehatárolásának pontosítása mellett megjelent a vegyes területfelhasználású térség meghatározása, mely olyan területeket jelöl, ahol sem a mezőgazdasági, sem az erdőterület felhasználás nem domináns, hanem a mozaikos szerkezetű területhasználatok jelennek meg.

A módosítással a következő szerkezeti elemek és egyedi építmények változtak meg. A gyorsforgalmi utak tekintetében jelentős változás, hogy betervezésre került az M6-os északra, Esztergom felé vezető folytatása (M11), mely az észak-déli (V/C folyosó) jelentős elemévé válhat. A megyei tervből kikerült a 13. sz. és 81. sz. főút gyorsforgalmi úttá való fejlesztése, ugyanakkor módosult Komárom elkerülése: a keleti helyett a nyugati elkerülés szerepel a tervben. Új főúti kapcsolatként bekerült a tervbe a Tatabánya és Székesfehérvár közvetlen kapcsolatát elősegítő nyomvonal Fejér megye felé. Módosult a nagysebességű vasút nyomvonala is, Oroszlánytól északabbra helyezték át. Új elemként betervezésre került a Vértesi országos jelentőségű kerékpárút. Egyedi építmények között meg kell említeni, hogy bekerült az Almásfüzitőn tervezett gázerőmű és a kapcsolódó energiahálózati elemek.

Az övezeti rendszert tekintve számos módosítás, változtatás történt. A módosítással törölték a kiemelten fontos érzékeny természeti terület országos övezetét. A többi övezetet a módosítás esetenként névváltoztatás mellett megtartotta, ugyanakkor több ágazati jellegű új övezet is megjelent a tervben. Új országos övezetként kerül bevezetésre a kiváló termőhelyi adottságú erdőterület, az országos jelentőségű tájképvédelmi terület, a kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület, az ásványi nyersanyag gazdálkodási terület, az együtt tervezhető térségek övezete és a kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezete.

Az OTrT-t az előírások szerint 5 évente felül kell vizsgálni. Ez 2013-ban válik aktuálissá, ezért már megkezdődött a területrendezési terv módosításának előkészítése, mely során várhatóan jelentősen megváltozik a gyorsforgalmi és főúthálózat rendszere.

5.4.2 KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE (25/2005. (IX. 29.) SZ. ÖNK. RENDELET)

Komárom-Esztergom megye területrendezési tervének módosítását a 25/2011 (XII. 15.) sz. önkormányzati rendelettel fogadta el a Közgyűlés 2011 decemberében. Az OTrT módosított szerkezeti elemeit, övezeteit kötelezően át kellett vezetni a megyei területrendezési tervbe, az országos jelentőségű elemek korrekciója csak szűk határok között mozgatható. A korábbi ésszerű – a megyei érdekeket szem előtt tartó szabályozás alapján a 2011-ig hatályban lévő tervben már betervezésre került számos olyan elem is, amit az OTrT nem tartalmazott a módosítása előtt (pl. M11, komáromi nyugati elkerülő, Tatabánya-Mór főúti kapcsolat). A szükséges pontosítások megtörténtek e nyomvonalakban, az OTrT-hez képest a jogszabályok adta kereteken belül annyi pontosítás történt az új főúti kapcsolatok esetén, hogy a települési elkerülő szakaszok is bekerültek a tervbe (pl. Környe, Császárszék, Bokod, Vérteskethely). A **térségi mellékúthálózat** esetén ki kell említeni az 1. sz. főút elkerülőjének alternatíváját, mely tulajdonképpen Tata, Tatabánya, Környe ipari és logisztikai területeinek kedvezőbb feltárását teheti lehetővé. Ez az új változat nagyobb fejlesztési lehetősége-

ket jelent. A terv továbbra is tartalmazza a 11. sz. főút pilismaróti elkerülését (a dömösi mellett), melynek kiépítése a váci Duna híd megépítésével és forgalomnövelő hatásával válik szükségessé. A területrendezési terv továbbra is tartalmazza a tervezett vasúti kapcsolatokat a vasúti mellékvonalakon, mely kiegészült az Esztergom-Párkány tervezett vasúti kapcsolattal. A megyei területrendezési tervbe bekerültek a meglévő és tervezett szélerőmű parkok, melyek hozzájárulhatnak a megújuló energia arányának növeléséhez.

A jogszabályi módosítások adta lehetőségeknek megfelelően bevezetésre került a **vegyes területfelhasználású térség, valamint az építmények által igénybe vett térség területfelhasználás**. A vegyes területfelhasználású térség jelentősége az előbbiekben már bemutatásra került, elsősorban a hagyományos, mozaikos tájszerkezettel rendelkező dombvidéki, és hegyvidéki medencék területein, valamint a Duna mentén került lehatárolásra az OTRT-hez képest nagyobb mértékben, ezzel is megőrizve a már kialakult változatos területfelhasználást.

Új megyei és térségi övezetként került bevezetésre az erdőtelepítésre alkalmas terület. Megszüntette ugyanakkor a törvényt módosító a katasztrófavédelmi területet. Az ökológiai folyosó övezetét, az európai uniós gyakorlathoz igazítva kell a megyei terv módosítása során magterületre, pufferterületre és ökológiai folyosóra tagolni az erre kijelölt adatszolgáltatók adatai alapján. A módosított OTRT-ben kijelölt kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő területet a megyei tervben világörökség és világörökség-várományos területekre (Limes), valamint történeti település területekre kellett tagolni, szintén a jogszabályban előírt adatszolgáltatással összhangban.

A megyei területrendezési terv fontos részei a **határozattal elfogadott ajánlások, sajátos megyei térségek és intézkedések**. Az ajánlások olyan „kvázi” szabályokat tartalmaznak ajánlásként megfogalmazva, melyekről a megye rendeletet alkotna, ha lenne rá lehetőség. Az ajánlásokon keresztül lehetősége van a megyének arra, hogy a településeket a térségi érdekek érvényesítésére ösztönözze. A sajátos megyei térségek esetén megkülönböztetünk struktúraterv jellegűeket (pl. városhálózat- és turizmusfejlesztéssel, szélerőmű elhelyezéssel stb. összefüggők) és jogszabályalapúakat (NATURA 2000 területek, nitrátérzékeny területek). Az előbbiek a megye területi struktúráját, a társadalmi-gazdasági fejlesztési célok megvalósulását szolgálja, az utóbbi viszont a településrendezési tervezés során még figyelembe veendő jogszabályokra hívja fel a figyelmet. Az intézkedések a megyei területrendezési tervben foglaltak érvényesítéséhez szükséges konkrét feladatokat határoznak meg.

Érdemes megemlíteni, hogy 1997-ben elkészült a **Velencei-tó Vértes kiemelt térség területrendezési tervének** program változata, mely a megyében nyolc települést érintett. A területrendezési terv főbb irányelvei a hagyományos tájszerkezet védelme, a táj fenntartható fejlesztése, valamint az Oroszlány térségében tájrehabilitációra kijelölt területek újrahaznosítására ad javaslatot. A terv csak program szintig jutott el, törvényerőre nem emelkedett.

A megyével közvetlenül határos a budapesti agglomeráció, mely kiemelt térségre területrendezési terv készült (2005. évi LXIV törvény). A terv módosítása 2011-ben történt meg, Komárom-Esztergom megye területrendezési terve figyelembe vette a csatlakozó pontoknál a törvény javaslatait.

5.5. 20 EZER FELETTI VÁROSOK TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAMJAI, KONCEPCIÓI

Komárom-Esztergom megyében három 20 ezer főt meghaladó város található: Tatabánya, Tata és Esztergom. Ezen túlmenően van egy, a megyében jelentős szereppel bíró város, Komárom, amelynek lélekszáma csak (19.647 fő) megközelíti a 20 ezer főt, viszont érdemes bemutatni. Fejlesztési programjaikat a következőképpen lehet összefoglalni:

„Tatabánya Komárom-Esztergom megye gazdasági központja. versenyképes, innovációt és befektetéseket támogató, családbarát város. Nemzetközi és regionális jelentősége főként a földrajzi elhelyezkedéséből adódóan kihasznált ipar-telepítési potenciáljában rejlik. A város a Bécs-Budapest tengely mentén helyezkedik el, így Tatabánya európai és országos viszonylatban is jelentős forgalmi és térszerkezeti szerephez jut. Ennek a térségi vezető szerepnek az alapján, nemcsak gazdasági központ, de a megye közigazgatási, kereskedelmi és egészségügyi központja is. A szerteágazó gazdasági tevékenységhez kapcsolódóan a szakképzés kiemelt fontosságú területként, megyei jelentőséggel van jelen. Tatabánya az Integrált Városfejlesztési Stratégiájában a megújuló város célját tűzte ki, mely mottó alatt a város versenyképességének növelése az átfogó stratégiai cél.

Az elképzelések megvalósításának pillérei az alábbiakban foglalhatóak össze:

- Dinamikus gazdaságfejlesztés, munkahelyteremtés - "**A versenyképes városért**"
- A város fizikai és esztétikai állapotának javítása - "**A megújuló városért**"
- Településfejlesztés, közlekedési kapcsolatok javítása - "**A fenntartható városért**"
- Az életminőség javítása, közszolgáltatások fejlesztése - "**A családbarát városért**"

A nevesített pillérek magukban foglalják a gazdaságfejlesztést (ezen belül a különösen a nagy hozzáadott értékű technológiát alkalmazó vállalkozások segítését, a megyei hagyományokra tekintettel elsősorban a gépipar, autóipar, valamint az elektronika területén), az iparterületek és barnamezők rehabilitációját, kármentesítését, az oktatás, szakképzés, képzés rendszerének gazdasági szempontú fejlesztését, a városközpont és alközpontok funkcióbővítő rehabilitációját, a roncsolt területek rekultivációját. A kapcsolódó környezetvédelmi intézkedéseket, az úthálózat fejlesztését (déli elkerülő út megépítése, a Nyugati Ipari Park kikötése az M1-es autópálya csomópontához), valamint a lakótelepek rehabilitációját, fejlesztését, a zöldterületek bővítését is.

Fentiek alapján Tatabánya a városfejlesztés eszközeivel olyan környezetet teremt, amely nemcsak a városlakók számára, hanem a befektetők, vállalkozók számára magasabb életminőséget biztosít. A város az elmúlt évtizedben jelentősen és eredményesen alakította át gazdasági szerkezetét, szilárd gazdasági alapokon áll, amellyel lehetővé tette az elkövetkezendő időszak életminőséget javító fejlesztéseit.

Az elért eredmények ellenére, a folyamatosan változó körülmények között következetesen folytatni kell az elmúlt évek tudatos építkezését. Egy település, egy közösség akkor tud hosszútávon sikeresen működni, ha olyan alapvető értékeket és célokat határoz meg, melyeket tagjai feltétel nélkül magukénak vallanak, és azokkal azonosulni tudnak. Tatabányán mindig is becsülete volt a munkának. Ennek a tradíciónak a továbbvitele határozza meg a Város működését a továbbiakban is.”²¹

Tata, egy növekedésre, specializációra alkalmas, fejlesztési potenciállal rendelkező város a megyében, ahol az innovációs fogadóképesség növelése, a turisztikai és kulturális versenyelőnyök kihasználása, a speciális táji adottságokra épülő idegenforgalmi funkció lehetőségeinek kihasználása a régióban meghatározható főbb szerepkörök. Fontos cél a gazdaság- és turizmusfejlesztés, a város gazdasági fejlesztésének kulcsa a turizmus fejlesztésében rejlik ugyanis. Ugyanakkor az iparnak is vannak hagyományai a városban. Van szakképzett munkaerő is, tehát a fejlődés másik motorja a városban az iparfejlesztés. Tatát érintő egyik legfontosabb feladat az innovációs fogadóképesség növelése és az innováción alapuló iparfejlesztés ösztönzése. További cél a lakóterületek bővítése, és a lakosság jobb ellátása a közszolgáltatások területén. Tata így a térség növekvő és vonzó városává válik, mind a földrajzi helyzet, a kiváló kulturális, történelmi és természeti adottságok, valamint az átgondolt és céltudatos városfejlesztési politika, a magánszférával és a civil szervezetekkel való konstruktív együttműködés eredményeként.

Esztergom város integrált városfejlesztési stratégiájának alap dokumentuma: A gyarapodás programja című településfejlesztési, várospolitikai koncepció. Esztergom 2020-ra egy jelentős magyar középvárossá válhat, amely a budapesti agglomeráció részeként számos, a fővárost kiegészítő funkciót el tud látni.

A város fejlesztési terve az átfogó városi célkitűzések szinte mindegyikét érintik: a forum latinorum a városi szolgáltató, a campus strigoniensis az oktatási, képzési, a porta speciosa a turisztikai, a balneum reginae a wellness-, sport- és szabadidőcentrumhoz kapcsolódó, a silva episcopi a rekreációs, az innocity pedig a kutatás-fejlesztési és vállalkozásfejlesztési funkciókat erősítő beavatkozásokat, akciókat tartalmazza. Ennek megfelelően:

- forum strigoniensis: az ügyek intézésének, a városi polgárság találkozásának színtere, az egykori latinváros mintájára, itt összpontosulnak azok az adminisztratív, kereskedelmi, idegenforgalmi funkciók, amelyek révén Esztergom visszanyerheti vonzáskörzeti szerepét;
- campus strigonensis: az oktatási negyed a bazilika körül, ahol a közép- és felsőfokú oktatási intézmények és a kapcsolódó, a diákságot kiszolgáló funkciók nyernek elhelyezést, ezzel Esztergomnak a magyar nyelvterületen belüli súlyát is emelve;
- porta speciosa: a város idegenforgalmi fogadótere, az „ékes kapu”; itt a turisztikai vendégforgalom fogadásának, orientálásának az eszközei kerülnek letelepítésre;

²¹ Tatabánya polgármesterének észrevétele alapján

- balneum reginae: az első magyar gőzfürdő alapítójára, Anna királynéira emlékezve elevenednek itt meg a XII. századra visszanyúló esztergomi fürdőváros hagyományai. A wellness-, sport-, szabadidő-övezet kialakításával egyben a mai kor igényeinek is megfelelő, korszerű rekreációs térség is kialakul, emelve a város nemzetközi hírnevét;
- silva episcopi: a szigeten, az érsekek egykori kertjében a zöldövezeti fejlesztések keretében arborétum es exkluzív szolgáltatásokat nyújtó, 5 csillagos szállodakomplexum létesül, ökológiailag helyreállítva a szigetet egykor kettészelű térséget;
- innocity: a városnak a középkorban a magyar tudományosságban játszott szerepét felelevenítve a Labor MIM megszünt gyáregységének helyén a high-tech szakemberek számára épül lakónegyed, korszerű irodaépületekkel, kiszolgáló infrastruktúrával, ezáltal Esztergomot újra a magyar tudás térképére helyezve.

Komárom Város, középtávú városfejlesztési koncepciójában (2006-2013) az alábbi átfogó célt határozta meg: élhetőbb város kialakítása, minőségi életfeltételek megteremtése. A város meg kívánja erősíteni szolgáltatási funkcióit, ehhez viszont szükséges megerősíteni a városnak a hazai és nemzetközi pozícióit egyaránt. Komárom számára elengedhetetlenül fontos tradícióinak megőrzése, valamint a komáromi identitástudat megerősítése. A gazdasági fejlesztések egyik alapja az, ha a város hosszú távon megteremti és javítja a nemzetközi tőke beáramlásához és tartós megtelepedéséhez szükséges feltételeket és gazdasági környezetet. A komáromi ipari parkban multinacionális vállalatok jelentek meg. Kihívás azonban, hogy a NOKIA által bejelentett elbocsátásokat, a hazai, betelepülő vagy megjelenő kis- és középvállalkozások mennyiben tudják ellensúlyozni. A város középtávú stratégiai céljai:

- Közlekedési, környezetvédelmi problémák kezelése, természeti környezet védelme, lehetőségek jobb kihasználása;
- Innovatív vállalkozói infrastruktúra fenntartása, további kiépítése, valamint stabil és diverzifikált gazdasági struktúra kialakítása
- Komárom kulturális szerepkörének megerősítése, szabadidős és sportolási lehetőség biztosítása
- Komárom nemzetközi, regionális, megyei és kistérségi szerepkörének erősítése
- Fenntartható turizmus kialakítása, Komárom turisztikai célterületté tétele
- Kiegyensúlyozott településszerkezet kialakítása, épített környezet védelme
- Gazdaság igényeihez illeszkedő humánerőforrás-fejlesztés

5.6. HATÁLYBAN LÉVŐ MEGYEI ÁGAZATI TERVEK, PROGRAMOK

Jelenleg a következő ágazati tervek és dokumentumok vannak hatályban a megyében:

- Közép-Dunántúli Operatív Program, 2007-2013
- Komárom-Esztergom megye II. Környezetvédelmi Programja, 2005-2008
- Komárom-Esztergom megye zöldturizmus-fejlesztési koncepciója és középtávú stratégiai programja (2000)
- Komárom-Esztergom megye agrárstruktúra és vidékfejlesztési stratégiai programja (1999)
- Komárom-Esztergom megye határon átnyúló együttműködésekének stratégiai programja (2010)
- Komárom-Esztergom megye területfejlesztési koncepciója és stratégiai programja, 2007-2013

A 2014-2020 közötti időszakot tekintve aktualitásuk végett a két utóbbi dokumentumot javasolt bővebben elemezni.

Komárom-Esztergom megye területfejlesztési koncepciója 2007-ben készült, és a 2007-2013-as ciklusra érvényes dokumentum. A koncepció a harmonikus, kiegyensúlyozott fejlődés jövőképeire alapozva fogalmazta meg **általános célként az életminőség javítását, a fenntartható és szolidáris fejlődést**. A koncepcióban megfogalmazott célok, prioritások és intézkedések igen általánosak, mindenre kiterjedőek, így jelen fázisban legfeljebb csak általánosan és nagyon közelítőleg lehet meghatározni a továbbvihető/fejlesztendő elemek körét. A helyzetelemzés eredményeinek figyelembe vételével, valamint az Európa 2020 Stratégia és OTK célrendszerével összhangban markánsan új alapokra kell helyezni a megye területfejlesztésének tervezését. A hatályos és 2007-2013 időszakra érvényes koncepció célrendszerét az 5.6.b melléklet tartalmazza.

A koncepcióban szereplő speciális célok közül mindenképpen ki kell emelni a **nemzetközi kapcsolatokat**, a határon túli együttműködés fontosságát, melyet a megye továbbra is stratégiai szinten kezel (Komárom-Esztergom megye határon átnyúló együttműködésekének stratégiai programja), valamint erre ösztönöz a tavaly elfogadott Európai Régió Duna Stratégia is. Ehhez szorosan hozzátartozik a kapcsolatfejlesztés prioritása, és intézkedései (pl. kifejezetten az együttműködés, Duna hidak megépítése), mivel ezzel számos lehetőség kiaknázható. Az örökségvézelelt környezetfejlesztés

prioritást és intézkedéseit kell talán a legalaposabban felülvizsgálni, mert bár megjelennek azok a területek, melyek fejlesztése szükséges, de jobban kellene hangsúlyozniuk a komplexitást, valamint a védelem és fejlesztés (hasznosítás/hasznosíthatóság) egyensúlyát (pl. örökségvédelem, vízgazdálkodás, természetvédelem). A fenntartható gazdaságfejlesztés hatályos koncepcióban lévő elemeinek többsége megjelenik számos friss nemzeti stratégiában és programban is, különösen a K+F, a kkv-k, megújuló energiaforrások ösztönzése. Hangsúlyozzuk ugyanakkor, hogy csak a koncepció készítése során lehet konkrétan megvizsgálni, hogy használatának mely elemek vihetők át az új dokumentumba, és azok milyen módon épülnek be az új koncepció célrendszerébe.

A határon átnyúló együttműködés feltétele valamennyi régió harmonikus fejlődésének, mivel az ebben rejlő lehetőségek új dimenziókat nyithatnak meg az ott élők számára. Ezzel foglalkozhat össze **Komárom-Esztergom megye határon átnyúló együttműködéseinek stratégiai programja**. A dokumentum megfogalmazása szerint „Komárom-Esztergom megye és a Nyitrai kerület (Nitriansky kraj) szélesebb határsávjában fekvő térség „helyét” is együttesen értelmezve kell megtalálni az összeurópai fejlődési térben”. A stratégiai legfontosabb **célkitűzése**, hogy a **megye mintaértékű, proaktív szereplőjévé váljon a magyar-szlovák határon átnyúló fejlesztéseknek**. Ehhez szükséges a határon átvezető hálózati infrastruktúra fejlesztésének segítése, a határon átnyúló gazdasági, társadalmi és intézményi együttműködések támogatása. Az együttműködésnek a szükségességét különösen megerősíti a 2011-ben elfogadott Duna Régió Stratégia, melyhez hazánk is csatlakozott, valamint a területrendezési tervben elhatározott „fizikai” kapcsolatok kiépítésének igénye is. Az intézkedések a stratégiai célnak megfelelően az intézményfejlesztés, közlekedésfejlesztés, gazdaságfejlesztés, társadalmi együttműködés fejlesztése köré rendeződnek. A célokat és az intézkedéseket (célpiramis) az 5.6.a melléklet foglalja össze.

A megyében hat kistérség található, melyek korábban elkészítették területfejlesztési dokumentumaikat. E dokumentumok jelentős része még az elmúlt évtized közepén készültek, és a 2007-2013-as ciklushoz igazodva határozták meg a célokat és a fejlesztési irányokat (a KDOP-hoz hasonlóan). A 2014-2020-as ciklus fejlesztési céljai az Európa 2020 Stratégia megalkotásával (lásd korábban) új alapokra helyeződtek. Ennek megfelelően a kistérségek területfejlesztési céljait és elképzeléseit is újra kell(ene) hangolni. Jelenleg ugyanakkor kérdéses a kistérségi társulások további léte, szerepe.

5.7. A TERVEZÉST ÉRINTŐ EGYÉB JOGSZABÁLYOK

A korábbi fejezetekben már részletesen bemutatásra kerültek a környezetvédelemmel, természetvédelemmel és tájképvédelemmel összefüggő szabályozások, valamint a tervezést érintő egyéb jogszabályok is. Itt a terjedelmi korlátok miatt nem ismételjük meg.

6. A TERVEZÉSI FOLYAMAT PARTNERSÉGI TERVE

A Partnerség fejezet részletes bemutatását külön dokumentum tartalmazza. Ennek rövid összefoglalója az alábbiakban olvasható.

A **partnerség** az Európai Unió területfejlesztési gyakorlatában **a területfejlesztés szereplői által közösen meghozott döntéseket, a döntések közös végrehajtását, a végrehajtás közös irányítását és ellenőrzését és a döntések következményeinek közös vállalását jelenti.** A partnerségnek ez a klasszikus értelmezése a megyei területfejlesztési koncepciók tervezése esetében nem valósítható meg, csak a részvételi tervezés, mert a koncepció jóváhagyását a jogszabályok kizárólag a megyei közgyűlés hatáskörébe utalják. A **részvételi tervezés** egy kommunikációs folyamatként értelmezhető a döntéshozó és a különféle érdek- és értékközösségek illetve képviselőik között. A tájékoztatáson túl célja a döntéshozó tájékozódása, információgyűjtése, a közös tervezés, gondolatgenerálás, az elkészült munkaanyagok, munkafázisok véleményezése, a tervi tartalmak koordinációja.

A **területfejlesztési tervezés szervezeti keretei részben jogszabályilag rendezettek** (1996. évi XXI. tv.), részben kormányzati szinten kialakított, részben pedig a megyék egyedi döntése szerint alakítható. A részvételi tervezés **központi intézménye** az Országos Területfejlesztési Tanács, melyben a megyei elnökök szavazati joggal rendelkeznek. A Tanács döntés-előkészítő, javaslattevő, véleményezési és koordinációs jogokkal rendelkezik. Tájékoztatási célt szolgál az ún. megyei területfejlesztési fórum. A tervezésben fontos új szereplője a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal, mely az országos tervek kidolgozása mellett támogatást nyújt a megyei tervezéshez is. A döntéshozás intézményei elsősorban az Országgyűlés, a Kormány, valamint a minisztériumok.

JOGSZABÁLY SZERINTI RÉSZTVEVŐK

Területi szintű szereplő a regionális területfejlesztési konzultációs fórum, melynek tagjai a régió részét képező megyék közgyűlési elnökei. A térségi fejlesztési tanácsok tagjai a megyei közgyűlések elnökei továbbá az érintett megyei közgyűlések egy-egy képviselője. A **megyei területfejlesztési konzultációs fórum** tagjai – a törvénnyel összhangban – a megyei közgyűlés és a megyei jogú város Tatabánya közgyűléseinek egy-egy tagja. Az önkormányzatok által létrehozhatók területfejlesztési önkormányzati társulások. A területfejlesztés további szereplői az államigazgatási szervek, melyek elsősorban adatgazdaként, hatóságként, egyes esetekben szakmai segítségnyújtóként érintettek a tervezésben (218/2009. (X. 6.) kormányrendelet).

A RÉSZVÉTELI TERVEZÉS MEGYE SAJÁT HATÁSKÖRÉBEN KIALAKÍTOTT SZERVEZETI RENDSZERE ÉS MŰKÖDÉSE

A megye a részvételi tervezés öt különböző szintjét különbözteti meg, melyek a következők: **1. tájékoztatás, 2. tájékoztatás és információgyűjtés 3. közös tervezés 4. véleményezés, konzultáció 5. koordináció.** A Partnerségi terv részletesen meghatározza, hogy mely területfejlesztési szereplők, mely tervezési fázisban, milyen szinten kerülnek bevonásra. Meghatározza továbbá a részvételi **folyamat nyomon követésének és a részvételi folyamat tervbe történő beépítésének módszereit, technikáit.**

A **megyén belüli szervezeti-intézményi rendszernek** egyrészt illeszkednie kell a magasabb rendű rendszerekhez és a jogszabályban megadott keretekhez, másrészt biztosítania kell a megfelelő szakszerűséget, végezetül megfelelő legitimitással kell rendelkeznie mind a magasabb, mind az alsóbb szintek felé.

Komárom-Esztergom megye területfejlesztési koncepciójának **irányító-döntéselőkészítő szervezete** – a funkciójában a megszűnt térségi területfejlesztési tanácsokhoz hasonló, összetételében viszont attól eltérően **valódi széleskörű részvételen alapuló – Terület-és Vidékfejlesztési Kollégium** (továbbiakban TEVIK), melynek tagjairól és szervezeti-működési szabályairól a megyei közgyűlés határozott. A TEVIK elnöke a Komárom-Esztergom megyei Közgyűlés elnöke, alelnök Tatabánya MJV polgármestere. Tagjai a KEM Kormányhivatal vezetője és delegáltjai mellett a vállalkozói kamarák és szervezetek, intézményfenntartó szervezetek, szakmai kamarák, EDUTUS Főiskola, kistérségi társulások és LEADER csoportok vezetői, regionális fejlesztési ügynökség delegáltja.

A TEVIK **térségi és tematikus szakbizottságokat** (műhelyeket) hoz létre. A térségi szakbizottságok a megye egy-egy sajátos térségéhez kötődnek, melyek határaitól a TEVIK 2012. november 20-án döntött: **Tatabánya-Komárom-Oroszlány-Tata városhálózati csomópont, Duna mente, Agglomerációs térség, Pilis-Gerecse, Kisalföld és Bakonyalja, valamint a városok műhelye szakbizottságok.** A térségi szakbizottságok területei átfedik egymást, több település két, akár három

műhelyben is érintett. A térségi szakbizottságok kijelölése igazodik a területfejlesztési szemlélet megváltozásához, mely az ágazati, projekt-centrikus, településenkénti fejlesztések helyett az **integrált térségi szemléletet**, illetve a **program alapú fejlesztést** helyezi előtérbe. Tematikus szakbizottságok: **városfejlesztési és gazdaságfejlesztési szakbizottság; agrár- és vidékfejlesztési szakbizottság; humánerőforrás-fejlesztési szakbizottság; infrastrukturális és környezetgazdálkodási szakbizottság**. A szakbizottságok a tervezés előre haladtával egyre fontosabb feladatot látnak el, a stratégiai programozási szakaszban akár további munkacsoportokra oszthatnak.

E szervezetek mellett **további, alulról kezdeményezett térségi és tematikus műhelyek** jöhetnek létre, részben kialakult szervezetekre épülve, részben ad hoc módon létrehozva. Ezek a műhelyek a meglévő társulások, tervezési-statisztikai kistérségek, céltársulások, Natúrparkok, LEADER közösségek stb. feladatainak, tevékenységeinek újravizsgálására is lehetőséget adnak. A **térségi területfejlesztési tanácsok** a **térségi érdekek összehangolása** mellett a térségi érdekeknek a térségi érdekek kormányzat felé történő kellő súlyú érvényesítését is szolgálják. A **térségi kerekasztalok** a sajátos megyei térségek határán, megyehatárokon, illetve országhatáron átnyúló tervezés, illetve koordináció helyszínei.

Míg a fenti szervezetek a tervezés aktív résztvevői, **a szélesebb nyilvánosság az információgyűjtés és véleményezés révén vehet részt a tervezési folyamatban**. A nyilvánosság a megye honlapján és a nyomtatott médiákban követheti a tervezési folyamatot, illetve ismerheti meg eredményeit. Emellett **mozgósító-tájékoztató, közösségépítő szereppel bírnak** a lakosságot megszólító egyéb kezdeményezések.

A részvételi tervezés akkor működtethető jól, ha annak **pénzügyi, személyi és infrastrukturális feltételei** is rendelkezésre állnak. Ehhez szorosan kapcsolódik az alkalomnak megfelelő tájékoztatók összeállítása (előadások tartása, egyeztetési anyagok, szórólapok elkészítése, sajtómegjelenés stb.), valamint egységes arculat (honlap, lógó) kialakítása.

7. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

A Területfejlesztési eszköz és intézményrendszer c. munkarészt a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség készítette. A részletes elemzést a 7.a. melléklet tartalmazza. Ennek rövid összefoglalója az alábbiakban olvasható.

A régió, illetve a megye területfejlesztési igényeinek és elképzeléseinek finanszírozására alapvetően hazai és Európai Unió források állnak rendelkezésre. A **2014-2020-as időszakra vonatkozóan még nincs pontos információ**, legfeljebb csak következtetni lehet a nagyságára, összetételére. A **területfejlesztés intézményrendszerének alapja** a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló **1996. évi XXI. törvény**.

A területfejlesztés központi szervei az Országgyűlés, a Kormány, a Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság, az Országos Területfejlesztési Tanács, valamint a Nemzeti Fejlesztési és Nemzetgazdasági Miniszter. Az **Országgyűlés** legfontosabb feladata az Országos Területfejlesztési Konceptió elfogadása, valamint a területfejlesztési politikát meghatározó irányelvek megállapítása, melyeket a **Kormány** készít elő. A **Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság** állást foglal a fejlesztési és tervezési feladatokról, különösen a 2014-2020 pénzügyi időszakhoz kapcsolódó feladatokról, a fejlesztési célú költségvetési források felhasználásához szükséges kormányzati intézkedésekről, a támogatások felhasználásához szükséges intézményrendszer kialakításáról és működtetéséről. Az **Országos Területfejlesztési Tanács** közreműködik a területfejlesztéssel kapcsolatos kormányzati feladatok ellátásában, részt vesz a területfejlesztési politika kialakításában és érvényesítésében. A **Nemzeti Fejlesztési Miniszter** megszervezi az országhatáron átnyúló közös koncepciók és tervek kialakítását, a **Nemzetgazdasági Miniszter** pedig koncepciókat és javaslatokat készít az országos területfejlesztési politika megalapozására.

Területi szinten a kistérségi és regionális fejlesztési tanácsok feladatait a **megyei önkormányzatok** vették át 2012-től. **Területfejlesztési önkormányzati társulást** a települési önkormányzatok képviselőtestületei hozhatnak létre a közös területfejlesztési célok kidolgozása és megvalósítása érdekében. Az adott régióhoz tartozó megyei közgyűlések elnökei, megyei jogú városok **területfejlesztési konzultációs** fórumot hozhatnak létre, a régió-, illetve a megyehatárokon túlterjedő, vagy kiemelt területfejlesztési feladatok ellátására a megyei közgyűlések **térségi fejlesztési tanácsot** hozhatnak létre.

A **területfejlesztés hatékonysága** egy térség forrás-aktivitásán, azaz forrás-abszorpciós képességén keresztül vizsgálható. 2007 és 2011 között Komárom-Esztergom megyében összesen 81 projektet finanszíroztak **hazai forrású terület- és településfejlesztési támogatásokból** (TTF). Az egy főre jutó támogatást tekintve 1400 Ft jutott egy megyei lakosra. Komárom-Esztergomban a hazai forrású terület- és településfejlesztési támogatásokból finanszírozott projektek számát és a támogatás összértékét tekintve is három kistérség, a dorogi, a tatabányai és a kiskisbéri emelkedett ki, a projektek közel kétharmada, a teljes támogatás háromötöde ide köthető. A legkevesebb hazai támogatású projekt a tatabányai és az oroszlányi kistérségben valósult meg (7-7 db), összértékben pedig Komárom térsége volt a sereghajtó 36 millió Ft-tal. Az **egy főre jutó támogatásokat tekintve** messze a **kiskisbéri kistérség volt a leghatékonyabb**, 3900 Ft/fős mutatóval, míg a legalacsonyabb értékkel Esztergom térsége rendelkezett, ahol ez csupán 700 Ft/fő volt. A veszprémi kistérségek hasonló mutatóival összevetve megállapítható, hogy Komárom-Esztergom megye kistérségei a hazai forrásból származó támogatásokat tekintve jóval **kiegyensúlyozottabb eredményességet** értek el.

Ha a **TTF és operatív programok forrásait együttesen** vizsgáljuk lakosságárányosan, akkor megállapítható, hogy a tatabányai kistérségbe érkezett a legtöbb forrás (igaz, ennek egy része a megye egy részére is hatással van, pl. regionális hulladéklerakó megépítése). A legkevesebb támogatás a dorogi kistérségbe érkezett, mely alig 2/3-a a kiskisbéri kistérségbe érkezett támogatásoknak mértékének (lásd 7.1 táblázat).

7.1 táblázat: Egy főre jutó összes támogatás ezer forintban, a megyei hatású projekteket figyelembe véve 2007-2011 között

Kistérség	TTF	GOP	KDOP	KEOP	TIOP	TÁMOP	Összesen
Tata	1,1	63	113	44	6	7	255,7
Oroszlány	2,2	139	61	7	6	4	240,8
Esztergom	0,7	58	78	47	5	9	219,3
Tatabánya	0,9	57	48	15	33	26	201,5
Komárom	0,9	50	83	7	4	8	174,5
Kiskisbéri	3,9	27	85	6	4	10	157,5
Dorog	2,1	49	27	3	2	7	111,7

8. SZINTÉZIS

8.1. HELYZETÉRTÉKELÉS – SWOT ELEMZÉS

Komárom-Esztergom megye a rendszerváltás óta az **ország egészét messze felülmúló dinamikával** alkalmazkodott a megújult társadalmi, gazdasági, politikai környezethez és ezt a dinamikát sikerült az új évezred első évtizedének közepéig fenntartania. A 15 év alatt - a szocialista nagyipar rendszerváltáskor kártyavárként összeomlott fellegvárából - az **ország egyik legkorszerűbb ágazati szerkezetű, döntően a feldolgozóiparból élő megyéjévé vált**, mely legtöbb gazdasági mutató tekintetében az **ország első három megyéje** között teljesít. Az országos átlagnál jobb teljesítmény – még ha szerényebb mértékben is – a **mezőgazdaságra** is áll. Megmaradt a **versenyképes nagyüzemi struktúra**, az országos trendekkel szemben jelentős súllyal maradt fenn az **állattenyésztés**, az élelmiszeripart is több, országosan ismert vállalkozás képviseli (gabona, tej, hús). Szintén jelentős maradt az **ásványi nyersanyag-kitermelés** súlya, azonban az energia-forrásokról (kőszén) az építőipari nyersanyagok irányába tolódott el a hangsúly. A megye energiaipari súlya mennyiségi tekintetben radikálisan csökkent, de a megmaradt létesítmények többsége ma már a legszigorúbb követelményeket is kielégíti, miközben a **megújuló energia (különösen a szélenergia)** területén a megye húzószerepet tölt be az országban: a jelenleg használatbavételi engedéllyel rendelkező kapacitás (kb. 140 MWe) a 2020-ra tervezett országos kapacitásnak (750 MWe) kb. 20 %-át teszi ki. Komárom-Esztergom megye a szomszédos Győr-Moson-Sopron megyével együtt, várhatóan a tervezett megújuló-energia kapacitás több mint a felét fogja adni.

A **szolgáltatászektor viszonylag csekély súlya** nem önmagában probléma, hiszen a jelentős foglalkoztatást biztosító termelő tevékenységek jelenlétének előnyei ma már világosan látszanak, hanem azért, mert a csekély részesedés mögött konkrét hiányosságok húzódnak meg. A megye versenyképességére gyakorolt negatív hatása miatt kiemelendő a középfokú szakképzés és a **felsőfokú – különösen a megye ipari arculatához kapcsolódó – műszaki képzés hiánya és ezzel összefüggésben a K+F, az innovációs tevékenység gyengesége**. Az utóbbi hiányosságot ellensúlyozza a hazai gyógyszeripar éllovasának jelenléte (Richter Gedeon Rt.) és jelentős K+F tevékenysége, ami hozzájárul ahhoz, hogy a megye K+F tevékenységének kb. kétharmada a piaci szektorhoz köthető. A megye lehetőségeihez képest **alul-reprezentált a logisztikai szolgáltatás, és rendkívül gyenge a turizmus gazdasági teljesítménye**. Ezek a hiányosságok hozzájárulnak ahhoz, hogy a megye dinamikája 2005-2006 óta mérséklődik, bár még a 2009. évi mutatók is kiemelkedő pozícióról tanúskodnak.

A megye **a nemzetközi tőke egyik kiemelt célpontja volt, és a válság ellenére még az is maradt**. Ez a tény nem csupán a közvetlen gazdasági teljesítményekre hatott pozitívan, de nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a megye aktív lakossága hozzászakott a **fejlett európai és tengeren túli munkakultúrához, az átlagnál magasabb jövedelmi szintet** ért el, ami viszont **a lakossági fogyasztást és ezáltal a lakossági szolgáltatásokat nyújtó kisvállalkozások és az építőipari vállalkozások életképességét, nyereségeit is növelte** (továbbgyűrűző hatás). A multinacionális tőke jelentős növekedési potenciállal rendelkező ágazatok alapjait fektette le a megyében: járműipar, elektronikai ipar, gépipar, megújuló energiaipar.

Nem alakult ki ugyanakkor az a remélt beszállítói hálózat, amely a nagyvállalatokat a megyéhez láncolná, vagy amelyek a nagyvállalatok időnként szükségszerű elbocsátási hullámai esetén a felszabaduló – egyébként fejlett munkakultúrájú – munkaerőt felszívna. A külföldi tulajdonú vállalatok az alkatrészeket, gépeket, berendezéseket döntően importból szereztek be. Ennek negatív hatásai a válság idején egyértelműen megmutatkoznak: a NOKIA-nál bekövetkezett radikális elbocsátások sokkhatásként érték a megyét. A megyében a **vállalkozási hajlandóság a gazdasági teljesítményhez képest viszonylag gyenge**, de eddig nem is volt rákényszerülve a lakosság.

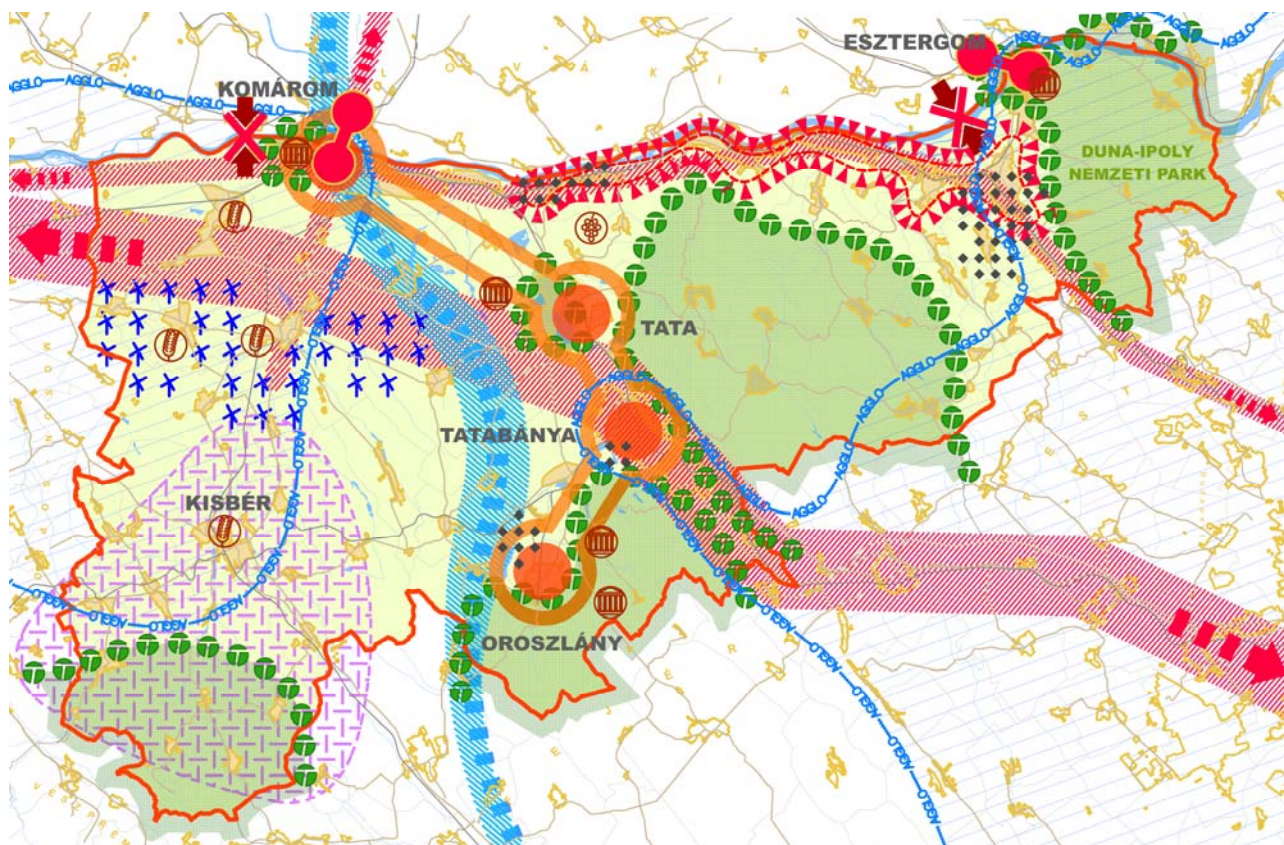
A megye népességszáma 1990 óta gyakorlatilag stagnál, de kistérségenként számottevő különbségek mutatkoznak a természetes szaporodás, illetve fogyás, valamint a belföldi vándorlási különbözet függvényében. Az elmúlt, közel egy évtized során, a megye kistérségei közül az Oroszlányi és a Kisbéri kistérségben csökkent a megyei átlagot többszörösen meghaladó mértékben a lakónépesség, míg két kistérségben – Tatai és Esztergomi kistérségek – növekedett a lakónépesség száma. A természetes szaporodás, azaz az élveszületések és a halálozások különbözete minden kistérségben negatív volt 2000 és 2010 között. Megyei szinten **a természetes fogyásból következő veszteségek egy részét kompenzálta a belföldi vándorlási különbözetből származó pozitív egyenleg**, de összességében, tíz év alatt így is öt és félezerrel csökkent a megye lakosságának száma.

A megye nyugati, dél-nyugati fekvésű kistérségeiben (Kisbér, Komárom, Oroszlány), **különösen a Bakonyalján, népességfogyás mutatkozik.** A megye középső – Dunaalmás és Várgesztes közötti - sávja (Tatai kistérség és a Tatabányai kistérség nyugati és déli része) inkább növekedést mutat, míg a tőle keletre húzódó (Süttő és Tatabánya közötti) sávban ismét csökken a népesség. A megye keleti felében, a Dorogi/Tatabányai és az Esztergomi kistérségben, **a Budapesthez közeli települések, valamint a Duna (11-es út)-menti települések szintén növekednek,** de a Pilis és Gerecse közti térségben viszont csökkenés tapasztalható. Az Esztergomi és a Tatai kistérség népmozgalmi adatai a két kistérség megyén belüli kiemelkedő vonzerejéről, „sikerességéről” tanúskodnak. Ezzel összefüggésben a megye városai közül kizárólag Esztergom és Tata városának népessége tudott növekedni 2001-2010 között.

A népesség életkor szerinti összetételének alakulását továbbra is az elöregedés jellemzi, de Komárom-Esztergom megye öregedési indexe (110,2) - 2012. év elején - kedvezőbb a közép-dunántúli régió átlagánál (115,3), és az országos átlagnál (116,6). **A 60 évesnél idősebbek aránya az Esztergomi és a Tatabányai kistérségben a legmagasabb (22,2 és 22,1%), a leginkább fogyatkozó Kisbéri és Oroszlányi kistérségben viszont a legalacsonyabb (20,6 – 20,6%).**

A megye változatos táji adottságai és országon belüli pozíciója a történelem folyamán sokszor biztosított előnyöket a megye számára és ezt – sok más térséggel szemben – meg is őrizték. Az első világháborút követő városhálózati átrendeződés mellett, a Duna 20. század utolsó harmadában felgyorsult pozícióvesztése okozott a megyében markáns térszerkezeti átalakulást. A Duna menti közlekedési folyosó szerepét a 20. század végére a Tatabánya-Tata-Komárom irányú közúti-vasúti folyosó vette át. A Duna menti térség konfliktusai ma igen összetettek és szorosan összefüggnek egymással. A térség **területhasználati** (alulhasznosított barnamezők, Duna megközelíthetlensége, súlyos közlekedési eredetű környezetterheléssel sújtott lakóterületek), **közlekedési** (főút túlterheltsége, vasút és vízi út alulhasznosított-sága) és **környezeti konfliktusai** (pl. vörösiszap tározók), a **kulturális örökségi, valamint természeti-táji értékeiben rejlő lehetőségek** kihasználatlansága, csak egymás összefüggésrendszerében oldhatók fel.

A következő oldal táblázata a megye ún. SWOT elemzését tartalmazza. A területfejlesztési tervezésben általánosan elterjedt SWOT elemzés célja a későbbi stratégiai döntések megalapozása. Feladata, hogy kapcsolatot teremtsen a helyzetelemzés és a koncepció, illetve stratégia között. Az erősségek és lehetőségek segítik, a gyengeségek és veszélyek gátolják a célok megvalósítását. Az erősségek és gyengeségek belső tényezők, a lehetőségek és veszélyek peremfeltételek. Az **erősségek** olyan adottságok, melyek a megye versenyképessége szempontjából előnyösek, arcukat, egyediségét meghatározzák, amelyekben a megye sikeres, kiemelkedik a környezetéből, amelyekre büszke lehet, az önképét erősítik. Kedvezően hatnak az életminőségre, a lakosság és a vállalkozók közérzetére, olyan előnyök, melyekre jó eséllyel hosszú távon is lehet építeni. A **lehetőségek** között olyan tulajdonságok, adottságok kerülnek felsorolásra, melyekre a megyének nincs ráhatása, vagy csak közvetett (pl. lobbytevékenység), kihasználásukkal viszont növelhető a megye versenyképessége, javítható az életminőség. Kihasználhatóságuk célirányos intézkedéseket feltételez. **Gyengeségek** azok a tulajdonságok, amelyek a megye versenyképességét negatívan befolyásolják, a lehetőségek kihasználását akadályozzák. Olyan tematikák, amelyekben a megye alulmaradt a többi megyéhez képest, amelyek rontják a közérzetet, az önképet, az imázst, amiket le kell küzdeni, meg kell velük birkózni, amikkel kellemetlen együtt élni. **Veszélyek** azok a trendek, folyamatok, melyek az erősségeket meggyengíthetik, amelyek most még kézben tartható nehézségek, de célirányos megelőző intézkedések híján kezelhetetlen méretű, kiterjedtségű, összetettségű konfliktussokká duzzadhatnak. Kedvezőtlen külső feltételek, melyeket nem lehet befolyásolni, de alkalmazkodni kell hozzájuk, hatásuk megfelelő intézkedésekkel mérsékelhető, semlegesíthető, ellensúlyozható, adott esetben akár lehetőséggé alakítható.

8.1.1. ábra: Érték- és konfliktustérkép

8.1.a. táblázat SWOT értékelés (SWOT mozaikszó, jelentése strengthes=erősségek, weaknesses=gyengeségek, opportunities=lehetőségek, threats=veszélyek (további magyarázatot lásd a következő oldalon)

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p>a megye kiemelkedő jelentőségű pán-európai közlekedési folyosók mentén fekszik</p> <p>a megye a Bécs-Pozsony-Győr-Budapest városhálózati csomópont-térség részét képezi, keleti fele a Budapesti, nyugati része a Győri agglomeráció része</p> <p>a megye területének nagyobb részén a dinamizáló tényezők (forgalmi folyosó, városok) egyenletesen oszlanak el</p> <p>gazdasági teljesítmény, foglalkoztatás, jövedelmek tekintetében a megye az ország első három megyéje közé tartozik, a megye változatos természeti adottságai a gazdaság sokoldalúságában magas szinten érvényesülnek</p> <p>a megye igen gazdag természeti erőforrásokban, mezőgazdasági, energetikai, építőipari nyersanyagok és ivóvíz tekintetében is</p> <p>A Tata-Tatabánya-Oroszlány tengely sok lábon álló, hosszú távú stabilitást biztosító gazdasági infrastrukturális bázissal bír</p> <p>a megye gazdasági szerkezetében, foglalkoztatottságában a tőkeintenzív, exportorientált korszerű ipari tevékenységek (jármű, gyógyszer, gépipar, elektronika) meghatározó szerepet töltenek be, a K+F+I területén jelentős a vállalkozói szféra szerepvállalása</p> <p>a megye a megújuló energiapiac egyik éllovasa (szélerőmű-kapacitás, biodízelgyártás), a hagyományos erőműveket a legszigorúbb környezetvédelmi elvárásoknak megfelelően korszerűsítették</p> <p>jó mezőgazdasági infrastruktúra, kitérő talajadottságok;</p> <p>országszerte ismert élelmiszeripari, borászati termékek kerülnek ki a megyéből</p> <p>Esztergom az ország egyik leglátogatottabb turisztikai célpontja, Tata és Komárom az elmúlt években jelentősen fokozni tudta vonzerejét, a megye erdői a főváros környéki bakancsos turizmus kiemelt célterületei</p> <p>a megye – az adott infrastrukturális feltételek mellett magas szinten használja ki a határ menti fekvésben rejlő lehetőségeket</p>	<p>a Dunában rejlő közlekedési és turisztikai lehetőségek egyaránt kihasználatlanok, az infrastruktúra, a szervezeti háttér és a politikai konszenzus egyaránt hiányzik</p> <p>az Esztergom és Komárom közötti Duna menti térség jelentős és összetett területhasználati, környezeti, demográfiai és közlekedési konfliktusokkal küzd</p> <p>alacsony a felsőfokú képzési oktatási kapacitás, hiányzik az ipari potenciált kiszolgáló helyi közép- és felsőfokú műszaki képzés</p> <p>a megye kimaradt a versenyképesség szempontjából meghatározó klaszterképződési folyamatokból, csak a szándék megfogalmazódásáig jutottak el, hiányoznak a korszerű nagyvállalatok igényeinek megfelelő beszállítók</p> <p>a megye jelentős turisztikai vonzerő-potenciálja ellenére a turizmus gazdasági teljesítményére utaló vendégéjszakák száma igen alacsony</p> <p>jelentős a környezetterhelő gazdasági tevékenységek, a potenciális szelvényforrások, a rekultivációs hátralek, a kármentesítésre szoruló szennyezett területek, a tájsbek aránya</p> <p>a megyében jelentős a kihasználatlan barnamezős területkínálat és a zöldmezős ipari parkok is komoly szabad területekkel rendelkeznek</p> <p>a Bakonyalja igen jó közlekedési kapcsolatrendszere ellenére a megye belső periférikus térségének számít</p> <p>a megyében alacsony a vállalkozási hajlandóság</p> <p>a megye hulladékgazdálkodási rendszere korszerűtlen, nagymértékű a lemaradás a szelektív gyűjtés és a szilárd hulladék újrahasznosítása terén</p> <p>a megye városai között gyenge az együttműködési hajlandóság, az urbánus térségekben hiányoznak a területfejlesztés partnerségi megoldásai,</p> <p>csekély az integrált, stratégiai területi szemléletre való fogékonyság</p> <p>jelentős elmaradások a vízkárelhárítás területén, fokozódó kitettség az időjárás anomáliáknak</p> <p>Az észak-déli közlekedési kapcsolathány gyengíti az együttműködés lehetőségét;</p> <p>Mezőgazdaság általános tőkeszegénysége, eszközállományának amortizálódása;</p>
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>a megyében minden feltétel adott az intermodalításra a mainál sokkal nagyobb mértékben építő közlekedési rendszer kialakítására (közút, víziút, hálózati jelentőségű vasútvonalak dominanciája)</p> <p>a megye neve jól cseng az európai feldolgozóipari körökben</p> <p>A Duna szlovákiai oldalán jelentős kikötő- (Komárom) és vasúti logisztikai kapacitások (Párkány) állnak rendelkezésre</p> <p>markáns arculatú elemekből álló, sokoldalú városhálózat: (érseki várostól az „iparvárosig”),</p> <p>kiváló megújuló energiaforrás hasznosítási lehetőségek (szél, biomassza, nap), bővülő energiatermelő kapacitások,</p> <p>EU 2020 stratégia illetve hosszú távú országos szakpolitikai célok és a megyei érdekek egybeesése (Kárpát-medencei kapcsolatok, járműipar, gépipar, megújuló energiaipar, gyógyszeripar, mezőgazdaság)</p> <p>a megye fejlesztési elképzelései összhangban vannak a Duna Régió Stratégia prioritásaival</p> <p>az EGTC projektek során a megye jelentős tapasztalatot szerzett a térségi együttműködésben</p> <p>2011-ben jóváhagyott világorökségi törvény és a megújuló örökséggazdálkodási intézményrendszer felgyorsítja a megye várományos területeinek felterjesztési eljárását, ami jelentős többletfejlesztési lehetőségeket generál az érintett térségekben, kiemelten a turizmusban;</p> <p>Jól működő aktív civil szervezetek és helyi közösségek működésének támogatásával a helyi kezdeményezések ösztönzése</p>	<p>2006 óta országos összehasonlításban romló versenypozíció (beruházások, ezer lakosra jutó ipari termelés, ipari export, aktívítási ráta)</p> <p>a gazdasági teljesítményhez képest alacsony a vállalkozási hajlandóság</p> <p>a megye szélsőségesen kitett a nemzetközi tőke ingadozásainak, jelentős városok – Komárom, Esztergom – léte túlonúl egy-egy multinacionális vállalkozástól függ</p> <p>a megyében hiányoznak a K+F bázisok, a piaci ingadozások tovább gyengítik a megye innovációs teljesítményét, mivel a meglévő potenciálok néhány nagyvállalatnál koncentrálnak</p> <p>a határon túli kapcsolatokat biztosító nagyobb kapacitású Duna hidak megvalósulása jelentősen elhúzódik, vagy elmarad</p> <p>a megfelelő szabályozás késlekedése miatt a szélerőmű parkot fejlesztő befektető elhagyja a térséget</p> <p>az új finanszírozási környezetben a meglévő felsőfokú oktatási intézmények ellehetetlenülhetnek</p> <p>az uniós ciklusonként újraépülő terület- és vidékfejlesztési intézményi rendszerek nem tudják a korábban kiépült rutinokat, felhalmozott tapasztalatokat kamatoztatni</p> <p>Európai összehasonlításban a megye teljesítménye nem emelkedik ki látványosan az ország egészéhez képest.</p> <p>a megye csak a régió egészével tud Európa térképén megjelenni, a régióknak nincs európai összehasonlításban markáns arculata</p> <p>A Duna menti települések árvízi biztonsága nem javul;</p>

8.2. LEHETSÉGES FEJLESZTÉSI IRÁNYOK, CSELEKVÉSI TERÜLETEK

Komárom-Esztergom megye a rendszerváltást követően a struktúraváltásra, az ezredfordulót követő években pedig a kedvező versenyhelyzetében rejlő lehetőségek kihasználásának mennyiségi értelmű maximalizálására törekedett. A mennyiségi növekedés tekintetében Komárom-Esztergom megye jórészt elérte, amit ma Magyarországon egy ilyen településstruktúrájú, közlekedésföldrajzi pozíciójú, természetföldrajzi adottságú megye elérhet: a következő költségvetési ciklus a minőségi növekedés időszaka lesz.

2020-ra Komárom-Esztergom megye zöldebb, képzetesebb, innovatívabb és vonzóbb lesz. Energiahatékonyság, CO₂ kibocsátás, megújuló energiahasznosítás tekintetében a megyének minden esélye megvan arra, hogy messze túlszárnyalja, képzettség és innováció tekintetében pedig, hogy elérje, kedvező esetben meghaladja az ország vállalásait.

A minőségi továbblépés alapja az együttműködés, az integrált területi szemlélet és a klaszteresedés megyehatáron belül, térségi szinten, országon belül és kívül. A megye versenypozíciójának megőrzéséhez és tovább erősítéséhez az Oroszlány-Tatabánya-Tata-(Komárom-Révkomárom?) és vonzaskörzetük alkotta urbanizációs csomópont együttműködő nagyváros-térséggé fejlődése elengedhetetlen. Ennek alapjai már ma is megvannak, a cca. 150-200 ezer lakosú térségen belül határozott munkamegosztás kezd kialakulni, a multimodális közlekedési kapcsolatok adottak és egyre javulnak. Amennyiben az OTK munkaanyagában felvázolt térszerkezeti javaslatok megvalósulnak, akkor a térség nem csupán a Bécs-Budapest tengelyen, de a regionális összefüggésben jelentős Székesfehérvár-Nyitra tengelyen is fontos forgalommegállító logisztikai szerepet fog betölteni. A Bécs-Budapest-Pozsony tengelyen elfoglalt helyzete alapján a megye összekötő kapocs szerepe jelentős, határon átnyúló vonzaskörzeti funkciói bővülnek a hiányzó infrastrukturális beruházások megvalósításával.

A nagyváros-térségben (Győr-Budapest) a változatos táji adottságok és történelmi-kulturális értékek kínálta rekreációs lehetőségek bővítése mellett kiemelten fontos a megye arculatához illeszkedő felsőfokú műszaki képzési kínálat megteremtése, akár kihelyezett tagozatként. A megye térszerkezeti megújulásának másik kulcstérsége a Duna mente. A térség konfliktusainak összetettsége sokirányú (önkormányzati, vállalkozói, intézményi, kormányzati) partnerségen alapuló, a Dunakanyartól Komáromig terjedő térségre kidolgozandó komplex térségi rehabilitációs programot igényel. Ennek kidolgozását mielőbb javasolt megkezdeni, kihasználva a 2007-2013 közötti ciklus pályázati lehetőségeit (Duna Régió Stratégia, EGTC projektek), továbbá keresve a térség nagyvállalkozóival való (saját érdeküket is szolgáló) partnerségi lehetőségeket. Nagyon fontos, hogy e térségekben kellő idő jusson a közös gondolkodásra, a szükséges mélységű helyzetfeltárások elvégzésére. (Ilyen komplex térségek tervezése nálunk nagyobb térségfejlesztési rutinnal rendelkező országokban is éveket vesz igénybe!)

A két térség összefonódása sajátos új értelmezést nyer az OTK munkaanyagban felvázolt Budapestet „tehermentesítő” struktúrában, ahol az egyre inkább háttérbe szoruló Esztergom egy Salgótarján-Tatabánya-Székesfehérvár folyosó részeként szerepel.

A megyében alapvető fontosságú, hogy a jelentős forgalmat generáló munkahelyek, szolgáltatások, rekreációs kínálatok a két urbánus térségben, illetve a Budapesti agglomerációhoz tartozó térségben koncentrálódjanak, míg a megye vidéki térségei markánsan megőrizték vidéki karakterüket és alapvetően a vidékgazdaság, a mezőgazdaság, a megújuló energiaforrások, a szelíd turizmus helyszíneivé, az intenzív városias térségek rekreációs háttérévé fejlődjenek. A vidéki térségek országosan jól ismert „brand”-jeinek települései, kisvárosai (Bábolna, Kisbér), mint jelentős mezőgazdasági-élelmiszeripari központok jó lehetőséget kínálnak arra, hogy a megye a mezőgazdaságával is markánsan jelen legyen az ország lakosságának mentális térképén.

A kormányzati lovassport-fejlesztési törekvések terén a megyének is van keresnivalója (Kisbér, Bajna, Kocs), elsősorban a tenyésztés és a szabadidő sport bázisaiként.

A 2011. évi népszámlálás előzetes adatai szerint Komárom-Esztergom megyében 65,4% a városi népesség aránya. Az ország teljes lakosságának 66,5%-a él városokban. 2001 és 2011 között a megye városainak népessége 9 ezer fővel, községeinek népessége 1 ezer fővel csökkent. A községek lakosságának természetes fogyásból eredő veszteségét (-5 ezer fő) a vándorlási nyereség (+4 ezer fő) többé-kevésbé kompenzálta az elmúlt 10 évben, ami elsősorban a megye egyes városaiból, illetve a fővárosból való kiköltözés következménye.